

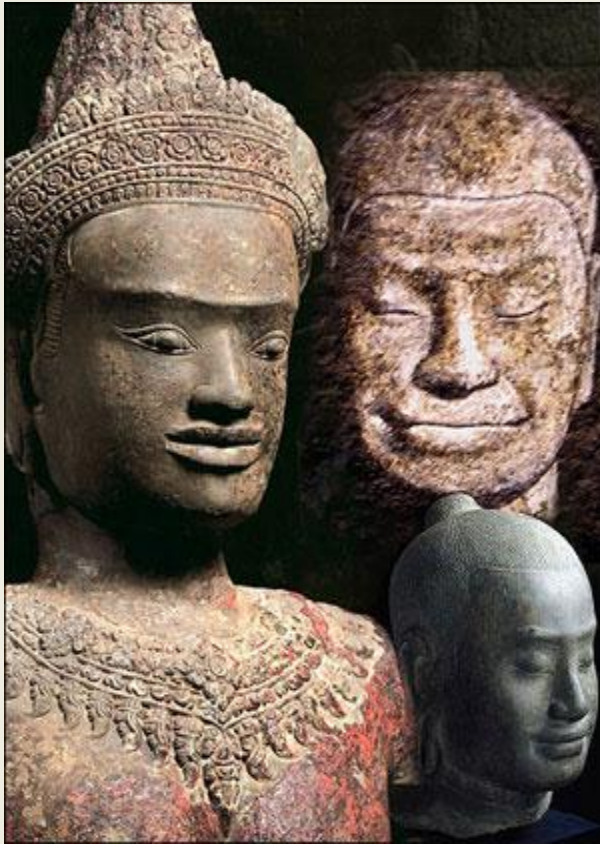
ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ

ភាគរឿងព្រេងនិទាន

ស្រាវជ្រាវ និងចងក្រងដោយ : ជិន្យូត ម៉ៅ សុខា

នៅប្រទេសខ្មែរយើង គេសង្កេតឃើញជាទូទៅថា បងប្អូនខ្មែរមួយភាគធំ តាំងតែពីអ្នកស្រែចំការរហូតដល់នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីអ្នកនយោបាយមានយសសក្តិធំ គេមិនសូវអោយតំលៃ និង

មិនសូវនិយមយកចិត្តទុកដាក់គ្រិះរិះពិចារណា ចង់ដឹងចង់ស្គាល់អំពីប្រវត្តិសាស្ត្រជាតិដែលជាវិសគល់ជាពូជសាសន៍ និងជាព្រលឹងជាតិរបស់ខ្លួនឡើយ។

ចំណែកឯការចង់ចេះចាំ រៀនសូត្រប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ អោយបានត្រឹមត្រូវតាមក្បួនខ្នាតវិញ ក៏យើងមិនសូវមានដែរ។ អ្វីៗដែលគេបានចងចាំខ្លះនោះ គឺបានទទួលមកអំពីការលឺសួរ ការស្តាប់តាមពាក្យពេចន៍ ការនិទានរៀបរាប់ ពីមាត់មួយទៅមាត់មួយប៉ុណ្ណោះ។ ការចងចាំទាំងនេះមានលក្ខណៈស្រពិចស្រពិល មិនបានច្បាស់លាស់ទេ ដែលជាហេតុនាំមកនូវផលអាក្រក់គ្រប់បែបយ៉ាងចំពោះខ្លួនឯងផ្ទាល់ ក៏ដូចជាចំពោះប្រទេសជាតិទៅអានាគតដែរ។ បុព្វហេតុធំ គឺបណ្តាលមកពីយើងខ្លះសៀវភៅក្បួន

ខ្នាតសំរាប់សិក្សា ហើយអ្នកអប់រំបង្ហាត់បង្រៀន ដែលមានសមត្ថភាពក៏មានមិនច្រើន។ កំហុសនេះគេមិនអាចជះ និងទំលាក់ទៅលើប្រជាជនស្រុកខ្មែរទាំងស្រុងឡើយ។ នេះជាកំហុសនយោបាយរបស់អ្នកដឹកនាំនគរ ដែលខ្វះការពិចារណា ឬមិនអោយតំលៃទៅលើការសិក្សាស្រាវជ្រាវអប់រំណា ដែលទាក់ទងទៅ នឹងប្រវត្តិសាស្ត្រ និងវប្បធម៌របស់ខ្លួន មិនបានរៀបចំផែនការនយោបាយអប់រំផ្នែកប្រវត្តិសាស្ត្រ ប្រទេសជាតិនោះក៏ដូចជាបានបំផ្លិចបំផ្លាញ កំទេចព្រលឹងរបស់ជាតិខ្លួនឯងដែរ។ ប្រជាពលរដ្ឋប្រទេសជាតិនោះ មានតែសំបករូបរាងខាងក្រៅ មានតែខ្លួនប៉ុណ្ណោះ តែគ្មានព្រលឹង គ្មានវិញ្ញាណ និងគ្មានអត្តសញ្ញាណអ្វីទាំងអស់។ កង្វះនយោបាយពិតប្រាកដក្នុងវិស័យប្រវត្តិសាស្ត្រ និងវប្បធម៌ជាតិ អាចនាំប្រជាពលរដ្ឋអោយយល់ច្រលំខុសមិនស្គាល់តំលៃ បំភ្លេចចោលអស់នូវអ្វីដែលជាព្រលឹងជាតិ។ គ្រានោះខ្មែរនិងបែរជានាំគ្នាអោយតំលៃ សរសើរ គោរពកោតខ្លាចអ្វីដែលជាមនោគមវិជ្ជា និងវប្បធម៌បរទេស។ ប្រវត្តិសាស្ត្រ និងវប្បធម៌ខ្មែរ និងត្រូវគេបន្ថោកមាក់ងាយ មិនរាប់អានលើកស្ទួយតំកើង

អោយតំលៃឡើយ។ តើនរណា និងយកចិត្តទុកដាក់ ឬនិងហានយកអាយុជីវិត ជោគវាសនា អានាគតរបស់ខ្លួនផ្ទាល់ទៅប្រថុយដាក់ប្តូរ សំរាប់ថែរក្សា និងការពារ? គ្រានោះអ្នកសិក្សា អ្នកស្រាវជ្រាវសាស្ត្រចារ្យ គ្រូបង្រៀន អ្នកអប់រំ និងអ្នកនិពន្ធ ក៏គ្មានអ្នកបោះពុម្ពផ្សាយសៀវភៅក៏គ្មានហើយប្រវត្តិសាស្ត្រ និងវប្បធម៌ ក៏ត្រូវវេលាយដែរ។

ទោះជាខ្មែរ យើងមានប្រវត្តិសាស្ត្រ ជាងពីរពាន់ឆ្នាំមកហើយ។ ការមិនយកចិត្តទុកដាក់ ការបំភ្លេចចោលនូវប្រវត្តិរបស់ជាតិខ្លួន អាចចាត់ទុកជាកំហុសមួយធ្ងន់ណាស់នៅចំពោះមុខវិញ្ញាណក្ខន្ធដីដូនដីតាបុព្វបុរសយើង។ ដូចនេះ យើងជាកូនខ្មែរ ត្រូវនាំគ្នាស្វាធ្យាយរៀនសូត្រអោយបានចេះចងចាំច្បាស់លាស់ ដើម្បីទុកយកមកស្រាវជ្រាវវិះគិតថ្លឹងថ្លែងពិចារណា ហើយដកស្រង់យកមកធ្វើជាមេរៀនសំរាប់បច្ចុប្បន្នកាលផង និងសំរាប់អានាគតកាលផង។ អ្វីដែលនឹងត្រូវកើតក្នុងអនាគតកាល សុទ្ធតែមានជាប់ជំពាក់ទាក់ទង ចេញមកអំពីគ្រប់សកម្មភាពគ្រប់អំពើ ឬគ្រប់បញ្ហានយោបាយបច្ចុប្បន្ន។ ហើយអ្វី ដែលកំពុងតែកើតក្នុងបច្ចុប្បន្ន មិនមែនកើតដោយចៃដន្យដោយឯកឯងនោះទេ គឺបានកើតចេញមកអំពីគ្រប់អំពើ គ្រប់សកម្មភាពនយោបាយ ដែលគេបានប្រព្រឹត្តនៅក្នុងអតីតកាល។

ដូច្នេះគ្រប់ព្រឹត្តិការណ៍តូចធំ ដែលមានពាសពេញក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរយើង សុទ្ធតែមានកំណើតកើតមកអំពីអំពើនិង សកម្មភាពរបស់ខ្មែរគ្រប់រូប ក្នុងគ្រប់ជំនាន់។ បើយើងបានកសាងល្អធ្វើសកម្មភាព បំពេញករណីយកិច្ចដោយចិត្តអារម្មណ៍ស្មោះត្រង់ត្រឹមត្រូវល្អប្រពៃចំពោះប្រទេសជាតិមាតុភូមិ ពេលនោះ ប្រទេសជាតិខ្មែររបស់យើង ក៏បានទទួលនូវផលល្អបរិសុទ្ធ គ្មានជំពាក់ជំពិតពិសពុលដែរ។ តែបើយើងកសាងនូវអំពើអាក្រក់ ពោរពេញទៅដោយបាបកម្ម មានចិត្តគំនិតជាទេវទត្តមិនទៀងត្រង់ ក្បត់ប្រយោជន៍ប្រទេសជាតិ ប្រទេសជាតិនិងត្រូវជួបប្រទះនូវសោកនាដកម្មអន្តរកប្ប ចលាចល និង ទទួលនូវផលវិបាក វិនាសហិនហោចអន្តរាយ ទន់ខ្សោយអន់ថយជាលំដាប់។ គឺមិនខុសអំពីពុទ្ធជីកា «ធ្វើល្អបានល្អ ធ្វើអាក្រក់បានអាក្រក់» នោះឡើយ។

បើដូនតាខ្មែរយើង លោកមិនកសាងល្អ មិនបានខំប្រឹងប្រែងរៀបចំទឹកដី កាលពីក្នុងអតីតកាលទេនោះ ប្រទេសខ្មែរយើងក៏មិនបានក្លាយទៅជាមហាអំណាច ជាចក្រភពមួយ នៅក្នុងអាស៊ីភាគអគ្នេយ៍ដែរ។ បើគាត់ជាមនុស្សល្ងិតល្ងង់ អវិជ្ជា គ្មានចំណេះវិជ្ជា មិនចេះចងចាំគម្ពីរក្បួនខ្នាត ច្បាប់តំរាភិក្យក្រមវិន័យ ទំនៀមទំលាប់ ហើយបើគាត់គ្មានទ្រឹស្តីនយោបាយ គ្មានទស្សនៈ និងមនោគមវិជ្ជា នោះបុព្វបុរសខ្មែរ ក៏មិនអាចកសាងមហានគរ និងប្រាង្គប្រាសាទតូចធំបានដែរ។ ថ្ងៃណាដែលខ្មែរលែងចេះកសាងអំពើល្អ មានតែអវិជ្ជាល្ងិតល្ងង់ គ្មានច្បាប់ទំលាប់

ធម្មវិន័យ គ្មានសីលធម៌ ស្រលាញ់អំណាច ប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន ក្រុមបក្សពួក ស្រលាញ់ការ បង្ហូរឈាម ហើយប្រព្រឹត្តតែអំពើបាបកម្មព្រៃផ្សៃ លាមកស្មោកគ្រោក ជិះជាន់កាប់សំលាប់តែ ប្រជាជនឯង ពេលនោះ ខ្មែរចាប់ផ្តើមបែកបាក់ទ្រុតទ្រោមទន់ខ្សោយរលត់រលាយបន្តិចម្តងៗ ដែរ។ លទ្ធផលដ៏សែនអាក្រក់ ទុក្ខភ័យព្រួយវេទនាព្រាត់ប្រាស់មិនចេះចប់ មិនចេះហើយ និង ការអាមាស់មុខអាបកិត្តិយស ដែលយើងឃើញមានជាហូរហែ នៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ បាន សេសសល់មានរៀងរហូតចូលមកដល់បច្ចុប្បន្នកាល ហើយនិងបន្តទៅអនាគតទៀតជាមិន ខាន។ វាសនាអនាគតប្រទេសជាតិនិមួយៗ។ ស្ថិតនៅលើការតស៊ូ និង ការកសាង។ ឯសកម្មភាពរបស់ព្រះមហាក្សត្រ អ្នកនយោបាយសុទ្ធតែមានទំងន់ មានឥទ្ធិពលធ្ងន់ គាបទៅ លើជោគវាសនារបស់ប្រទេសជាតិ ទាំងក្នុងបច្ចុប្បន្នកាលទាំងក្នុងអនាគតកាល។

ខ្មែរត្រូវតែនាំគ្នារៀនចងចាំអតីតកាល ឬ ប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ខ្លួន អោយបានចេះចាំស្ទាត់ ច្បាស់លាស់ម៉ឺងមាត់ សំរាប់យកមកធ្វើឧបករណ៍ រៀបចំបច្ចុប្បន្នកាល និងអនាគតកាល ប្រទេសជាតិ អោយបានល្អប្រសើរ ក្នុងន័យជាផលប្រយោជន៍ដល់ប្រជាជនស្រុកខ្មែរទូទៅ។ ការចេះចងចាំស្គាល់ប្រវត្តិសាស្ត្រ អាចនាំអោយយើងគេចផុតពីគ្រោះថ្នាក់ ពីមហន្តរាយ ពីគ្រប់ ឧបសគ្គពីគ្រប់ការកុហកភូតភរ យោសនាអកុសលបោកប្រាស់បំភាន់មតិ ហើយបង្ហាត់ បង្រៀនយើងមិនអោយដើរធ្លាក់ជ្រោះទៅតាមគន្លងចាស់។ ពេលនោះហើយដែលកងប្រវត្តិ សាស្ត្រមិនអាចវិលត្រលប់ក្រោយបាន ហើយក៏មិនអាចនឹងវិលមកជាន់ដានចាស់ផ្ទុះផ្ទុះផ្ទុះដៃ លៗទៀតបានដែរ។ សិទ្ធិ សេរីភាព ប្រជាធិបតេយ្យភាព យុត្តិធម៌និងការរីកចំរើនរុងរឿងថ្កុំ ថ្កើង ក៏អាចមានកំណើតប្រសូតកើតចេញមកពីការចេះដឹងនេះដែរ។

គឺក្នុងន័យ និង ទស្សនៈនេះហើយ ដែលខ្ញុំបានខំប្រឹងប្រែង តាក់តែង ចងក្រង និងនូវ សៀវភៅ «ប្រវត្តិសាស្ត្រ» ដើមឡើយក្នុងគ.ស.១៩៧១ ខ្ញុំបានស្រាវជ្រាវនិពន្ធ អំពីប្រវត្តិសា ស្ត្រខ្មែរ ក្នុងសម័យសាធារណរដ្ឋខ្មែរ។ បន្ទាប់មក ខ្ញុំចាប់ផ្តើមស្រាវជ្រាវសរសេរ និងនិពន្ធ ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរជាដំបូងក្នុងខែតុលា ឆ្នាំ១៩៩៣ ពីព្រោះខ្ញុំចង់ស្វែងរកគម្ពីរច្បាប់ក្បួនតំរាងទីស្តី និង ទស្សនៈនយោបាយបុព្វបុរសខ្មែរ ដែលមានប្រសិទ្ធភាពធ្លាប់បានធ្វើអោយខ្មែរខ្លាំងពូកែ ក្លាយទៅជាមហាអំណាចមួយដ៏ធំរុងរឿង ហើយខ្ញុំចង់យល់ដែរ អំពីបុព្វហេតុដែលបណ្តាលធ្វើ អោយខ្មែរចុះទន់ខ្សោយរួញរួមបន្តិចម្តងៗ ក្លាយជាប្រទេសយ៉ាងក្រីក្រធំបំផុតមួយក្នុងពិភព លោក។ ស្នាដៃប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ មានចែកចេញជា៧ភាគ

- ភាគទី១ ភាគរៀងព្រេងនិទាន និង សិលាចារិក
- ភាគទី២ សម័យក្រោយមហានគរ (រជ្ជកាលព្រះបាទពញាយ៉ាត ដល់ព្រះសុរិយោពណ៌)
- ភាគទី៣ សម័យក្រោមអាណានិគមសៀម និង យួន
- ភាគទី៤ សម័យអាណានិគមបារាំង
- ភាគទី៥ សម័យក្រោយឯករាជ្យ១៩៥៣
- ភាគទី៦ សម័យសាធារណរដ្ឋខ្មែរ
- ភាគទី៧ សម័យកុម្មុយនិស្ត

ខ្ញុំគ្មានបំណងនឹងចាត់ទុកស្នាដៃនេះ ជាសៀវភៅប្រវត្តិសាស្ត្រល្អត្រឹមត្រូវដែលត្រូវជំនួសឯកសារផ្សេងទៀតនោះទេ។ គោលបំណង និងទិសដៅធំរបស់ខ្ញុំគឺចង់ធ្វើដូចម្តេច ចង់ក្រងឯកសារប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ដែលមាននៅគ្រប់ទិសទី យកមកធ្វើជាសំយោគសំរួលទុកជូនដល់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ យុវជន ដើម្បីអោយងាយយល់ ក្រេបជញ្ជាក់ ត្រង់ត្រាប់ និងចេះចងចាំ។

សៀវភៅប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរនេះ អាចចាត់ទុកត្រឹមតែជាសៀវភៅជំនួយស្មារតីមួយ ក្នុងការស្វែងរកយល់ និង ចេះចងចាំអំពីដើមកំណើតប្រវត្តិខ្មែរ។ យើងជាខ្មែរត្រូវតែស្គាល់ខ្លួនឯង និងធាតុពិតប្រាកដរបស់យើងជាខ្មែរមុនសិន មុននឹងហ៊ានអះអាងធ្វើសកម្មភាពអ្វីមួយ។

ម្យ៉ាងវិញទៀត ស្នាដៃនេះ ក៏អាចចាត់ទុកជាវិភាគទានមួយដែរ ក្នុងពេលដែលយើងជាខ្មែរគ្រប់រូប កំពុងតែនាំគ្នាស្វះស្វែងប្រមូលប្រមូល អន្លងហោរក្របអស់ព្រលឹងជាតិខ្មែរ ទាំងនៅជិតទាំងនៅឆ្ងាយ អោយមូលជុំត្រកូលចូលមកក្នុងរូបរាងកាយខ្មែរវិញ។ រហូតមកដល់ពេលនេះជិតប្រាំរយឆ្នាំហើយ ដែលខ្មែរយើងធ្លាក់ខ្លួនជុនជាប ស្គាល់តែទុក្ខសោកវេទនា ឈឺចុកចាប់ ព្រាត់ប្រាសស្លាប់គ្មានសល់ គ្មានឃើញពន្លឺសុភមង្គល និងគ្មានស្គាល់អ្វីដែលហៅថាភិក្ខុយស។ ខ្មែរលែងមានព្រលឹង ខ្មែរលែងមានជំនឿលើខ្លួនឯង។ តែខ្មែរបែរជាមានជំនឿជឿលើបរទេសទៅវិញ។

ខ្ញុំមានជំនឿថា ក្នុងពេលណា កាលៈទេសៈណា ដែលខ្មែរបានស្គាល់ បានចេះចងចាំប្រវត្តិសាស្ត្រ និងវប្បធម៌របស់ខ្លួនពិតប្រាកដ ពេលនោះខ្មែរមុខជាមានជំនឿលើខ្លួនឯងវិញជាមិនខាន ខ្មែរមុខជាមានមោទនភាព និងមានមហិច្ឆតាក្នុងការរកសាងប្រទេសជាតិ អោយបានរីកចំរើនលូតលាស់ដូចប្រទេសប្រជាធិបតេយ្យនិយមទៀតជាមិនខាន។

១ សេចក្តីផ្តើម

ក្នុងបញ្ហាប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ យើងកត់សំគាល់ឃើញមានប្រវត្តិសាស្ត្រពីរប្រភេទ ដែលផ្នែកដើមមានលក្ខណៈខុសប្លែកអំពីគ្នា គឺប្រវត្តិសាស្ត្រមួយ ដែលសិក្សាស្រាវជ្រាវដោយអ្នកប្រាជ្ញ និង សាស្ត្រាចារ្យបារាំង និងប្រវត្តិសាស្ត្រមួយទៀតដែលចងចាំរត់មាត់និទានពីមាត់មួយទៅមាត់មួយ ពីជំនាន់មួយទៅជំនាន់មួយ ហើយដែលចេះតែបន្តរៀងរហូត ពីអតីតកាលមកដល់សព្វថ្ងៃ។

ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរទាំងពីរប្រភេទ មានលក្ខណៈមិនដូចគ្នានៅត្រង់ភាគដើម គឺចាប់ពីសម័យកកើតស្រុកខ្មែរ រហូតមកដល់សម័យ

អង្គរ ក្នុងអំឡុងនេះ អ្នកប្រាជ្ញស្រាវជ្រាវបារាំង បានសំអាងទៅលើសិលាចារឹកអង្គរផ្សេងៗ ចំនួនប្រមាណជា១១៥០ ដើម្បីរៀបចំចងក្រងសរសេរនិពន្ធប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ។ ចំណែកឯពង្សាវតារខ្មែរវិញ ដែលតំកល់ទុកនៅតាមវត្តអារាម ឬនៅក្នុងរាំង ជាឯកសារមួយដែលគេបានចាប់ផ្តើមសរសេរកត់ត្រាក្នុងសតវត្សទី១៨ ដោយផ្អែកទៅលើការចងចាំ និងការនិទានតៗគ្នាតែប៉ុណ្ណោះ។

ប៉ុន្តែពង្សាវតារទាំងពីរ ចាប់មានលំនាំប្រហាក់ប្រហែលដូចគ្នាវិញ ចាប់ផ្តើមពីព្រះបាទពញាយ៉ាតទៅ ពីព្រោះដោយគ្មានឯកសារអ្វីផ្សេងទៀតជាសំអាង អ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវបរទេសទាំងនេះ ក៏បាននាំគ្នាអនុលោម យកឯកសារពង្សាវតារខ្មែរមកធ្វើជាមូលដ្ឋានសិក្សាស្រាវជ្រាវវិញ។

ឯការសិក្សាស្រាវជ្រាវរបស់យើងនៅក្នុងស្ថាវៈនេះ គឺផ្អែកទាំងស្រុងទៅលើឯកសារពង្សាវតារខ្មែរផ្សេងៗ និងឯកសារបរទេសមួយចំនួន ដែលយើងអាចរកឃើញ មានសេសសល់រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ដូច្នេះចំណោទដ៏ធំដែលចោទមកលើអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវ ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរនោះ គឺស្ថិតនៅត្រង់សំនួរថា តើឯកសារប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ មានលក្ខណៈត្រឹមត្រូវពិតប្រាកដនិយម និងជាវិទ្យាសាស្ត្រដែរឬទេ?

អ្នកស្រាវជ្រាវបរទេសដែលតែងទិញថ្លៃ យល់ និងមានជំនឿថា ខ្មែរមិនចូលចិត្តកត់ត្រា ឬ សរសេរចារឯកសារ ចំណេះវិជ្ជាទុកបន្តក្មេងជំនាន់ក្រោយទេ។ គេយល់ថា ខ្មែរនិយមតែនាំគ្នា រៀនចងចាំរត់មាត់ ហើយបង្ហាត់បង្រៀនគ្នាពីជំនាន់មួយទៅជំនាន់មួយតាមតែមាត់ និងការចង ចាំប៉ុណ្ណោះ តែបើយើងពិនិត្យការវិវត្តន៍របស់ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ អោយបានជិតស្និទ្ធល្អិតបន្តិច នោះ យើងនឹងយល់ឃើញថា ខ្មែរក្នុងសម័យមហានគរ និយមចារឆ្លាក់អក្សរពាក្យបណ្តាំ ព្រឹត្តិការណ៍និងប្រវត្តិផ្សេងៗ នៅលើផ្ទាំងតាមប្រាង្គប្រាសាទនានា។ បុព្វបុរសខ្មែរ មិនបានសរ សេរលើក្រដាស លើសំពត់ លើឈើ ឬលើស្បែកសត្វទេ ពីព្រោះគេយល់ថា ឯកសារប្រភេទ ដែលចារឆ្លាក់ដៅនៅលើថ្មជា អាចរក្សាទុកបានយ៉ិនយូរច្រើនសតវត្សរ៍ មិនងាយរលុប ហើយក៏ មិនងាយអន្តរាយបាត់បង់ស្រួលៗដែរ។ ម្យ៉ាងវិញមួយទៀត សិលាចារឹកទាំងនេះ ដែលផ្សំទៅ ដោយប្រាសាទតូចធំក៏ជាសក្ខីភាពភ័ស្តុតាងជាក់ស្តែង បញ្ជាក់អំពីមហិទ្ធិវិទ្ធិអានុភាពខ្លាំងពូកែ ក្លាហាន មានប្រាជ្ញាភ្លឺថ្លាមុតមាំ និងស្គាល់តែសេចក្តីថ្លៃថ្នូរដុំថ្កើង តែថ្ងៃដែលខ្មែរលែងមានធម៌ ក្នុងខ្លួន ខ្មែរត្រូវបែកបាក់រត់ខ្ចាត់ខ្ចាយ ព្រាត់ប្រាសក្រុមគ្រួសារ រងទុក្ខវេទនាស្គាល់ តែភ្លើងស ង្គ្រាមធ្វើឃាត កាប់ចាក់បង្ហូរឈាម។ ពីពេលនោះមក ស្រុកខ្មែរយើងជួបប្រទះតែសង្គ្រាមបង្ហូរ ឈាមមិនឈប់ឈរ។ សត្រូវណាដែលចូលមកដល់ជាន់ទឹកដីខ្មែរ សត្រូវនោះតែងតែចាប់ខ្មែរ យកទៅធ្វើជាឈ្លើយ លួចដឹកជញ្ជូនទ្រព្យសម្បត្តិ និងគម្ពីរក្បួនខ្មាតខ្មែរគ្មានសេសសល់។

ដូច្នេះដើម្បីជៀសវាងកុំអោយសត្រូវលួចប្លន់ ឬបំផ្លិចបំផ្លាញក្បួនខ្មាតច្បាប់គម្ពីរ និង វប្បធម៌ ជាតិបាន ខ្មែរយើងគ្មានវិធី ឬមធ្យោបាយអ្វី ក្រៅពីការខំរៀនទន្ទេញចងចាំរត់មាត់ លាក់ទុក ក្នុងខួរក្បាល និងចិត្តអារម្មណ៍ឡើយ នៅទីនេះសត្រូវមិនអាចរកឃើញ ឬលួចខ្វែរយកបាន ឡើយ ដើម្បីចែកកេរ្តិ៍មរតក បន្តការចេះដឹងចំណេះវិជ្ជាក្បួនខ្មាតគម្ពីរសិប្បសាស្ត្រទៅខ្មែរ ជំនាន់ក្រោយ បុព្វបុរសខ្មែរត្រូវតែលួចបង្ហាត់បង្រៀន និងប្រើមធ្យោបាយសាបព្រោះ បន្តពី មាត់មួយទៅមាត់មួយ និង ពីជំនាន់មួយទៅជំនាន់មួយ។

២ ពង្សាវតារខ្មែរ

២.១ ប្រវត្តិ : ពង្សាវតារខ្មែរត្រូវបានប្រវត្តិវិទូជាច្រើន បែងចែកជាពីរភាគដាច់គ្នា។ ភាគទី១ ដែលចាប់ផ្តើមពីរាជ្យព្រះថោងនាងនាគរហូតដល់រាជ្យព្រះនិព្វានបាទ ត្រូវបានដាក់ឈ្មោះថា «ភាគរឿងព្រេងនិទាន» ដែលប្រជាពលរដ្ឋអ្នកស្រុកអ្នកភូមិខ្មែរតែងតែនិទានពីមាត់មួយទៅមាត់មួយ បន្តពីជំនាន់មួយទៅជំនាន់មួយ តរៀងរហូតមក។ ពង្សាវតារខ្មែរ «ភាគរឿងព្រេងនិទាន» មាលក្ខណៈជាអធ្វរិយ និងអស្ចារ្យ ចំណែកភាគ២វិញ ត្រូវបានចាប់ផ្តើមពីរាជ្យព្រះមហាក្សត្រព្រះចៅពញាយ៉ាតឬ ព្រះបរមរាជាធិរាជរាមាធិបតី ឬព្រះបរមរាជាទី១ ក្សត្រខ្មែរទី៣៤ រហូតមកដល់រាជ្យព្រះបាទនរោត្តម។

ចន្លោះពង្សាវតារខ្មែរទាំងអស់ ដែលក្រុមអ្នកប្រវត្តិវិទូ បានស្រាវជ្រាវប្រមូលរកឃើញ មានប្រមាណជា៤០មុខខុសគ្នា ដែលគេអាចចែកចេញបានជាប្រាំបីប្រភេទ ប្រភេទពង្សាវតារទាំង៨ ប្រភេទបានវិវត្តន៍ជាហូរហែពី គ.ស.១៧៩៦ ក្រោមរាជ្យក្សត្រខ្មែរ ព្រះបាទអង្គអេងដើម្បីបញ្ជូនយកទៅថ្វាយស្តេចសៀមព្រះរាមាទី១ ឬព្រះពុទ្ធយ័តចុល្លាលោក ពង្សាវតារនេះត្រូវមានបកប្រែជាភាសាសៀម ហើយត្រូវបានគេកំណត់ទុកនៅប្រទេសសៀម តែច្បាប់ដើមជាភាសាខ្មែរគេពុំទាន់បានរកឃើញទេ។

ពង្សាវតារខ្មែរ សរសេរជាភាសាខ្មែរ ដែលគេរកឃើញ និងបានស្គាល់ជាដំបូង ជាស្នាដៃរបស់អ្នកអក្សរសាស្ត្រខ្មែរព្រះឃ្លាំងនង ដែលនិពន្ធក្នុង គ.ស.១៨១៨ ព្រះឃ្លាំងនង កាលនោះបានទទួលបង្គាប់បញ្ជាពីព្រះមហាក្សត្រ ព្រះឧទ័យរាជាអោយរៀបចំកត់ត្រាព្រះរាជពង្សាវតារ គឺប្រវត្តិព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទាំងប៉ុន្មាន ដែលបានសោយរាជសម្បត្តិនៅប្រទេសកម្ពុជា។

ម្យ៉ាងវិញទៀតពង្សាវតារខ្មែរដែលរៀបចំសរសេរក្នុងចន្លោះឆ្នាំ១៨១៨ ១៩០៣ មានបែបផែនខ្លីៗ ដូចជាសេចក្តីសង្ខេប ដែលបានត្រឹមតែកត់ត្រាចំណាំរាជ្យស្តេចនីមួយៗតែប៉ុណ្ណោះ បន្ទាប់មកក្នុងគ.ស.១៨៦៩ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរព្រះបាទនរោត្តម បានបញ្ជាអោយរៀបចំសរសេរពង្សាវតារខ្មែរជាថ្មី ពង្សាវតារនេះឈ្មោះថា ពង្សាវតារវត្តកោកកាក ឬព្រះរាជពង្សាវតារ ដែលចែកចេញជាពីរភាគធំៗ ភាគទី១ ភាគរឿងព្រេងនិទាន ដែលមានលក្ខណៈអធ្វរិយ និងអស្ចារ្យនិយម (Partie Légendaire) រីភាគទីពីរវិញ ត្រូវចាត់ទុកជា ភាគប្រវត្តិសាស្ត្រ(Partie historique) ភាគទាំងពីរត្រូវបានគេនិពន្ធឡើងដាច់អំពីគ្នា។ ភាគទី២ ឬភាគប្រវត្តិសាស្ត្របាននិពន្ធចប់មុន។

ក្នុងចំណោមឯកសារទាំងអស់ ដែលទាក់ទងនឹងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ មានតែព្រះរាជពង្សាវតារ វត្តកោកកាក នៅស្រុកកណ្តាលស្ទឹង ខេត្តកណ្តាលទេ ដែលបានរៀបចំកត់ត្រាចប់ចុងចប់ដើម ត្រឹមត្រូវជាងគេ។ អ្នកនិពន្ធទី១ នៃភាគ១ ដែលគេបានស្គាល់ឈ្មោះនោះគឺ សម្តេចព្រះសុគន្ធប៉ាន់(១) សម្តេចព្រះសុគន្ធប៉ាន់ ជាសម្តេចសង្ឃដែលបានទៅសិក្សានៅប្រទេសសៀម ហើយនាំព្រះពុទ្ធសាសនាផ្នែកនិកាយធម្មយុត្តិ ចូលមកប្រទេសកម្ពុជា។

កាលនោះ អភិបាលបារាំង ប្រចាំនៅកូសាំងស៊ីន ឈ្មោះ លើមារ ដឺរីលេស៍ (Le Myre de Viles) បានស្នើសុំព្រះមហាក្សត្រព្រះបាទនរោត្តម អោយប្រគល់ ព្រះរាជពង្សាវតារខ្មែរ ទាំងពីរភាគរបស់សម្តេចប៉ាន់ ទៅលោកអេដែន អែម៉ូនីញ៉េ (Etienne Aymonier) ដើម្បីយកមកបកប្រែជាភាសាបារាំង។ បន្ទាប់មកក្នុង គ.ស.១៨៧៨ ស្នាដៃនេះត្រូវបានព្រះអង្គម្ចាស់នព្វរត(២) បុត្រព្រះបាទអង្គឌួង លើកយកមកកែលំអបន្ថែម អោយបានក្បោះក្បាយតទៅទៀត។

ត្រាជាមួយគ្នានេះដែរព្រះបាទនរោត្តម ក៏បានរៀបចំបង្កើតអោយមានគណកម្មការមួយថ្មីទៀត សំរាប់តាក់តែងពង្សាវតារខ្មែរ គណកម្មការនេះត្រូវបានដឹកនាំដោយព្រះមហាសង្ឃរាជទៀង^(៣)សម្តេចសុគន្ធប៉ាន់ ក៏បានចូលរួមក្នុងគណកម្មការនេះដែរ ក្នុងឋានៈជាសមាជិក ស្នាដៃប្រវត្តិសាស្ត្រនៃគណកម្មការនេះ ត្រូវបាននិពន្ធចប់សព្វគ្រប់ នៅក្នុង គ.ស ១៨៩៤-១៨៩៥ ហើយមានចំណងជើងថា «ព្រះរាជពង្សាវតារព្រះមហាក្សត្រសោយរាជក្នុងក្រុងកម្ពុជាធិបតី» តែព្រះបាទនរោត្តមមិនបានពេញចិត្ត និងពង្សាវតារថ្មីនេះទេ។

ក្រោយមក ចាប់ពី គ.ស.១៩០៣ គេអាចកត់សំគាល់ឃើញមានពង្សាវតារខ្មែរជាច្រើនទៀត ដែលមានលំនាំរៀបចំតាក់តែងនិពន្ធ និងមានសាច់រឿងប្រហាក់ប្រហែលគ្នា តែមានកាលបរិច្ឆេទ កំណត់ពេលវេលា ច្របូកច្របល់ មិនស៊ីសង្វាក់គ្នាឡើយ។ គេអាចសន្និដ្ឋានបានថា វិធីតាក់តែងនិពន្ធចាប់ផ្ដើមមានបែបដែន ចែកជាឃ្លា ជាប្រយោគ ជាវគ្គហើយ មានក្បួនខ្នាតស្រួល អាន ស្រួលស្តាប់ ប្រសើរល្អជាងធម្មតាមួយផ្នែកទៀត អ្នកនិពន្ធបានបន្ថែម នូវអត្ថន័យជាច្រើន ផ្សេងទៀតក្នុងការអធិប្បាយពណ៌នា ដែលធ្វើអោយសាច់រឿងពីពោះរស់រវើក។

ថ្ងៃ ២៧ មិនា គ.ស ១៩០៣ ព្រះបាទនរោត្តមបានបញ្ជាអោយ ឧកញ៉ារាំងជួន រៀបចំគណកម្មការថ្មីមួយទៀត ដើម្បីសរសេរព្រះរាជពង្សាវតារខ្មែរជាថ្មីម្តងទៀត សមាសសភាពសមាជិកគណកម្មការថ្មីនេះ មានជាអាទិ៍គឺ៖

- ឧកញ៉ារាំងជួន ប្រធាន
- ឧកញ៉ាហោរាទិព្វនៃយនេត្រដុង

- ឧកញ៉ាចក្រីអាំ
- ហ្លួងពេជ្រសុរិយាមាស
- ម៉ីនសរភីក្តីណុប
- ឧកញ៉ាអិស្សរអក្ខររស់
- ឧកញ៉ាអក្ខរាចិន្តាច័ន្ទ។

ព្រះរាជពង្សាវតារតាក់តែងមិនទាន់បានចប់ផង ព្រះបាទនរោត្តម ក៏ចូលទីវង្គតទៅនៅថ្ងៃ ១០ កើតខែពិសាខ ឆ្នាំរោង ត្រូវជាថ្ងៃ ២៤ មេសា គ.ស១៩០៤ គ្រានោះ គណកម្មការព្រះរាជ ពង្សាវតារក៏ត្រូវបញ្ឈប់សកម្មភាពដែរ។

ព្រះបាទស៊ីសុវត្ថិ ត្រូវបានឡើងសោយរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា បន្តពីព្រះបាទនរោត្តម។ ព្រះអង្គបានបង្គាប់បញ្ជាអោយរៀបចំគណកម្មការថ្មីមួយទៀត ដើម្បីធ្វើកិច្ចការដែល តំណែង គណកម្មការចាស់ គណកម្មការថ្មីបានចាត់តាំង៖

- ឧកញ៉ាវង្សអគ្គរាជឧប
- ឧកញ៉ាប្រាជ្ញធិបតីប៉ែន
- ព្រះអក្ខរាលេខាណុប

អោយទទួលភារកិច្ច រៀបចំពង្សាវតារខ្មែរទៅតាមឯកសារ ដែលធ្លាប់បាននិពន្ធដោយ ព្រះបាទអង្គខ្នង។ ក្នុង គ.ស១៩២៨ ព្រះបាទមុនីវង្ស ដែលត្រូវបានឡើងសោយរាជសម្បត្តិ បន្តពីព្រះបាទស៊ីសុវត្ថិ បានផ្ញើសារមួយ ចុះលេខ១៥៨ថ្ងៃ២០ តុលា ទៅជូនអាជ្ញាធរបារាំងប្រចាំ កម្ពុជា ស្នើសុំបោះពុម្ពផ្សព្វផ្សាយព្រះរាជពង្សាវតារក្រុងកម្ពុជាធិបតី ដែលរៀបចំដោយគណ កម្មការផ្សេងមួយទៀត គណកម្មការនេះស្ថិតនៅក្រោមអធិបតីភាពរបស់សម្តេចរាំងជួន។ អាជ្ញាធរអានានិគមបារាំង ក៏យល់ព្រម ទៅតាមសំណើព្រះមហាក្សត្រ ក្នុងសំបុត្រតបមួយ លេខ២៨០ ចុះថ្ងៃទី១៣ វិច្ឆិកា គ.ស១៩២៨។ គ្រានោះគណកម្មការថ្មីមួយទៀត ត្រូវបាន តែងតាំងឡើង ដើម្បីទទួលភារកិច្ចផ្នែកបោះពុម្ពផ្សាយ។

- លោកអេហ្វ លាវិត (F Lavit) អភិបាលជាន់ខ្ពស់បារាំងប្រចាំនៅកម្ពុជា (Resident Supérieur)
- សម្តេចចៅហ្វាវាំងរៈវង្សជ័យជួន
- សម្តេចចក្រីកុញរធិបតីឧត្តមក្រុងពាហុពេជប៉ុន រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការពារជាតិ និង អប់រំជាតិ
- ព្រះអម្ចាស់ ស៊ីសុវត្ថិសុដានុវង្ស រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងមហាផ្ទៃ និង វប្បធម៌

- ឧកញ៉ាយោមរាជ ជា រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌
- ព្រះអម្ចាស់នរោត្តមសុរាម្រិត រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងនាវាចរ កសិកម្ម សិប្បកម្ម និង សេដ្ឋកិច្ច
- ឧកញ៉ាប្រាជ្ញធិបតី យ៉ែន ចាងហ្វាងពង្សាវតារ។

ក្នុងឆ្នាំ១៩៦៦ គេបានយករាជ្យ ព្រះបាទនរោត្តមសីហានុ និង ព្រះបាទនរោត្តមសុរាម្រិតមកដាក់បញ្ចូលបន្ថែម ក្នុងរាជពង្សាវតារសម្តេចរាំងជួន ទៀត។

ក្រៅពីពង្សាវតារដែលយើងទើបតែលើកយកមកអធិប្បាយខាងលើ យើងអាចកត់សំគាល់ឃើញ មានពង្សាវតារជាច្រើនទៀត ដែលបុព្វបុរសយើងបានតំកល់ទុកនៅតាមវត្តអារាម គឺដូចជាមានពង្សាវតារវត្តទឹកវិល ស្រុកស្អាង ខេត្តកណ្តាល ដែលបានរៀបរាប់ និងនិពន្ធដោយព្រះភិក្ខុហាស់ស៊ីក(៤) ពង្សាវតារវត្តសំបុក ពង្សាវតារវត្តកំពង់ត្រលាច ខេត្តកំពង់ឆ្នាំង ដែលត្រូវបានលោកអេងស៊ុត យកមកចងក្រងបោះពុម្ពផ្សាយតាមចំណងជើង «ឯកសារមហាបុរសខ្មែរ»(៥) ពង្សាវតារវត្តសត្យ និងពង្សាវតារវត្តព្រែកតាមាក់ ក្នុងខេត្តកណ្តាលជាដើម។ល។

ពង្សាវតារខ្មែរមួយចំនួនទៀត ត្រូវបានអ្នកស្រាវជ្រាវបារាំង ប្រមូលយកមកតំកល់ទុកនៅប្រទេសបារាំង។ គឺមាននៅបណ្ណាល័យជាតិសាលាបារាំងចុងបូព៌ា (Ecole française d'Extrême-Orient) សង្គមអាស៊ី (Société Asia-tique) ក្រុមផ្សាយដំណឹងល្អ សាសនាព្រះយេស៊ូនៅបរទេស (Société des Missions Etrangères de Paris) និង បណ្ណាល័យនៃទីក្រុង អាលង់សុង(៦) (Alençon)។

២.២ ការសិក្សាវិភាគ

ពង្សាវតារខ្មែរទាំងនេះ ត្រូវបានអ្នកប្រាជ្ញអ្នកស្រាវជ្រាវបារាំង និង បរទេសមិនសូវយកចិត្តទុកដាក់ អោយតំលៃប៉ុន្មានទេ ជាពិសេសចំពោះភាគដើម ឬភាគរឿងព្រេងនិទាន ពីព្រោះគេយល់ និងមានជំនឿថា គ្មានសាក្ខីភាពជាក់ស្តែង ហើយឯកសារទាំងនោះ ក៏គ្មានលក្ខណៈអ្វីជាវិទ្យាសាស្ត្រដែរ គេយល់ថាប្រវត្តិទាំងនេះ រៀបរាប់តែរឿងព្រេងនិទាន ដែលពោរពេញទៅដោយភាពអស្ចារ្យ និងអច្ឆរិយនិយម ប្រាសចាកភាពប្រាកដនិយម។ ជនបរទេស ដែលយល់ដូច្នេះ មានដូចជាអ្នកប្រវត្តិវិទូអាមេរិកាំង មាយតែល ថេអូដ័រ វិគយរី (Michael Theodor Vickery) បានចាត់ទុកប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ភាគរឿងព្រេងនិទាន ជារឿងប្រឌិត គ្មានតំលៃជាប្រវត្តិសាស្ត្រ ចំណែកភាគផ្សេង ដែលមានបន្តមកក៏លោកចាត់ទុកជាមិនសូវត្រឹមត្រូវបានការប៉ុន្មានដែរ។

ប៉ុន្តែប្រវត្តិវិទូ និង អ្នកស្រាវជ្រាវខ្មែរ បរទេសមួយចំនួនទៀត មិនយល់ស្របទៅតាមទស្សនៈនេះទេ ក្នុងចំណោមអ្នកស្រាវជ្រាវខ្មែរយើង សង្កេតឃើញមានជាអាទិ៍ លោកសាស្ត្រាចារ្យ ត្រឹង ងា លោកសាស្ត្រាចារ្យ ម៉ក់ ភិន ឃិន សុខ ដែលយកចិត្តទុកដាក់ សំរាប់ក្នុងការសិក្សាស្រាវជ្រាវ វិះគិតពិចារណា ធ្វើវិភាគរកការពិត អំពីឯកសារប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ។

លោកសាស្ត្រាចារ្យ ម៉ក់ ភិន និង ឃិន សុខ បានមូលមតិគ្នា បែងចែកផ្នែកសិក្សាស្រាវជ្រាវ ដើម្បីកុំអោយជាន់គ្នា។ លោក ម៉ក់ ភិន សិក្សាស្រាវជ្រាវ ផ្នែករឿងភាគនិទាន និងសម័យ ក្រោយលង្វែក ១៥៩៤-១៦៧៧) ឯលោកសាស្ត្រាចារ្យ ឃិន សុខ វិញ លោកសិក្សាស្រាវជ្រាវ ផ្នែកចន្លោះសម័យទាំងពីរ គឺសម័យព្រះបាទព្រះចៅពញាយ៉ាត មកដល់សម័យបែកលង្វែក និង ផ្នែកមួយទៀត ដែលចាប់ផ្តើមពី គ.ស ១៧៧៥ ទៅ ១៧៦០។

ស្នាដៃចំបងរបស់សាស្ត្រាចារ្យទាំងពីររូប ស្ថិតនៅលើការបកប្រែ ពង្សាវតារខ្មែររបស់សម្តេច រាំងជួន មកជាភាសាបារាំង ការសិក្សាប្រៀបធៀបឯកសារពង្សាវតារខ្មែរមួយចំនួនតាមគ្រប់ ជ្រុងជ្រោយ ការប្រៀបធៀបជាមួយ នឹង ឯកសារបរទេស ហើយនិងការវិភាគល្អិតល្អន់ស្វែងរក ធាតុពិតក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ។

៣ ទស្សនៈអ្នកនិពន្ធ

៣.១ វិធីសាស្ត្រនិពន្ធ

ខ្ញុំបានចាប់ផ្តើមសរសេរ តាក់តែង ចងក្រង និងនិពន្ធស្នាដៃ «ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ» នេះដោយផ្អែកទៅលើ ឯកសារពង្សាវតារខ្មែរ និងការសិក្សាស្រាវជ្រាវរបស់ប្រវត្តិវិទូខ្មែរបរទេសមួយចំនួន។

ស្នាដៃនេះ មិនមែនជាការស្រាវជ្រាវ រកឃើញថ្មីនោះទេ តែខ្ញុំបានផ្លាស់ប្តូរការសរសេរនិពន្ធនិង រៀបអត្ថបទអោយមានលក្ខណៈខុសអំពីធម្មតាដោយប្រើនូវសំយោគ វិធីច្រើនយកតែអត្ថន័យសំខាន់ៗ ពេលអោយចំ គឺក្នុងន័យ និងគោលបំណងអោយអ្នកអាន សិស្សានុសិស្សនិសិត្យ អាចមានលទ្ធភាពងាយស្រួលឆាប់ចាំ ឆាប់យល់ឆាប់ដឹង និងស្គាល់ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ និងព្រឹត្តិការណ៍ជាតិធំៗជាច្រើនដែលខ្មែរយើងតែងតែលឺចាស់ទុំពីបរមបូរណនិទានតៗគ្នា ពីមាត់មួយទៅមាត់មួយ និងជំនាន់មួយទៅជំនាន់មួយ។ ការនិពន្ធសៀវភៅប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរនេះបានអោយតំលៃ និងសង្កត់ទាំងស្រុងទៅលើព្រឹត្តិការណ៍ជាតិ ទៅលើព្រះមហាក្សត្រ និងទៅលើរជនខ្មែរ ឬតួអង្គសំខាន់ដែលមានមុខនាទីពិស្តារក្នុងបញ្ហាអាយុជីវិតប្រទេសកម្ពុជា។

ដូច្នេះហើយ បានជាខ្ញុំដាក់ចំណងជើងជំពូក ប្រវត្តិនិមួយៗ អោយសក្តិសមស្របទៅតាមព្រឹត្តិការណ៍ ដោយមិនសំអាងតែទៅលើព្រះរាជប្បហាស្យត្រឡើយ។ ទោះបីជាខ្ញុំអនុវត្តវិធីរៀបនេះក៏ដោយ ក៏ជំពូក និង វគ្គនិមួយៗ មានការវិវត្តន៍ប្រទាក់ប្រទងប្រទាញតភ្ជាប់គ្នាជាលំដាប់លំដោយ ហើយគោរពទៅតាមពេលវេលា កាលបរិច្ឆេទ។ អ្នកអានដែលចាប់ផ្តើមសិក្សាពីវគ្គដំបូងដល់វគ្គបញ្ចប់ អាចនឹងយល់បានថាកាលបរិច្ឆេទប្រវត្តិសាស្ត្រ និងព្រឹត្តិការណ៍ទាំងប៉ុន្មាន មានជាប់គ្នាជាបន្តរដឹក ម្យ៉ាងវិញមួយទៀត អ្នកអានដែលមានចំណេះ ហើយចង់ដឹងចង់យល់អំពីព្រឹត្តិការណ៍ណាមួយ ដែលគេតែងតែលឺតាមការនិទាន អ្នកអាននោះអាចរកឃើញអាចយល់បានភ្លាមយ៉ាងឆាប់រហ័ស ដោយមិនចាំបាច់មើលសាដើមឡើយ។ ហេតុដូច្នេះ ដើម្បីសំរួលការងាយយល់ បានជានៅតាមវគ្គខ្លះ ខ្ញុំមានធ្វើការរំលឹកព្រឹត្តិការណ៍ខ្លះដែលកើតមានឡើងក្នុងសម័យមុនដោយត្រួសៗ។

ចំពោះព្រឹត្តិការណ៍ទាំងនេះ ខ្ញុំលើកយកតែចំនុច និង ផ្នែកណាដែលសំខាន់ប៉ុណ្ណោះមកបកស្រាយ និង អធិប្បាយ។ អ្វីដែលវែងអន្លាយជាបន្ទាប់បន្សំ ដែលមានច្រើននៅក្នុងពង្សាវតារ និង ឯកសារខ្មែរ ខ្ញុំមិនបានដកស្រង់លើកយកមករៀបរាប់អធិប្បាយ អោយបានក្បោះក្បាយទេ។ ពីព្រោះខ្ញុំមិនចង់អោយអ្នកអាន មានការធុញទ្រាន់ ឬ មានការយល់ច្រលំ ច្របូកច្របល់ដែលនាំមកនូវលទ្ធផលផ្ទុយអំពីគោលបំណង និងទស្សនៈដែលខ្ញុំប៉ង។ គោលបំណងធំរបស់

ខ្ញុំ គឺធ្វើដូចម្តេចអោយយុវជន និង ពលរដ្ឋខ្មែរធម្មតា អាចចងចាំយល់ច្បាស់លាស់អំពីប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ឬប្រវត្តិរបស់ខ្លួនផ្ទាល់ដោយងាយស្រួលជាទីបំផុត។ ចំណែកពាក្យពេជន៍ ឃ្លាឃ្លោងប្រយោគ ក៏វិវត្តន៍ អនុវត្ត និងរៀបចំប្រើទៅតាមទស្សនៈនេះដែរ គឺខុសអំពីពាក្យពេជន៍ប្រយោគ ដែលធ្លាប់មានប្រើនៅក្នុងពង្សាវតារខ្មែរ។

ដើម្បីជាជំនួយដល់អ្នកអាន ក្នុងការយល់ដឹង និង សំរាប់ពិចារណា នៅចុងបញ្ចប់ជំពូក ឬ វគ្គនីមួយៗ ខ្ញុំមានធ្វើការកត់សំគាល់ចំណាំ វែកញែកដកស្រង់យកទស្សនៈមកទុកធ្វើជាមេរៀនសំរាប់កញ្ចក់ឆ្លុះមើលអតីតកាល បច្ចុប្បន្នកាល និងអនាគតកាល។ ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ជាពិសេសភាគរឿងព្រេងនិទាន ទោះបីមានលក្ខណៈជាអក្ខរតហេតុ អច្ឆរិយៈ អស្ចារ្យមិនប្រាកដនិយម មិនគួរអោយជឿក៏ដោយ ក៏យើងត្រូវតែសំគាល់ដែរថា ប្រវត្តិទាំងនេះ ព្រឹត្តិការណ៍ទាំងនេះ រឿងរ៉ាវទាំងនេះ សុទ្ធតែបានជ្រួតជ្រាបក្នុងឈាមដ៏រ ចិត្តអារម្មណ៍ មនោសញ្ចេតនាខ្មែរ គ្រប់ជំនាន់ជាយូរយាលដ៏អង្វែងណាស់មកហើយ ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ឬ ពង្សាវតារខ្មែរ ទោះបីជាអ្នកស្រាវជ្រាវ និងប្រវត្តិវិទូខ្លះ មិនបានទទួលស្គាល់អោយតំលៃក៏ដោយ ក៏យើងអាចចាត់ទុកជាមរតក កេរ្តិ៍របស់ជីដូនជីតា បុព្វបុរសយើងដែរ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ នៅក្នុងប្រវត្តិទាំងនោះ ដូនតាយើងបានលាក់បង្គប់ទុក នូវទ្រឹស្តី ទស្សនៈ ច្បាប់គម្ពីរក្បួនខ្នាតវិជ្ជាសីលសាស្ត្រ និង បន្ទាត់ជាច្រើន ដែលអាចជាជំនួយក្នុងការថែរក្សា កសាងការពារទឹកដីជាតិមាតុភូមិ។

៣.២ កេរ្តិ៍មរតកខ្មែរ

ប៉ុន្តែរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន គេមិនទាន់ស្រាវជ្រាវរកឃើញអាថ៌កំបាំង ក្បួនតំរាច្បាប់វិន័យ គ្រាំងគម្ពីរ វិជ្ជាសីលសាស្ត្រ និងពាក្យបណ្តាំទូន្មានដែលជាកេរ្តិ៍មរតក លាក់បង្គប់ទុកមកនោះទេ ក្បួនតំរាច្បាប់វិន័យទ្រឹស្តី ច្បាប់គ្រប់គ្រងរៀបចំកសាងជាតិ គឺពិតជាមាន ប្រសិនបើគ្មាន តើធ្វើដូចម្តេចឡើយ បុព្វបុរសខ្មែរយើង លោកនឹងអាចបង្កបង្កើត កសាងរក្សាទឹកដីខ្មែរអោយបានធំទូលំទូលាយ ចំរុងចំរើនលូតលាស់ថ្កុំថ្កើងសុខសន្តិភាព សំបូរណសប្បាយក្សេមក្សាន្ត ក្លាយជាមហានរតរ និង ជាមហាអំណាចកើត? ធ្វើដូចម្តេច ដូនតាខ្មែរយើងអាចនឹងកសាងសង់ប្រាង្គប្រាសាទរាបរយពាន់ ទុកពាសពេញជាកសុតាងកេរ្តិ៍ដ៏ណែល ក្នុងអាស៊ីភាគអគ្នេយ៍បាន?

ច្បាប់ក្រឹត្យក្រម ធម្មវិន័យ ទ្រឹស្តីនយោបាយ ក្បួនខ្នាត និងពាក្យបណ្តាំបុព្វបុរសយើង បើយើងសិក្សាត្រិះរិះ ពិចារនាអោយបានឆ្ងាយបន្តិចអោយដល់ជំរៅ ឆ្លងផុតពីអក្សរពាក្យពេជន៍ដែលយើងមើលឃើញនឹងភ្នែក និង ស្តាប់លឺសូរនឹងត្រត្រចៀក នោះយើងអាចកត់សំគាល់ចំណាំជួបប្រទះឃើញមាន ជាហូរហែក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ៖

១ - បញ្ហាទឹកដី ដែលលាតសន្ធឹងធំធេងអស្ចារ្យ ពីទិសខាងត្បូងទៅទិសខាងជើង ពីទិសខាងកើត ទៅទិសខាងលិចដោយមានរួមទាំងទឹកដីយួន សៀម ភូមា និង លាវ ខេត្តខ័ណ្ឌស្រុកភូមិទន្លេស្ទឹង ព្រែក បឹងបួរ និងដែនទឹកដីខ្មែរត្រូវបានដីដូនជីតាខ្មែរ រំលឹកហើយរំលឹកទៀត រៀបរាប់អធិប្បាយឥតមានខ្លោះ ក្នុងឯកសារពង្សាវតារខ្មែរ ដូចមានក្នុងប្រវត្តិព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង និង ព្រះបាទពញាយ៉ាត ដែលបានធ្វើដំណើរត្រាច់រង្គត់ កាត់គ្រប់ទិសទីក្នុងទឹកដីខេត្តខ័ណ្ឌខ្មែរសិលាចារិកខ្មែរជាច្រើន ក៏បានកត់ត្រាទុកអំពីទំហំព្រំដែនទឹកដីខ្មែរដែរ ហើយប្រាសាទ និងសិលាចារិកទាំងនោះ ក៏មានបោះគោលបញ្ចុះសីមា នៅគ្រប់ទីតំបន់ក្នុងអាស៊ីអគ្នេយ៍ដែរ ដើម្បីជាភស្តុតាងបញ្ជាក់ប្រាប់កូនខ្មែរអោយស្គាល់យល់ដឹងលឺ អំពីកេរ្តិ៍មរតកទ្រព្យសម្បត្តិកម្មសិទ្ធិរបស់ជាតិខ្លួន។

២ - ទ្រឹស្តីនយោបាយជាមូលដ្ឋានជាតិដ៏ធំ ដែលអនុញ្ញាតអោយខ្មែរមានកំលាំង ក្នុងគ្រប់មជ្ឈដ្ឋានក្នុងគ្រប់វិស័យ ដើម្បីសាងប្រទេសជាតិអោយថ្កុំថ្កើងរុងរឿង ព្រះមហាក្សត្រអ្នកដឹកនាំជាតិ និងអ្នកប្រាជ្ញខ្មែរក្នុងអតីតកាល តែងអោយតំលៃលើកបញ្ហានេះ មកចោទជាចំបង ដូច្នេះហើយបានជានៅតាមសិលាចារិកជាច្រើន ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរធំៗ ដែលមានព្រះនាមល្បីល្បាញ តែងតែគោរពរំលឹកឧបការគុណបំណាច់របស់ព្រះរាជគ្រូអ្នកប្រាជ្ញទាំងអស់នោះ។ ពីព្រោះព្រះមហាក្សត្រខ្មែរយល់ និងមានជំនឿជាក់ច្បាស់ថា បើស្រុកខ្មែរបានធំរុងរឿងខ្លាំងពូកែមានកិត្យានុភាពរន្ធតៅគ្រប់ទិសទី រហូតដល់ប្រទេសចិន មិនមែនដោយសារតែស្តេចមួយអង្គឯងគត់នោះទេ គឺដោយសារអ្នកប្រាជ្ញ អ្នកចេះដឹង មានវិជ្ជាខ្ពង់ខ្ពស់ នាម៉ឺនមន្ត្រី និងប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់ៗរូប ដែលបាននាំគ្នាបន្តទ្រឹស្តីនយោបាយប្រាកដនិយម ដើម្បីកសាងការពារជាតិមាតុភូមិ។

ដើម្បីរំដោះខ្មែរពីអាណានិគមផ្លាភោះស្មារ៉ា ព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី២ ដោយមានជំនួយពីអ្នកប្រាជ្ញតូចធំខាងព្រហ្មញ្ញសាសនា បានរៀបចំនយោបាយថ្មីមួយ ដែលមានឈ្មោះថា ទេវរាជ (Le Dieu-Roi) ហើយបានប្រកាសឯករាជ្យភាព នៅភ្នំគូលែនក្នុង គ.ស ៨០២។

ដើម្បីរំដោះខ្មែរចេញពីកណ្តាប់ដៃនគរចំប៉ា ហើយដើម្បីសម្រួលនយោបាយក្នុងនគរ ព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧ បានបង្កើតទ្រឹស្តីមួយទៀតមកជំនួស គឺទ្រឹស្តីពុទ្ធរាជ (Le Buddha-Roi) ព្រះអង្គបានកសាងសង់ប្រសាទជាច្រើន សំរាប់តំណាងទ្រឹស្តីនេះ។ ទ្រឹស្តីនយោបាយខាងលើដែលអ្នកស្រាវជ្រាវ និងប្រវត្តិវិទូខ្មែរបរទេស តែងនាំគ្នាយល់ឃើញត្រឹមតែជាជំនឿសាសនាផ្ទុយទៅវិញ គឺពិតជាព្រលឹងខ្មែរ ជាមាមពលដ៏ធំដែលបានជំរុញការកសាង និងមហិទ្ធិតេជចេស្ដាប្រទេសកម្ពុជា។

តែជោគជ័យប្រសិទ្ធភាពទ្រឹស្តីនយោបាយរបស់បុព្វបុរសខ្មែរ ត្រូវការពឹងផ្អែកជាចាំបាច់ទៅលើទ្រឹស្តីមួយទៀតដែលមានឈ្មោះថា ទសពិធរាជធម៌ គឺព្រះមហាក្សត្រ និងអ្នកដឹកនាំជាតិដែលត្រូវយកទ្រឹស្តីគោលនយោបាយធំៗទៅអនុវត្ត ដែលត្រូវគោរពប្រកាន់ធ្វើតាមទ្រឹស្តីទសពិធរាជធម៌ អោយបានត្រឹមត្រូវខ្ជាប់ខ្ជួនជាទីបំផុត បើពុំនោះសោតទេទោះបីជាគោលជំហរនយោបាយ គោលបំណង ផែនការនោះមានលក្ខណៈគុណសម្បត្តិល្អយ៉ាងដូចម្តេចក៏ដោយ ក៏គេមិនអាចធ្វើអោយបានសម្រេច ទទួលនូវជោគជ័យដែរ។ ដូច្នេះ ខ្មែរត្រូវមានទ្រឹស្តីនយោបាយល្អប្រសើរជាមុនសិន ទើបខ្មែរអាចរៀបចំស្ថាប័ន និង រចនាសំព័ន្ធ គ្រប់គ្រងដឹកនាំប្រទេសជាតិជាក្រោយ។

៣ - បញ្ហាគ្រប់គ្រងរៀបចំស្ថាប័នប្រទេសជាតិ ដែលតែងតែប្រកបទៅដោយភាពល្អប្រសើរត្រឹមត្រូវ មានយុត្តិធម៌ មានប្រសិទ្ធភាពអាចឆ្លើយតបទៅតាមគ្រប់កាលទេស។ នេះជាគុណសម្បត្តិ និង លក្ខណរបស់ព្រះមហាក្សត្រ និង អ្នកដឹកនាំជាតិពិតប្រាកដ ដែលត្រូវមានជាប់ជានិច្ចក្នុងខ្លួនអ្នកដឹកនាំជាតិត្រូវចេះរៀបចំច្បាប់ដាក់ស្ថាប័នជាមូលដ្ឋាន និងជាគ្រឹះនគរ ដើម្បីជៀសវាងវិបត្តិ និង ផលអាក្រក់ទៅថ្ងៃក្រោយ និងដើម្បីរក្សាបមន្តគ្រប់គ្រងរៀបចំនគរអោយបានល្អប្រពៃ ជាប្រភពនៃសេចក្តីសុខក្សេមក្សាន្តរុងរឿងក្នុងសង្គម ជាបឋមគេត្រូវតែចេះ និងអនុវត្តទៅតាមគន្លងធម៌ ក្រិក្យក្រមវិន័យ ដែលចារទុកក្នុងទ្រឹស្តីទស្សនៈ និងគម្ពីរក្បួនខ្នាតទ្រឹស្តីនិងក្រិក្យវិន័យទាំងនេះ ក៏បានអធិប្បាយដែរអំពីរបៀបចាត់ចែងរៀបចំគ្រប់គ្រងនគរ និងជ្រើសរើសអ្នកដឹកនាំប្រទេសជាតិ ឧទាហរណ៍មានជាច្រើនដូចជាក្នុងរាជ្យព្រះបាទកេតុមាលាក្រោយដែលព្រះកេតុមាលា ត្រូវឆ្លុតវង្វេងដោយអំណាចបុណ្យសក្តិ និងស្រីញី ព្រះឥន្ទ្រាធិរាជបានយាងចុះមកពីស្ថានសួគ៌ ដើម្បីជួយរៀបចំស្រុកខ្មែរ អោយមានស្ថាប័នជាតិ ជាមូលដ្ឋានសំរាប់នគរ ធ្វើអោយមានរបៀបរៀបរយ មានសណ្តាប់ធ្នាប់ ព្រះឥន្ទ្រព្រះអង្គបានតាំងអោយមានក្រុមប្រឹក្សា ឬរដ្ឋាភិបាល បើយើងនិយាយទៅតាមភាសាទំនើបថ្មី ដែលមានសុទ្ធតែអ្នកប្រាជ្ញតូចធំគ្រប់ជាន់ថ្នាក់ អោយមកធ្វើការរួមអមជាមួយ នឹងស្តេច គឺក្នុងគោលដៅជួយតំរូវរងំណែនាំព្រះមហាក្សត្រ ឬអ្នកដឹកនាំនគរ កុំអោយដើរខុសគន្លងធម៌ រង្វេងដើរជាន់ចូលផ្លូវអាក្រក់ អបាយមុខបំផ្លិចបំផ្លាញផលប្រយោជន៍ជាតិ គ្មានគិតគូរចាប់អារម្មណ៍ អំពីជោគវាសនាអានាគតប្រជានុរាស្ត្រ ហើយគិតតែនាំគ្នាបំរើបំពេញផលប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួនគ្រួសាររង្សត្រកូល និង បក្សពួកដៃជើង។ល។និង។ល។

មិនតែប៉ុណ្ណោះ ដើម្បីងាយស្រួលយល់ អំពីដង្ហើមអាយុជីវិតនគរ ព្រះឥន្ទ្រ និង ព្រះអានន្ទបាននាំគ្នារៀបចំអោយមានរបៀបស្ថាបស្ថង់មតិ ដោយបង្រៀនកំណត់វិធីអោយចេះមើល ចេះយល់អំពីប្រផ្នូលផ្សេងៗ ដែលកើតមានឡើងក្នុងនគរ ប្រផ្នូលទាំងនេះ ជាសញ្ញាអាចអង្រែន់

បញ្ជាក់ស្មារតីព្រះមហាក្សត្រ និងអ្នកដឹកនាំជាតិ អោយចេះភ្ញាក់ដឹងខ្លួនទាន់ពេលវេលា ហើយ មិនបណ្តែតបណ្តោយខ្លួនអោយលង់លក់ភ្លេចខ្លួនក្នុងសុបិន ដែលយល់ជឿជាក់គិតឃើញថា « មានតែអញ»ប្រផ្នូលនេះមានន័យថា បើកើតមានហេតុភេទមិនល្អក្នុងសង្គមនោះគឺការគ្រប់ គ្រងរបស់ព្រះមហាក្សត្រ ឬអ្នកនយោបាយមិនបានល្អត្រឹមត្រូវ ទៅតាមគន្លងធម៌ច្បាប់វិន័យ នគរ ជាម្ចប់ត្រជាក់ត្រជុំដល់ប្រជានុរាស្ត្រឡើយ។ ក្នុងខណៈនោះអ្នកដឹកនាំជាតិ ត្រូវស្វះស្វែង រកយល់ ត្រូវតែចេះផ្លាស់ប្តូរស្ថាប័ន របៀបគ្រប់គ្រងរដ្ឋ អោយទន់ពេលវេលាផ្ទុយទៅវិញ បើគេ នៅតែក្រាញមានៈ មិនព្រមយល់ទទួលស្គាល់ភាពពិតប្រាកដនិយមទេ ព្រះមហាក្សត្រ និង អ្នកនយោបាយនោះ និងជួបប្រទះគ្រោះថ្នាក់មហន្តរាយគ្រប់ប្រភេទ គ្រប់បែបយ៉ាង ហើយ ជាមួយគ្នានោះដែរប្រជាជន និងជាតិមាតុភូមិ ក៏មិនអាចគេចផុតអំពីបាបកម្មដែរ។ នេះគឺជា កំហុសរបស់អ្នកដឹកនាំជាតិ តែអ្នកដែលត្រូវទទួលកំហុសជំនួសអ្នកធំមានបន្ទាស័ក្តិនោះគឺ ប្រជាជនទៅវិញសោះ។

ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរព្រះបាទឥន្ទ្រវរ្ម័នទី១ ដោយយល់ឃើញថាគ្រោះថ្នាក់មហន្តរាយមួយ ចំណែកធំ ច្រើនតែកើតចេញអំពីការដណ្តើមរាជ្យគ្នារវាងស្តេចខ្មែរ ហើយដើម្បីការពារកុំអោយ មានបញ្ហាសង្គ្រាម ចោទក្លាយរាលដាលទៅជាការបែកបាក់សាមគ្គី បង្កបង្កើតជាសង្គ្រាមផ្ទៃក្នុង ព្រះអង្គបានចាត់ចែង ចាត់តែងកំណត់ ដាក់អោយមានស្ថាប័នក្រឹត្យក្រម ក្នុងព្រះរាជវង្សព្រះ មហាក្សត្រ គឺព្រះអង្គបានកំណត់អំពីឋានៈតំណែងរបស់ក្រុមស្តេច ដែលអាចមានសិទ្ធិ ឬគ្មាន ក្នុងករណីដែលត្រូវឡើងសោយរាជសម្បត្តិ។

៥ - បញ្ហាឆ្លូតរង្វេងនឹងអំណាច ស្រីញី មាសពេជ្រ ប្រាក់កាស ដែលធ្វើអោយស្រុកទេសធ្លាក់ កប់ជ្រៅ ទៅក្នុងជ្រោះមហន្តរាយ ដែលនាំមកនៅទុក្ខទោស ភ័យព្រួយវេទនា ឈឺចុកចាប់ ខ្លោចផ្សា ព្រាត់ប្រាសប្តីប្រពន្ធដុំពុកម្តាយកូនចៅ បងប្អូន ក្រុមញាតិគ្រួសារ។ល។ និង ។ល។ ព្រះកេតុមាលា មុននឹងបានក្លាយទៅជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរមួយព្រះអង្គដ៏ល្អប្រសើរ ព្រះអង្គ ធ្លាប់បានឆ្លងកាត់ប្រភពគ្រោះថ្នាក់នេះដែរ។ ក្នុងសត្តវត្សទី១៥ បន្ទាប់ពីរាជ្យព្រះចៅពញាយ៉ាត ព្រះស្រីរាជា ព្រះធម្មរាជា និង ព្រះស្រីសុរិយោទ័យ ដែលត្រូវជាបងប្អូនបង្កើត និងត្រូវជាក្លាយ បង្កើត បានទាស់ទែងខ្វែងគំនិតគ្នាឈ្លោះប្រកែកប្រទូសរាយ ធ្វើចំបាំងរាំងជល ដណ្តើមយក រាជបល្ល័ង្ក ស្រុកខ្មែរត្រូវបែងចែកជានគរបី មានស្តេចបីសោយរាជ្យ ដោយមិនអាចយកជ័យជំ នះផ្តាច់ព្រ័ត្រ ឡើងសោយរាជ្យម្នាក់ឯង ស្តេចខ្មែរព្រះធម្មរាជាបានរត់ទៅពឹងសៀម សុំអោយ លើកទ័ពមកជួយធ្វើអន្តរាគម ការឆ្លូតរង្វេងរបស់ព្រះមហាក្សត្រ និង អ្នកដឹកនាំខ្មែរ ដែលមិន គិតគូរអំពីអាយុជីវិត ផលប្រយោជន៍ប្រទេសជាតិ ហើយរត់ទៅរកបរទេសអោយចូលមកជួយ ជាព្រឹត្តិការណ៍មួយដែលតែងតែកើតមានជាហូរហែជូនគ្នានៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ពង្សាវតារ

ខ្មែរបានបង្ហាញបញ្ជាក់អោយយើងឃើញយ៉ាងជាក់ច្បាស់ថា រាជបល្ល័ង្កអំណាច និងការលោភលោភលន់នេះហើយ ដែលជាប្រភពធ្វើអោយទឹកដីខ្មែរ កេរ្តិ៍ដំណែលមរតកទ្រព្យសម្បត្តិខ្មែរ កិត្តិយសខ្មែរ និង កិត្យានុភាពខ្មែរ ត្រូវខាតបង់ រលាយរូបបាត់បន្តិចម្តងៗ។

៥ - បញ្ហាយុត្តិធម៌ និងអត់ឱនសណ្តោស ពីព្រោះការកោងកាចសាហាវយង់ឃ្នង ឥតធម៌មេត្តាប្រោសប្រណី ឥតយុត្តិធម៌ ខ្វះការត្រិះរិះ ពិចារណាអោយបានត្រឹមត្រូវ ហើយមើលមិនបានវែងឆ្ងាយ ចំអត្ថប្រយោជន៍ជាតិ និង ប្រជានុរាស្ត្រនឹងនាំមកតែក្តីក្តៅក្រហាយមិនសប្បាយចិត្តវិនាសអន្តរាយហ៊ានហោចខ្លោចផ្សា ព្រាត់ប្រាស និងទុក្ខព្រួយវេទនាសោកសង្រេងតែប៉ុណ្ណោះ តួអង្គជាក់ស្តែង មានជាអាទិក្នុងប្រវត្តិស្តេចគំលង់និងស្តេចពាល ដោយភាពកោងកាចព្រៃផ្សៃអយុត្តិធម៌ ស្តេចគំលង់ត្រូវមានជំងឺឃ្លង់ភ្លើងរហូតដល់ថ្ងៃស្លាប់។ ស្តេចពាលដែលអាងប្រើអំណាចផ្តាច់ការ គ្មានវិចារណញ្ញាណ គ្មានព្រហ្មវិហារធម៌ គ្មានករុណាមេត្តាធម៌ ហើយមិនគោរពអនុវត្តទៅតាមច្បាប់ក្រិត្យក្រមវិន័យព្រះមហាក្សត្រត្រូវនាំមុនមន្ត្រីនាគរត់ចោលលែងនៅជួយធ្វើការបំរើនគរ ប្រទេសជាតិ និងវត្ថុសក្តិសិទ្ធិត្រូវក្តៅក្រហល់ក្រហាយរំជួលអស់ព្រះធរណីបណ្តាលអោយកើតមានចលាចល អក្ខតហេតុលិចលង់អស់ប្រទេសកម្ពុជា នាំមកតែក្តីវិនាសអន្តរាយគ្មានសេសសល់។

៦ - បញ្ហាបរទេស ដែលខ្មែរត្រូវតែប្រុងប្រយ័ត្នជានិច្ច ត្រូវតែកុំទុកចិត្ត ហើយដែលខ្មែរមិនត្រូវនាំគ្នាទៅដេកដួលផ្លើរសនាជាមួយសោះឡើយ បរទេសមិនដែលស្រឡាញ់ខ្មែរជាងខ្មែរទេ ខ្មែរមិនត្រូវចាញ់បោកបរទេសដែរ ហើយបែរជានាំគ្នាទៅកាប់ចាក់សំលាប់តែប្រជាជនឯង និងលក់ទឹកដីដូនតាឯងអោយបរទេសនោះឡើយ ព្រឹត្តិការណ៍ជាច្រើន ដូចជាប្រវត្តិពេលខ្មែរបែកអង្គរលើកដំបូងបានលើកបង្ហាញយ៉ាងច្បាស់អំពីល្បិចបរទេស បន្ទាយលង្វែកត្រូវសៀមវាយបែក ដោយស្តេចខ្មែរទុកចិត្តចារបុរសសៀម ដែលបង្កប់បន្លំខ្លួនជាព្រះសង្ឃព្រះរាមាជើងព្រៃ ត្រូវអស់ព្រះជន្មសុគត ដោយសាទុកចិត្តពួកបរទេសអីប៉ុបៗល។ និង ៗល។ ព្រឹត្តិការណ៍ទាំងនេះ កើតឡើងបណ្តាលមកពីស្តេចខ្មែរ អ្នកកាន់អំណាចខ្មែរ មិនទុកចិត្តខ្មែរគ្នាឯង ហើយបែរជាជឿទុកចិត្ត លើកតំកើង យកបរទេសជាធំ ដោយឃើញថា គេចេះជាងជាតិឯង។

៧ - បញ្ហាសាមគ្គីភាព ដែលប្រៀនប្រដៅកូនខ្មែរជំនាន់ក្រោយ អោយចេះរូបរួមកំលាំងគ្នា ហើយចេះខំប្រឹងប្រែងប្រើកំលាំងខ្លួនឯងផ្ទាល់ ដើម្បីកសាងប្រទេសជាតិ អោយបានរឹងប៉ឹងខ្លាំងក្លាមាំមួន។ ដោយសារកំលាំងសាមគ្គីភាពព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី២ បានរំដោះទឹកដីខ្មែរអោយមានសេរីភាព ឯករាជភាព ចេញផុតពីអាណានិគមត្រួតត្រារបស់ស្តេចជ្វាកោះស្មាវ៉ា។ ព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧ ដោយពឹងផ្អែកទៅលើទឹកចិត្តស្នេហា និងសាមគ្គីជាតិរបស់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ នៅ

តាមគ្រប់ភូមិស្រុកខេត្តខ័ណ្ឌ ព្រះអង្គបានវាយកំចាត់យកជោគជ័យឈ្នះលើកងទ័ពស្តេចនគរ ចំប៉ា ហើយរំដោះមហានគរ និងស្រុកខ្មែរទាំងមូល។ បន្ទាប់មកព្រះអង្គបានទាំងលើកទ័ព ទៅ វាយប្រហារយកនគរចំប៉ាដដែលមកដាក់ចំណុះ បញ្ចូលជាខេត្តខ្មែរ។ ព្រះបាទពញាយ៉ាតព្រះ មហាក្សត្រខ្មែរ ដោយសារកំលាំងសាមគ្គីភាពរវាងខ្មែរនិងខ្មែរ ព្រះអង្គបានរំដោះមហានគរ និង ប្រទេសជាតិខ្មែរទាំងមូល អោយចេញផុតពីកណ្តាប់ដៃអាណានិគមសៀម គឺកត្តានេះហើយ ដែលបានជំរុញ និងកសាងប្រទេសខ្មែរអោយបានរុងរឿងថ្កុំថ្កើងធំទូលំទូលាយ ជាមហា អំណាចក្នុងសម័យអតីតកាល។

៨ - បញ្ហាអ្នកដឹកនាំគ្រប់គ្រងផែនដី ដែលល្អប្រសើរនិងប្រពៃនោះ គឺត្រូវចេះជ្រើសរើសរក សហការីល្អៗ ដែលមានសមត្ថភាពពេញលេញច្បាស់លាស់បរិបូណ៌ត្រឹមត្រូវ ស្មោះជាតិអា យចូលមករួមជួយ ធ្វើសហប្រតិបត្តិការបំរើនគរ និងប្រជាជន អ្នកដឹកនាំជាតិត្រូវគោរពអនុវត្ត តាមច្បាប់ធម៌វិន័យប្រពៃណីសង្គមជាតិ ត្រូវមានយុត្តិធម៌ ចេះអត់ឱនសណ្តោសប្រោសប្រណី ចេះមើលវែងឆ្ងាយអោយ ផុតចុងច្រមុះចេះអារកាត់ ហើយនិងត្រូវចេះស្វែងរកយល់គ្រប់ហេតុ ផល គ្រប់ហេតុភេទប្រផ្នូល ដែលកើតមាននៅក្នុងនគរ អ្វីដែលមានផុះផុលចេញមកសុទ្ធតែ មានហេតុផល។ ដូច្នេះគេត្រូវតែសំភី ខំស្រាវជ្រាវរកបុព្វហេតុអោយទាល់តែឃើញ និង សិក្សាពិចារណារកយល់ ក្នុងទស្សនគោលដៅរក្សាការពារប្រទេសជាតិ និងប្រជាជនស្រុក កុំ អោយជួបប្រទះនិងភ័យន្តរាយទាន់ ហើយអ្នកដឹកនាំជាតិដ៏ល្អក៏ត្រូវចេះនាំមកនូវភាពត្រជាក់ ត្រជុំចំរុះចំរើនដល់សង្គមជាតិដែរ របៀបរៀបចំ និង ពាក្យប្រៀនប្រដៅក្នុងន័យខាងលើនេះ គេឃើញមានជាហូរហែក្នុងពស្សាវតារខ្មែរដែរ ដូចជាក្នុងប្រវត្តិសម្តេចព្រះកុម្មារវង្ស ឬព្រះចៅ ឆាន់នាគ ព្រះទេវរាជអស្ចារ្យ តាព្រហ្មឈ្មួញគោ ព្រះកេតុមាលា ព្រះបាទបទុមសុរិយាវង្ស ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង ព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី២ ព្រះបាទយសោវរ្ម័នទី២ ព្រះជ័យវរ្ម័នទី៧ ព្រះបាទ ពញាយ៉ាត ព្រះបាទអង្គច័ន្ទទី១ ព្រះបាទស្រីសុរិយោពណ៌ និងតាមសិលាចារិកជាច្រើន ដែល មានសេសសល់រហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន។

ការកសាងជាតិត្រូវស្ថិតនៅជាគោលដៅធំរបស់អ្នកដឹកនាំជាតិ ឧត្តមគតិ ទស្សន និងគោល បំណងធំរបស់ព្រះមហាក្សត្រ ឬអ្នកដឹកនាំនយោបាយ មិនមែនត្រូវឈប់កំណត់ត្រឹមឈោង ដណ្តើមយកអំណាចបាននោះទេ។ គេត្រូវយកអំណាចតាមផ្លូវច្បាប់នោះមកបំរើប្រយោជន៍ ប្រទេសជាតិ គេត្រូវចោលកន្ទុយភ្នែកមើលអោយបានឆ្ងាយទៅអនាគតកាល គេត្រូវរៀបចំក សាងស្ថាបនាបច្ចុប្បន្ន សំរាប់អនាគត ដោយតម្រូវអោយសមស្របទៅតាមទស្សនៈស្មោះ ជាតិ។

ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរសម័យមហានគរ បានដឹកបាញ់ ព្រែកអូរជ្រលងទឹកគ្រប់ទិសទីក្នុង ប្រទេសដើម្បីកសាងកសិកម្ម និងសេដ្ឋកិច្ចជាតិ។ ព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី៧ បានកសាងមន្ទីរពេទ្យ ផ្ទះសំណាក់ និងផ្លូវថ្នល់គមនាគមន៍ទៅស្រុកភូមិជិតឆ្ងាយនេះយើងមិនរាប់ពីប្រាង្គប្រាសាទ រាប់រយពាន់ ដែលមានពាសពេញនគរផង បុព្វបុរសខ្មែរបានផ្សំការកសាងជាតិ ទៅនឹង សាសនា ទ្រឹស្តីនយោបាយដើម្បីធ្វើអោយប្រជាជនមានបាន និងនគរមានកិត្យានុភាព គឺមិន ធ្វើត្រឹមតែអោយបរទេសគេទទួលស្គាល់ មានឈ្មោះល្បីល្បាញ ហើយបណ្តោយអោយនគរ និងប្រជាជនរងទុក្ខទោសភ័យភិតគ្មានសន្តិសុខ ក្រីក្រវេទនានោះទេ។ បើគ្មានការកសាងជាតិ គ្មានការគិតគូរដោះស្រាយបញ្ហាជីវភាពព្រលឹងអោយបានល្អថ្លៃថ្នូរជាមនុស្សទេនោះ ព្រះមហា ក្សត្រអ្នកដឹកនាំនយោបាយ នឹងក្លាយទៅជាអ្នកល្មោភអំណាចតែប៉ុណ្ណោះ។

បណ្តាំជាកេរ្តិ៍មរតករបស់ជីដូនជីតាខ្មែរយើង នៅមានលាក់បង្គប់អាថ៌កំបាំង ច្រើនតទៅទៀត មិនមែនមានតែក្នុងពង្សាវតារ និងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរប៉ុណ្ណោះនោះទេ។ នៅក្នុងអក្សរសាស្ត្រ និង រឿងព្រេងនិទានផ្សេងៗ ក៏យើងអាចពិនិត្យឃើញសាក្ខីភាពទាំងនេះដែរ គឺជាការជំរុញយើង អោយចេះយកការពិចារណា រកស្គាល់យល់ អាចដឹងលឺអំពីធាតុពិត និងស្ថានភាពប្រាកដ និយមនៃប្រទេសកម្ពុជា នេះជាវិសគល់ ជាពូជកំណើតរបស់ខ្មែរ ប្រសិនបើខ្មែរនាំគ្នាបំផ្លាញ កាត់ផ្តាច់ខ្លួនអោយដាច់អំពីវិសគល់នេះ នោះដើមឈើខ្មែរ មែកធាងស្លឹកផ្លែផ្កាខ្មែរក៏ត្រូវងាប់ វិនាសអន្តរាយហ៊ានហោចអស់ដែរ ការស្គាល់យល់អំពីប្រវត្តិខ្លួនយ៉ាងជាក់ស្តែងពិតប្រាកដ នឹង ញ៉ាំងអោយខ្មែរយើងមានព្រលឹងមានស្មារតីជាតិចេះប្រកាន់ខ្លួនជាក់ស្តែងពិតប្រាកដ នឹង ញ៉ាំងអោយខ្មែរយើងមានព្រលឹង មានស្មារតីជាតិ ចេះប្រកាន់នូវឥរិយាបថមួយយ៉ាងថ្លៃថ្នូរខ្ជាប់ ខ្ជួនម៉ឺងម៉ាត់ នៅចំពោះមុខបច្ចុប្បន្នកាលរបស់យើង អោយបានភ្លឺស្វាង រីកចំរើនសម្បូណ៌ សប្បាយសុខសាន្ត ក្នុងភាពឯករាជ សេរីភាពប្រជាធិបតេយ្យភាព និងសុភមង្គល។

៤ ព្រះថោង នាងនាគ
ឬ ដើមកំណើត ការកកើត ទឹកដីខ្មែរ

នៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរតាមការនិទានដំណាលតៗគ្នាមក ព្រះថោង និង នាងនាគ ជាឪពុកម្តាយ ជាដីដូនដីតា ជាអ្នកបង្កបង្កើតអោយមានជាតិ មានកំណើត មានទឹកដីខ្មែរមុនគេដំបូងបង្អស់។ បងប្អូនខ្មែរយើងភាគច្រើនណាស់ ពុំបានដឹង ពុំបានស្គាល់ប្រវត្តិនេះទេ។ ឯកសាររាប់រៀប អំពីប្រវត្តិ ព្រះថោង នាងនាគ» មាននៅក្នុងសៀវភៅគ្រប់ពង្សាវតារខ្មែរដែលរៀបចំសរសេរឡើងដោយអ្នកនិពន្ធផ្សេងៗ។

៤.១ ព្រះពុទ្ធទំនាយ

សម័យមួយ ព្រះសមណគោត្តមព្រះពុទ្ធបរមគ្រូ កាលនោះព្រះជន្មបាន ៨០វស្សា បានយាងត្រេចរង្គត់ទៅគ្រប់ទិសទីកន្លែង ដើម្បីប្រោសអស់សព្វសត្វលោក។ ព្រះអង្គនិមន្តកាត់តាមឆ្នេរមហាសាគរ បានយាងទៅដល់កោះមួយ ដែលមានដើម «ធូក» ដុះបែកមែកសាខាត្រសុំ

ត្រសាយ។ នៅក្រោមដើមធូកនោះ មានរូងមួយយ៉ាងជ្រៅ ដែលជាផ្លូវចេញចូលរបស់ស្តេចភូជង្គនាគ សំរាប់ចេញចូលមកក្រសាលលេង។ ទីជីកន្លែងនោះមានស្ថានភាពរាបស្មើគួរជាទីមនោរម្យ។ នៅលើដើមធូកនោះ មានសត្វត្រកូតមួយរស់នៅដោយសុខសាន្ត។

នៅពេលដែលព្រះអាទិត្យចូលអស្ចង្គត ហើយព្រះច័ន្ទបានចាប់រះឡើងបន្តផែនព្រះពុទ្ធអង្គ និងព្រះអានន្ទ ក៏នាំគ្នានិមន្តចូលសំរាកក្រោមដើមធូក។ ទេវតាដែលថែរក្សាដើមធូក បានរៀបចំទីកន្លែងសំរាប់ទទួលព្រះអង្គ និង ទេវតាទាំងឡាយ ដែលនឹង

ត្រូវចូលមកគាល់ថ្វាយបង្គំ ព្រះពុទ្ធ។

ស្តេចភូជង្គនាគ ដែលបានយាងចេញមកក្រសាលនៅទីទួលដើមធូក បានយល់ឃើញព្រះពុទ្ធកាលណា ក៏តំណែងខ្លួនជាមនុស្ស ហើយនាំក្រុមបរិវារមកក្រាបថ្វាយបង្គំព្រះជិនស្រី សុំព្រះអង្គសំដែងធម្មទេសនា ប្រោសអស់នាគទាំងពួង។ ជាមួយគ្នានោះដែរ ព្រះឥន្ទ្រកោសិយ

ទេវបុត្រទេវតា ទេពអប្សរ និងទេពនិករគ្រប់ទិសទី ក៏បាននាំគ្នាមូលមីកុះករ ចុះមកថ្វាយបង្គំ គាល់ព្រះពុទ្ធជាអម្ចាស់ដែរ។

ព្រឹកព្រហាមស្រាងៗកាលណា ព្រះពុទ្ធអង្គចាប់ផ្ដើមស្ទឹងស្មាតប្រមើមើលនិស្ស័យ អស់គ្រប់ សព្វសត្វជិតឆ្ងាយ ដែលព្រះអង្គត្រូវនិមន្តទៅប្រោស។ បន្ទាប់មកព្រះអង្គទ្រង់សោយចង្ហាន់។ ដោយជំក្លិនម្ហូបអាហារទិព្វឈ្មុយឆ្ងាញ់ពេកហើយដោយទ្រាំមិនបាន សត្វត្រកូតដែលរស់នៅ លើដើមឈើ ក៏ចេញខ្លួនមកថ្វាយបង្គំព្រះពុទ្ធបរមគ្រូ ព្រះអង្គបានឮតបាយ ហើយបោះអោយ ទៅសត្វត្រកូតនោះទុកធ្វើជាអាហារឆ្ងាញ់ពេក ត្រកូតលិតមាត់លិតក លៀនអណ្ដាតចេញមក ក្រៅ។ ទតឃើញត្រកូតមានអណ្ដាតព្រែកចេញជាពីរ ព្រះពុទ្ធលោកទ្រង់ឈ្លាកព្រះភ័ក្ត្រសំលឹង ទៅព្រះធរណីដោយក្តីញញឹម។ ឃើញដូច្នោះ ព្រះអានន្ទឆ្ងល់ណាស់ ក៏ថ្វាយបង្គំទូលសួរសុំ អោយព្រះអង្គពន្យល់អំពីហេតុផល។

ព្រះអង្គបានមានពុទ្ធដីការ ទស្សន៍ទាយថា តទៅអនាគត «កោះកោកឆ្លក» នេះ នឹងកកើត ក្លាយទៅជានគរមួយខ្លាំងក្លាមានទឹកដីធំទូលាយ ប្រជាជនរស់នៅដោយសុខសប្បាយក្សេម ក្សាន្តថ្កុំថ្កើងរុងរឿង។

សត្វត្រកូតដែលមានចិត្តបរិសុទ្ធ លុះទៅដោយធម្មទេសនារបស់ព្រះពុទ្ធ ក្រោយមកដែល បានចាកលោកនេះទៅ នឹងបានកើតជាព្រះរាជបុត្រស្ដេចនគរឥន្ទ្រព័ទ្ធ ហើយនឹងយាងមក សោយរាជ្យសម្បត្តិនៅនគរគោកឆ្លក។ ពេលនោះស្ដេចភូជង្គនាគ នឹងចេញមករៀបចំទឹកដី ថ្វាយព្រះអង្គ។ ព្រះអង្គ នឹងដាក់ឈ្មោះនគរគោកឆ្លកជា "កម្ពុជាធិបតី" ដែលនគរដទៃទៀត ដាក់ឈ្មោះហៅថា «ស្រុកខ្មែរ»។ ឯព្រះតន្ត្រាធិរាជវិញ ក៏នឹងបញ្ជាអោយព្រះវិស្សកម្មទេវបុត្រ ចុះមកកសាងប្រាង្គប្រាសាទធំល្អល្អះជាច្រើនទៀតដែរ។ តែប្រជាជននៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា គ្មានចិត្តស្មោះត្រង់ ប្រកាន់គោរពពាក្យសំដីរបស់ខ្លួនទេ។ សំដីនិយាយចេញមកមានន័យផ្សេង មិនដូចចិត្តគំនិតដែលគិតយល់នោះទេ។ គឺមានអណ្ដាតព្រែកបែកជាពីរ ដូចសត្វត្រកូតដីតា របស់ខ្លួន។ ទ្រង់ប្រមើមើលចប់ហើយកាលណា ព្រះពុទ្ធអង្គ ក៏ទ្រង់យាងនិមន្តបន្តដំណើរទៅ ប្រោសសត្វលោកតទៅទៀត។

៤.២ ប្រវត្តិព្រះថោង

កាលនោះនៅនគរឥន្ទ្រព័ទ្ធ មានស្ដេចមួយព្រះអង្គ ព្រះនាមអទិច្ឆវង្ស សោយរាជ្យសម្បត្តិ មានកូនប្រុស៥នាក់ បុត្រទី១ ត្រូវបានព្រះអង្គតម្កល់អោយកាន់កាប់ខេត្តខ័ណ្ឌផ្នែកទិសខាងកើត

បុត្រទី២ ខេត្តខ័ណ្ឌទិសខាងជើង បុត្រទី៣ ខេត្តខណ្ឌខាងលិច ហើយបុត្រទី៤ ព្រះថោង ត្រូវទទួលបន្ទុកខេត្តខ័ណ្ឌទិសខាងត្បូង។ ចំណែកបុត្រទី៥ ដែលនៅក្មេងជាងគេ ព្រះអង្គបានទុកដាក់ អោយគង់នៅជាប់ជាមួយនឹងព្រះអង្គក្នុងបរមរាជវាំង។

ឆ្នាំមួយ ដោយមានជំងឺព្យាធិ ហើយពេលវេលាកាលទេសត្រូវជាន់ចំនឹងពិធីបុណ្យប្រចាំឆ្នាំដែលព្រះរាជាត្រូវតែទទួលស្តេចនគរចំណុះ នាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រី មកពីគ្រប់ទិសទី ព្រះអទិច្ចរង្សា ក៏បានបង្គាប់អោយបុត្រពៅចេញធ្វើជាព្រះរាជតំណាងទៅទទួលភ្ញៀវជំនួសព្រះអង្គ។ គ្រប់ៗគ្នា មានទាំងស្តេចបងព្រះអង្គទាំង៣អង្គ បានក្រាបថ្វាយបង្គំបុត្រពៅតំណាងព្រះរាជាតាមរបៀបរបបប្រពៃណី។ លើកលែងតែព្រះថោង ដែលមិនបានក្រាបថ្វាយបង្គំតាមទំនៀមទំលាប់។ ពីព្រោះព្រះអង្គបានយល់ នឹកស្មានថាព្រះបិតាបានលើករាជ្យសម្បត្តិផ្ទេរអោយប្អូន រួចស្រេចបាច់បាត់ទៅហើយ។ តែបើតាមឯកសារខ្លះទៀត គេបានបញ្ជាក់ថាព្រះមហាក្សត្របានប្រគល់រាជ្យអោយបុត្រពៅរួចស្រេចទៅហើយមែន។

ដោយក្តីមួរហ្មងអាក់អន់ស្រពន់ចិត្តក្តៅក្រហាយ ដល់ត្រលប់មកដល់នគរវិញ ព្រះថោងក៏កោះប្រជុំអស់សព្វមុខមន្ត្រីដើម្បីរៀបរាប់ប្រាប់អស់នូវព្រឹត្តិការណ៍។ ព្រះអង្គបានសំរេចចិត្តថា តទៅអនាគត ព្រះអង្គ នឹងលែងយាងទៅចូលរួមពិធីបុណ្យអ្វីទាំងអស់ នៅឯបរមរាជវាំង។

ពេលនោះនាម៉ឺនមុខមន្ត្រីទាំងអស់ គ្មាននរណាម្នាក់ហ៊ានបញ្ចេញយោបល់ ឬមតិអ្វីឡើយ។ ម្នាក់ៗគិតតែវៃអបស៊ីអែបលេមលើមឥតខ្ចាសរៀនហើយយល់ស្របតាមគ្រប់ចំនុច។ ពីនោះថ្ងៃមក ព្រះថោងលែងទៅថ្វាយបង្គំព្រះបិតាដូចសព្វដងទៀតហើយ។

ដឹងរឿងនេះកាលណា ព្រះអនុជពៅ សុំសេចក្តីអនុញ្ញាត្តិពីឪពុក ដើម្បីទៅជួបបង។ ជួបបងកាលណា ព្រះអង្គលុតជង្គង់ថ្វាយបង្គំដែលធ្វើអោយព្រះថោងមានការភ្ញាក់ផ្អើល និងឆ្ងល់យ៉ាងខ្លាំង។ ក្រោយបានស្តាប់ការពន្យល់របស់ប្អូន បានយល់គ្រប់ដំណើរដើមទងមក ព្រះថោងក៏បានយល់ស្គាល់អំពីកំហុសរបស់ខ្លួន ហើយក៏បានផ្តាំប្អូនអោយសុំព្រះរាជទានទោសពីបិតាជំនួសព្រះអង្គផង។

ព្រះអង្គអទិច្ចរង្សា សប្បាយចិត្តណាស់ នៅពេលដែលដឹងថាបុត្រពៅព្រះអង្គដោះស្រាយបញ្ហាស្មុកស្មាញនេះបានដោយជោគជ័យ ក្នុងសន្តិវិធី គឺពិតជាសក្តិសមជាស្តេច ដែលត្រូវទទួលគ្រងរាជសម្បត្តិមែន តែព្រះអង្គក៏បានរិះគិតពិចារណាដែរថា ព្រះថោងមានចិត្តស្រាលឆេវឆាវ មិនចេះគិតគូរពិចារណាវែងឆ្ងាយឡើយ អាកប្បកិរិយាទាំងប៉ុន្មាន ដែលព្រះថោងបានប្រព្រឹត្តិមកក៏ចាត់ដូចជាការក្បត់ នឹងប្រទេសជាតិដែរទោសនេះ គឺត្រូវតែប្រហារជីវិតបង់នាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រីទាំងអស់ក៏បានយល់ស្របតាមព្រះអង្គដែរ តែដោយព្រះថោងព្រះអង្គធ្លាប់

មានគុណបំណាច់ក្នុងការពារទឹកដីប្រទេសជាតិ នាម៉ឺនមន្ត្រីទាំងនោះ បានសុំអោយត្រឹមតែ បំបែបនីវេទនាព្រះអង្គប៉ុណ្ណោះបានហើយ។

ព្រះថោងបានប្រសូតនៅក្នុងឆ្នាំរក ព.ស ២៣២ ត្រូវជាឆ្នាំ៣១២មុន គ.ស។ ព្រះជន្មបាន១៦ ឆ្នាំ ព្រះអង្គបានយាងចេញទៅកាន់កាប់ខេត្តខ័ណ្ឌទិសខាងត្បូង។ ២០ឆ្នាំក្រោយមក អាយុបាន ៣៥ឆ្នាំ ព្រះអង្គត្រូវបានបិតាបំបែបនីវេទនា ដេញចេញពីនគរ។ នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីពលសេនា និងប្រជារាស្ត្រជាច្រើន ដែលស្រលាញ់គោរពព្រះអង្គ ប្រមាណជាង១កោដិនាក់ (តែងកសាវ ខ្លះថាតែ១សែននាក់) បានសុខចិត្តចាកចេញអំពីនគរទៅរស់នៅដង្ហែរតាមព្រះថោង។ ពួក ជននីវេទនាទាំងនោះ ត្រូវបានស្តេចចេញបញ្ជា បង្គាប់អោយកាត់សក់ជើងកញ្ជើ" អោយខុស អំពីប្រជាពលរដ្ឋធម្មតា ដើម្បីបញ្ជាក់ថា ជាជនជំពូកគ្មានពូជ គ្មានសាសន៍ អ្វីដូចគេងទាំងអស់។ ព្រះថោង បានបញ្ជាបក្សពួកក្រុមព្រះអង្គអោយចុះសំពៅទូកក្បូនបណ្តែតតាមទន្លេខ្សែ ទឹក។ ឯកសាវខ្លះបានបញ្ជាក់ថា ព្រះថោងបាននាំពលរេហ៍ធ្វើដំណើរឆ្លងកាត់តាមព្រៃព្រឹក្សា ចុះមកតាមទិសខាងត្បូងរហូតមកដល់ភ្នំដងរែក ដែលជាដំបង់ភូមិភាគមួយអហោរស្ថានគ្មាន មនុស្សរស់នៅ។

ទូកក្បូនក្បូនទ័ពព្រះថោង ព្រមទាំងមនុស្សម្នាស្រីប្រុស បានមកកៀងជាប់ចត នឹងជួរភ្នំដង រែក។ ព្រះអង្គក៏បញ្ជាអោយបោះយុថ្ការ ចុះចតលើកោះគោកធ្លក។ កន្លែងនោះ មានឈ្មោះ ដំណាលជាប់មកជាស្រុកគ្រូខ័ណ្ឌ ឬគោកខ័ណ្ឌ" ដែលស្ថិតនៅខាងជើងជួរភ្នំដងរែកសព្វថ្ងៃ។ ក្នុងវគ្គនេះ ពង្សាវតារខ្លះទៀតបញ្ជាក់ថា ព្រះថោង និងបរិវារអ្នកស្ម័គ្រចិត្តបានមកសំចតនៅ ស្រុកសំរោងទង ដែលនៅទីនោះបានជាប់ឈ្មោះបឹងពុងពាយ " រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ។ ព្រះថោង បានចាត់ចែងអោយមុខមន្ត្រី ទៅចេរចានិងស្តេចចាម ដើម្បីចងស្ពានមេត្រីក្នុងន័យ រួមរស់ជាមិត្តភាពក្នុងតំបន់ជាមួយគ្នា។

ថ្ងៃមួយ ព្រះថោង និង ស្តេចចាម ព្រះនាមអាស្ស័យយុរាជ្យ កើតមានជំលោះឈ្មោះមិនចុះ សំរុងនឹងគ្នា ហើយក៏កើតមានជាសង្គ្រាមចំបាំងរាំងជល។ ព្រះថោងបានយកជ័យជំនះ ឈ្នះ កំចាត់ស្តេចចាម ដែលរត់ខ្ចាត់ខ្ចាយទៅពូននៅចំបាសាក់ បច្ចុប្បន្នទឹកដីលាវសព្វថ្ងៃ។ ឥឡូវ ព្រះថោងព្រះអង្គបានគ្រប់គ្រងទឹកដីគោកធ្លកតែម្នាក់ឯង។ ព្រះអង្គបានដាក់ឈ្មោះព្រះនគរថា "នគរគោកធ្ល"។

បណ្តាជនជាច្រើន មានអ្នកប្រាជ្ញបណ្ឌិតតូចធំ បានមករស់នៅតាំងលំនៅស្ថានកុះករនៅនគរ គោកធ្លក។ ព្រះអង្គបានបញ្ជាអោយអ្នកប្រាជ្ញកែប្រែអក្សរភាសាសំស្ក្រឹត មកជាអក្សរភាសាខ្មែរ សំរាប់ប្រើប្រាស់។ ការរៀបចំកសាងស្រុកភូមិនគរ ក្នុងវិស័យកសិកម្ម និងសេដ្ឋកិច្ច ក៏ត្រូវបាន

ចាត់យ៉ាងសកម្មដែរ។ នៅផ្នែកជំនឿសាសនា គេក៏បានឃើញមានវត្តមានសាមណេរ វត្ត អារាមព្រះពុទ្ធសាសនាជាច្រើន នៅលើទឹកដីនគរគោកធ្លក។

៤.៣ អភិសេកព្រះថោងនាងនាគ

ថ្ងៃមួយព្រះថោងបាននាំពលរេហ៍ ទៅក្រសាលតាមឆ្នេរខ្សាច់កោះ បានយាងទៅដល់ទួល ដំបូកគោកធ្លក ដោយហៅហាត់អស់កំលាំង ព្រះ អង្គចូលទៅសំរាកក្រោមដើមធ្លក ដល់ពេល រសៀល ទើបព្រះអង្គភ្ញាក់ តែទឹកបានឡើងលិចព័ទ្ធជុំវិញទួលគោកធ្លក ដោយមិនអាចវិល ត្រលប់រាំងប្រាសាទបាន ព្រះថោងក៏ទ្រង់សំរាកនៅទីនោះ រង់ចាំពេលទឹកស្រកដកទៅវិញ។ គ្រានោះ នាព្រឹកដ៏សែនស្ងាត់ជ្រងំ ព្រះនាងធារាវត្តី បុត្រីស្តេចភូជង្គនាគបាននាំអស់ពួកភី លៀងបរិវារ ចេញមកក្រសាលលេងកំសាន្តលើកោះគោកធ្លក។ ព្រះថោងទតយល់ឃើញព្រះ នាងកាលណា ក៏លបលួចចាប់ចិត្តប្រតិព័ទ្ធស្នេហាភ្លាម។ ក្រោយដែលបានផ្ដោះផ្ដង សាកសួរ គ្នាទៅវិញទៅមក ព្រះថោង និងនាងនាគក៏ចាប់ផ្ដើមមានចិត្តស្នេហាស្មោះស្ម័គ្រនឹងគ្នាទៅវិញ ទៅមក។

ក្នុងរវាងប្រាំពីរថ្ងៃ តាមពេលកំណត់រវាងគូស្នេហាទាំងពីរ ព្រះថោងត្រូវរៀបចំជំនួន និង អណ្ដាប់អណ្ដាញគ្រប់បែបយ៉ាងមករង់ចាំនៅត្រង់ទីកន្លែងដដែល។ ចំណែកព្រះនាងធារាវត្តី កាលបើទៅដល់ស្ថានភូជង្គនាគ ក៏បានវាយរ៉ាប់រឿងរ៉ាវទាំងប៉ុន្មានតាមដំណើរទូលថ្វាយព្រះ បិតា និងព្រះមាតា។ ស្តេចភូជង្គនាគ មិនបានយល់ជំទាស់ទេ។ ព្រះអង្គបានសុខចិត្តយល់ព្រម ទៅតាមសំណូមពរគោលបំណងរបស់កូន។

ប្រាំពីរថ្ងៃកន្លងមក ព្រះថោង បាននាំពលរេហ៍សេនា លើកជំនួនសួយសារអាករគ្រប់បែប យ៉ាង រៀបចំដោយប្រណិត យ៉ាងបរិបូរណ៍ឥតមានខ្ចោះ ឥតមានខ្វះត្រង់ណា យកមកទុក ត្រៀមខ្លួនរង់ចាំនៅក្រោមដើមធ្លក។ ដល់ថ្ងៃកំណត់ស្តេចភូជង្គនាគ និងអគ្គមហេសីបានយាង ចេញមកត្រង់កន្លែងដើមធ្លកមែន បានយល់ឃើញព្រះមាតាព្រះបិតាព្រះនាងធារាវត្តីភ្លាមកាល ណា ព្រះថោងទ្រង់លុតជង្គង់ក្រាបថ្វាយបង្គំដោយក្តីគោរព។ ស្តេចភូជង្គនាគ និងមហេសី ពេញចិត្តត្រេកអរសាទរណាស់ បានទទួលព្រះថោងជាកូនប្រសា ហើយក៏បានរៀបចំអភិសេក កូនស្រីកូនប្រុសជាគូស្វាមីភរិយាតរៀងមក។ ស្តេចភូជង្គនាគ ព្រមទាំងបរិវារ ដើម្បីទុកជា ចំណងដៃដល់កូនប្រុសស្រី បាននាំពលរេហ៍សេនា បីតពង្រឹងទឹកសមុទ្រ បង្កបង្កើតអោយ កើតបានជាដីស្ងួត ធំធេងទូលំទូលាយ ហើយបានកសាងប្រាង្គប្រាសាទ រាំងតូចធំទុកថ្វាយជា ច្រើន។

ព្រះថោងនាងនាគ ត្រូវបានរៀបចំអភិសេក ជាគូស្វាមីភរិយានៅវេលាម៉ោង ៧ព្រឹក នៅថ្ងៃ ១១កើត ខែពិសាខ ពស២៧៧ ឆ្នាំម្សាញ់ ត្រូវជាឆ្នាំ២៦៧ មុនគ.ស។ កាលនោះព្រះថោងបាន ព្រះជន្ម ៤៦វស្សា

ក្នុងពេលជាមួយគ្នានោះដែរ ព្រះថោងក៏បានទទួលព្រះរាជាភិសេក ឡើងសោយរាជសម្បត្តិ នគរគោកធ្លកដែរ។ ព្រះអង្គបានទទួលគោរម្យនាមជា ព្រះបាទសម្តេចកុម្មារាជសេដ្ឋាធម្មិកវរោ ត្ថមបថមខេមរា ខត្តិយាវង្សសក្ខល កំពូលក្រុងកម្ពុជាធិបតីសិរិយសសោភា បរវរាជធានី បូណីមីឧត្តមមហាដ្ឋាន"។ ព្រះអគ្គមហេសីនាងនាគ ឬព្រះនាងធារាវត្តីបានទទួលព្រះនាមជា សម្តេចព្រះវគ្គីក្សត្រីតាបលក្ខណ៍ឯកអគ្គទេវី។ ពិធីបុណ្យអភិសេកចប់សព្វគ្រប់កាលណា ស្តេចភូជង្គនាគ និងព្រះអគ្គមហេសីបាននាំបរិវារនាម៉ឺនមុខមន្ត្រី ត្រលប់ចុះទៅព្រះនគរវិញ ដើម្បីជូនដំណើរព្រះបិតាព្រះមាតាក្នុងចុះទៅស្ថានភូជង្គនាគ ព្រះថោង ឬព្រះបាទសម្តេចកុម្មារាជ មែរាជ បានចាប់តោងស្បែកនាងនាគចុះទៅតាមទៅជាមួយដែរ។ កាលនោះព្រះថោងរៀបចំ សាងសង់ព្រះបរមរាជវាំង គង់នៅមហានគរធំ ឬមហានគរ ឬអង្គរដែលជាកន្លែងដើមធ្លកបាន ដុះ។

៤.៥ សង្គ្រាមនឹងចាម

នៅក្នុងរាជរបស់ព្រះអង្គ បើតាមពង្សាវតារខ្មែរ និង ឯកសារជាច្រើនទៀត លើកលែងតែ ពង្សាវតារសម្តេចរាំងជួន ស្តេចចាមដែលច្បាំងចាញ់ព្រះថោងកាលពីលើកមុន បានលើកកង ទ័ពយ៉ាងគគ្រឹកគគ្រេង មកវាយប្រហារនគរគោកធ្លក។ ស្តេចចាមអាស្រ័យរាជ ដោយមាន កូនប្រុសប្រាំនាក់ ធ្វើជាមេទ័ពជំនួយ បានលើកទ័ពចេញមកពីចំបាសាក់។

ពង្សាវតារខ្មែរដែលរៀបចំដោយព្រះអង្គម្ចាស់នព្វរតន៍ បានសរសេរបញ្ជាក់ថា កងទ័ពចាម ដោយមានកងទ័ពលាវចូលរួមផង បានមកចោមព័ទ្ធទីក្រុងមហានគរ។ ពេលនោះព្រះកុម្មារាជ បានកោះប្រជុំ គ្រប់នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីមេទ័ពតូចធំ ដោយមានព្រះបន្ទូលថា បើយើងច្បាំងតបនឹង សត្រូវក៏បានដែរ តែប្រជាពលរដ្ឋយើង នឹងត្រូវស្លាប់បាត់បង់ច្រើនជាមិនខាន។ ដូច្នេះគួរ ណាស់តែយើងធ្វើល្បិចកិច្ចកលជាចាញ់ ខ្លាចចាមហើយនាំគ្នាវាយសំរុកបើកផ្លូវ នាំគ្រួសាររត់ ចោលនគរមួយរយៈសិន។ ធ្វើដូច្នេះកងទ័ពចាម និងមានជំនោរចិត្តក្នុងក្លាង ភ្លេចខ្លួនហើយនាំ គ្នាមកតាំងទីក្នុងមហានគរជាមិនខាន។ ពេលនេះ ចាំយើងលើកទាំងទ័ពមនុស្សទាំងទ័ពនាគ មកវាយប្រហារសត្រូវយកជ័យជំនះវិញ។

ទ័ពខ្មែរបានវាយបើកផ្លូវចេញ បានដូចសេចក្តីប្រាថ្នា សម្តេចកុម្ម៉ង់ បាននាំពលរេហ៍ទៅ រៀបចំទីតាំងបោះបន្ទាយជុំនៅ "នគររាជសីមា" ព្រះអង្គក៏ចាប់ផ្តើមរៀបចំកងទ័ព មានទ័ព លាវផង បង្ហាត់បង្រៀនហ្វឹកហ្វឺនតាមគ្រប់កូនយុទ្ធសាស្ត្រ ពីជ័យសង្គ្រាម។ ទ័ពចាមដូចដែល ព្រះអង្គបានគិតមែន បាននាំគ្នាមកតាំងទីនៅក្នុងព្រះមហានគរ។ មួយឆ្នាំក្រោយមក សម្តេច ព្រះកុម្ម៉ង់ ដោយមានជំនួយពីទ័ពនាគបានលើកទ័ពទៅវាយប្រហារ កំចាត់ទ័ពចាមធ្វើអោយ បរាជ័យរត់បាក់បែកអស់។ ស្តេចចាមអាស័យរាជ ត្រូវរួសយ៉ាងទង់ ហើយក៏បានបាត់ បង់ជីវិត ក្នុងគ្រាចំបាំងនោះទៅ។ រីឯកូនប្រុសទាំងប្រាំនាក់របស់ស្តេចចាមត្រូវកងទ័ពខ្មែរ និង កងទ័ពនាគចាប់បាន។ កូនស្តេចចាមទាំងប្រាំនាក់ បានទទួលខ្លួនចុះចាញ់ សុំចំណុះ និងសុំបំ រើព្រះថោងរៀងរហូតតទៅ។

ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរព្រះកុម្ម៉ង់បានតែងតាំងកូនស្តេចចាមឈ្មោះសុរិយាវរមិន្ទអោយ គ្រប់គ្រងស្រុកទ្រាំង ដោយមានទីតាំងនៅលើភ្នំបាយ៉ងកោ ព្រះសុរិយាវរមិន្ទ អោយទៅ គ្រប់គ្រងស្រុកបាទីដោយតាំងទីនៅលើភ្នំដីសួរ ព្រះបរមន្ទ្រាវរមិន្ទ អោយទៅគ្រប់គ្រងស្រុក លើកដែក ព្រះសុរិយាវរមិន្ទ អោយទៅគ្រប់គ្រងស្រុកត្បូងឃ្មុំ និងព្រះសន្ទ្រាវរមិន្ទ អោយទៅ ត្រួតត្រាស្រុកស្ទឹង។

នាសម័យនោះ ព្រំប្រទល់ដែនទឹកដីខ្មែរ បានលាតសន្ធឹងទៅដល់ស្រុកពិសនុកលោក និង សុខោទ័យ នៅទិសខាងលិចទៅដល់ស្រុកគោកអង្គ្គង ឬស្រុកយួននៅទិសខាងកើត ទៅដល់ ស្នាមខ្សាច់ (ខាងជើងភ្នំដងរែក)នៅទិសខាងជើងនិង នៅទិសខាងត្បូងទល់នឹងសមុទ្រ។

មួយផ្នែកទៀត នាគ្រាកាលនោះគេសំគាល់ឃើញមានជនជាតិបរទេសជាច្រើន បានចូលមក រស់នៅរកស៊ីធ្វើជំនួញប្រកបមុខរបរក្នុងស្រុកខ្មែរ មានដូចជាសៀម លាវ យួន ជាដើម។ សៀម ចុះមកនៅបឹងណាងស្មៅ ប្រកបមុខរបររកស៊ីចាប់ត្រីកន្ទុយកមកប្រលាក់ហាល។ ជារៀង រាល់ឆ្នាំ ជនជាតិសៀមទាំងនោះ តែងតែដឹកនាំយកត្រីកន្ទុយហាល និង ទឹកថ្លាល្អបរិសុទ្ធនៅក្នុង ខេត្តពេជ្របុរី មកថ្វាយព្រះមហាក្សត្រខ្មែរសម្តេចព្រះកុម្ម៉ង់ជាសួយសារអាករ។ ចំណែកជន ជាតិយួនវិញ ប្រកបរបររកស៊ីលក់ក្រណាត់សូត្រ ហើយជារៀងរាល់ឆ្នាំ ក៏តែងតែនាំយកសំពត់ សូត្រ សំពត់ព្រៃ មកថ្វាយព្រះរាជាជាសួយសារអាករដែរ។

ព្រះថោងនិងនាងនាគ បានមានព្រះរាបុត្រាបុត្រីជាច្រើនដែលព្រះអង្គចែកភារៈកិច្ចតែងតាំង អោយមានឋានន្តរសក្តិ និងប្រគល់បេសកកម្មរៀងខ្លួន អោយទៅត្រួតត្រាស្រុកនគរប្រទេស ផ្សេងៗ

- ព្រះវិរោធន៍, បុត្រច្បង ទទួលមុខងារ ជាមហាអុបរាជ

- ព្រះហរិរាជ, ជាតែវហ្មារ
- ព្រះបរមន្ទិរាជ ត្រូវទៅគ្រប់គ្រងស្រុកមង្គលបូរី
- ព្រះអុទ្ទិយរាជា, ស្រុកធនបូរី
- ព្រះនរិន្ទរាជា, ស្រុកសារាងបូរី
- ព្រះវិជៀនរាជ, ស្រុកគំដែងបូរី
- ព្រះសាហារាជ, ស្រុកបូរីរ៉ាម
- ព្រះភិរុណារាជ, ស្រុកបស្ចឹមបូរី
- ព្រះពិជិតរាជ, ស្រុកពិជិតបូរី
- ព្រះសុវណ្ណារាជ, ស្រុកសុវណ្ណលោក
- និង ព្រះពិជិតរាជ ស្រុកពិស្តុកលោក។

ព្រះថោង ឬ សម្តេចព្រះកុម្មារាជ សោយរាជសម្បត្តិនៅនគរគោកឆ្លុក បាន៧៧ឆ្នាំ។ ព្រះអង្គបានចូលទីវង្គត នៅឆ្នាំរកា ក្នុងព្រះជន្ម ១២២ ព្រះវស្សា។

❖ កំណត់សំគាល់

១ -ប្រវត្តិព្រះថោងនាង និងទំនៀមទំលាប់ បានដិតដាមជាប់ជានិច្ច ក្នុងប្រវត្តិសង្គមជាតិខ្មែរ ទោះខ្មែរមិនបានដឹងមិនបានយល់ក៏ដោយ ក៏ខ្មែរបានគោរព និងអនុវត្តលុះទៅតាមប្រពៃណី រួចស្រេចទៅហើយដែរ។ ដូចជាក្នុងពិធីរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍មង្គលការ គឺមានតាំងតែពីស្លៀកពាក់របៀបរៀបចំ ចំរៀងភ្លេងតន្ត្រី រហូតដល់គ្រប់ពិធី មានសូត្រមន្តព្រះបរិត្ត សែនព្រេន បួងសួងបន់ស្រន់ អញ្ជើញឥន្ទ្រព្រហ្ម ទេពតាអារក្ខអារក្សអ្នកតាចាស់ទុំ យមរាជខ្មោចព្រាយបី សាចចងដែអោយពរជ័យសព្វសាធុការ បាចផ្កាស្លា និង តោងស្បែកក្រមុំជាដើម។ល។

ដូច្នេះក្នុងទស្សនៈខ្មែរ ព្រះថោងនាងនាគ បានក្លាយទៅជានិមិត្តរូប នៃការបង្កបង្កើតក្រុមគ្រួសារ កូនចៅ បន្តវង្សក្រកូល។

បើយើងនិយាយ ក្នុងផ្នែកអក្សរសាស្ត្រវិញ យើងសង្កេតឃើញមានរឿងព្រេងច្រើនណាស់ ដែលដំណាលរៀបរាប់និទានអំពីក្រពើឬ ត្រកូត ព្រះថោង ឬជីតារបស់ខ្មែរយើងនេះ។ រឿងព្រេងដែលនិទានអំពីក្រពើ មានវត្តមាននៅគ្រប់ទិសទី ក្នុងគ្រប់ខេត្តខ័ណ្ឌទឹកដីខ្មែរ ប៉ុន្តែរូបភាពក្រពើត្រូវបានខ្មែរជំនាន់ថ្មីយល់ច្រឡំជាតំណាងរូបភាពអាក្រក់ តំណាងមនុស្សអាក្រក់ ដែលមើលមិនស្គាល់គុណគេ។ ពីព្រោះគេតែងនិយមនិយាយជាប់មាត់ថា "អាក្រពើរង្វេងបឹង"

។ តែបើយើងយោលទៅលើន័យឃ្លានេះវិញ នោះទើបយើងឃើញថា គេចង់ចង្អុលបញ្ជាក់ទៅលើខ្មែរ ដែលភ្លេចដើមកំណើតខ្លួនជាខ្មែរ ភ្លេចស្រុកកំណើត មុខមាត់ព័ណ៌សំបុរខ្លួនជាខ្មែរ ភ្លេចភាសារបួនមុខខ្លួនជាខ្មែរ ហើយយកវប្បធម៌អរិយធម៌បរទេសជាត្រីមុខ។ ដែលមានន័យថា ក្រពើ មិនមែនមានន័យថាអាក្រក់នោះទេ។ ជាពិសេស បើក្រពើនោះនៅនឹករលឹកនៅស្គាល់បឹងដែលខ្លួនធ្លាប់ស្នាក់អាស្រ័យរស់នៅ។

តាមចំណាស់បុរាណ នៅតាមប្រាង្គប្រាសាទនានា ក៏គេសង្កេតឃើញមានរូបក្រពើ ឬ ត្រកូត ដែលជាព្រលឹងខ្មែរជាហូរហែ។ រូបក្រពើនោះជូនត្រូវគេចាក់កាប់សំលាប់ ជូនជាតូទូកដែលគេនាំគ្នាជិះពីលើ។

ពុំនោះសោតទេ នៅតាមព្រះវិហារ ឬនៅពេលដែលខ្មែរចូលមរណៈភាព ជានិច្ចជាភាពខ្មែរ តែងតែដោត "ទង់ព្រលឹង" ឬទង់ក្រពើ។ ទង់ព្រលឹងឬទង់ក្រពើជានិមិត្តរូបតំណាងព្រះចៅ។ ព្រះចៅជាព្រលឹងនៃជាតិខ្មែរ ដែលខ្មែរតែងរំលឹក គោរពបូជា ប្រណិបត្តិដោយមិនដឹងខ្លួន។ ឯរូបសំណាកនាងគង្គី និង ឬនាងធរណី និងក្រពើនោះ គ្មាននរណាក្រៅអំពីព្រះចៅនាងនាគឡើយ។ ក្នុងទស្សនៈខ្មែរយើងទុកនាងគង្គីនិងព្រះធរណីជាព្រះមេ ជាអ្នកមានគុណ។ សូម្បីតែក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនានៅកម្ពុជា ក៏បានបញ្ចូលព្រះនាងនាគ ឬ នាងគង្គី និងក្រពើក្នុងជំនឿសាសនា ក្នុងការគោរពជាតួអង្គការពារព្រះពុទ្ធជាញ់មារដែរ។

២ - រីឯទឹកដីខ្មែរវិញ កាលជំនាន់ព្រះចៅ មិនមែនភ្លេចនោះឡើយ ប្រទេសជិតឆ្ងាយជនជាតិសាសន៍ផ្សេងៗ បាននាំគ្នាកុះកមករស់នៅ ក្សេមក្សាន្តដោយសុខសន្តិភាពសំបូរណ៍សប្បាយ។ ការរៀបចំស្រុកទេស អោយមានរចនាសម្ព័ន្ធ ក៏ចាប់ផ្តើមមានដែរ។ ព្រះពុទ្ធសាសនាបានជ្រួតជ្រាប មានប្រជាពលរដ្ឋប្រកាន់គោរពពេញនគរ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះសម្តេចព្រះកុម្មារាជ ព្រះអង្គធ្លាប់បានធ្វើសារថ្វាយទៅស្តេចកោះសេរីលង្កា សុំអោយព្រះអង្គចំលង់ធ្វើមកនូវ ព្រះត្រៃបិដក និងធម្មវិន័យព្រះពុទ្ធសាសនាដែលមានទាំងប៉ុន្មាន។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ អ្នកប្រាជ្ញព្រាហ្មណ៍ឈ្មោះប្រទេសរាជ ត្រូវបានស្តេចកោះសេរីលង្កា បញ្ជូនអោយមកជួបរៀបចំកិច្ចការទឹកដី នគរគោកឆ្លក។

៣ - ឯកសារមួយចំនួនទៀត លើកលែងតែពង្សាវតារសម្តេចរាជជនចេញ បានកំណត់ថា ព្រះចៅ ឬសម្តេចកុម្មារាជ និងព្រះបាទទេវឯងអស្ចារ្យជាតួអង្គព្រះមហាក្សត្រខ្មែរតែមួយ។

៤ ព្រះចៅ ឬព្រះកុម្មារាជ ក៏អាចជាព្រះបាទ ហ៊ុន ទៀនដែរ។ កាលនោះ ក្នុងសតវត្សទី៣ នៃគ្រឹស្តសាសនា អ្នកដំណើរចិនម្នាក់ឈ្មោះក្វាងតៃ បានទៅដល់ស្រុកខ្មែរ ដែលចិនអោយឈ្មោះថា នគរហ្វូណាន់។ អ្នកដំណើរចិននេះបានសំគាល់ថា ដោយសារតែសុបិននិមិត្តស្តេច

ឥណ្ឌាមួយព្រះអង្គព្រះនាម ហ៊ុន ទៀន បានសម្រេចចិត្តធ្វើដំណើរតាមសំពៅទៅនគរហ្វូណន់។ គ្រានោះ នៅចំពោះមុខការឈ្លានពានរបស់ព័ទ្ធតណ្តា ព្រះនាងលីវ-យី ដែលជាស្តេចស្រីនៅ នគរហ្វូណន់បានលើកទ័ពចេញទៅច្បាំងទប់ទល់ តែព្រះបាទ ហ៊ុន ទៀន បានបាញ់ព្រួញទិព្វ ទំលុះទំលាយទូកព្រះនាងលីវ-យី។ ព្រះនាងលីវយីត្រូវលង់ទូក ហើយទទួលបរាជ័យ។ នៅទី បំផុត ព្រះនាងសុខចិត្តសុំចុះចាញ់។ ចំណែកព្រះបាទ ហ៊ុន ទៀន វិញ ព្រះអង្គក៏បានពេញចិត្ត ទៅលើរូបព្រះនាងលីវយី ហើយក៏រៀបចំទុកដាក់ព្រះនាងជាព្រះអគ្គមហេសីសោយរាជសម្បត្តិ នគរហ្វូណន់ បង្គុបង្កើតស្រុកខ្មែរ តរៀងរហូតមក។

៥ -ម្យ៉ាងវិញទៀត បើតាមសិលាចារិកនៅមីសុន ដែលគេបានសិក្សាកំនត់ថា ចារឆ្នាំនៅ ក្នុងព.ស ៦៥៨ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១មានព្រះនាម កៅឱញ្ញ ដូច្នេះព្រះថោងក៏អាចមានព្រះ នាមកៅឱញ្ញដែរ។ សិលាចារិកនោះ បានបញ្ជាក់ថាព្រះអង្គ បានទទួលលំពែងមួយជាចំណង ដៃពីព្រាហ្មណ៍ អសវត្តាមន សំរាប់យកទៅចោលផ្សង កំណត់ទឹកដី ដែលត្រូវរៀបចំនគរ។ លំពែងនោះបានធ្លាក់ចំនគរគោកឆ្លុក ឬស្រុកខ្មែរសព្វថ្ងៃនេះ។ បន្ទាប់មក ព្រះកៅឱញ្ញ ត្រូវ បានរៀបអភិសេកជាមួយនិង ព្រះនាងសោមា ដែលត្រូវជាបុត្រីរបស់កុដង្គនាគ។

ដូច្នេះ យើងឃើញថា ដើមកំណើតដំបូងរបស់ខ្មែរ មានលក្ខណៈស្រពិចស្រពិលជាច្រើន បើ យើងសំអាងទៅលើសិលាចារិកនៅមីសុន និងទៅលើកសត្វភាពរបស់អ្នកដំណើរចិន។ តែអ្វី ដែលយើងឃើញមានសេសសល់ជាទំនៀមទំ លាប់ ជាប្រពៃណី អក្សរសាស្ត្រ និងជារូបចំ លាក់ គង់រង្ស៊ីរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ គឺព្រះថោងនាងនាគ។ ដូចដែលយើ ងបាននិយាយខាង លើរួចមកហើយ ព្រះថោងនាងនាគជានិមិត្តរូបនៃគ្រួសារវង្សត្រកូល និងប្រទេសជាតិខ្មែរ។

៥. ព្រះរាជវង្សព្រះថោងនាងនាគ

៥.១ ព្រះវិរោធរាជ

ក្រោយព្រះថោង ឬព្រះបាទសម្តេចកុម្មារាជ បានចូលទីវង្គត ព្រះវិរោធរាជ បុត្រច្បងត្រូវបានឡើងសោយរាជសម្បត្តិបន្តនៅថ្ងៃទី១៣កើត ខែជល្គន ឆ្នាំរកា ព.ស ៣៥៣ ត្រូវជាឆ្នាំ ១៩១ មុន គ.ស។ ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទីពីរ បន្ទាប់ពីព្រះថោង។ កាលនោះព្រះវិរោធរាជ បានព្រះជន្ម៣៨វស្សា។ អ្នកម្នាងទេស កូនស្រីរបស់មហាអាមាត្យត្រូវបានព្រះអង្គតែងតាំងជាព្រះអគ្គមហេសី ដោយមានព្រះនាម មន្ទោទេវីសោភាលក្ខណាមហាក្សត្រី។ ក្នុងឆ្នាំខាល ព.ស ៣៧០ ព្រះនាងប្រសូតបានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាម ព្រះឧទ័យ។ សោយរាជសម្បត្តិបាន៥០ឆ្នាំ ព្រះវិរោធរាជ ក៏បានចូលទីវង្គតនៅឆ្នាំខាលក្នុងព្រះជន្ម ៩១វស្សា។

៥.២ ព្រះឧទ័យ

ថ្ងៃជាពេលាល្អ ត្រូវនិងថ្ងៃ៣កើត ខែចេត្រ ឆ្នាំថោះ ព.ស ៤០៥ ត្រូវជាឆ្នាំ១៣៧ មុនគ.ស ព្រះឧទ័យ បានទទួលព្រះរាជភិសេកសោយរាជសម្បត្តិប្រទេសខ្មែរក្នុងឋានៈជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៣ បន្តពីបិតា ព្រះវិរោធរាជ។ ក្នុងព.ស៤៣៥ ឆ្នាំមមែ ជាមួយនិងអ្នកម្នាងកេសរ ព្រះអង្គបានបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមព្រះសុវណ្ណបទុម។ ជាមួយនិងអ្នកម្នាងទារ ព្រះអង្គបានបុត្រីមួយព្រះអង្គទៀត ព្រះនាមសុវណ្ណមាលា។ សោយរាជបាន ៦០ឆ្នាំ ព្រះឧទ័យរាជា ក៏ចូលទីវង្គតទៅ នៅឆ្នាំខាល ក្នុងព្រះជន្ម ៩៧វស្សា។

៥.៣ ព្រះសុវណ្ណបទុម

ថ្ងៃនក្ខត្តិក ត្រូវជាថ្ងៃ ១០កើត ខែបុស្ស ឆ្នាំខាលព.ស ៤៦៦ ត្រូវជាឆ្នាំ៧៨ មុនគ.ស ព្រះសុវណ្ណបទុម ត្រូវអភិសេកឡើងសោយរាជសម្បត្តិបន្តអំពីបិតាព្រះបាទឧទ័យ។ ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៤។ កាលនោះ ព្រះបរមរាជវាំងស្ថិតនៅមហានគរធំដែល។ ព្រឹត្តិការណ៍សំខាន់នៅក្នុងរាជព្រះអង្គ គឺ វិបត្តិដែលបង្កបង្កើតដោយប្អូនស្រីព្រះអង្គ ព្រះអង្គម្ចាស់ក្សត្រីសុវណ្ណមាលា។ ថ្ងៃមួយព្រះអង្គម្ចាស់សុវណ្ណមាលា ដែលទើបតែបានអាយុ១៥ ឆ្នាំបានសុំព្រះមហាក្សត្រទៅដើរលេងកំសាន្តតាមឆ្នេរសមុទ្រ។ ដំណើរកំសាន្តតាមទូកបានទៅ

ដល់បឹងណាងស្មោ នៅទីនោះម្ចាស់ក្សត្រីសុវណ្ណមាលា បានអោយអស់ពលសេនាបរិវារឈប់សំរាក បោះជំរំតាំងពន្លាជ័យ។ គ្រានោះ បុរសម្នាក់ដែលរកស៊ីដាក់ធុនចាប់ត្រី ដោយបានដឹងថា ប្អូនស្រីស្តេចមកដល់ស្រុកភូមិស្ថានរបស់ខ្លួន បាននាំគ្នាអ្នកស្រុកភូមិ ចូលមកគាល់យកដង្វាយសួយសារអាករមកថ្វាយតាមទំនៀម។ បុរសនោះជាកូនប្រុសម្នាក់ ដែលទើបតែបានអាយុ ១៦ឆ្នាំ។

គ្រាន់តែបានយល់ឃើញរូបរាងយ៉ាងស្រស់ស្អាតឆើតឆាយសង្ហារបស់កំលោះនោះភ្លាម ម្ចាស់ក្សត្រីសុវណ្ណមាលា ក៏កើតមានចិត្តរំភើបកំរើករំដើបរំជួលញាប់ញ័រក្នុងដួងចិត្តដូងអារម្មណ៍ចាប់ចិត្តប្រតិព័ទ្ធស្នេហា ចង់បានមកធ្វើជាគូគាប់កៀកកើយអិតបង្អង់ការ។ ដើម្បីអោយបានឆាប់ប្រញាប់ទាន់ចិត្ត ព្រះនាងបានស្នើទៅបុរសជាឪពុកថា និងយកកូនប្រុសគាត់ទៅថ្វាយអោយធ្វើការបំរើព្រះមហាក្សត្រ។ ដូច្នេះកូនគាត់មុខជាបានបុណ្យសក្តិកិត្តិយសនិងគេជាមិនខានព្រលប់ទោរទន់រាត្រីឈានជើងចូលមកដល់កាលណា ព្រះនាងក៏ប្រើស្រីស្នំមីនុំមីនាង ទៅកោះហៅអ្នកកំលោះស្រស់ស្អាតនោះមករួមរ័ក្សមេត្រី ដោយមហាសែនសុខជាមួយគ្នាទៅ។

ព្រោះតែសុភមង្គល ព្រោះតែសេចក្តីសុខ ព្រោះតែកាមតំរេក ភ្លើងតណ្ហា ព្រះនាងសុវណ្ណមាលា ភ្លេចអស់ឋានៈខ្លួនជាប្អូនស្តេចផែនដី។ ព្រះនាងក៏លែងមានចិត្តចង់វិលត្រលប់ទៅព្រះនគរវិញដែរ។ ព្រះនាងក៏បែកគំនិតបោកបញ្ឆោតប្រើអស់នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីពលសេនា អោយសាងសង់តំណាក់មួយសំរាប់ព្រះនាង។ អស់រយៈពេលយូរថ្ងៃខែកន្លងមក ដោយយល់ឃើញថា ព្រះនាងមិនអាចបិទបាំងលាក់រឿងស្នេហាអាថ៌កំបាំងនេះតទៅទៀតបាន ព្រះនាងសុវណ្ណមាលាក៏កោះប្រជុំគ្រប់អស់នាម៉ឺនមុខមន្ត្រី ដែលបានដង្ហែព្រះនាង ដើម្បីរៀបរាប់អស់បញ្ហាតាមដំណើរដើមទង។

ក្នុងគ្រាជាមួយគ្នានោះដែរ ម្ចាស់ក្សត្រីសុវណ្ណមាលា បានប្រទានងារ ស្តេចប្រទេសរាជ ដល់គូកំណាន់របស់ខ្លួន។ ដោយភ័យខ្លាចព្រះសុវណ្ណបទុមជាបងខឹងសំបារ ចាប់ទោសអូសដំណើរលើកទ័ពមកចាប់ចង ព្រះនាងក៏ចាត់អោយគេកេណ្ឌពលទាហានសេនា រៀបចំធ្វើបន្ទាយចាំការពារយ៉ាងល្អិតល្អន់។ នៅចំពោះមុខព្រឹត្តិការណ៍នេះ នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីទាំងអស់បានពន្យល់អង្វរសុំព្រះនាងកុំអោយប្រព្រឹត្តធ្វើ ដូច្នេះ។ តែព្រះនាងនិងគូស្នេហាមិនបានស្តាប់ទៅតាមពាក្យទូន្មាននៃនាំទាំងនោះទេ។

ដោយសារហេតុការណ៍បានវិវត្តទៅដូច្នេះ នាម៉ឺនទាំងនោះបាននាំគ្នាតាក់តែងធ្វើចុតហ្វាយផ្ញើទៅថ្វាយព្រះរាជា អធិប្បាយហូរហែទៅតាមហេតុការណ៍ ដែលកើតមានជាក់ស្តែង។ គ្រាន់តែបានទទួលដំនឹង ព្រះមហាក្សត្រទ្រង់ខឹងខ្មាស់ខ្លាំងណាស់ ព្រះអង្គបញ្ជាអោយនាម៉ឺន និងមេ

ទំព័ររៀបចំពលសេនា លើកទំព័រចេញទៅចាប់ប្អូនស្រី និង សហាយយកមកកាត់ទោសដាក់ទណ្ឌកម្មទៅតាមច្បាប់ប្រពៃណី។

ម្ចាស់ក្សត្រីសុវណ្ណមាលា បានលឺសូរដំនឹងដូច្នេះមានការតក់ស្លុតភ័យកត្តាមា។ ព្រះនាងបានពិគ្រោះគិតគូរថា គួរណាស់ត្រូវតែនាំគ្នាទៅសុំទោសមហាក្សត្រជាបងទើបបានសមណ្ឌប្រសើរជាង។ គិតដូច្នេះហើយ ព្រះនាងសុវណ្ណមាលា និងសង្សារ ក៏ធ្វើចុកហាយមួយច្បាប់ដោយមានទាំងសួយសារអាករផង ទៅថ្វាយព្រះមហាក្សត្រ។ ព្រះសុវណ្ណបទុមទន់ចិត្តទន់ថ្លើម នឹកគិតអាណិតអាសូរដល់ប្អូន ក៏ប្រោសប្រណីលើកលែងទោសទៅ។ ព្រះអង្គទ្រង់ឈ្វេងយល់ថា នេះជាកម្មលៀវវេរពីព្រេងនាយ ហើយម្យ៉ាងទៀត អ្នកទាំងពីរជាគូនិងគ្នាពីអតីត ព្រះអង្គបានតែងតាំងស្តេចប្រទេសរាជជាស្តេចក្រាញ់នៅ ស្រុកណាងស្មោ ក្នុងមួយឆ្នាំម្តងស្តេចប្រទេសរាជត្រូវនាំសួយសារអាករមកថ្វាយព្រះមហាក្សត្រ។

ព្រះបាទសុវណ្ណបទុម សោយរាជសម្បត្តិបាន ៥៨ឆ្នាំ ព្រះអង្គគ្មានព្រះរាជបុត្រសំរាប់សោយរាជសម្បត្តិបន្តពីអង្គទេ។ ព្រះអង្គបានចូលទីវង្គត នៅឆ្នាំកុរ ក្នុងព្រះជន្ម៨៩វស្សា ដោយជំងឺចាស់ជរា។

៥.៥ ស្តេចប្រទេសរាជ

ក្រោយដែលព្រះសុវណ្ណបទុមចូលទីវង្គត នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីទាំងឡាយបាននាំគ្នាទៅសុំយាងស្តេចប្រទេសរាជ ដែលត្រូវជាប្អូនថ្លៃ អោយឡើងសោយរាជសម្បត្តិនគរកម្ពុជាជាបន្ត។ ពិធីអភិសេកត្រូវបានរៀបចំប្រារព្ធធ្វើឡើងនៅថ្ងៃ១០កើតខែផល្គុន ឆ្នាំកុរ ព.ស ៥២៣ ត្រូវជាឆ្នាំ២១មុន គ.ស។ ព្រះអង្គបានទទួលព្រះនាមព្រះបាទសម្តេចប្រទេសរាជាធិរាជ។ ព្រះអង្គបានមកគង់នៅព្រះរាជធានីមហានគរធំដែល។

ស្តេចប្រទេសរាជ និង ម្ចាស់ក្សត្រីសុវណ្ណមាលា គ្មានបុត្រាបុត្រីសំរាប់បន្តព្រះរាជវង្សានុវង្សឡើយ។ ព្រះអង្គសោយរាជសម្បត្តិបាន ២១ឆ្នាំ។ ព្រះអង្គបានចូលទីវង្គតនៅឆ្នាំរកក្នុងព្រះជន៨២វស្សា។

ដូច្នេះ បើតាមពង្សាវតារសម្តេចរាំងជួន ព្រះរាជវង្សក្សត្រខ្មែរ ដែលជាប់ឈាមជ័រព្រះថោងនាងនាគ ឬ សម្តេចកុម្មារតីត្រូវចប់ ដាច់ពូជ នៅក្នុងគ្រាកាលសម័យនេះ។

❖ កំណត់សំគាល់

ក្នុងផ្នែកនេះ យើងអាចកត់សំគាល់បានថា ស្តេចប្រទេសរាជ ដែលជាព្រះស្រីសោមៈ ហើយ ដែលគ្មានជាប់ឈាមជ័រស្តេចអ្វីទាំងអស់ បានឡើងសោយរាជសម្បត្តិគតិកម្ពុជា ដោយសារ មហេសីជាកូនស្តេច។ ត្រង់នេះមានន័យថា នៅក្នុងទំនៀមទំលាប់ប្រពៃណីខ្មែរជំនាន់ដើម បុរសអាចឈោងយកតាមត្រកូលខាងប្រពន្ធ មកប្រើការយកបុណ្យសក្តិ យកអំណាច ឬ រាជ បល្ល័ង្ក ឡើងធ្វើជាស្តេចបាន។ ដូច្នេះហើយដោយសារម្ចាស់ក្សត្រីសុវណ្ណមាលា ដែលត្រូវជា កូនរបស់មហាក្សត្រផង ជាប្អូនបង្កើតព្រះមហាក្សត្រផង ស្តេចប្រទេសរាជដែលជាព្រះស្រី និង ជាកូនអ្នកនេសាទត្រីសោមៈ បានមានសិទ្ធិឡើងគ្រងរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា។ ទំនៀមទំលាប់ ឡើងស្នងរាជ្យ ឬក្តាប់អំណាចដោយវិធីរបៀបនេះយើងឃើញមានជាហូរហែតទៅទៀតក្នុង ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ។

៦ ព្រះកេតុមាលា ឬ រឿងល្បីកង្កែប

ព្រះបាទសម្តេចប្រទេសរាជ ជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៥ ចុងក្រោយបំផុតក្នុងព្រះរាជវង្ស ព្រះថោងនាងនាគ។ ក្នុងរាជព្រះ ថោងនាងនាគ ឬសម្តេចកុម្រែរាជ មានក្សត្រទាំងអស់៥ព្រះ អង្គ ដែលបានសោយរាជសម្បត្តិ បន្តបន្ទាប់គ្នារៀងមកចាប់តាំងតែពីព.ស ២៧៧ ត្រូវជាឆ្នាំ ២៦៧ មុន គ.ស រហូតមកដល់ព.ស៥៤៣ ត្រូវជាឆ្នាំទី១មុនគ.ស។ រួមសេចក្តីមក ព្រះរាជវង្ស ព្រះថោងនាងនាគបានគ្រប់គ្រងទឹកដីខ្មែរអស់រយៈពេលប្រមាណជា ២៦៧ឆ្នាំ។

ព្រះរាជវង្សព្រះថោងនាងនាគត្រូវរលត់ផុតពូជ ដោយសារព្រះសម្តេចប្រទេសរាជ ស្តេចចុង ក្រោយបង្អស់ និង អគ្គមហេសីសុវណ្ណមាលា គ្មានបុត្រាបុត្រីសំរាប់បន្តរាជ្យ។ ឯព្រះញាតិវង្ស ជិតឆ្ងាយ ដែលមានសមត្ថភាព បុណ្យបារមីវិញក៏គ្មាន។

៦.១ ព្រះបាទទេវឯង្សអស្ចារ្យ

កាលនោះ មានបុរសកសិករម្នាក់ឈ្មោះអ្នកវង្ស និង ភរិយាឈ្មោះទាវ តាំងទីលំនៅរស់នៅ ជិតរាំងហ្លួង នៅមហានគររាជធានីនៃកម្ពុជាធិបតី។ ប្តីប្រពន្ធទាំងពីរនាក់ មានវិទ្យាអនុភាពខ្លាំង ពូកែអស្ចារ្យណាស់។ ដៃអ្នកទាំងពីរ បើកាន់របស់របរអ្វីមួយហើយ របស់របរនោះ នឹងអាច ក្លាយជាមាស ទៅជាប្រាក់ ឬទៅជាគ្បូងពេជ្រចរណែ។

ប្រជាពលរដ្ឋមួយចំនួនធំ ដែលបានឃើញជាក់ស្តែងនិងភ្នែក មហិទ្ធិវិទ្យាខ្លាំងពូកែអស្ចារ្យរបស់ អ្នកវង្ស និង នាងទាវ បានបាក់បបខ្ជបខ្ជាចគោរពស្ងប់ស្ងែង ហើយនាំគ្នាមូលមីកុះករមកចំនុះ ចូលសុំជ្រោកកោនក្រោមម្លប់បារមី។

កាលនោះ ដោយស្រុកខ្មែរពុំទាន់មានព្រះមហាក្សត្របន្តរាជ្យ អំពីព្រះបាទប្រទេសរាជ នាម៉ឺន មន្ត្រីសេនាតូចធំទាំងអស់ក្នុងព្រះរាជអាណាចក្រ ដែលបានដឹងបានយល់ និងមានជំនឿថា អ្នកវង្ស-នាងទាវ ជាមនុស្សមានសមត្ថភាព មានបុណ្យបារមីខ្ពង់ខ្ពស់អស្ចារ្យ បាននាំគ្នាមូល មតិរៀបចំពលសេនាជាក្បួន ធ្វើដំណើរហែបុស្សបុក ទៅសុំអញ្ជើញប្តីប្រពន្ធទាំងពីរនាក់ អោយមកសោយរាជសម្បត្តិ ដឹកនាំថែរក្សាការពារប្រទេសជាតិខ្មែរ។

ត្រង់វគ្គនេះ បើតាមសៀវភៅ "ប្រជុំរឿងព្រេងខ្មែរភាគទី៥" នៃពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត អ្នកវង្សនិង នាងទាវគ្មានបុណ្យបារមី ឬសមត្ថភាពអ្វីឡើយ។ អ្នកទាំងពីរនាក់ បានឡើងសោយរាជដោយ សារបានបរិភោគសាច់មាន់ខ្មៅត្រង់ដើមទ្រូង និងក្តៅតែប៉ុណ្ណោះ។ ការឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិ នេះកើតឡើងដោយសារការផ្សងព្រេងលែងជំរកអ្នកមានបុណ្យ ដែលរៀបចំដោយក្រុម សេនាបតី។ ជំរើនោះបានទៅលុតជង្គង់ក្រាបនៅចំពោះមុខអ្នកវង្ស-នាងទាវ។ ដែលជាហេតុ សំគាល់ថាជាអ្នកមានបុណ្យ។

ថ្ងៃ១កើត ខែពិសាខ ឆ្នាំរក ព.ស៩៤៤ត្រូវជាគ.ស១ វេលាម៉ោង៩ព្រឹក ដែលជាថ្ងៃនក្ខត្តិក្ស ប្រជាជនខ្មែរ និង នាម៉ឺនមន្ត្រីសេនាបតីតូចធំគ្រប់ជាន់ថ្នាក់ មកពីគ្រប់ទិសតំបន់បាននាំគ្នា រៀបចំប្រារព្ធធ្វើពិធីអភិសេក អ្នកវង្ស-នាងទាវជាព្រះមហាក្សត្រីយានី នៃនគរខ្មែរ កាលនោះ អ្នកវង្សមានអាយុ ៣១ឆ្នាំ។ បានឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិកាលណា កសិករវង្សមានព្រះនាម ថា ព្រះបាទសម្តេចទេវង្សអស្ចារ្យខត្តិយធិរាជ្យ ឯនាងទាវវិញ បានប្តូរព្រះនាមទៅជាសម្តេច ព្រះទេវត្តិអគ្គមហេសីស្រីទ្រង់លក្ខណ៍ អគ្គនារី។

ព្រះបាទទេវង្សអស្ចារ្យ ជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៦។ ព្រះអង្គបានគ្រប់គ្រងប្រទេសជាតិដោយ សុខក្សេមក្សាន្ត នាំមកនូវក្តីចម្រង់ចម្រើនបរិបូរណ៍ ត្រជាក់ត្រជុំគ្រប់បែបយ៉ាង។ ក្នុងរជ្ជកាលព្រះ អង្គប្រទេសកម្ពុជាគ្មានសត្រូវ ហើយក៏មិនបានជួបប្រទះនឹងសង្គ្រាមដែរ។

៦.២ ដើមកំណើតព្រះកេតុមាលា

ព្រះអង្គគ្មានបុត្រាបុត្រីទេ ក៏ប៉ុន្តែ តាមពង្សាវតារក្រុងកម្ពុជា របស់វត្តទឹកវិល ស្រុកស្អាងខេត្តកណ្តាល ព្រះបាទទេវង្សអស្ចារ្យ មានបុត្រីមួយអង្គព្រះនាមសុធាវតី។ ដោយយល់ឃើញគ្មាន បុត្រសំរាប់ស្តង់រាជ្យបន្ត ព្រះអគ្គមហេសីទ្រង់សុបិនឃើញព្រះឥន្ទ្រាធិរាជយាងចុះមកស្នាប

ពោះព្រះនាង ហើយបានប្រទានកំរងពេជ្រចរណែ ជះចែងចាំងពន្លឺភ្លឺផ្អែកឆ្លុះថ្លាមានប្រាំពីរពណ៌។ ព្រះនាងបានទូលថ្វាយព្រះរាជា អំពីសុបិននោះតាមដំណើរ។ ក្រោយបានសន្តាប់សុបិន ព្រះបាទទេវឯង្សអស្ចារ្យ កោះហៅហោរាឲ្យទស្សន៍ទាយ។ ហោរាបានទូលថ្វាយថា ព្រះអគ្គមហេសីនិងទ្រង់មានគភ៌ មានបុត្រមួយព្រះអង្គ មានវិទូអំណាច គេជះបារមីខ្លាំងពូកែឈ្នះអស់ មារសត្រូវគ្រប់ទិសទី។ បន្ទាប់មកព្រះនាងក៏មានគភ៌មែន។ គ្រប់ខែថ្ងៃកាលណា ព្រះអគ្គមហេសីប្រសូតបានបុត្រមួយអង្គក្នុងឆ្នាំចរណ.ស ៦០៦ ត្រូវជាគ.ស៦២។ ព្រះរាជបុត្រនោះមានរូបឆោមលោមពណ៌ល្អស្អាតណាស់ ព្រះមាតាបិតាបានដាក់ព្រះនាមអោយថា "ព្រះកេតុមាលា" ដើម្បីរំលឹកអោយសំទៅតាមសុបិ។

កាលនោះព្រះកេតុមាលាព្រះជនបាន៦វស្សា ព្រះឥន្ទ្រាធិរាជដែលជាឪពុកដើម ដោយសារនឹកស្រនោះកូនខ្លាំងពេក បានបញ្ជាអោយទេវបុត្រព្រះនាមមាតុលី រៀបចំរាជវថពេជ្រយន្តធ្វើដំណើរចុះទៅស្ថានមនុស្សលោក ទៅទទួលយាងយកព្រាជបុត្រមកលេងកំសាន្តនៅស្ថានត្រៃត្រឹង្ស។ ពីព្រោះអតីតជាតិ ព្រះកេតុមាលាត្រូវជាកូនរបស់ព្រះឥន្ទ្រ ព្រះកេតុមាលាបានទទួលបញ្ជា និងបេសកកម្មឪពុក មកចាប់ជាតិជាមនុស្សលោក នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ដើម្បីជួយការពារថែរក្សា ព្រះពុទ្ធសាសនា និងស្រុកខ្មែរអោយបានជួបតែសេចក្តីសុខសន្តិភាពក្សេមក្សាន្តប្រកបទៅដោយជោគជ័យ សេរីមង្គល សំបូរណសប្បាយចំរុងចំរើនជានិច្ចនិរន្ត។

ពេលព្រលប់យប់រាត្រី ឈានដើងមកដល់កាលណា ទេវបុត្រព្រះមាតុលី ក៏បរព្រះរាជវថចុះមកលើផែនពសុធា អនុវត្តទៅតាមព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ។ ព្រឹកព្រហាមស្រាងៗ ដោយដឹងថាបាត់ព្រះរាជបុត្រ ក្សត្រាក្សត្រីទាំងពីរអង្គកើតទុក្ខសោកសង្រេង ភ័យព្រួយបារម្ភឥតឧបមា ព្រះមហាក្សត្របានកោះហៅក្រុមហោរាសាស្ត្រ បុរោហិតអោយមកប្រជុំជំនុំគិតគូរពិចារណា ទស្សន៍ទាយមើលអស់គ្រប់ជើងលេខ ដើម្បីអោយបានដឹងអំពីហេតុផលការពិត ហោរាបានទស្សន៍ទាយទូលព្រះរាជាថា មនុស្សម្នាទាំងអស់ ក្នុងព្រះមហានគរ ត្រូវតែសមាទានកាន់សីលធម៌តាមក្រិក្យក្រមវិន័យព្រះពុទ្ធឱវាទចំនួនប្រាំពីរថ្ងៃ ពេលនោះគេនឹងរកឃើញព្រះកេតុមាលាជាមិនខាន។

ចំណែកព្រះឥន្ទ្រាធិរាជវិញ កាលបើបានជួបព្រះរាជបុត្រ បានខំបង្ហាត់បង្រៀនកូនអោយចេះចងចាំដឹងលឺ យល់នូវអស់គ្រប់ចំណេះវិជ្ជា សិល្បសាស្ត្រ និងពាក្យប្រៀនប្រដៅអប់រំ ច្បាប់វិន័យទសពិធរាជធម៌ ក្នុងការគ្របគ្រងដឹកនាំប្រទេសជាតិ ក្នុងឋានៈជាព្រះមហាក្សត្រ ព្រះឥន្ទ្របានយកព្រះកេតុមាលា ទៅឧទ្យានព្រះអង្គផ្ទាល់ អោយមុជទឹកក្នុងអាងអប់រំផ្កា ក្នុងមួយថ្ងៃប្រាំពីរដង ក្នុងរយៈពេលប្រាំពីរថ្ងៃ ឱកាសនោះទេវតាព្រាហ្មណ៍ម្នាក់ ត្រូវបានព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ

យាងអោយមកសូត្រវេទមន្ត ចំរើនព្រះជន្មព្រះកេតុមាលា អោយអាយុវែងច្រើនរយវស្សា មិនតែប៉ុណ្ណោះព្រះកេតុមាលាបានដើរកំសាន្ត ទៅស្ពានត្រៃត្រីង្ស មើលអស់រាំងប្រាសាទគ្រប់ជុនគ្រប់ជី រហូតទៅដល់ក្រោលគោសូតិទៀត។

ប្រាំពីរថ្ងៃក្រោយមក ដោយសារកំលាំងអំណាចធម៌ និង ឧបោសុទ្ធសីលរបស់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរទូទាំងប្រទេស ព្រះឥន្ទ្រាធិរាជក៏បញ្ជាអោយទេវបុត្រមាតុលី ដង្ហែនាំព្រះកេតុមាលាចុះទៅស្ថានកណ្តាល ដាក់ក្នុងព្រះបរមរាជរាំងព្រះមហានគរវិញ។ ព្រះបាទទេវឯង្សអស្ចារ្យ និងព្រះអគ្គមហេសី ទ្រង់សប្បាយរីករាយក្នុងព្រះហរិទ័យឥតឧបមា ក្រោយដែលបានជួបមុខ រកឃើញព្រះរាជបុត្រ។

៦.៣ ព្រះពិស្តុការ

ក្នុងខណៈជាមួយគ្នានោះដែរ ព្រះឥន្ទ្រាធិរាជបានចាត់ចែង បញ្ជាអោយវិស្សកម្មទេវបុត្រ ឬព្រះពិស្តុការ និងទេវបុត្រចំនួនប្រមាណ ៥០០ អង្គទៀត ចុះមកចាប់ជាតិមានកំណើតជាមនុស្សលោកលើកទឹកដីខ្មែរ ដើម្បីជំងឺងក្តីឡើងកាលណា ត្រូវតែនាំគ្នារៀបចំកសាងប្រាង្គប្រសាទថ្វាយព្រះកេតុមាលា។

ចាប់ជាតិកើតជាមនុស្សកាលណា ព្រះវិស្សកម្មទេវបុត្រ មានឈ្មោះចៅចិត្តកុមារ ព្រះអង្គមានប្រាជ្ញាភ្លឺមោះមុត ចេះចងចាំគ្រប់តំរិះវិជ្ជាទាំងអស់គ្មានភ្លេចភ្លាត់ភាន់ច្រលំឡើយ។ អាយុបាន៨ឆ្នាំ ព្រះវិស្សកម្មទេវបុត្រ ឬ ព្រះពិស្តុការ ឬចៅចិត្តកុមារបានសុំខ្លួនចូលទៅបំរើព្រះមហាក្សត្រព្រះបាទទេវឯង្សអស្ចារ្យ។ ដោយយល់ឃើញថា ចៅចិត្តកុមារជាក្មេងម្នាក់មានចំណេះវិជ្ជាខ្ពង់ខ្ពស់ មានប្រាជ្ញារាងវៃ ឆ្លៀវឆ្លាតពូកែអស្ចារ្យ ព្រះអង្គក៏ចាត់ចែងតាំងជាមេដាងប្រចាំក្នុងព្រះបរមរាជរាំង ព្រះអង្គបានបញ្ជាព្រះពិស្តុការ អោយសាងរាំងប្រសាទ និងកំផែងនគរនានាជាច្រើន។

ក្នុងឆ្នាំចរ ព.ស២១៨ ត្រូវជាគ.ស ៧៤ ចៅចិត្តកុមារ និងមេដាងឯទៀតបានសាងធ្វើប្រាសាទ និងបូជនីយដ្ឋានអំពីថ្មដោយមានទាំងជីកបារាយ សង់ស្ពាន និងថ្នល់ផង។ តែបើតាម "ប្រជុំរឿងព្រេងខ្មែរភាគទី៥" របស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិតវិញ ព្រះពិស្តុការ មិនមែនចុះមកពីឋានសួគ៌តាមបញ្ជាព្រះឥន្ទ្រាធិរាជទេ។ ព្រះពិស្តុការជាកូនប្រុសរបស់ទេពធីតាទិពសុតាចន្ទ និង ចឹកលីមសេងដែលរស់នៅក្រុងសៀងហៃ នៃប្រទេសចិន។ តាមរឿងព្រេងនិទាននោះ ថ្ងៃមួយនាងទិពសុតាចន្ទ និងទេពធីតាបួនអង្គទៀតបាននាំគ្នា ចុះមកលេងឋានកណ្តាល នៅចំពោះមុខផ្កាគ្រប់ពណ៌រីកចំរុះស្តុះស្តាយព្រោងព្រាត ដុះក្លិនពិដោរឈ្ងុយឈ្ងុប សុះសាយក្នុងសួនច្បារចឹក

លីមសេង ទេពធិតាទិព្វសុតាចន្ទ ដែលខំទប់ចិត្តអារម្មណ៍មិនបាន ក៏លូកដៃទៅលូចកាច់បេះ ផ្កាបានប្រាំមួយទង ដោយសារកំហុសនេះ នាងត្រូវទទួលកម្មការវេរាចុះមករស់នៅធ្វើជា ប្រពន្ធបំរើចឹកលីមសេងចំនួន៦ឆ្នាំ គឺមួយទងផ្កា ស្មើនឹងមួយឆ្នាំ។ ទេពធិតាបានបំរើចឹកលីម សេងដោយគ្មានហ្មង។ មួយឆ្នាំក្រោយមក នាងប្រសូត្របានកូនប្រុសមួយ ហើយដាក់ឈ្មោះ ថាពិស្តុការ។ ព្រះពិស្តុការត្រូវបានម្តាយនាំយកទៅសិក្សារៀនសូត្រគ្រប់អស់វិជ្ជាជាងជ្រៅជ្រះ នៅឋានសួគ៌។

ព្រះពិស្តុការ ឬចៅចិត្តកុមារ បានសាងប្រាង្គប្រាសាទ ជាច្រើនថ្វាយដល់ព្រះមហាក្សត្រមាន ជាអាទិ ប្រាសាទបាយ័ន បាពួន ភិមានអាកាស រំលេចដោយក្បូរក្បាច់រចនាល្អប្រណិត អមទៅ ដោយរូបសត្វដូចជា នាគ គ្រុឌ ក្រពើ សិង្ហតោ ដំរី។ល។ ថ្ងៃមួយព្រះបាទសម្តេចទេវឯងអស្ចារ្យ បានបង្គាប់អោយព្រះពិស្តុការ រៀបចំសាងប្រាសាទមួយទៀត សំរាប់ថ្វាយដល់ព្រះកេតុមាលា ប្រាសាទដ៏សែនល្អប្រណិតនេះ ថ្ងៃក្រោយមកមានឈ្មោះថា នគរវត្ត ដោយសារព្រះ កេតុមាលាបានដាក់ថ្វាយ ឧទ្ទិសចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា។ ប្រាសាទនគរវត្តមានទំរង់ទ្រង់ ទ្រាយដូចក្រោលគោសួគ៌របស់ព្រះឥន្ទ្រ ពីព្រោះកាលព្រះអង្គបានយាងទៅស្ថានត្រៃត្រឹង្ស ព្រះ កេតុមាលាបានទតឃើញប្រាសាទធំៗល្អល្អះជាច្រើនមានទាំងក្រោលគោសួគ៌ផង។ ដោយ ហេតុព្រះអង្គមិនហ៊ានមានចិត្តលោភលន់ ប្រាថ្នាចង់បានប្រាសាទដូចព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ ហើយ ដើម្បីជៀសវាងកុំអោយក្លាយជាការប្រមាថកាតទាន ដល់ចេស្តាព្រះឥន្ទ្រ ទើបបានជាព្រះ កេតុមាលាទ្រង់សំរេចចិត្ត ចង់បានត្រឹមតែក្រោលគោព្រះឥន្ទ្រប៉ុណ្ណោះ។

សម្តេចទេវឯងអស្ចារ្យក្សត្រខ្មែរទី៦ សោយរាជ្យសម្បត្តិនគរកម្ពុជាបាន៧៨ឆ្នាំ ព្រះអង្គសុគត ក្នុងព្រះជន្ម១០៨វស្សាដោយជំងឺជរាពាធ។

ព្រះកេតុមាលាត្រូវឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិបន្តពីព្រះបិតា ពិធីអភិសេកត្រូវបានរៀបចំប្រារព្ធ ធ្វើយ៉ាងអធិកអធមគគ្រឹកគគ្រេងនៅថ្ងៃ ១០កើត ខែជល្គន ឆ្នាំឆ្លូវព.ស៦២១ ត្រូវជាគ.ស៧៨ នៅវេលាម៉ោង៧ព្រឹក កាលនោះព្រះអង្គបានព្រះជន្ម១៦វស្សា។ ព្រះកេតុមាលាជាក្សត្រខ្មែរទី ៧។ ព្រះនាមព្រះអង្គជាក្សត្រគឺ ព្រះអរដ្ឋពលពាសោ។ ព្រះអង្គបានគ្រប់គ្រងដែនដីដោយ សន្តោសធម៌ប្រោសប្រណី និងទសពិធរាជធម៌។

ដោយព្រះអង្គមានរូបឆោមលោមពណ៌ សម្បស្សឆើតឆាយលើសបុរសនានា ស្ត្រីគ្រប់ទិសទី មានស្នំភីលៀងមីនុមីនាង នាំគ្នាចោមរោមព័ទ្ធចង់ប្រតិព័ទ្ធរួមតំរកកៀកកើយ ដាក់ស្នេហ៍មន្ត អាគមធ្វើអោយព្រះអង្គឆ្ងល់រង្វេងភ្លេចភាន់កាំងស្មារតី ចិត្តអារម្មណ៍ ហើយលុះទៅដោយភ្លើង តណ្ហាកាមតំរក ស្រវឹងរំកិរី សប្បាយភ្លើតភ្លើនត្រេកត្រអាល លែងមានវិចារណញ្ញាណ ដែល

មានសតិសម្បជញ្ញៈ ភ្លេចអស់ត្រូវភ្លេចអស់ខុស ភ្លេចអស់ថាខ្លួនជាស្តេច ភ្លេចអស់អ្វីៗជាប្រជាជាតិ អ្វីដែលជាផលប្រយោជន៍នគរ ភ្លេចអស់អ្វីជាសីលធម៌ ភ្លេចអស់អ្វីជាទសពិធរាជធម៌ ភ្លេចអស់ព្រះពុទ្ធសាសនា។ ព្រះកេតុមាលាឆ្លុះរង្វង់រង្វាន់បាត់ស្មារតីក្នុងរយៈពេលមួយឆ្នាំ។

បើតាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិល ការឆ្លុះរង្វង់លប់សតិរបស់ព្រះបាទកេតុមាលា បណ្តាលមកអំពីការដាក់ស្នេហ៍ស្វក ធ្វើមន្តវិជ្ជាការរបស់ម្ចាស់ក្សត្រីសោយសមន្តា បុត្រីស្តេចប្រទេសលាវនៅទីក្រុងរៀងចិន្ទ ដែលមានស្រីស្នំពីរនាក់ឈ្មោះកែវចង និង កែវពេជ្រ ចូលដៃជើងរួមគំនិតជាមួយផង^(១)។

ឧប្បត្តិហេតុនេះ បានធ្វើអោយក្តៅទៅអស់នៈព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ ធ្វើអោយព្រះអង្គក្រហល់ក្រហាយគង់នៅស្ងៀមស្ងាត់មិនកើត ព្រះអង្គក៏បើកទិព្វចក្ខុក្រលេកមើលមក ឃើញច្បាស់ប្រក្សក្សជាបុត្រព្រះអង្គ ព្រះកេតុមាលា បានដើរឃ្លៀងឃ្លាតចាកចេញពីគន្លងធម្មវិន័យ និងក្បួនតំរាភារតព្វកិច្ចជាស្តេចដែនដី។ ក្នុងគ្រាអាសន្ននេះ ព្រះឥន្ទ្របានចាត់ព្រះវិស្សកម្មទេវបុត្រ អោយទៅនិមន្តព្រះអានន្ត និងព្រះសង្ឃប្រាំពីរអង្គទៀត នៅកោះសេរីលង្ការ ដែលមានវិជ្ជាខ្ពង់ខ្ពស់ខ្លាំងពូកែទៅមហានគរ ចំណែកព្រះឥន្ទ្រខ្លួនឯងវិញ ព្រះអង្គទៅសុំយាងព្រះព្រហ្មអោយចុះមកជួយដែរ។

យាងចុះមកដល់ទឹកដីមហានគរកាលណា ព្រះឥន្ទ្រាធិរាជក៏ចាប់ផ្តើមរៀបចំធ្វើពិធីអភិសេក ព្រះកេតុមាលាជាថ្មីម្តងទៀត ព្រះរាជាភិសេកម្តងនេះ បានប្រព្រឹត្តទៅក្នុងបរិយាកាស យាងសែនធំអ៊ុកជីកឧត្តុង្គឧត្តមអស្ចារ្យ ដោយមានទេវតា ទេពធីតា ទេវបុត្រពីគ្រប់ទិសទីយាងចុះមកចូលរួមក្នុងពិធីបុណ្យជាកិត្តិយស។

ដំបូងព្រះព្រហ្ម និង ព្រះឥន្ទ្រ សូត្រស្វាធាយធម្មទេសនាថ្វាយព្រះពរ ស្រោចស្រព និងស្រង់ទឹកមន្តលើព្រះកេស និងរូបរាងកាយព្រះកេតុមាលា ដើម្បីដេញកំចាត់អស់មន្តអាគមស្នេហ៍ស្វកទាំងប៉ុន្មាន ដែលមានជោគជាំនៅក្នុងខ្លួនព្រះអង្គ ព្រមទាំងប្រសិទ្ធិពរជ័យអោយបានសុខសេរីមង្គលឡើងវិញ។ បន្ទាប់មកព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ ព្រះព្រហ្ម និងព្រះសង្ឃឯទៀតនាំគ្នាប្រជុំនិយាយទូន្មានប្រដៃប្រដៅផ្តាំផ្ញើដល់ព្រះកេតុមាលា អោយចេះស្គាល់យល់អំពីធម្មវិន័យក្នុងមាតាព្រះពុទ្ធសាសនា។ បន្តមក ព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ ធ្វើពិធីស្រង់ទឹកអភិសេកព្រះកេតុមាលាជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរជាថ្មីតាមប្រពៃណី។ គឺ នៅវេលាម៉ោង៩ព្រឹក ថ្ងៃ១១កើត ខែពិសាខ ឆ្នាំជូត ព.ស២២៣ ត្រូវជា គ.ស៨០។ ពិធីអភិសេកដោយព្រះ ឥន្ទ្រាធិរាជ ត្រូវបានគេដាក់ឈ្មោះថា ព្រះឥន្ទ្រភិសេក។ ដូច្នេះហើយ ចាប់ពីថ្ងៃនោះមក ទីក្រុងមហានគរមានឈ្មោះថា

ឥន្ទ្របុត្តបុរី។

គ្រានោះ ព្រះឥន្ទ្រាធិរាជទ្រង់ព្រះតំរិះគិតឈ្វេងយល់ឃើញថា បើប្រគល់អំណាចនគរមួយ ទាំងមូលទៅអោយស្តេចតែមួយអង្គឯង ឬមនុស្សម្នាក់គត់ ហើយបើស្តេចអង្គនោះ ឬមនុស្ស នោះបែរជាបោលៃឆ្គួតរង្វេងស្រវឹង អំណាច បុណ្យសក្តិ លុយកាក់សម្បត្តិទ្រព្យ ស្រាស្រី ល្បែងអំពើពាលា មិនស្គាល់ខុសស្គាល់ត្រូវ យកអាក្រក់ជាល្អ យកល្អជាអាក្រក់ គិតតែ សប្បាយត្រេកត្រអាលភ្លើតភ្លើន គ្មានសីលធម៌គ្មានសតិសម្បជញ្ញៈ គ្មានទសពិធរាជធម៌ មិន យកចិត្តទុកដាក់ មិនស្គាល់អំពីផលប្រយោជន៍អាយុជីវិតជាតិ នោះប្រជាពលរដ្ឋតូចធំ និងនគរ មុខតែជួបប្រទះមហន្តរាយ គ្រោះថ្នាក់កំណាចកាចចង្រៃ វិនាសរលាយរលត់ សាបសូន្យជីវិត ជាមិនខាន។ ទ្រង់យល់ដូច្នេះហើយ ទើបព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ ព្រះអង្គកំនត់តែងតាំងអោយមាន ក្រុមប្រឹក្សាមួយសំរាប់ជួយធ្វើការអមស្តេច។ ក្នុងគណៈក្រុមប្រឹក្សាស្តេចនេះមាន

1. ១ - គណៈសង្ឃ ៧អង្គ ដែលមានឋានៈខ្ពង់ខ្ពស់ ហើយដែលត្រូវជ្រើសតាំងឡើងដោយ ព្រះអានន្ត
2. ២ - ព្រហ្មបាគូរ ៧រូប តែងតាំងដោយព្រះព្រហ្ម ដែលមានមុខនាទីចាត់ចែងធ្វើពិធីបុណ្យ ផ្សេងៗ តាមប្រពៃណីសាសនាក្នុងព្រះនគរ
3. ៣ - ព្រាហ្មណ៍ ហោរាសាស្ត្រម្នាក់ ជាតំនាងព្រះឥន្ទ្រ សំរាប់ទស្សន៍ទាយព្យាករ មើល ដំណើរនគរ
4. ៤ - រដ្ឋមន្ត្រី ៧នាក់ សំរាប់ចាំជួយនាំ រក្សា និង ការពារព្រះមហាក្សត្រ ចៅហ្វា ទល្លហា ដែលមានឋានៈធំជាងគេបំផុត ចៅពញាយ មរាជ ចៅពញាក្រលាហោម, ចៅពញាចក្រី, ចៅពញារាំង,ចៅពញាមហាមន្ត្រី និង ចៅពញាមហាទេព

មិនតែប៉ុណ្ណោះ ដើម្បីអោយបានឆាប់ដឹង ឆាប់បានយល់អំពីហេតុការណ៍ផ្សេងៗដែលនឹងកើត មានឡើង ព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ ព្រះអង្គបានសុំអោយព្រះមហាអានន្ត កំរិតកំណត់ទឹកកន្លែងសំខាន់ មួយ ទុកសំរាប់កន្លែងមើលប្រជ្ញូលនគរ ព្រះអង្គអានន្ត បាននិមន្តទៅភ្នំបាណន់ រៀបចំធ្វើអោយមានស្រះទឹកបី មួយសំរាប់ព្រះមហាក្សត្រ មួយសំរាប់នាម៉ឺនមុខមន្ត្រី និងមួយទៀតសំរាប់ ប្រជានុរាស្ត្រ គឺទុកធ្វើជាឧបករណ៍មើលប្រជ្ញូលដល់ដំណើរវិវត្តនគរ រៀងរាល់ឆ្នាំក្រុមបុរោហិត ត្រូវតែជូសទឹកក្នុងស្រះទាំងបី យកទៅដាក់ជិតជាប់នឹងព្រះខ័នរាជរតនមង្គល ដើម្បីសង្កេត មើលប្រជ្ញូលទឹក

- ១ - ទឹកក្នុងស្រះសំរាប់មហាក្សត្រ៖
- បើទឹកត្រូវរឹងស្ងួត នោះព្រះមហាក្សត្រ នឹងត្រូវអស់ព្រះជន្ម,
  - បើទឹកនោះចោលក្លិនមិនល្អនោះ នឹងកើតមានចំបាំងក្នុងនគរ,

- បើទឹកក្នុងស្រះនោះល្អក់ខ្វក់ខ្វល់ នោះជង្គីរោគាពាធ នឹងកើតពាសពេញនគរ, ហើយបើទឹកនោះជុំក្លិនស្អុយអសោច នោះនៅក្នុងនគរនិងមានភ័យអន្តរាយ កើតមាន រាំងស្ងួតមានទុរ្ភិក្ស និង មានចោរលួចប្លន់កាប់សំលាប់។

២ - ទឹកក្នុងស្រះនាម៉ឺនមុខមន្ត្រី៖

- បើទឹកត្រូវរឹងស្ងួត នោះនាម៉ឺនមុខមន្ត្រីត្រូវអស់បុណ្យបារមី លែងមានសមត្ថភាពទៀត ហើយ,
- បើទឹកនោះចោលក្លិនអាក្រក់ ល្អក់ខ្វល់នោះ នាយករដ្ឋមន្ត្រី និង មន្ត្រីតូចធំទាំងឡាយ ខ្វល់ខ្វាយពិបាកចិត្ត, បែកបាក់សាមគ្គីឈ្លោះប្រកែកគ្នា
- ប្រសិនបើទឹកនោះ ថ្លាឈ្អួតចង់ទេ នោះនាយករដ្ឋមន្ត្រី និង នាម៉ឺនទៀត បានសុខ សប្បាយជាធម្មតា

៣ - ទឹកក្នុងស្រះប្រជានុរាស្ត្រ៖

- បើទឹកក្នុងស្រះរឹងស្ងួត នោះប្រជាពលរដ្ឋ នឹងត្រូវស្លាប់ពាសពេញ,
- បើទឹកនោះឡើងល្អក់ ពេលនោះប្រជានុរាស្ត្រ នឹងរងទុក្ខវេទនា ត្រូវព្រាត់ប្រាស់ថ្មី ប្រពន្ធកូនចៅ,
- ប្រសិនបើទឹកនោះ ជុំក្លិនអាក្រក់ស្អុយអសោចឆ្កេះឆ្កាប នោះប្រជារាស្ត្រ មុខជានឹងជួប ការរាំងរាំងស្ងួត គ្មានភ្លៀង ជួបនឹងចោរហារយលួចប្លន់កាប់សំលាប់ និងមានឧក្រិដ្ឋកម្ម ជាមិនខាន។

ដូច្នេះហើយ ទើបបានជាមានស្រះទឹកទាំងបីនោះជាប់ឈ្មោះតមក ជាភ្នំព្រះអានន្ត បន្ទាប់ មកក្លាយជាភ្នំបានន្ត ហើយរហូតដល់សព្វថ្ងៃ ឈ្មោះក៏ប្រែទៅជា ភ្នំបាណន់ដែលស្ថិតនៅខេត្ត បាត់ដំបង។

ក្នុងកិច្ចការរៀបចំទឹកដីខ្មែរ អោយល្អប្រពៃ ព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ ព្រះអង្គទ្រង់បានបញ្ជាអោយស្ន លោហធាតុធ្វើដាវជ័យសេរីមង្គល ⁽¹⁾ ដែល ត្រូវតំកល់ទុកដោយក្រុមបុរោហិត ទន្ទឹមគ្នាជាមួយ និងបញ្ចក្សត្រ ⁽²⁾ ក្នុងប្រសាទមួយដាច់ដោយឡែកក្នុងព្រះមហានគរ។

៦.៥ ប្រវត្តិតាព្រហ្ម

ពាក្យ និង ឈ្មោះតាព្រហ្ម យើងតែងតែសួរជាញឹកញាប់ នៅក្នុងវប្បធម៌ និង អរិយធម៌ ខ្មែរ ហើយប្រាសាទខ្មែរមួយ ចំនួនក៏មានឈ្មោះ ជាប្រាសាទតាព្រហ្មដែរ។

តាព្រហ្មនេះ មិនមែនជាព្រះអាទិទេពនៅក្នុងព្រហ្មញ្ញសាសនានោះទេ នៅក្នុងពង្សាវតារ ខ្មែរយើងអាចកត់សំគាល់ឃើញមានតួអង្គតា ព្រហ្មដល់ទៅពីរ មួយគឺតាព្រហ្មណ៍ ឬអង្គព្រហ្មណ៍ ព្រះរាជបុត្រព្រះកេតុមាលា និង មួយទៀតគឺ តាព្រហ្មឈ្មួញគោ^(១) ដែលជាព្រះមហា ក្សត្រ ក្នុងសម័យក្រោយ។

៦.៥ អង្គព្រហ្ម

កាលនោះក្នុងឆ្នាំរកា ព្រះកេតុមាលាបានធ្វើដំណើរតាមទន្លេ ចេញក្បួនទូកពីព្រះមហានគរ យាងទៅក្រសាលក្នុងភូមិភាគខាងត្បូងនៃប្រទេសកម្ពុជា ក្នុងខេត្តទន្លេបាទី។ ចៅហ្វាយខេត្ត និង នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីទាំងពួង បាននាំគ្នារៀបចំសង់ដំណាក់ថ្វាយព្រះអង្គ នៅជាប់មាត់ទន្លេបាទី អ្នកតូចអ្នកធំជិតឆ្ងាយ មានទាំងសេដ្ឋី មានទាំងប្រជាពលរដ្ឋប្រុសស្រី ក្មេងចាស់បាននាំគ្នា យកដង្វាយស្វយសារអាករមកថ្វាយ និងគាល់ព្រះអង្គ ក្នុងចំណោមនោះ នាងពៅ បុត្រីមហា សេដ្ឋី ក៏បានធ្វើដំណើរមកគាល់ព្រះរាជាដែរ។ នាងមានសំរស់រូបឆោមលោមពណ៌សម្បស្ស សមស្អាតស្រស់ល្អល្អះ លើសផុតនារីទាំងពួង។ គ្រាន់តែក្រលេកឃើញនាងពៅភ្លាមកាលណា ព្រះកេតុមាលាក៏រំភើបចាប់ចិត្តស្នេហា និយាយផ្ដោះផ្ដងសាកសងឥតរុញរា។ ចំណែកសេដ្ឋីជា ឪពុកម្តាយ កាលបើយល់ឃើញជាក់ច្បាស់ថាស្តេចបានចាប់ចិត្តស្រលាញ់បេតិកូន ក្រមុំរបស់ ខ្លួនហើយមានសេចក្តីរីករាយសោមនស្សឥតឧបមា បាននាំគ្នាសុខចិត្តសុខកាយ លើកកូនស្រី ថ្វាយទៅព្រះមហាក្សត្រ ទុក អោយធ្វើជាភិលៀងបំរើព្រះអង្គតាមតែព្រះហរិទ័យ។ ព្រះកេតុ មាលាបានរស់នៅជាមួយនាងពៅ អស់ជា ច្រើនខែរហូតទាល់តែព្រះនាង ទ្រង់គភ៌

ថ្ងៃមួយព្រះអង្គត្រូវយាងត្រលប់ចូលទៅព្រះមហានគរវិញ ដោយនឹកអាណិតអាសូរដល់មាតា បិតាក្មេកដែលកាន់តែចាស់ជរា ព្រះកេតុមាលាមិនដាច់ចិត្តនាំនាងពៅទៅមហានគរជាមួយទេ ម្យ៉ាងវិញទៀត នាងពៅទ្រង់គភ៌ផង ដែលជាហេតុនាំមកនូវផលវិបាកផ្សេងៗ ក្នុងការធ្វើ ដំណើរ។ មុននឹងចេញដំណើរ ព្រះអង្គបានប្រទានទ្រព្យធនជាច្រើនដល់ឪពុក ក្មេកម្តាយក្មេក ចំពោះនាងពៅ ព្រះអង្គបានដោះព្រះទ័រង់មួយរង់ពីម្រាមដៃ ប្រទានហុយទៅអោយ ទុកជា ចំណងដៃ និង ភស្តុតាងបញ្ជាក់ក្រសែស្តេច ចំពោះបុត្រដែលនឹងត្រូវប្រសូត្រ។

ឆ្នាំជូត នាងពៅប្រសូត្រ បានបុត្រមួយព្រះអង្គ ដែលព្រះនាងបាដាក់ឈ្មោះថាអង្គព្រហ្ម។ ឈ្មោះអង្គព្រហ្មមាននៅតែក្នុង ពង្សាវតារសម្តេចរ៉ាងជូនមួយតែប៉ុណ្ណោះ រីឯពង្សាវតារឯទៀត មិនបានកត់ត្រាឈ្មោះ និងរៀបរាប់សំគាល់ត្រង់ចំនុចនេះទេ។

ក្នុងបញ្ហាបុត្រាបុត្រីព្រះកេតុមាលា ពង្សាវតារខ្មែរទាំងអស់ មិនបានយល់ស្របចុះសំរុងគ្នា ទេ។ ឯកសារនីមួយៗ សុទ្ធតែកត់ត្រាប្រវត្តិផ្សេងៗខុសអំពីគ្នា ពង្សាវតារសម្តេចរាំងជួនបាន បញ្ជាក់ថា ព្រះកេតុមាលា និងព្រះនាងពិនសុវណ្ណបាន បុត្រច្បងមួយឈ្មោះ ទេវឯកុមារ អង្គ ព្រហ្មជាបុត្រទីពីរ បន្ទាប់មកគឺ ព្រះអង្គទេវេស ជាបុត្រទីបីរបស់ព្រះកេតុមា លាជាមួយនិងព្រះ អង្គម្ចាស់ក្សត្រី កោសុមកេស្សរា ដែលបានប្រសូត្រក្នុងឆ្នាំម្យាញ់។

កាលនោះ អាយុបាន២១ឆ្នាំ គឺនៅក្នុងឆ្នាំវក អង្គព្រហ្មបានទៅសុំអនុញ្ញាតិអំពីម្តាយនាងពៅ ដើម្បីសុំធ្វើដំណើរទៅព្រះមហានគរ រកចូលជួបព្រះបិតា។ នាងពៅជាម្តាយបានយល់ព្រមទៅ តាមបំណងកូន ហើយក៏បានយកចិញ្ចៀនដែលព្រះកេតុមាលា ទុកប្រគល់អោយកូន សំរាប់ធ្វើ ជាសាក្ខីភាពបញ្ជាក់ថា អង្គព្រហ្មជាកូនព្រះមហាក្សត្រពិតមែន។ ក្រាបថ្វាយបង្គំលាម្តាយ ស្រេចហើយកាលណា អង្គព្រហ្មដោយមានអ្នកបំរើ ៩នាក់ហែហមអមដំណើរផង នាំគ្នាជិះ សេះធ្វើដំណើរសំដៅតំរង់ទៅព្រះមហានគរ។ ទៅដល់ព្រះមហានគរ អង្គព្រហ្មបានចូលទៅ គាល់បិតា ហើយរៀបរាប់គ្រប់អស់ហេតុផល និងគ្រប់អស់កិច្ចការ ទូលថ្វាយព្រះកេតុមាលា សណ្តាប់តាមដំណើរ។ ទ្រង់ជ្រាបអស់សេចក្តី ព្រះមហាក្សត្រ គ្មានក្តីមន្ទិលសង្ស័យអ្វីឡើយ។ ព្រះអង្គសប្បាយត្រេកអរសាទរណាស់ ហើយចាត់ចែងអោយពួកសេនា អាមាត្យរៀបចំសាង ប្រាសាទមួយយ៉ាងល្អប្រណិតនៅជិតនគរវត្តទុកថ្វាយដល់បុត្រ ប្រាសាទនេះតាមពង្សាវតារ សម្តេចរាំងជួន គឺប្រាសាទអង្គព្រហ្ម ដែលបន្ទាប់មកក្លាយទៅជាប្រាសាទតាព្រហ្មរហូតដល់ សព្វថ្ងៃ។ ចំណែកឯអង្គព្រហ្មវិញ ជាមួយ នឹងបង ព្រះទេវឯក និងប្អូនព្រះទេវេស ព្រះអង្គនៅបំ រើបិតា ជារៀងរាល់ថ្ងៃ ឥតបីហ៊ានធ្វេសប្រហែសឡើយ។

ថ្ងៃមួយ ព្រះកេតុមាលាទ្រង់បានព្រះតំរិះ គិតយល់ឃើញថាកូនព្រះអង្គទាំងពីរ ព្រះទេវឯក និង ព្រះទេវេស សុទ្ធតែមាន ម្តាយក្រុមគ្រួសារនៅក្បែរជុំជិតគ្នាអោយកក់ក្តៅសប្បាយរីករាយ ណាស់ លើកលែងតែអង្គព្រហ្ម ដែលនៅកំព្រាដាច់ស្រយាលឆ្ងាយអំពីម្តាយ និងក្រុមគ្រួសារ ញាតិសន្តាន គិតឃើញដូច្នេះ ព្រះកេតុមាលាក៏សំរេចចិត្ត តែងតាំងអង្គព្រហ្មជាព្រះវង្សអន្តិក ចៅហ្វាខេត្តបាទី។ ដូច្នេះអង្គព្រហ្ម និងមានឱកាសវេលា ថែរទាំទំនុកបំរុងម្តាយផង គឺនៅឆ្នាំ មមី ក្នុងព.ស ៩២៦ ត្រូវជាគ.ស៣៨២ កាលនោះអង្គព្រហ្មបានអាយុ៣១ឆ្នាំ។

អង្គព្រហ្ម បានគ្រប់គ្រងខេត្តបាទីដោយសុខសន្តិភាពចំរុងចំរើន និង សំបូណ៌សប្បាយត្រជាក់ ត្រជុំ។ ព្រះអង្គបានកសាងសង់ប្រាសាទមួយអំពីថ្ម នៅនាមាត់ទន្លេបាទី ផ្នែកខាងត្បូងសំរាប់ ព្រះអង្គគង់ប្រថាប់នៅ។ នៅខាងជើងនេះបន្តិចព្រះអង្គបានសាងប្រាសាទមួយទៀតសំរាប់ ថ្វាយដល់ម្តាយព្រះអង្គ គឺនាងពៅ ដើម្បីទុកធ្វើជាកន្លែងសក្ការៈ គោរពបូជា។ រហូតដល់សព្វ

ថ្ងៃ នៅស្រុកទន្លេបាទីក្នុងខេត្តតាកែវ ប្រាសាទអង្គព្រហ្មបានក្លាយឈ្មោះទៅជាប្រាសាទតាព្រហ្ម ហើយប្រាសាទនាងពៅ ទៅជាប្រាសាទយាយពៅ។

ប្រវត្តិប្រាសាទតាព្រហ្មយាយពៅ មានលំនាំរឿងប្រហាក់ប្រហែលគ្នា ទៅនឹងរឿងព្រេងនិទានដែលគេធ្លាប់បានកត់ត្រាទុកមកដែរ។ រឿងព្រេងនិទាននេះបានដំណាលថា កាលនោះ ថ្ងៃមួយព្រះកេតុមាលាបានយាងមកក្រសាលលេងនៅខេត្តទន្លេបាទី។ នៅទីនោះមាននារីក្រមុំម្នាក់ឈ្មោះនាងខ្មៅ ខ្លាំងពូកែខាងបោកចំបាប់។ នាងបានប្រកាសថាសុខចិត្តយកមកធ្វើជាប្តី បុរសណាដែលមានសមត្ថភាពអាចយកជ័យជំនះលើនាងបាន។ ដឹងលឺសូរដូច្នោះ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរព្រះកេតុមាលា ក៏ចេញទៅសាកល្បងបោកចំបាប់ នឹងនាងខ្មៅ នាងខ្មៅមិនអាចយកឈ្នះលើព្រះអង្គបានឡើយ។ នៅទីបំផុត នាងសុខចិត្តចុះចាញ់ព្រះរាជា ហើយក៏បានយល់ព្រមធ្វើជាភីលៀង បំរើព្រះអង្គរៀងរាល់ថ្ងៃ។ ជាមួយ នឹងព្រះកេតុមាលា ព្រះនាងខ្មៅបានព្រះរាជបុត្រមួយអង្គព្រះនាមព្រហ្មកុមារ។

ធំដឹងក្តីកាលណា ព្រះព្រហ្មកុមារបានយាងទៅមហានគរ ដើម្បីជួបគាល់ព្រះបិតា។ ដល់ត្រលប់មកខេត្តបាទីវិញនៅតាមដងមាត់ទន្លេបាទី ព្រះអង្គបានជួបនឹងនាងពៅ កូនក្រមុំសេដ្ឋីដែលមានសម្ផស្សសំរស់បំពេញ សែនសមស្អាតល្អឥត ខ្លោះ នឹងរកនារីឯណាមកប្រៀបធៀបប្រដូចមិនបានឡើយ ព្រះអង្គក្រលេកឃើញភ្លាម ក៏ចាប់ចិត្តប្រតិព័ទ្ធស្នេហាមួយរំពេច ឥតមានបង្អង់អោយខាតពេលយូរ ព្រះអង្គបានចាត់អោយចាស់ទុំចូលស្តីដណ្តឹង ស្នើសុំរៀបចំអភិសេកជាមួយ នាងពៅ តាមក្បួនច្បាប់ក្រិក្យក្រមប្រពៃណី។

ប៉ុន្តែបើតាមការនិទាន ដែលមានតៗគ្នាមក គេបានដឹងថាកាលនោះ ស្នេហារវាងព្រះព្រហ្មកុមារ និង នាងពៅមិនមែនបានសំរេចដោយងាយៗនោះទេ គឺមានលក្ខណៈមួយដែលកំណត់អោយមានការប្រកួតប្រជែងគ្នាជាមុនសិន រវាងអង្គព្រហ្ម និង នាងពៅ ក្រុមបុរសរបស់អង្គព្រហ្ម និងក្រុមនារីរបស់នាងពៅ ត្រូវនាំគ្នាប្រណាំងសង់ប្រាសាទមួយអោយហើយ ក្នុងរយៈពេលតែមួយយប់មុនថ្ងៃរះ។ គឺត្រូវអោយហើយចប់នៅពេលណាដែលផ្កាយព្រឹករះ។

ពេលទៀបជិតភ្លឺ តែផ្កាយព្រឹកមិនទាន់រះទេ ក្រុមស្រ្តីបានប្រើល្បិច បង្ខូតភ្លើងគោមបញ្ឆោតធ្វើអោយមើលចំងាយ ឃើញជាក់ជាផ្កាយព្រឹក។ ឃើញដូច្នេះ ក្រុមបុរសដែលស្ថិតនៅក្រោមបញ្ជារបស់អង្គព្រហ្ម ក៏នាំគ្នាឈប់សំរាក លែងសង់ប្រាសាទតទៅទៀត។ ចំណែកខាងនាងពៅវិញ គេនៅតែនាំគ្នាខំប្រឹងប្រែងបន្តការសង់ប្រាសាទរហូតទាល់តែហើយ។ ត្រង់នេះហើយដែលចាស់ៗ តែងតែនិយាយពោលតៗគ្នាមកដល់សព្វថ្ងៃថា ដោយសារបុព្វហេតុនេះ ទើប

បានជាយើងឃើញប្រាសាទតាព្រហ្មសង់មិនទាន់ហើយ មានដុំថ្មនៅគរពាសវាលពាសកាល គឺមានតែប្រាសាទយាយពៅទេ ដែលបានសង់ហើយ ចប់ស្រេចបាច់ដោយត្រឹមត្រូវ។

៦.៦ តាព្រហ្មឈ្នួញគោ

តាព្រហ្មមួយទៀត នៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ គឺតាព្រហ្មឈ្នួញគោ។ តាព្រហ្មឈ្នួញគោជាព្រះមហាក្សត្រមួយព្រះនៃ ប្រទេសកម្ពុជាពង្សាវតាររបស់សម្តេចរាំងជួន មិនបានរៀបរាប់និយាយអំពីស្តេចអង្គនេះទេ តែពង្សាវតារខ្លះទៀត ដូចពង្សាវតារវត្តទឹកវិលជាដើម បានលើកយកប្រវត្តិព្រះអង្គមកអធិប្បាយយ៉ាងពិស្តារ។

កាលនោះ ក្រោយដែលសោយរាជ្យសម្បត្តិ នៅប្រទេសកម្ពុជាបាន៤៩ឆ្នាំ ស្តេចតាក្រែង ឬព្រះបាទសិង្គក៏ង្គា ក្សត្រខ្មែរទី២២ បានចូលទិវង្គតក្នុងព្រះជន៨៦វស្សា បុត្ររបស់ព្រះអង្គព្រះនាមសេន្ទករាជ ឬ ស្តេចពាល ដែលទើបតែអាយុ ១៦ឆ្នាំ បានឡើងសោយរាជ្យបន្ត សោយរាជ្យបាន១០ឆ្នាំ ស្តេចពាលក៏ចូលទិវង្គតទៀត ដោយគ្មានទុកនូវបុត្រាបុត្រីសំរាប់បន្តរាជ្យឡើយ។ នៅចំពោះព្រឹត្តិការណ៍ដូច្នេះ នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីទាំងឡាយនាំគ្នារៀបចំកោះប្រជុំអស់ព្រះរាជ្យរង្សាន់រង្ស៊ី ដើម្បីជ្រើសរើសរកស្តេចអង្គណាមួយ ដែលមានសមត្ថភាពបុណ្យបារមីអាចនឹងឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិគ្រប់គ្រងដឹកនាំប្រទេសខ្មែរតទៅអានាគត។

និទានកាលនោះវិញ នៅស្រុកឈើទាលប្រអោប ក្នុងខេត្តសំរោងទង មានប្តីប្រពន្ធពីរនាក់រស់នៅដោយក្តីសុខសាន្ត ប្តីឈ្មោះប្រាជ្ញ ប្រពន្ធឈ្មោះនាងតន់។ ក្នុងឆ្នាំម្សាញ់ ព.ស១៣៩២ ត្រូវជាគ.ស៨៤៩ បើតាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិល នាងតន់សំរាលបានកូនប្រុសមួយ អាយុទើបតែបានប្រមាណបីខែ ស្រាប់តែទារកនោះបាត់ខ្លួន ដោយអាចិកំបាំងជាទីបំផុត ទោះបីជាគេខំរកដូចក៏រកមិនឃើញដែរ។

៣៥ឆ្នាំកន្លងមក បុរសម្នាក់ចេញមុខលេចមករកជួបអ្នកប្រាជ្ញ និង នាងតន់ ដោយបញ្ជាក់ថាខ្លួននេះហើយជាកូន ខ្លួនមកនេះគឺដើម្បីបំរើឪពុកម្តាយដែលកាន់តែចាស់ជរា បុរសជាកូនបានរៀបរាប់ជំរាបជូនមាតាបិតា អំពីបុព្វហេតុនៃ ការបាត់ខ្លួន និងព្រឹត្តិការណ៍អស្ចារ្យ ដែលអ្នកសង្ខេបបានរើសយកទៅចិញ្ចឹម បង្ហាត់បង្រៀនអប់រំប្រៀនប្រដៅអស់គ្រប់មុខវិជ្ជា វេទមន្តសីលសាស្ត្រដែលធ្វើអោយខ្លួនគេមានកំលាំងពលិកម្មខ្លាំងក្លាស្មើនឹងដំរីសារប្រាំពីរ។ បានយល់ឃើញដឹងលឺដូច្នេះបុរសប្តីប្រពន្ធ នាំគ្នាខំសង្កេតពិនិត្យមើលរូបរាងអាកប្បកិរិយាវិការនាយកំលោះនោះ ហើយក៏មានជំនឿជឿជាក់ថាពិតជាកូនរបស់ខ្លួនប្រាកដមែន។ អ្នកប្រាជ្ញ និងនាងតន់ បានដាក់ឈ្មោះអោយថា ព្រហ្ម។ ចៅព្រហ្មមានកំពស់៦ហត្ថ^(២)។

ថ្ងៃមួយ ឪពុកម្តាយទាំងពីរនាក់ នឹកគិតចង់រៀបចំទុកដាក់កូនចៅអោយមានគ្រួសារ គាត់បាននាំគ្នាចូលទៅសុំចងស្ពានមេត្រី ស្តីដណ្តឹងនាងកែសនី បុត្រីពញាស្រី និងនាងកែរទុកដាក់ជាភរិយាគូគាប់ចៅព្រហ្ម។ ចៅព្រហ្មអាយុបាន៥៨ឆ្នាំ ឪពុកម្តាយចែកស្ថានចាកចោលទៅដោយទុកគោញីមួយនឹម សំបុរត្នោត និងពណ៌សជាភក្តី។ ពីថ្ងៃនោះមក ចៅ ព្រហ្ម និង នាងកែសនី ពីរនាក់ប្តីប្រពន្ធ រកស៊ីទិញគោលក់គោ រហូតទាល់តែមានបានទ្រព្យសម្បត្តិធនធានសំបូណ៌ ហូរ ហៀរយ៉ាងច្រើន មានមនុស្សខ្ញុំកំដរ បំរើដល់ទៅ៥០០នាក់ អ្នកស្រុកអ្នកភូមិបានដាក់ឈ្មោះអោយថា តាព្រហ្មឈ្មួញគោ។

សម័យកាលមួយ តាព្រហ្ម និង ភរិយានាំមនុស្សម្នា ខ្ញុំបំរើចេញទៅលក់គោនៅតំបន់ក្រៅ។ ទៅដល់តំបន់ថ្នង គេនាំគ្នាឈប់សំរាកយកកំលាំងក្រោមដើមឈើទាល នាងកែសនីចាប់ផ្តើមដាំស្លចំពន់អាហារបាយទឹក គ្រានោះ តាព្រហ្មដែលផ្អែកខ្នងទៅលើដើមឈើទាលងើបក្បាល ក្រលេកមើលលើស្រាប់តែប្រទះឃើញពស់វែកធំពីរ មួយឈ្មោលមួយញី ធំដូចដើមត្នោតប្រវែងប្រហែល១២ព្យាម^(១) កំពុងតែរុតរិករមូលខ្លួនខ្លាញ់រមរក្សសង្វះគ្នាលើមែកឈើ។ តាព្រហ្មក៏ស្ទុះទៅរើសចាប់យកដុំថ្មមួយផ្ទាំងធំយ៉ាងធ្ងន់ គប់ចោលសំដៅសំលាប់ពស់វែកទាំងពីរ រំពេចនោះទេវតានៅដើមជ្រៃដែលថែរក្សាទឹកដីព្រៃភ្នំក៏តំណែងខ្លួនជាសមណសង្ឃនិមត្តដើរតំរង់មករកតាព្រហ្ម។ តាព្រហ្មនិងនាងកែសនីរីករាយណាស់ បាននិមន្តព្រះសង្ឃអោយចូលទៅគង់ ហើយពិតទូលលោកអំពី ហេតុការណ៍ដែលទើបតែកើតមាន។ ព្រះសមណបានមានពុទ្ធដីការបញ្ជាក់ថា ពស់វែកទាំងពីរនេះជាពស់វែកភ្នំ ហើយក៏ជាពស់របស់ព្រះអង្គ។ ព្រះអង្គបានបន្តទៅទៀតថា ពស់វែកភ្នំទាំងពីរចង់សាកល្បងមហិទ្ធិវិទ្យាមួយនិងតាព្រហ្ម។ ឥឡូវពស់វែកភ្នំនោះចាញ់ហើយ ដូច្នេះក្នុងរយៈពេលមួយឆ្នាំទៀត តាព្រហ្ម និងមានសំណាងដល់ពេលបានឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា ហើយនឹង បានការពារលើកស្ទួយតំលើងព្រះពុទ្ធសាសនាជាមិនខាន។ មានពុទ្ធដីការទស្សន៍ទាយចប់ដល់ត្រឹមនេះ ព្រះសាមណេរ និងពស់វែកភ្នំទាំងពីរក៏បំបាំងខ្លួនបាត់មួយរំពេចទៅដែរ។

តាព្រហ្មនឹកឆ្ងល់ណាស់ ក៏សំរេចចិត្តមិនធ្វើដំណើរនាំគោទៅលក់ឯកំពង់សោមទេ។ គាត់នាំប្រពន្ធ អ្នកបំរើ និងគោ ត្រលប់មកកោះឫស្សីកែវវិញ។ ធ្វើដំណើរមកដល់ស្ទឹងទទឹងថ្ងៃ គាប់ជួនពេលព្រលប់យប់មកដល់ តាព្រហ្មនាំគ្នាឈប់សំរាកនៅទីនោះ យប់នោះតាព្រហ្មសុបិនឃើញ ព្រះមួយអង្គយកព្រះអាទិត្យមកប្រគល់អោយគាត់។ ងើបភ្ញាក់ពីនិន្ទ្រា តាព្រហ្មនឹកពិដលក្នុងចិត្តណាស់ នាំភរិយាចុះទុកអុំទៅរកកោះស្លាកែត ដើម្បីសុំលោកគ្រូចៅអធិការទស្សន៍ទាយមើលដោគដតាវាសនារបស់ខ្លួន។ មកដល់ទន្លេបួនមុខ ភ្លៀងព្យុះសង្ឃរាមួយយ៉ាងធំបានបោកបក់មកលើ ធ្វើអោយទូកតាព្រហ្មលិចលង់កណ្តាលទន្លេ។ ហើយដូចភ្លេចបន្ទោរ តាព្រហ្ម

ចាប់កញ្ចក់ដៃនាងកែសនីហាក់លោតផ្លោតទៅដល់ត្រើយ។ កន្លែងនោះមានឈ្មោះថា ជ្រោយ តាព្រហ្ម ជាប់រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ។

ឆ្លងផុតគ្រោះថ្នាក់លង់ទូកហើយ តាព្រហ្ម និង ភរិយានាំគ្នាធ្វើដំណើរបន្តទៅទៀត។ មកដល់ ស្រុកកៀនស្វាយក្នុង ស្រាប់តែមានខ្លាបង់បត់ពីរ ចេញមកដេញខាំរកស៊ីប្តីប្រពន្ធទាំងពីរ។ ប៉ុន្តែតាព្រហ្មរហ័សជាង ចាប់ដំបងវាយសំលាប់ខ្លាទាំងពីរ នោះបានដូចសេចក្តីប្រាថ្នា។ បន្ទាប់ មកគាត់លីខ្លាទាំងពីរយកទៅប្រគេនលោកគ្រូមេរត្ត។

សង្កេតមើលឃើញ និង ស្គាល់គ្រប់អស់ភិនភាគនិស្ស័យតាព្រហ្ម លោកគ្រូចៅអធិការយល់ ស្គាល់ច្បាស់ថា តាព្រហ្មជាអ្នកមានបុណ្យដែលត្រូវសោយរាជ្យក្នុងប្រទេសកម្ពុជា និងត្រូវ លើកស្ទួយតំកើងព្រះពុទ្ធសាសនាទៅអនាគត។ តែតាព្រហ្មមិនបានអាយុវែងទេ ពីព្រោះគាត់ មានកម្មពៀរវេរ ដោយបានសំលាប់ពស់ទាំងពីរ និងខ្លាទាំងពីរ។ ព្រះគ្រូចៅអធិការ បានមាន ពុទ្ធដីការបញ្ជាក់ប្រាប់តាព្រហ្មថា គាត់នឹងបានឡើងសោយរាជ្យ ហើយនឹងត្រូវការពារព្រះពុទ្ធ សាសនា។ ព្រះសង្ឃបានចង្អុលបង្ហាញ អោយធ្វើដំណើរតំរង់ទៅតាមទិសខាងជើងឆៀងខាង កើតនោះនឹងបានសំរេចដូចសេចក្តីប្រាថ្នាជាមិនខាន។

ឆ្នាំរកាព.ស១៤៩៤ត្រូវជាគ.ស៩៥១ តាព្រហ្មអាយុបាន១០២ឆ្នាំ។ គ្រានោះ តាព្រហ្មនិង ភរិយា ព្រមទាំងខ្ញុំកងប្រុសស្រី នាំហ្វូងគោឆ្លងកាត់ទន្លេទៅដល់ភូមិអារិយក្សត្រ បន្តទៅដល់ ពាមផ្កាយម្រេច ឆ្លងទៀតទៅដល់ស្រុកដីរោ សព្វថ្ងៃ គឺស្រុកត្បូងឃ្មុំ រហូតទៅដល់ខេត្តកំពង់ ចាម និងកំពង់សៀម^(៤) តាព្រហ្មនិងភរិយានាំគ្នារៀបចំសង់ទីលំនៅនៅទីនេះ ហើយប្រកបមុខ របរកសិកម្មធ្វើស្រែចំការ និង ចិញ្ចឹមគោ។

ថ្ងៃមួយ តាព្រហ្មនាំខ្ញុំកង និង គោទៅលក់ឯមហានគរ។ គ្រានោះ ព្រះឥន្ទ្រព្រះព្រហ្មទេពា តូចធំ គុណបុណ្យបារមី និង វត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិទាំងឡាយបានបង្កើតធ្វើអោយស្ទូរជើងគោ ត្រដោក លាន់លីសួរគគ្រឹកគគ្រេងទ្រហឹងអឹងកង ខ្ជាខ្ជាយសុះសាយពាសពេញព្រៀបមកលើមហានគរ។ សព្វអស់នាម៉ឺនមុខមន្ត្រី និងប្រជាពលរដ្ឋ ដែលកំពុងតែដោះស្រាយបញ្ហា ស្នងរាជ្យបន្តពីស្តេច ពាល ឬព្រះសេណ្ឌីករាជ្យ មានការភ្ញាក់ផ្អើលយ៉ាងខ្លាំងខំងាកក្រលេកសំលឹងមើលទៅតាម ទិស ដែលលីសួរសួរសំលេង ក៏ស្រាប់តែឃើញមានអន្ទចន្ទប្រាំពីរជាន់ ប្រក់ព្រំការពារពីលើតា ព្រហ្ម ដូចជាគេបាំងក្លស់អោយ។ ក្លស់អន្ទចន្ទនោះ មានពណ៌ចំរុះ ខៀវ ស បៃតង ក្រហម លឿង មើលទៅគួរអោយអស្ចារ្យសំបើមពេកក្រៃ។

ដោយយល់ឃើញថា តាព្រហ្មជាមនុស្សមានបុណ្យបារមី មានអាយុវែងជាងមនុស្សធម្មតា ប្រជានុរាស្ត្រខ្មែរទូទៅ ព្រមទាំងនាម៉ឺនមុខមន្ត្រីបានចុះសំរុងមូលមតិគ្នា សុំអោយគាត់ឡើង

គ្រប់គ្រងរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា។ តាមព្រហ្មណ្ឌ គោបាននាំមកនូវសេចក្តីសុខក្សេមក្សាន្ត សន្តិភាពចម្រុះចំរើន គ្រប់ប្រការដល់ប្រទេសជាតិ។ ព្រះអង្គបានទទួលគោរម្យនាម ព្រះបាទ ព្រហ្មចក្រព័ត្រាធិរាជ។ សោយរាជ្យបាន៦ឆ្នាំព្រះអង្គបានចូលទិវង្គតក្នុងព្រះជន្ម១០៨វស្សា។ ពង្សាវតារ វត្តទឹកវិលបានបញ្ជាក់ថា ព្រះអង្គបានកសាងប្រាសាទជាច្រើន ដូចជាប្រាសាទតា ព្រហ្មជាដើម។

៦.៧ ព្រឹត្តិការណ៍ក្នុងរាជ្យ ព្រះកេតុមាលា

ដូចដែលយើងបានអធិប្បាយ ពីខាងដើមរួចមកហើយ អង្គព្រហ្មមានបងប្រុសម្នាក់ និង ប្អូន ប្រុសម្នាក់ដែលមានអាយុខុសគ្នា តែមានឪពុកតែមួយ គឺព្រះកេតុមាលា។ ក្នុងចំណោមបុត្រ ទាំងបីអង្គនេះ គ្មានអង្គណាមួយបានសោយរាជ្យបន្ត ពីព្រះបិតា ព្រះបាទកេតុមាលាឡើយ។

ព្រះអង្គទេវង្សកូនច្បង បានប្រសូត្រក្នុងឆ្នាំជូត ហើយសុគតនៅឆ្នាំរកា ក្នុងព្រះជន្ម៨២ឆ្នាំ។ ដោយព្រះអង្គអាវីសកូន ព្រះអង្គគ្មានកូនចៅសំរាប់បន្តព្រះរាជវង្សទេ។ ព្រះអង្គទេវសបុត្រពៅ បានប្រសូតក្នុងឆ្នាំម្យាញ់ ហើយបានសុគតនៅឆ្នាំជូត ក្នុងព្រះជន្ម៩៥វស្សា។

ចំពោះប្រវត្តិព្រះកេតុមាលា ពង្សាវតារវត្តទឹកវិល បានសរសេររៀបរាប់បន្ថែមយ៉ាង ក្បោះក្បាយជាច្រើនទៀត។ ព្រះកេតុមាលា ដោយសារព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ បានធ្វើអន្តរាគម យាងចុះមកស្រោចទឹកអភិសេកថ្វាយ^(៦) ព្រះអង្គមានព្រះជន្មយីនយូរណាស់។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ដោយសារព្រះជន្មវែងយីនយូរដ៏អស្ចារ្យនេះ ព្រះកេតុមាលាត្រូវមានមហេសី ស្រីស្នំមីនុមីនាង ភីលៀងទាំងអស់ប្រាំជំនាន់ ជំនាន់ទីមួយ ក្នុងឆ្នាំឆ្លូវ និងខាល ត្រូវជាឆ្នាំ១០២-១០៣ មហាសក រាជ ជំនាន់ទី២ ក្នុងឆ្នាំរកា ត្រូវជាឆ្នាំ១៥៧ ម.ស និងបន្ទាប់មកក្នុងឆ្នាំ១៥៨-១៥៩ម.ស ជំនាន់ទី ៣ ក្នុងឆ្នាំមមៃត្រូវជាឆ្នាំ២០៤ម.ស និងក្នុងឆ្នាំ២០៥ -២០៦ម.ស ជំនាន់ទី៤ ក្នុងឆ្នាំថោះត្រូវជា ឆ្នាំ២៦០ម.ស និងក្នុងឆ្នាំ២៦១-២៦២ម.ស និងជំនាន់ទី៥ ជាជំនាន់បង្កើត ក្នុងឆ្នាំមមៃ ត្រូវជា ឆ្នាំ៣០០ម.ស និង ៣០១-៣០២ម.ស។ ព្រះអង្គមានព្រះរាជបុត្រាបុត្រីជាច្រើន ដែលព្រះអង្គ ចែកចាយអោយមានងារតំណែង និងប្រគល់បេសកកម្មអោយទៅត្រួតត្រាទឹកដីខេត្តខ័ណ្ឌ ក្នុង ព្រះរាជណាមក្រផ្សេងៗពីគ្នា។

នៅឆ្នាំច ៣៦៣ម.ស ជាមួយ និង អ្នកម៉ែនាងមាលាបទុម ព្រះកេតុមាលា បានមានបុត្រីមួយ អង្គព្រះនាមបទុមមាលា អាយុ១៦ឆ្នាំ ព្រះនាងត្រូវបានរៀបចំអភិសេកជាមួយនឹងព្រះអង្គធន ញ្ជួយ ដែលជាកូនរបស់ព្រះអង្គកែវ^(៦)។

ក្នុងរាជព្រះអង្គ គេកត់សំគាល់ដឹងថា ស្តេចចាមដែលចំណុះព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ហើយដែល គ្រប់គ្រងខេត្តបាទី បាយ៉ង់កោ លើកដែក បាសាត ស្លាកែត និង ត្បូងឃ្មុំ បានបះបោរប្រឆាំង មិនព្រមគោរពតាមបទបញ្ជាកូនព្រះកេតុមាលា។ ចំបាំងរាំងជលរាំងខ្មែរ និងចាមក៏កើតផ្ទុះ ឡើងយ៉ាងខ្លាំងក្លា។ ស្តេចចាមទាំងប៉ុន្មាន ត្រូវបរាជ័យ ហើយត្រូវក្សត្រខ្មែរសំលាប់ ដេញកំចាត់ចោលអស់ លើកលែងតែស្តេចចាមស្រុកបាសាត និងស្រុកស្លាកែត ដែលបានគេចរត់រួច

ខ្លួន។

ព្រឹត្តិការណ៍មួយទៀត ដែលគេអាចចងចាំបាននោះ គឺនៅឆ្នាំ១៥ម.ស ព្រះកេតុមាលាបាននាំ ពលរេហ៍ និងទ័ពដំរីទៅក្រសាលលេងនៅភ្នំដងរែក។ ព្រះអង្គបានទទួលដំណឹងមកថា មានដំរី ពីរធំៗ មានក្អកវែងល្អ ហើយមានសំបុរពណ៌ស ទៀត។ ដំរីនីមួយៗ មានដំរីស្តុប្រាំបីឥតក្អក ចាំ បំរើរកចំណីអាហារយកមកអោយ។ ក្រៅពីនេះ មានហ្វូងដំរីពីរផ្សេងទៀត ចាំថែរក្សាការពារដំរី សទាំងពីរ។ ព្រះកេតុមាលាទ្រង់សព្វព្រះទ័យអោយហ្វូងដំរីខ្មែរ លាវ ភ្នង រៀបចំចេញទៅទាក់ដំរី សទាំងពីរ។ ក្នុងគ្រាដែលចាប់បានដំរីសទាំងពីរ ស្រាប់តែមានដំរីព្រៃមួយយ៉ាងធំកំពស់ ១២ ហត្ថ មានក្អកវែង បោលសំរុកយ៉ាងលឿនស្ទើរសំដៅទៅបុកដំរីជំនិះព្រះកេតុមាលា ក្នុងខណៈ នោះព្រះអង្គក៏ដកព្រះខ័នរាជរតនមង្គលកាប់សំលាប់ដំរីនោះដាច់ជាបីកំណាត់។ អភូតហេតុដ៏ ចំលែកក្នុងឱកាសនោះ គឺព្រះខ័នរាជ ដែលធ្វើដោយព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ សំរាប់ទុកមើលប្រជូលប្រទេសជាតិ ត្រូវកោងរិចរិល។ ទតឃើញដូច្នេះ ព្រះកេតុមាលាព្រះអង្គកើតមានសេចក្តីសោកសង្រេង មានទុក្ខព្រួយក្នុងចិត្តជាខ្លាំង។ ពីព្រោះព្រះអង្គយល់ថា តទៅអនាគត ស្តេចខ្មែរដែល សោយរាជ្យបន្តពីព្រះអង្គ មិនសូវមានបុណ្យបារមី និងសមត្ថភាពគ្រប់គ្រាន់ឡើយ។ ភាពចលាចលច្របូកច្របល់ អន្តរកប្ប និងកើតមានពាសពេញស្រុកខ្មែរ។ ប្រទេសជិតឆ្ងាយ នឹងឆ្លៀតឱកាសនេះ លួចប្លន់យកទឹកដីខ្មែរជាមិនខាន។ ដោយការឈឺចុកចាប់ ព្រួយបារម្ភខ្លាំងពេក ចំពោះអាយុជីវិត អនាគតប្រទេសជាតិ ដែលទឹកដីនឹងត្រូវរួមតូចទៅៗ និងបណ្តាស្រុកដែល និងត្រូវជួបប្រទះទុក្ខព្រួយ មហន្តរាយ ព្រាត់ប្រាស់ក្រុមញាតិគ្រួសារ ក្តៅក្រហាយ ស្លាប់មិន ចេះចប់មិនចេះហើយ ព្រះកេតុមាលាក៏ធ្លាក់ខ្លួនមានជំងឺជាទំងន់។

ព្រះកេតុមាលាឬ ព្រះអារដ្ឋពលពាសា ព្រះអង្គមានព្រះជន្មវែងណាស់។ ព្រះអង្គសោយរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាបាន ៣៩០ឆ្នាំ។ ព្រះអង្គបានចូលទិវង្គតនៅឆ្នាំមមី ក្នុងព្រះជន្ម ៤០៥ វស្សា។

❖ កំណត់សំគាល់

១ - ទស្សននយោបាយខ្មែរ សម័យមហានគរ ក្នុងការជ្រើសរើសព្រះមហាក្សត្រ មិនមែនប្រកាន់យកតែពូជពង្សស្តេចនោះទេ។ បុព្វបុរសខ្មែរ ក៏មិនបានកំណត់ដែរថា ទាល់តែជាបំណាច់ជ័រខ្សែស្រលាយស្តេចទើបមានសិទ្ធិឡើងសោយរាជសម្បត្តិ។ បើយោលទៅតាមឯកសារប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរយើងអាចកត់សំគាល់ឃើញថា ប្រជាពលរដ្ឋធម្មតាទោះបីជាកូនអ្នកក្រីក្រតោកយាក ឬ កូនអ្នកមាន ទោះបីជាកូនកសិករឬមានឋានៈដូចម្តេចក៏ដោយ ដែលមានសមត្ថភាព មានបុណ្យបារមី មានចំណេះវិជ្ជាបំភ្លឺប្រជានុរាស្ត្រតូចធំ អាចមានលទ្ធភាព មានសិទ្ធិសេរីភាពគ្រប់គ្រាន់ នឹងឡើងសោយរាជ្យ ដឹកនាំប្រទេសជាតិតាមសេចក្តីត្រូវការ និងតាមឆន្ទៈរបស់រាស្ត្រ។ អ្នកវង្ស និងនាងទាវ ដោយសារដៃទិព្វមានសមត្ថភាព មានឧត្តមគតិចិត្តគំនិតល្អ មានកេរ្តិ៍ឈ្មោះល្បីល្បាញ ត្រូវបានបន្តរាស្ត្រ និង អស់សព្វនាម៉ឺនមុខមន្ត្រីទាំងនគរអញ្ជើញអោយឡើងសោយរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា។ ឯដៃទិព្វរបស់អ្នកវង្ស និង នាងទាវ គឺបុព្វបុរសខ្មែរ ចង់សំដៅទៅលើសមត្ថភាព ទៅលើការព្យាយាមទៅលើសេចក្តីអំណត់ចេះអត់ធន់ ដោយពឹងផ្អែកលើកំលាំងខ្លួន យើងផ្ទាល់ មិនដេកចាំអ្នកជិតខាងឬបរទេសឬឥន្ទ្រព្រហ្មទេពតា ដើម្បីកសាងវាសនាអនាគតរបស់ខ្លួន ក្រុមគ្រួសារ និង ប្រទេសជាតិ។ ដៃនេះជាឧបករណ៍ដ៏ចំនាន ដែលអាចធ្វើអោយយើងមានទ្រព្យសម្បត្តិច្រើនហូរហៀរ ដូចជាមាសប្រាក់ និងពេជសូរកាន់ មានកិត្តិយសមានកិត្យានុភាពជាដើម។ល។ ហើយចង់មានបានចង់ធ្វើអ្វីអោយបានសំរេចដូចក្តីប្រាថ្នា គេត្រូវតែចេះប្រើដៃទាំងពីររបស់ខ្លួនឯងផ្ទាល់ ដោយពឹងលើខ្លួនឯងតែមួយគត់ប៉ុណ្ណោះ។

តាព្រហ្មឈ្នួញគោ ក៏មានប្រវត្តិដូចគ្នានេះដែរ គាត់ជាកូនកសិករ នៅចុងកាត់មាត់ញកដាច់ស្រយាលឆ្ងាយអំពីមហានគរគាត់គ្មានជាប់ឈាមជ័រខ្សែស្រលាយព្រះញាតិវង្សស្តេចទេ ហើយគាត់ក៏មិនដែលទាមទារតវាអះអាង ឬ ប្រឌិតថា គាត់ជាស្តេចដែរ ដោយសារការតស៊ូខំប្រឹងប្រែងឧស្សាហ៍ព្យាយាមអំណត់ ចាប់ពីបាទដៃទេ មានតែគោញីមួយនឹម ដែលឪពុកម្តាយទុកអោយជាកេរ្តិ៍ តាព្រហ្ម និងភរិយាកែសនី បានរកស៊ីមានបាន មានខ្ញុំកំដរ៥០០នាក់ មានទ្រព្យសម្បត្តិច្រើនលើសលប់។ ដូច្នេះហើយបានជាកិត្តិយស កត្តិនាមសមត្ថភាព គាត់ល្បីល្បាញលាន់លឺសូរសុះសាយ គ្របដណ្តប់ពាសពេញនគរ។ ចំណែកឯស្ត្រីជើង និង ត្រដោកគោដែលព្រះឥន្ទ្រព្រះព្រហ្មទេពតាធ្វើអោយលាន់លឺរំពងខ្លាំងគគ្រឹកគគ្រេង សង្កត់មកលើមហានគរនោះ គ្មានអ្វីក្រៅពីកេរ្តិ៍ឈ្មោះ សមត្ថភាពចំនេះវិជ្ជាតាព្រហ្ម និងភរិយានាងកែសនីនោះឡើយ។ គឺកេរ្តិ៍ឈ្មោះ និងសមត្ថភាពនេះហើយដែលជំរុញអោយប្រជានុរាស្ត្រខ្មែរជ្រើសរើសតាព្រហ្ម ជាព្រះមហាក្សត្រ។

២ - ដូចនេះ អ្នកគ្រប់គ្រងដឹកនាំប្រទេសជាតិ ត្រូវតែជាមនុស្សមានសមត្ថភាព មានការចេះដឹង ស្គាល់ខុសស្គាល់ត្រូវ ចេះការពារទឹកដីជាតិមាតុភូមិ មានចិត្តសន្តោសប្រោសប្រណី មានមនុស្សធម៌ ចេះស្រលាញ់ និង គោរពយុត្តិធម៌ ចេះស្រលាញ់គោរពអាណិតអាសូរ និងជួយឧបត្ថម្ភផ្គត់ផ្គង់ទំនុកបំរុងថែរក្សាការពារប្រជាជនគ្រប់ជាន់ថ្នាក់ ដោយគ្មានរើសអើង ឬប្រកាន់ក្រុមបក្សពួក។ អ្នកគ្រប់គ្រងប្រទេសជាតិ សំខាន់ទៅទៀតនោះ មិនត្រូវភ្លេចខ្លួនឆ្លុតរង្វង់ភ្លេចភ្លាំង ហោះហើរ ឈ្នកក្នុងជំនោរអំណាចនេះឡើយ។ ការដឹកនាំគ្រប់គ្រងនគរ មិនមែនស្ថិតនៅលើការដណ្តើមក្តាប់យកអំណាចនោះទេ គឺស្ថិតនៅលើការកសាង។

អ្នកដឹកនាំជាតិត្រូវតែមានសមត្ថភាព និង គុណសម្បត្តិក្នុងការនាំមកនូវសេចក្តីសុខក្សេមក្សាន្ត ចំរើនលូតលាស់ដល់ ប្រទេសជាតិ ដូចអ្នកវង្សនាងទាវ តាព្រហ្មនាងកែសនី។ល។ ព្រះមហាក្សត្រ និងអ្នកដឹកនាំ ល្អឬអាក្រក់ គេអោយតំលៃ ទៅលើការកសាង ទៅលើអំពើធ្វើ។

៣ - អ្នកដឹកនាំនយោបាយខ្លះ មានជំនឿយល់ថា បើមានអំណាច នោះគឺខ្លួនខ្លាំងពូកែ អស្ចារ្យធ្វើអ្វីតាមតែអំពើចិត្តនឹកក៏បានដែរ។ ហើយក៏គ្មាននរណាម្នាក់ហ៊ានជំទាស់ប្រឆាំងទៀត។ ចំពោះគេ ច្បាប់ទំលាប់គេបត់បែនទៅតាមបម្រមាត់ និង អណ្តាតរបស់គេ។ ត្រង់នេះគេហៅថា ឆ្លុតរង្វង់និងបុណ្យសក្តិ ដែលព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ និង បុព្វបុរសខ្មែរយើងលោកភ័យខ្លាចជាងគេបំផុត ពីព្រោះស្តេចឬ មនុស្សយើងម្នាក់ៗ កាលបើបានឡើងធ្វើជាស្តេច ឬបានកាន់អំណាច បានធ្វើដំមានមុខដំនែងខ្ពង់ខ្ពស់ច្រើនតែឆ្លុតលីលា រង្វង់រង្វាន់ភ្លេចភ្លាំងបាត់អស់ស្មារតីលែងចេះថ្លឹងថ្លែងវិនិច្ឆ័យរកល្អអាក្រក់ ភ្លេចអស់សីលធម៌ ភ្លេចអស់បុណ្យបាប ភ្លេចអស់ទសពិធរាជធម៌ ភ្លេចអស់ជាតិភ្លេចអស់រាស្ត្រ ភ្លេចអស់សាសនា។ ដូចព្រះកេតុមាលា ដែលយើងបានឃើញស្រាប់។

៤ - ដូច្នេះដើម្បីទប់ទល់ស្តេច និង អ្នកកាន់អំណាច កុំអោយធ្លាក់ទៅក្នុងជ្រោះមហន្តរាយអបាយមុខពាលា អលីលធម៌ ផ្តាច់ការដែលនាំអោយប្រទេសជាតិរងគ្រោះថ្នាក់ហ៊ានហោចលិចលង់ គេត្រូវតែចេះរៀបចំច្បាប់ទំលាប់ក្រិត្យក្រម ធម្មវិន័យ និងស្ថាប័នរចនាសម្ព័ន្ធ ធ្វើជាមូលដ្ឋានគ្រឹះរបស់ជាតិដូចដែលព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ ព្រមទាំងបុព្វបុរសខ្មែរយើង លោកបានបង្ហាញបង្កើតទុកថ្វាយព្រះកេតុមាលា។ ស្តេចឬអ្នកកាន់អំណាចត្រូវតែគោរព និងអនុវត្តទៅតាមគន្លងច្បាប់ បទបញ្ញត្តិ ទំនៀមទំលាប់ដែលមានកំណត់មកក្នុងសង្គមជាតិជាដាច់ខាត។ បើពុំនោះសោតទេ ស្តេចឬអ្នកកាន់អំណាចនោះ នឹងត្រូវទទួលផលអាក្រក់គ្រោះថ្នាក់ផ្សេងៗគ្រប់បែបយ៉ាង ដែលគេមិនអាចប៉ាន់ស្មានមុនជាមិនខាន។ ឯក្នុងប្រទេសជាតិវិញ ភាពក្តៅ

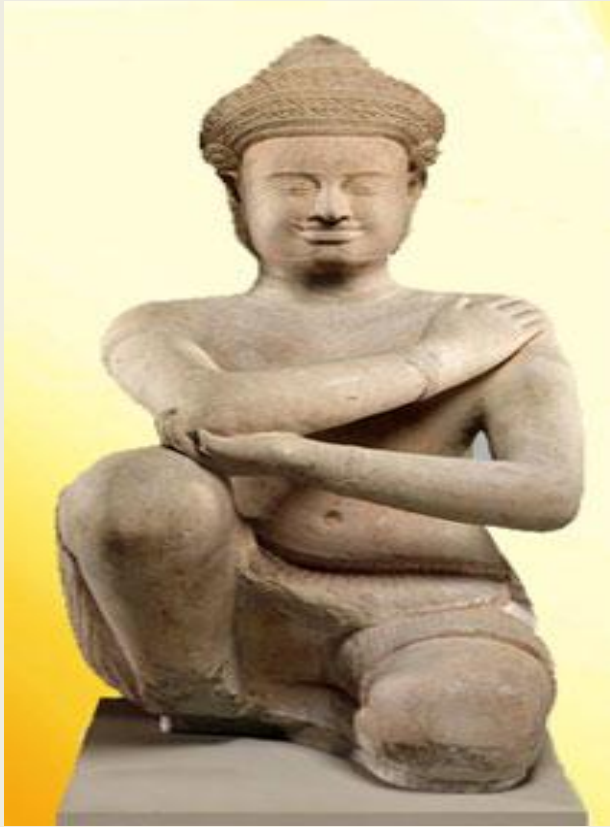
ក្រហាយ ចលាចល គ្មានសន្តិសុខ សុខសប្បាយក្សេមក្សាន្ត ក៏នឹងផ្ទុះកើតមានឡើងជាស្វ័យ ប្រវត្តិជៀសមិនរួចដែរ។

៥ - ដើម្បីអោយស្គាល់បរិយាកាសពិតប្រាកដ ដែលកើតមានក្នុងសង្គមជាតិ គេត្រូវតែ មើលសំអាងទៅលើប្រជ្ជូលនៅ ភ្នំបាណន់ និងនៅតាមខេត្តផ្សេងៗ ដែលរៀងរាល់ឆ្នាំ អ្នកថែ រក្សា ឬ ចៅហ្វាយខេត្តនិមួយៗ ត្រូវតែនាំយកមកធ្វើរបាយការណ៍ថ្វាយព្រះរាជា។ ចំណុចត្រង់ នេះគេចង់បញ្ជាក់ថា ក្នុងកិច្ចការគ្រប់គ្រងប្រទេសជាតិ ស្តេច ឬ អ្នកដឹកនាំទទួលខុសត្រូវនគរ ត្រូវតែចេះស្ទាបស្ទង់មើលមតិមហាជន អោយដឹងស្គាល់ យល់ស្ថានភាពពិតប្រាកដក្នុងនគរ។ បើពុំនោះសោ តទេគេមិនអាចគ្រប់គ្រង ដឹកនាំនគរបានឡើយ។

៦ - នៅក្នុងរឿងព្រេងនិទាន គឺជាការចំអករបស់បុព្វបុរសខ្មែរ ចំពោះជោគវាសនាបុរស ប្តីប្រពន្ធ អ្នករង្ស និង នាងទាវ ពីរនាក់ប្តីប្រពន្ធនេះ គ្មានបុណ្យបារមី ឬសមត្ថភាពអ្វីទាំងអស់។ គ្រាន់តែបានបរិភោគសាច់ទ្រូង និង សាច់ក្តៅមាន់ខ្មៅ ភ្លាមកាលណា ដោយមិនបាច់ខំ ហើយ មិនបានដឹងខ្លួនជាមុនផង គាត់ទាំងពីរនាក់ ក៏បានឡើងសោយរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាមួយ រំពេចដែរ។ អ្នកនិពន្ធចង់ចង្អុល និយាយសំដៅទៅលើជំពូកមនុស្សមួយចំនួន ដែលគ្មានបាន រៀនសូត្រគ្មាន សមត្ថភាព គ្មានឧត្តមគតិជាតិអ្វីទាំងអស់ ប្រព្រឹត្តិកែអំពើពាលាមបាយមុខព្រៃ ផ្អែមថោកទាប ហើយស្រាប់តែបានទទួលអំណាច បុណ្យសក្តិ កិត្តិយស មានទ្រព្យសម្បត្តិ លុយកាក់ ក្លាយទៅជាអ្នកស្នេហាជាតិ។

៧ - បញ្ហាមួយទៀត ដែលយើងត្រូវចាប់អារម្មណ៍ គឺនៅក្នុងប្រជុំរឿងព្រេងខ្មែរភាគទី៥ ព្រះពិស្ណុការ អ្នកសាងនគរវត្តថ្វាយព្រះកេតុមាលាជាកូនចិនទៅវិញ គឺគេបានអួតសរសើរអំពី សមត្ថភាពចិន គេចាត់ទុកជាគុណបំណាច់របស់ចិន ឥរិយាបថ និង លក្ខណៈនេះយើងអាច ចាត់ទុកជាចលនាប្រតិកិរិយា ដែលប្រើវិធីវាយបន្លំបំភាន់ស្មារតី បន្ទាបបន្ថោក បំបាត់អត្ត សញ្ញាណខ្មែរតាមរយៈអក្សរសាស្ត្រ ចលនាអក្សរសាស្ត្ររបៀបនេះ ក៏អាចអោយយើងដឹង យ៉ាងច្បាស់ ដែរអំពីបំណងគោលដៅរបស់បរទេសចំពោះប្រទេសខ្មែរ។

៧ ពញ្ញាពោធិ៍

ព្រះកេតុមាលា ដែលមានបរមនាម អរដ្ឋពលពាសា ដោយមានការប្រោសប្រណីប្រទាន អំពីព្រះឥន្ទ្រាធិរាជ បានមានព្រះជន្មយូរអង្វែង វែង រហូតដល់៤០៥វស្សា ព្រះអង្គបាន គ្រប់គ្រងសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា ៣៩០ឆ្នាំ។ ដោយមានអាយុវែងពេក ព្រះកេតុ មាលាមាន មហេសីនិង ស្រីស្នំច្រើនជំនាន់ដែ រ។ ក្រោយដែលព្រះអង្គបានចូលទីវង្គត គ្មាន ព្រះរាជបុត្រអង្គណាបានស្ទង់រាជ្យបន្តអំពីព្រះ អង្គឡើយ។

៧.១ ព្រះរាជវង្សបន្តពីព្រះកេតុមាលា

នៅទីបំផុត គឺចៅរបស់ព្រះអង្គ ព្រះនាមមហា ស្សរង្សី ព្រះជន្ម៣៤វស្សា ដែលឡើងសោយ រាជ្យបន្តពីព្រះអង្គ។ ព្រះអង្គបានក្លាយជាមហា ក្សត្រទី៨ នេះបើយើងសំអាងទៅលើ

ពង្សាវតាររបស់សម្តេចរាំងជួន ចំពោះពង្សាវតារវត្តកោកកាកវិញ គឺព្រះបទុមវង្សដែលបាន សោយរាជ្យបន្តពីព្រះកេតុមាលា។ ព្រះបទុមវង្ស ត្រូវជាក្មួយរបស់ឥសីភិក្ខុធម្មវិទូ គ្រូបាធុរាជ របស់ព្រះកេតុមាលា^(១)។ មុននឹងបាន ឡើងសោយរាជ្យ ព្រះអង្គបានរៀបការជាមួយនឹងក្មួយ ស្រីព្រះមហាក្សត្រ តែបើតាមពង្សាវតាររបស់គណកម្មការ សម្តេចព្រះសង្ឃរាជទៀង គឺព្រះ អង្គធនញ្ជ័យគោរពរាជ ដែលបានឡើងសោយរាជ្យ បន្ទាប់ពីព្រះកេតុមាលា។ គ្រានោះព្រះអង្គ បានព្រះជន្ម១៦វស្សា ព្រះអង្គសោយរាជ្យបាន ២៤ឆ្នាំ។ ក៏ប៉ុន្តែពង្សាវតារវត្តទឹកវិលបានបញ្ជាក់ថា ព្រះអង្គធនញ្ជ័យគោរពរាជ ជាបុត្ររបស់ព្រះអង្គកែវ ព្រះអង្គក៏ត្រូវជាស្វាមីព្រះនាងបទុម មាលា បុត្រីព្រះកេតុមាលាដែរ។ ព្រះធនញ្ជ័យបានមកបំរើព្រះមហាក្សត្រ ក្នុងឋានៈជាអ្នក ត្រួតត្រាគ្រប់គ្រងកងទ័ព។ ដោយសារកូនទាំងប៉ុន្មានរបស់ព្រះកេតុមាលា គ្មានវត្តមាននៅក្នុង ព្រះនគរ ដោយត្រូវបានតែងតាំងអោយទៅគ្រប់គ្រងប្រទេសជិតឆ្ងាយ ហើយនិង ដោយសារ ស្វាមីភរិយាទាំងពីរអង្គមាននាម៉ឺនរាជការ មេទ័ពជាច្រើនគាំទ្រ ស្រលាញ់គោរពកោតខ្លាច

ទើបបានជានាម៉ឺនមុខមន្ត្រីតូចធំទាំងអស់ នាំគ្នាមូលមតិសុំអញ្ជើញព្រះធនញ្ជ័យអោយឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិ។ ដើម្បីអោយសមស្របទៅតាមកាលៈទេសៈ និងទៅតាមឋានៈព្រះអង្គ ជាអ្នកការពារថែរក្សាព្រះរាជបល្ល័ង្ក ទើបបានជាព្រះ អង្គដាក់ព្រះបរមនាមថា ព្រះបាទធនញ្ជ័យគោរពរាជ។

ពង្សាវតារសម្តេចរ៉ាំងជួនបានកត់ត្រាថា ព្រះអង្គសហស្សរាជ្យ បានតាំងព្រះរាជធានីនៅឋានមហានគរធំដែល។ ព្រះអង្គសោយរាជ្យបាន៤៦ ឆ្នាំ ហើយចូលទីវង្គតនៅឆ្នាំថោះក្នុងព្រះជន្ម៨០វស្សា។ ព្រះអង្គធ្លាប់បានចែកកេរ្តិ៍ដល់ព្រះរាជវង្សដែលជាស្តេចនៅស្រុកសៀម នូវដងព្រះខ័ន រាជ្យ និងដល់ព្រះរាជវង្សស្តេចនៅប្រទេសលាវនូវស្រោមដាវនោះ។ ជាមួយនឹងព្រះនាងច័ន្ទបុប្ផា ព្រះអង្គបានមានបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាម ព្រះជ័យវង្ស ដែលប្រសូត្រនៅក្នុងឆ្នាំថោះ។

ព្រះជ័យវង្ស ដែលមានព្រះជន្ម២៥វស្សា បានទទួលអភិសេកឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជានៅថ្ងៃទី១១កើត ខែអាសាធ ឆ្នាំថោះ ព.ស១០៥៥ ត្រូវជា គ.ស៥១១ ព្រះអង្គជាមហាក្សត្រទី៩ ព្រះអង្គមានបរមនាមព្រះបាទជ័យវុទ្ធិវង្ស ព្រះរាជធានីស្ថិតនៅព្រះមហានគរជានិច្ច។ ក្នុងឆ្នាំរកា ព្រះអគ្គមហេសីបទុមកេសរ បានប្រសូត្រព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមបទុមកុមារ ព្រះរាជាបានដាក់ឈ្មោះដូច្នេះ គឺចង់អោយ ដូចទៅនឹងឈ្មោះម្តាយ ព្រះបាទជ័យវុទ្ធិវង្សសោយរាជ្យប្រទេសកម្ពុជាបាន៥០ឆ្នាំ ព្រះអង្គចូលទីវង្គត នៅឆ្នាំរោង ក្នុងព្រះជន្ម ៧៤ វស្សា។

៧.២ រាជ្យព្រះបាទបទុមវរវង្ស

ថ្ងៃ៥រោច ខែពិសាខ ឆ្នាំរោង ព.ស.១១០៤ ត្រូវជា គ.ស.៥៦០ ព្រះបទុមកុមារបានទទួលអភិសេកឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិបន្តអំពីព្រះបិតា ព្រះបាទជ័យវុទ្ធិវង្ស ដោយមានព្រះបរមនាមព្រះបាទសម្តេចព្រះបទុមវរវង្សរាជាធិរាជ ព្រះអង្គជាមហាក្សត្រទី១០។ ព្រះមហានគរស្ថិតនៅជា ព្រះរាជធានីដែល។

ថ្ងៃមួយ ព្រះបាទបទុមវរវង្សបាននាំអស់ពលរេហ៍សេនាមុខមន្ត្រីតូចធំ យាងទៅប្រពាតព្រៃកំសាន្ត នៅតាមដងទន្លេក្នុងតំបន់បាសាន ដែល ស្ថិតនៅក្នុងតំបន់ស្រីសន្ធរសព្វថ្ងៃ ត្រង់ចន្លោះទន្លេមេកុង និងទន្លេតូច។ ទីនោះមានទេសភាព និង ដ៏ខ្សាច់សក្បុះល្អណាស់។ ខណៈនោះព្រះ អង្គបានជួបប្រទះឃើញនាងនាគមួយអង្គ ដែលតំណែងខ្លួនជានារីយ៉ាងល្អឥតខ្ចោះស្រស់ប្រិមប្រិយ មានសម្ផស្សសោភ័ណភាព លើសផុត អស់ស្រីទាំងពួង នាងមានសាច់សំបុរ

ពណ៌សស្អាត។ នាងនាគបានធ្វើដំណើរចេញពីស្ថានភូមិដងនាគ មកកំសាន្តលេងត្រង់ឆ្នេរខ្សាច់ នោះដែរ គ្រាន់តែបានយល់ឃើញនាងនាគភ្លាម ព្រះបាទបទុមវរវង្សពុំអាចទប់ចិត្ត មិនប្រតិព័ទ្ធ ស្នេហាព្រះនាងបានឡើយ ព្រះអង្គក៏ស្ទុះយាងចូលទៅ សុំសេចក្តីស្នេហា ហើយសួរស្តីដណ្តឹង រៀបចំអភិសេកព្រះនាងជាអគ្គមហេសី។ នាងនាគក៏យល់ព្រម សុខចិត្តសុខកាយ លុះទៅ ដោយ សេចក្តីស្នេហាល្ងង់លោមរបស់ព្រះមហាក្សត្រ។ បន្ទាប់មក ព្រះអង្គក៏នាំនាម៉ឺនមន្ត្រី បរិវារពលសេនា វិលត្រលប់ចូលព្រះមហានគរវិញ ព្រះអង្គបានប្រទានឋានៈជាព្រះអគ្គមហេសីធំខ្ពស់លើសអស់ស្រីស្នំទាំងពួង។ នាងនាគបានទទួលព្រះនាមថា ព្រះទេវត្តិសេរីគន្ធាញ្ញា មហាក្សត្រី មិនតែប៉ុណ្ណោះ ព្រះបទុមវរវង្សបានចេញបញ្ជាអោយរាជការមុខមន្ត្រី និង ប្រជានុរាស្ត្រទាំងអស់ក្នុងព្រះរាជអាណាចក្រ ដាក់ ឈ្មោះ និងហៅកន្លែងដែលព្រះអង្គបានជួបស្នេហា នាងនាគថា ស្រីសឈរ ឈ្មោះកន្លែងនេះបានក្លាយបន្តិចម្តងៗទៅជា ស្រីសន្ធរ រហូតមក ដល់ សព្វថ្ងៃ ក្នុងកាយវិការនេះ ព្រះបទុមវរវង្សចង់លើកទុកអនុស្សាវរីយ៍ស្នេហាព្រះអង្គចំពោះ នាងនាគអោយស្ថិតនៅជាអមតៈជានិច្ច។

យូរថ្ងៃខែកន្លងមក ព្រះនាងនាគក៏ទ្រង់គភ៌ គម្រប់គ្រប់១០ខែ, ព្រះនាងប្រសូតបានពងមួយ។ ដោយភ័យខ្លាចមានការអាមាស់មុខអាបកិត្តិ យស និង ខ្លាចមានចលាចលក្នុងព្រះនគរ ព្រះមហាក្សត្រ និង ព្រះអគ្គមហេសីក៏សំរេចចិត្តយកពងនោះទៅកប់ចោលក្នុងឆ្នេរខ្សាច់ នាតំបន់ គិរិន្ទបូរីស្រុកបរិបូណ៌ ក្នុងខេត្តពោធិសាត់សព្វថ្ងៃ។

នាសម័យកាលនោះនៅក្នុងស្រុកខ្មែរ មានសៀមម្នាក់ឈ្មោះគង់ ដោយគាត់មានពុកចង្កា ស្រមូរ អ្នកផងទាំងពួងនាំគ្នាដាក់ឈ្មោះអោយ គាត់ថាគង់ស្រមូរ^(២) គាត់ជាមេក្រុមពូកកំណែន សៀម ដែលរៀងរាល់ឆ្នាំ ត្រូវតែដឹកនាំសួយសារអាករតាមរទេះ មានទឹក និង ត្រីកន្ទួរហាល មកថ្វាយស្តេចខ្មែរ។ ថ្ងៃមួយ បំពេញភារៈកិច្ចផ្នែកកំណែនរួចហើយ គង់ស្រមូររៀបចំអីវ៉ែអីវ៉ាន់ គ្រប់បែបយ៉ាងសព្វសារពើរ ផ្ទុកដាក់ក្នុងរទេះ សំរាប់យកទៅលក់ដូរឯស្រុកភូមិវិញ ក្បួនរទេះ សៀមគង់ស្រមូរ បានធ្វើដំណើរឆ្លងកាត់តាមតំបន់បរិបូណ៌ នៅតាមផ្លូវកន្លែងមួយដែលមាន ដីទួលខ្ពស់ខុសអំពីធម្មតា បានធ្វើអោយគាត់មានការមន្ទិលសង្ស័យចាប់អារម្មណ៍យ៉ាងខ្លាំង។ គាត់ក៏ចុះពីរទេះស្ទុះទៅជីកដីទួលនោះ។ ជីកបាន មួយសន្ទុះគាត់សង្កេតក្រលេកមើលទៅ ឃើញច្បាស់ជាពងមួយដ៏ធំអស្ចារ្យខុសប្លែកពីធម្មតា គង់ស្រមូរខំលើកបីពងនោះដោយថ្មមៗ ហើយ លើកដាក់រទេះជីកជញ្ជូនយកទៅស្រុកភូមិជាមួយ គាត់ថែរក្សាទុកដាក់ពងនោះដោយ ប្រុងប្រយ័ត្នជាទីបំផុត^(៣)។

គ្រប់កាលគ្រប់វេលាកាលណា ពងនោះញាស់ចេញជាទារកប្រុសមួយ មានរូបរាងស្រស់ល្អ ស្អាតសក្តិសម ដែលគង់ស្រមូរដាក់ឈ្មោះ អោយថានាយរង។ គាត់ស្រលាញ់ថ្នាក់ថ្នមបីបាច់ ថែរក្សាចិញ្ចឹមទំនុកបំរុងទារកនោះដូចជាកូនបង្កើត និងថ្លែងអំពីព្រះបាទបទុមវរ្ម័នៗ និងព្រះ អគ្គមហេសីនាគវិញ ដែលគង់នៅព្រះមហានគរព្រះអង្គបានព្រះរាជបុត្រមួយអង្គទៀតព្រះ នាមព្រះបទុមសូរ្យវង្ស^(៤) គឺនៅក្នុងឆ្នាំខាល ព.ស.១១៥០ ត្រូវជា គ.ស.៦០៦។ ព្រះបទុមវរ្ម័ន សោយរាជ្យបាន ៦២ឆ្នាំ ហើយបានចូលទីវង្គតនៅឆ្នាំម្សាញ់ ក្នុងព្រះជន៨១ វស្សា ដោយ ជម្ងឺ ចាស់ជរាព្យាធិ។

៧.៣ ព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្ស

កាលនោះ ព្រះបទុមសូរ្យវង្សទើបតែបានព្រះជន្ម១៦វស្សា។ ព្រះអង្គត្រូវឡើងគ្រប់គ្រងរាជ្យ សម្បត្តិបន្តពីព្រះបិតា នៅថ្ងៃ១០កើត ខែជល្គន ឆ្នាំម្សាញ់ ព.ស.១១៦៥, ត្រូវជាគ.ស.៦២១ ក្រោយដែលមានពិធីអភិសេកយ៉ាងអធិកអធម។ ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១១។ ព្រះអង្គ មាន វិទ្យាអនុភាព តេជៈបារមី កំលាំងកំហែងខ្លាំងពូកែអស្ចារ្យ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះព្រះអង្គមានព្រះ នេត្រទិព្វទៀតផង។ គឺអាចមើលឃើញដឹងឈឺយល់ អស់គ្រប់កិច្ចការ គ្រប់ព្រឹត្តិការណ៍ដែល កើតមានឡើងនៅគ្រប់ជ្រុងជ្រោយគ្រប់ទិសទី ក្នុងនគរក៏ដូចជាក្រៅនគរ។

ចំណែកឯនាយរោងវិញក៏បានពេញវ័យដែរ ក្រោយដែលគង់ស្រមូរបានចូលមរណៈកាល ទៅ នាយរោងបានឡើងឋានៈ ជំនួសឪពុក ជាមេ ក្រុមកងកំណែនដឹកជញ្ជូនទឹក និង ត្រីកន្ទុរ យកមកថ្វាយព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ។ ថ្ងៃមួយ ដល់ពេលវេលាដែលត្រូវតែនាំពលកំណែនទៅដង ទឹក យកទៅថ្វាយស្តេចខ្មែរ នាយរោងបានបញ្ជាអោយក្រុមកំណែនទាំងនោះ ត្បាញកញ្ជើអោយញឹកល្អិតជាទីបំផុត ហើយអោយនាំគ្នាដងទឹក យកទៅចាក់ដាក់ក្នុងកញ្ជើទាំងនោះ កញ្ជើ នោះមានឈ្មោះជាប់មកថា ជាលភ្នែកគ្រូច។ បន្ទាប់មក នាយរោងនិយាយបង្គាប់ទៅកាន់ជាល ទាំងនោះអោយធ្វើដូចម្តេចកុំអោយទឹកលេចចេញសោះ។ ទិព្វដូចមាត់មែន ទឹកឥតមានជ្រាប លេចបន្តិចឡើយ។ ទឹកទាំងប៉ុន្មានត្រូវបាននាយ រោងដឹកជញ្ជូន យកទៅថ្វាយព្រះបទុមសូរ្យ វង្សនៅឯព្រះមហានគរ។

ពញារោង កាលអាយុ ១១ឆ្នាំ បើតាមពង្សាវតារ របស់ព្រះអង្គម្ចាស់នុព្វរតន៍កូនព្រះបាទអង្គ ខ្វង នាឱកាសអុំទូកលេងកំសាន្តនៅជិតផ្ទះ ធ្លាប់ ត្រូវបានខ្សែទឹកហូរយ៉ាងខ្លាំង ទាញនាំទូករក អុំបញ្ជ្រាសទឹកឡើងត្រលប់មកផ្ទះវិញមិនរួច។ គ្រានោះដោយអស់កំលាំងកំហែង ពញារោងក៏ ស្រែកបញ្ជាអោយទឹកហូរបញ្ជ្រាសត្រលប់ឡើងលើវិញ ដើម្បីនាំទូកខ្លួនយកទៅដាក់អោយ ដល់ផ្ទះ។ រំពេចនោះ ទឹកក៏ហូរបញ្ជ្រាសឡើងទៅ លើវិញមែន ហើយនាំទូកពញារោងទៅដល់

ផ្ទះដូចសេចក្តីប្រាថ្នា យស់ឃើញភាពអធិប្បវិទ្យាអស្ចារ្យដូច្នេះ ពញារោងដឹងច្បាស់ថាខ្លួនមានវិទ្យា អានុភាពមានបុណ្យបារមីមានមាត់ទិព្វ ពីថ្ងៃនោះមក ពញារោងខំចិញ្ចឹមលាក់អាចិកំបាំងនេះ ជារៀងរហូត។

ចំណែកព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្ស ដោយសារមានព្រះនេត្រទិព្វ ព្រះអង្គបានដឹងបានយល់នូវ អស់ព្រឹត្តិការណ៍ ព្រះអង្គបានដឹងថា អ្នកមានបុណ្យ មាត់ទិព្វបានកើតឡើងហើយ ព្រះអង្គនឹក គិតឃើញថា មិនងាយនឹងចាប់ពញារោងនេះឡើយ។ ព្រះអង្គកោះប្រជុំអស់នាម៉ឺនមុខមន្ត្រី ដើម្បី ដោះស្រាយបញ្ហាជំងឺនេះ។ ព្រះអង្គយល់ឃើញថា តទៅអនាគត ប្រទេសសៀមនឹង មានស្តេចមួយអង្គ ដែលគេពុំអាចកំទេចបានឡើយ។ ដូច្នេះគេត្រូវតែចាត់ទុកស្រុកសៀម ដោយលែក ដោយមិនចាំបាច់ស្វយសារអាករមកថ្វាយស្តេចស្រុកខ្មែរដូចសព្វដងនោះទៀតទេ ។

បើយោលទៅតាមឯកសារខ្លះទៀត បុព្វហេតុដែលបណ្តាលអោយព្រះរាជាខឹងខ្វាល់ចេញ បញ្ជាចាប់ពញារោងនោះ គឺមកពីនាយរោង បានប្រមាថមាក់ងាយចេស្តាព្រះអង្គ ដោយគ្មាន ញញើតញញើម ហ៊ានចូលមកឈររង់ចាំទ្រង់កណ្តាលសាលជំនុំ ចំពីមុខព្រះភ័ក្ត្រព្រះអង្គ ពេល ដែលចូលមកនាយរោងបានបំបាំងខ្លួន មិនអោយនាម៉ឺនមន្ត្រីពលសេនាម្នាក់មើលឃើញ ឡើយ មានតែព្រះមហាក្សត្រព្រះបទុមសូរ្យវង្សមួយ អង្គគត់ដែលយាងចូលមកដល់ទើបមើល ឃើញ អាកប្បកិរិយាព្រហ្មើនច្រលោមខាមនេះហើយ ដែលធ្វើអោយព្រះអង្គខ្វាល់ ចេញបញ្ជា រក ចាប់នាយរោង។ ឃើញច្បាស់ជាក់នឹងភ្នែក ថាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរមានមហិទ្ធិវិទ្យាគេជះបារមី មិនអន់ខ្សោយដូចដែលខ្លួននឹកស្មាន ពញារោងក៏ រត់ភៀសខ្លួនបាត់ស្រមោលទៅ។ ឧកញាម ត្រីចៅពញាគេជោតំឱន ត្រូវនាំពលសេនាចំនួន៣០០នាក់ ជ្រែកដីទៅចាប់ពញារោងនៅ ឯ ស្រុក សុខោទ័យ។ កងទ័ពគេជោតំឱនវិញដេញតាមចាប់ប្រកិតពីក្រោយ ពញារោងរត់ទៅ ដល់ស្រុកពិជិត ហើយឡើងកាត់សំដៅទៅតំបន់ស្រុក សុខោទ័យ មកដល់ទីនេះ ពញារោងរត់ ចូលទៅពូនលាក់ខ្លួនក្នុងវត្តពុទ្ធចែ សុំលោកចៅអធិការសាងផ្នួសបួសជាសាមណេរ។

រសៀលថ្ងៃមួយ នៅពេលដែលនេនរោងកំពុងតែបោសសំអាតទីធ្លាមុខព្រះវិហារ ស្រាប់តែ ចៅពញាគេជោតំឱនជ្រែកដីលេចចេញមកពាក់ កណ្តាលខ្លួន ចំពីមុខតែម្តង ដោយមិនបាន ដឹងថានេននេះជាពញារោង គេជោតំឱនក៏ទូលសុំសួរលោករកពញារោង។ នេនរោងស្គាល់ ច្បាស់ថា គេមករកចាប់ខ្លួន បានមានពុទ្ធដីការឆ្លើយតបទៅវិញ សូមឧបាសករង់ចាំនូវទីនេះ សិនចុះ ចាំអាត្មាទៅរកជូន ក្លាមនោះដែររូបរាងកាយគេជោ តំឱនប្រែទៅជារឹងបន្តិចៗម្តង។ ហើយក្លាយទៅជាថ្មរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ។ មេទ័ពពលសេនានៅសល់ប៉ុន្មាន ដែលដើរតាមផ្លូវ

ជ្រែកដីដោយ តេជោតំខិនបាននាំគ្នាដកថយត្រលប់ចូលនគរទៅរាយការណ៍ថ្វាយព្រះរាជា តាមហេតុការណ៍។

ក្រោយដែលស្តេចសៀមនៅសុខោទ័យចូលទីវង្គត នេនរោងបានចាកសិក្ខាបទ ហើយបាន ឡើងគ្រប់គ្រងស្រុកសៀម ពីពេលនោះមក។ ពញារោងបានប្តូរឈ្មោះមានព្រះបរមនាមជាព្រះ មហាក្សត្រថា ព្រះបាទចន្ទ្រាធិបតី ស្តេចសៀមថ្មីអង្គនេះ ដែលគេនិយមហៅតែពញារោងៗ បានប៉ុនប៉ងធ្វើគត់ព្រះបទុមសូរ្យវង្ស ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរចំនួនពីរលើកទៀត

លើកទីមួយ ពញារោងបានធ្វើដំណើរលូចមកស្រុកខ្មែរ ដោយមាននាំមកជាមួយនូវពលរេ ហ៍ចំណានៗ និង មានលាក់ដាវពីរដាក់ជាប់ក្នុង ខ្លួនផង មកដល់ព្រះមហានគរ ពញារោងបាន នាំគ្នាបន្តិចខ្លួនដើរសំដៅតំរង់ចូលទៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំង។ ពេលនោះ នាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រីទាំង អស់ទាំងតូចទាំងធំ ទាំងមនុស្សទាំងនាគ កំពុងតែនាំគ្នាមកប្រជុំក្នុងព្រះបរមរាជវាំង រង់ចាំ ទទួលគោរព និង គាល់ព្រះមហាក្សត្រព្រះបាទ បទុមសូរ្យវង្ស ព្រះរាជាយាងគង់លើបល្ល័ង្ក រាជ្យ ហើយទ្រង់ត្រាស់មានបន្ទូលថា «តើមាននុស្សក្រៅឯណាចូលមកក្នុងទីនេះឬទេ? » នាម៉ឺន សព្វមុខមន្ត្រីទាំងអស់ឆ្លើយតបទូលព្រមគ្នាទៅវិញថា គ្មានបានឃើញមនុស្សចំលែកឯ ណាទេ ព្រះរាជាក៏មានបន្ទូលតទៅទៀតយ៉ាងខ្លាំងៗថា ជនជាតិសៀមឯង ដែលមានចិត្តថ្លើម ធំចូលមកដល់ទីនេះតើឯងមានគោលបំណងដូចម្តេចដែរ?។

ពញារោង ដែលអាងទៅលើមន្ត្រីរដ្ឋាការសីល្បីសាស្ត្របំបាំងខ្លួន លុះព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ មើលឃើញ ដឹងស្គាល់យល់អំពើអស់គ្រប់សកម្ម ភាពកាយវិការរបស់ខ្លួន ក៏កើតភ័យស្លន់ស្លា តក់ស្លុតរូបតាមទាំងពីរធ្លាក់ពីដៃ ពញារោងខំប្រើមាត់ទិព្វដែរ តែគ្មានប្រសិទ្ធភាព ប្រើមិនកើត ។ គ្រានោះ ពញារោងដឹងច្បាស់ណាស់ថាមហាវិទូរតេជះរបស់ខ្លួនមិនអាចនឹងយកជ័យជំនះ លើព្រះបទុមសូរ្យវង្សបានឡើយ ក្លាមនោះដែរ ព្រះ មហាក្សត្រយាងចុះពីលើរាជបល្ល័ង្ក ដក ដាវដើរសំដៅទៅរកប្រហារជីវិតពញារោង ពញារោងដឹងថាខ្លួនអស់ផ្លូវ អស់ច្រកចេញ ក៏លុត ជង្គង់ ត្រឹបក្រាបថ្វាយបង្គំសុំខមាទានទោសព្រះបទុមសូរ្យវង្ស ព្រះអង្គយល់ព្រមលើកលែង ទោស អោយរួចរស់រានមានជីវិតដោយព្រមទាំងមាន បន្ទូលថា មិនពិតប្រាកដច្បាស់ជាមហាវិទូ រិទ្ធិឯងខ្លាំងពូកែនោះទេ!..។

បន្ទាប់មក ពញារោងក៏ក្រាថ្វាយបង្គំលាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ដើម្បីវិលត្រលប់ទៅស្រុកសៀម វិញ ប៉ុន្តែក្នុងចិត្ត ពញារោងមិនដែលព្រម ដាក់ខ្លួនចុះចាញ់ស្តេចខ្មែរឡើយ ពញារោងគុំទុក ជាប់ក្នុងក្រអៅបេះដូងថា ថ្ងៃណាមួយ នឹងធ្វើឃាតសំលាប់ស្តេចខ្មែរដណ្តើមយករាជ្យ សម្បត្តិអោយទាស់តែបាន។

លើទី២ ឆ្លៀតឱកាសល្អពេញរោងបានរៀបចំខ្លួន និង ក្រុមបក្សពួកធ្វើដំណើរចូលមកមហា
នគរ ក្នុងគោលបំណងលួចប្រហារជីវិតស្តេចខ្មែរ ថ្ងៃនោះ ព្រះបទុមសូរ្យវង្សដោយមានព្រះខ័ន
ជាប់នឹងខ្លួន បានយាងចុះមកក្រសាលលេងនៅទីធ្លាក្នុងបរមរាជវាំង។ ពេញរោង ដែលអាង
ទៅ លើមហិទ្ធិវិទ្យាខ្លាំងពូកែរបស់ខ្លួន ជិះលើដំរីសារមួយយ៉ាងធំ បំបាំងខ្លួនហើយបំបោលជីវិត
នោះលឿនស្មើសំដៅចូលទៅក្នុងរាំង ដើម្បីជាន់ឈ្លី សំលាប់ព្រះមហាក្សត្រ នៅចំពោះមុខ
ហេតុភេទដូច្នេះ គ្មាននាម៉ឺនមន្ត្រីពលសេនាណាម្នាក់មើលឃើញពេញរោងឡើយ។ តែព្រះ
បទុមសូរ្យ វង្សដែលមានភ្នែកទិព្វ បានក្រលេកមើលឃើញទាន់ ព្រះអង្គខឹងខ្មាស់ខ្លាំងណាស់
ហើយស្រែសន្ធាប់ថា អាសៀមនេះ វាប្រមាថមាត់ងាយ យើងជ្រុលពេកហើយ! វាគិតអាងមហិ
ទ្ធិវិទ្យារបស់វាខ្លាំងពូកែម្តងនេះ យើងលែងអត់អោនលើកទោសអោយទៀតហើយ!។

ពេញរោងខំបំបោលជីវិតអោយសំរុករឹងរិតតែលឿនឡើង ទៅជាន់សំលាប់ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ
ក៏ប៉ុន្តែមកដល់មុខព្រះបទុមសូរ្យវង្សកាលណា ជីវិតនោះទប់ជើងឈប់ឯក ហើយបែរជាលុត
ជង្គង់ថ្វាយបង្គំសំពះព្រះអង្គទៅវិញ ដោយមិនបានសំរេចជោគជ័យដូចដែលប៉ង ពេញរោង
ភ័យ ណាស់ លោតចុះពីលើខ្នងជីវិត មកក្រាបថ្វាយបង្គំព្រះមហាក្សត្រខ្មែរសុំអោយព្រះអង្គ
លើកលែងទោសពេ អោយរួចរស់រានមានជីវិតបន្តទៅ ទៀត។ ពេញរោងប្រកាសជាឱឡារិ
កថា អំនិះតទៅលែងហ៊ានប្រមាថកាត់ទានលើរូបព្រះអង្គទៀតហើយ ព្រះបទុមសូរ្យវង្ស ដែល
ដឹងអំពីប្រវត្តិពេញរោងមានជាប់សាច់ឈាម ជាបងប្អូនបង្កើត ព្រះអង្គក៏សុខចិត្តសន្តោស
ប្រោសប្រណីលើកលែងទោស ហើយថែមទាំងកាត់ផ្តាច់ទឹក ដីមួយចំណែកប្រគល់អោយទៀ
ត។

ក្នុងសម័យនោះ ព្រំប្រទល់ដែនទឹកដីខ្មែរនៅទិសខាងលិច ត្រូវថយរួញមកនៅត្រឹម បស្ចឹ
មបុរី ដែលសព្វថ្ងៃសៀមដាក់ឈ្មោះថា ប្រជិនបុរី ឬ ខេត្តខាងកើត និង ខាងជើងត្រឹមនគររាជ
សីមារ ដែលសៀមក្រលៃប្តូរឈ្មោះដាក់ជា ភូរ៉ាត ជាមួយគ្នានេះដែរ ព្រះបទុមសូរ្យវង្សបាន
ដាក់ កំណត់លក្ខណ៍ អោយគ្រប់ស្តេចសៀមត្រូវតែនាំផ្កាមាស មកថ្វាយព្រះមហាក្សត្រខ្មែរក្នុង
មួយឆ្នាំម្តង បន្ទាប់មកពេញរោងក្រាបថ្វាយបង្គំ ព្រះរាជាសុំអនុញ្ញាតិវិលត្រលប់ទៅសុខោទ័យវិ
ញ។ ពេញរោងបានទស្សន៍ទាយ ដាក់ទំនាយស្រុកខ្មែរថា និង រលត់រលាយវិនាសខ្ចាត់ខ្ចាយ
នៅថ្ងៃដែលរូបសំណាកចៅពេញរោងជោគជ័យត្រូវបាក់បែកខ្ទេចខ្ទីអស់។

ពង្សាវតារបស់សម្តេចវាំងជួន បានសរសេរថា ព្រះអង្គបទុមសូរ្យវង្សដែលមានភ្នែកទិព្វ
អាចមើលឃើញអ្វីទាំងអស់ បានកាត់ទឹកដីខ្មែរ មួយផ្នែកនៅទិសខាងកើតគឺ ស្រុកគោកអង្រែង
អោយទៅយួនដែរ។ ពីព្រោះព្រះអង្គមើលឃើញទៅអនាគត ថាស្រុកនេះនិងក្លាយទៅជា នគរ

មួយឯករាជ្យ ដែលគេពុំអាចបំផ្លិចបំផ្លាញបានឡើយ ពង្សាវតារដែលនេះបានរៀបរាប់ថា នៅ ស្រុកគោកអង្គមានឈ្មួញលក់សូត្រម្នាក់ បាននាំខ្ញុំកំដរអ្នកបំរើទៅនេសាទត្រី ខណៈនោះ ស្រាប់តែដើរបានត្រាមាសមួយក្នុងទឹក លើត្រានោះមានចារថា ព្រះបង្គាប់បញ្ជាតម្រូវអោយ គាត់ធ្វើជាស្តេច មនុស្សជាច្រើននាំគ្នាកុះករទៅសុំចំណុះចុះចូលនៅបំរើជាមួយ ហើយបាននាំ គ្នាតែងតាំងឈ្មួញនោះជាស្តេច ដោយដាក់ ឈ្មោះថា ស្តេចទេវតា ដូចនេះទឹកដីខ្មែរនៅទិស ខាងកើតត្រូវរំកិលត្រឹម បារា និង ដូនណាយ ចំណែកព្រំប្រទល់ទឹកខ្មែរ ផ្នែកខាងជើង និងខាង ត្បូងនៅដែលឥតមានអីរុះរើរស់ប្តូរទេ។

ក្នុងរាជព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្ស ព្រឹត្តិការណ៍សំខាន់មួយទៀត ដែលគួរអោយគាត់សំគាល់ គឺ ការចូលមកទឹកដីខ្មែរនៃសំពៅដែលដឹកនាំព្រះ កែវមកត និង ព្រះត្រៃបិដក គឺក្នុងឆ្នាំរោង ព.ស .១២០០ ត្រូវជា គ.ស ៦៥៦។ ព្រឹត្តិការណ៍នេះយើងនឹងលើកទៅអធិប្បាយដាច់ដោយឡែក នៅជំពូកក្រោយ។

ព្រះបទុមសូរ្យវង្ស មានបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមធនញ្ជ័យកុមារ ដែលប្រសូតក្នុងឆ្នាំឆ្លូវ ព. ស.១២៤៥ ត្រូវជាគ.ស៧០១ ពង្សាវតារវត្ត កោកកាកបានសរសេរថា ព្រះអង្គមានព្រះរាជបុត្រ ទាំងអស់បួនព្រះអង្គ ដែលឡើងសោយរាជ្យបន្តបន្ទាប់គ្នា។ ព្រះអង្គសោយរាជ្យសម្បត្តិ ក្នុង ប្រទេសកម្ពុជាបាន ១០៩ឆ្នាំ។ ព្រះបទុមសូរ្យវង្សបានចូលទីវង្គតនៅឆ្នាំម្សាញ់ព.ស.១២៧៣ ត្រូវជាគ.ស.៧២៩ ក្នុងព្រះជន្ម១២៤វស្សា។

❖ កំណត់សំគាល់

១ - តាំងពីបូរម្យបូរាណមក នៅស្រុកខ្មែរយើង ស្តេចក្តី អ្នកដឹកនាំកាន់កាប់អំណាចក្តី ភ័យ ណាស់ ខ្លាចណាស់ ហើយក៏ស្អប់ខ្ពើមខ្លាំង ណាស់ដែរ អ្នកដែលមានបុណ្យ មានពន្លឺបារមីមាន ចំណេះវិជ្ជាអាចបំភ្លឺអ្នកល្ងិតល្ងង់ ពួកគេមិនអនុញ្ញាតអោយខ្មែរណាមួយមានបុណ្យមាន ចំណេះវិជ្ជាចេះដឹង មានប្រាជ្ញាលើសលប់ជាងក្រុមគេឡើយ ពីព្រោះគេមានជំនឿ និងយល់ ច្បាស់ថា អ្នកមានបុណ្យប្រាជ្ញាភ្លឺស្វាងទាំងនេះអាច ដើរពន្យល់បំភ្លឺប្រជាជន អោយភ្ញាក់រលឹក លែងល្ងង់ខ្លៅ លុះទៅតាមការជិះជាន់ប្រើអំណាចផ្តាច់ការ ដែលជាឧបសគ្គ ចំពោះអំណាច ផ្តាច់ ការរបស់គេ មិនអនុញ្ញាតអោយពួកគេលក់ទឹកលក់ដី លក់ជាតិ ឬ គេងប្រវែញលើខ្នងរា ស្រូវបាន។

២ - យើងអាចកត់ត្រាបានដែរថា នៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ព្រឹត្តិការណ៍ដែលៗ ច្រើនតែ វិលត្រលប់មកជាន់ជួនៗគ្នាជាពិសេស គឺគ្មានអ្វី ក្រៅពីជំនឿច្រើនស្តេច រវាងកូនស្តេច

បងប្អូនកូនក្មួយមាមីង កាប់សំលាប់វាយប្រហារគ្នាដណ្តើមយករាជសម្បត្តិនោះឡើយ ភស្តុតាង ជាក់ស្តែងគឺព្រះបទុមសូរ្យវង្ស និង ពញាពោធិ៍។ ព្រឹត្តិការណ៍របៀបនេះយើងនឹងឃើញមានជាហូរហែទៅមុខទៀតក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ។

៣ - អ្នកដែលទទួលរងគ្រោះថ្នាក់ រងទុក្ខវេទនា បាត់បង់ជីវិតនោះ គ្មាននរណាក្រៅអំពីប្រជាពលរដ្ឋ ឬ អ្នករដ្ឋការតូចតាចឡើយ មានចៅ ពញាគេជោតំខិនជាដើម។ល។

៤ - អ្នកដឹកនាំប្រទេសជាតិត្រូវមានប្រាជ្ញាភ្លឺថ្លាមោះមុត មើលអោយបានវែងឆ្ងាយដូចព្រះបទុមសូរ្យវង្សដែលមានព្រះនេត្រទិព្វ។ ភ្នែកទិព្វ នេះគឺ សំដៅទៅលើការចេះដឹង ទៅលើពុទ្ធិទៅលើការចេះវែកញែកពិចារណា ថ្លឹងថ្លែងគិតគូរល្អិតល្អន់ និង ទៅលើការចេះប្រុងប្រៀបរៀបចំមើលអនាគតនគរអោយបានវែងឆ្ងាយជាទីបំផុត។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ គេមិនត្រូវបណ្តែតបណ្តោយអោយខ្លួនប្រាណចិត្តគំនិត សរសៃសរស្លង់ វិញ្ញាណរំជើបរំជួលហាក់លោត អួតក្មេងក្មាងកោងកាចសាហាវយោឃោយង់យ្មង់ ទៅតាមភ្លើងកំហឹង ទៅតាមការបញ្ឆោត ឬទៅតាមលោភ លន់ឈ្លក់ក្នុងជ្រោះ ក្នុងអំណាចនោះទេ។ ភ្នែកទិព្វនេះ មិនមែនមនុស្សគ្រប់រូបចេះតែមានបានដោយងាយៗនោះទេ ដើម្បីអោយភ្នែកទិព្វ ឬ បុណ្យបារមីមានការចេះដឹងភ្លឺថ្លា គេត្រូវតែចំណាយពេលវេលាយ៉ាងច្រើនឥតសំចៃ សំរាប់ប្រឹងប្រែងរៀនសូត្រស្វាធាយសិក្សា ធ្វើសមាធិ តាំងសីលក្នុងគ្រប់កាលៈទេសៈ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត គឺភ្នែកទិព្វនេះហើយដែលជំរុញនាំអោយព្រះបទុមសូរ្យវង្ស ឬ អ្នកកាន់អំណាចចេះមាន ធម៌សន្តោសលើកលែងទោស ក្នុងនាមសុខសន្តិភាព និង ការរីកចម្រើនក្នុងនគរ។

៨ ប្រវត្តិព្រះត្រៃបិដក និង ព្រះកែវមរកត ដែលបានចូលមកស្រុកខ្មែរ

នៅឆ្នាំរោង ព.ស១២០០ត្រូវគ.ស៦៥៦, ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្ស ព្រះមហាក្សត្រ

ខ្មែរទី១១ ដែលមានព្រះនេត្រទិព្វ មានសំពៅ មួយ គ្រឿងត្រូវខ្យល់ព្យុះសង្សារ វាយបោកបក់យ៉ាងខ្លាំង បានរសាត់អណ្តែតមកគ្រឿងគល់ចតនៅកំពង់ផែព្រះមហានគរ។ សំពៅនោះត្រូវ បែកបាក់ផ្ទុះធ្លាយ ដោយសារកម្លាំងទឹករលករុញបោកច្រាន ទៅបះនឹង ផ្ទាំងថ្ម តែពង្សាវតារវត្តកោកកាកបានសរសេរថា សំពៅបានមកគ្រឿង នៅត្រង់ដងទន្លេ ក្នុងខេត្ត បន្ទាយមាន។

សំពៅនោះមានដឹកជញ្ជូននូវគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក^(១) និងព្រះពុទ្ធរូបព្រះកែវមរកត^(២) ឯការមកដល់ សំពៅនេះ គឺសុទ្ធតែជារឿងចៃដន្យដែល គ្មាននរណា ម្នាក់ បានគ្រោងទុកដឹងជាមុនឡើយ។ ព្រឹត្តិការណ៍ចំ

លែកមិនធ្លាប់មាននេះ បានធ្វើឲ្យនាម៉ឺនរាជការតូចធំផ្អើលច្រូលច្របល់ នាំគ្នាកុះករ ចុះទៅ កំពង់ផែសាកសួរចង់ដឹងព័ត៌មាន។

៨.១ បុព្វហេតុដើមតំបូង

កាលនោះ នៅប្រទេសមាលាន ឬ ប្រទេសលាវ មានស្តេចមួយអង្គ ព្រះនាមធម្មានុរថ^(៣)។ ព្រះអង្គជាស្តេចលាវមួយអង្គ មានវិទ្ធិអនុភាពខ្លាំងពូកែអស្ចារ្យ។ ព្រះអង្គបានបញ្ជា និង បញ្ជូនសំពៅ ពីរគ្រឿង ដោយមានព្រះសង្ឃ និង ក្រុមដើរសំពៅរួមដំណើរផង ឲ្យចេញឆ្ពោះ ទៅកោះសេរីលង្កា ដើម្បីនឹងសុំចម្លងព្រះត្រៃបិដក។ សំពៅទាំងពីរត្រូវចេញដំណើរទៅមុនព្រះ អង្គ បន្ទាប់ទើបព្រះអង្គ ឡើងជិះសេះហោះសំដៅតំរង់ទៅកោះសេរីលង្កាជាក្រោយ។

ទៅដល់កាលណា ព្រះបាទធម្មានុរថ សុំសេចក្តីអនុញ្ញាតពីព្រះមហាក្សត្រកោះសេរីលង្កា ដើម្បី ចម្លងព្រះត្រៃបិដកដែលសរសេរចងក្រងជាភាសាមគ្គុធៈ(ភាសាបាលី)។ ចម្លងចប់សព្វ គ្រប់ហើយ ព្រះអង្គសុំព្រះពុទ្ធរូបព្រះកែវមរកតទៀត។ ព្រះរាជាកោះសង្ការក៏ប្រទានទៅតាម

ការគួរ។ គេបាន តំកល់ព្រះកែវមរកត និង ព្រះត្រៃបិដក ដែលចម្លងដោយអ្នកស្រុកប្រទេស លាវក្នុងសំពៅមួយ ចំណែកឯព្រះត្រៃបិដក ដែលចម្លងដោយអ្នកស្រុកកោះសេរីលង្កា ត្រូវតំ កល់ទុកក្នុងសំពៅពីរ។ រៀបចំរួចស្រេចបាច់ហើយ ស្តេចលាវបញ្ជា ឲ្យសំពៅទាំងពីរចេញ ដំណើរត្រលប់ទៅមុន។ ព្រះអង្គវិញទ្រង់ឡើងជិះសេះ ហោះទៅតាមជាក្រោយ។

មកតាមផ្លូវ ដល់កណ្តាលមហានគរ ខ្យល់ព្យុះសង្ឃរាមួយយ៉ាងធំ បានបោកបក់ធ្វើឲ្យ សំពៅទាំងពីររង្វេងបែកផ្លូវគ្នា សំពៅដែលមានដឹក ជញ្ជូនព្រះត្រៃបិដក និងព្រះពុទ្ធរូបព្រះកែវ មរកត ត្រូវបែកបាក់ខូចខាតធ្លុះធ្លាយហើយរសាត់អណ្តែតមកគ្រឿងចតតាមឆ្នេរសមុទ្រខ្មែរ ចំពោះ ពង្សាវតារវត្តទឹកវិល សំពៅនេះបានមកគ្រឿង ចតនៅកោះឫស្សីកែវ ក្នុងសំពៅនោះ មានព្រះពុទ្ធព្រះកែវមរកត កែវព្រះភ្លើងព្រះឧណ្ណាលោម^(៤) វិន័យបិដក និងអភិធម្មបិដក គណៈ សង្ឃលាវដែលដង្ហែតាមមកជាមួយមានប្រាំមួយអង្គ ព្រះសង្ឃដែលមានឋានៈធំជាងគេ មាន ព្រះនាម ព្រះពុទ្ធយោសា។ ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរត្រេកអរសាទរជាអតិបរមា កាលបើបានដឹងមានភ ព្វវាសនា អាចធ្វើបុណ្យកសាងកុសលក្នុងព្រះពុទ្ធ សាសនា គេនាំគ្នាស្រុះស្រួលរួមកម្លាំងមូល មីកុះករ កសាងសង់វត្តប្រាំ គឺ វត្តលង្កា សំរាប់តំកល់ព្រះត្រៃបិដក វត្តឧណ្ណាលោម ដែលនៅទី នោះគេបានសង់ចេតិយមួយយ៉ាងធំ នៅខាងក្រោយព្រះវិហារ សំរាប់តំកល់បូជារោមប្រជុំ ចិញ្ចឹមព្រះពុទ្ធ វត្តកែវព្រះភ្លើង សំរាប់តំកល់ កែវព្រះភ្លើងវត្តព្រះពុទ្ធយោសា សំរាប់ទទួលព្រះ សង្ឃលាវ និង វត្តព្រះពុទ្ធមានបុណ្យសំរាប់តំកល់បូជាព្រះកែវមរកត។

គ្រានោះ ចៅពញាធរាមេត្រី ស្តេចក្រាញ់នៅស្រុកឫស្សីកែវបានធ្វើចុតហ្មាយថ្វាយទៅទូល ព្រះមហាក្សត្រព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្ស ក្រុម មន្ត្រីក៏បានយកដំណឹងនេះ ទៅទូលថ្វាយស្តេចជា បន្ទាន់។ ព្រះអង្គទ្រង់សប្បាយរីករាយក្នុងហរិទ័យឥតឧបមា ហើយចេញបញ្ជាបង្គាប់ឲ្យ រៀបចំ ជាពិធីមានក្បួនចុះទៅក្រាបថ្វាយបង្គំ សុំនិមន្តដង្ហែព្រះកែវមរកត ព្រះត្រៃបិដក និង ព្រះសង្ឃ ឡើងចូលមកក្នុងព្រះនគរ។ ឯកសារ ដដែលសរសេរថា ព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្ស បានធ្វើដំណើរ យាងតាមទន្លេ ចុះមកស្រុកឫស្សីកែវ ដើម្បីចូលរួមក្នុងការកសាងវត្តអាណាមទាំង អស់នោះ។

ព្រះសង្ឃ និង អ្នកដើរសំពៅលាវ វិះគិតនឹកពិចារណា ឃើញថាសំពៅរបស់ខ្លួន ត្រូវខូច ខាតខ្ទេចខ្ទីអស់គ្មានលទ្ធភាព នឹងអាចរិលត្រលប់ ទៅស្រុកកំនើតវិញបានឡើយ ហើយម្យ៉ាង ទៀត ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរក៏មានទសពិធរាជធម៌ មានបុណ្យបារមី និង គោរពបូជាព្រះពុទ្ធ សាសនា ដែរ ដូច្នេះហើយទើបបានជាលាវទាំងអស់គ្នាសុខចិត្តយល់ព្រមប្រគល់ថ្វាយ ព្រះត្រៃ បិដក និង ព្រះកែវមរកត ព្រមទាំងចុះចូលស្ម័គ្រចិត្តបំរើ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ចាប់តាំងពីថ្ងៃនោះ តមក។ ក្បួនធំឱ្យរិកមួយត្រូវបានរៀបចំយ៉ាងគគ្រឹកគគ្រេង ទៅដង្ហែព្រះកែវមរកត និងព្រះ

ត្រៃបិតក យកមកតំកល់ទុកក្នុងប្រាសាទនគរវត្ត។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ព្រះរាជាបានបញ្ជាឲ្យធ្វើ បុណ្យទានយ៉ាងអឺកធីក ពាសពេញទូរទៅទាំងប្រទេស ដើម្បី អបអរសាទរស្វាគមន៍ចំពោះព្រឹត្តិ ការណ៍ដ៏ធំនេះ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ព្រះអង្គបានឲ្យចម្លងព្រះត្រៃបិតកជាបីច្បាប់ មួយចម្លងលើ ស្លឹករិត មួយលើ ប្រាក់សន្លឹក និង មួយទៀតលើមាសសន្លឹក។ ដោយខ្លាចក្រែងបាត់ច្បាប់ចាស់ ព្រះត្រៃបិតក និង ខ្លាចក្រែងព្រះពុទ្ធសាសនាសាបរលាប ពីព្រោះ មានជនជាតិសាសន៍ផ្សេងៗទៀត ដែលប្រាថ្នាចង់បានដែរព្រះ អង្គបានបង្គាប់ឲ្យសរសេរកត់ត្រាចម្លងព្រះត្រៃបិតកជា ច្រើនក្បាល លើសាស្ត្រា ស្លឹករិត ទុកសំរាប់ចែកចាយតំ កល់តាមវត្តអារាមនានា។ គឺក្នុងគោល បំណងការពារទំនុកបំរុង ផ្សព្វផ្សាយព្រះពុទ្ធសាសនាឲ្យបានចម្រុះចម្រើនត ទៅអានាគត និង ដើម្បីអប់រំបង្ហាត់បង្រៀនប្រជានុរាស្ត្រខ្មែរ ទូទាំងប្រទេសឲ្យមានចំណេះវិជ្ជា ចេះចងចាំ គោរព ប្រណិប័តន៍ អនុវត្តទៅតាម គន្លងធម៌។

ពង្សាវតារវត្តកោកកាកបានសរសេរថា ថ្ងៃដែលសំពៅនាំព្រះកែវមរកត និង ព្រះត្រៃបិតកចូល មកដល់ទឹកដីខ្មែរ ត្រូវបានព្រះមហាក្សត្រ ខ្មែរព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្ស កំណត់ចាត់ទុកជា សករាជថ្មីមួយក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ សករាជថ្មី មានឈ្មោះថា «ចុល្លសករាជ» ដែលត្រូវសន្មត ចាប់ផ្តើមដំបូងនៅក្នុងថ្ងៃ១២កើត ខែចេត្រ ឆ្នាំកុរ ព.ស.១១៨៣ ក្នុងមហា សករាជ ៥៦១ និង ត្រូវជាថ្ងៃទី ២២ មិនា គ.ស.៦៣៩ (តាមការ ស្រាវជ្រាវរបស់លោក F.G.Faraut) ។

ព្រះបទុមសូរ្យវង្ស ព្រះអង្គទ្រង់គោរពបូជា ការពារ និង បានទំនុកបំរុងព្រះពុទ្ធសាសនាឥត បីមានធ្វេសប្រហែស ព្រះអង្គបានកសាង ប្រាង្គ ប្រាសាទ វត្ត និងព្រះពុទ្ធបដិមាករជាច្រើន ទុកជាកន្លែងសក្ការៈបូជា ផ្តល់នូវក្តីសុខសប្បាយក្សេមក្សាន្តដល់ប្រជារាស្ត្រក្នុងនគរ។ ដើម្បី ទុកជា សញ្ញាជាប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរប្រសើរទាំងអស់ដឹង និង យល់អំពីដំណើរជីវិតរបស់ ស្រុក ទេស ព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្សបានកសាងព្រះពុទ្ធរូបព្រះ ចូលបរិនិពាន្តមួយអង្គយ៉ាងធំ នៅ ប្រាសាទខ្វាវព្រះធាតុ ក្នុងស្រុកព្រហ្មទេព។ គេត្រូវពិនិត្យមើលទឹកភ្លៀង ដែលធ្លាក់មកលើព្រះ បាទបដិមាករ

1. ប្រការ១ : បើទឹកភ្លៀងនោះមានពណ៌ក្រហម ដូចឈាម នោះស្រុកខ្មែរនឹងស្គាល់នូវភ្លើង សង្គ្រាម។
2. ប្រការ២ : បើទឹកភ្លៀងនោះល្អក់ ហើយផុំភ្លិនស្អុយ នោះនឹងមានជំងឺពាសពេញនគរ។
3. ប្រការ៣ : បើទឹកភ្លៀងនោះធ្លាក់មកថ្លាល្អ នោះនគរ នឹងបានសុខក្សេមក្សាន្តហើយប្រជា ពលរដ្ឋ នឹង បានទទួលភោគផលល្អ ប្រសើរ។

4. ប្រការ៤ : បើព្រះពុទ្ធរូបព្រះចូលនិពាណិជ្ជមានស្នាមប្រេះ ហើយមានឈាមចេញនៅត្រង់ដើមទ្រូង នោះត្រូវបរទេស នឹងចូលមក ឈ្លានពាន។
5. ប្រការ៥ : បើទឹកភ្លៀងនោះធ្លាក់មកលើដើមទ្រូង និង ព្រះបាទព្រះអង្គក្លាយទៅជាឈាម ហើយមានស្រមោច ក្នុងនោះ នោះនឹងកើតមានទុក្ខក្នុងនគរជាពុំខាន។

៨.២ ព្រះបាទធនញ្ញ័យគោរពរាជ្យ

ព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្ស ក្សត្រខ្មែរទី១១ មានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមធនញ្ញ័យកុមារ ដែលប្រសូតក្នុងឆ្នាំឆ្លូវ ព.ស.១២៤៤ ម.ស ៦២៣. ច.ល៦៣ ត្រូវជា គ.ស ៧០១។ បន្ទាប់ពី ព្រះអង្គចូលទីវង្គត ព្រះធនញ្ញ័យកុមារត្រូវឡើងគ្រង រាជ្យសម្បត្តិបន្តក្នុងព្រះជន្ម២៩វស្សា។ ពិធី អភិសេកត្រូវបានប្រព្រឹត្តទៅនៅថ្ងៃ ១០កើត ខែបុស្ស ឆ្នាំម្សាញ់ ព.ស ១២៧៣ ត្រូវជា គ.ស .៧២៩ ព្រះអង្គមានព្រះនាម ព្រះបាទសម្តេច ធនញ្ញ័យគោរពរាជ្យ ព្រះអង្គជាមហាក្សត្រទី ១២។

នឹងនិយាយដំណាល អំពីព្រះធម្មាអនុរថ ស្តេចប្រទេសលាវ កាលបើឃើញតែសំពៅមួយ ត្រលប់ទៅដល់នគរ ហើយសំពៅមួយទៀតបាត់ ដំណឹងសូន្យឈឹង ព្រះអង្គមានក្តីកង្វល់ មូហុងចាត់ឲ្យមន្ត្រីតូចធំស្រាវជ្រាវស៊ើបអង្កេតរក យូរឆ្នាំក្រោយមកទើបលេចលឺដំណឹងដល់ ព្រះអង្គ ថា សំពៅដែលបាត់នោះបានទៅទើរនៅឯស្រុកខ្មែរ។ ព្រះអង្គគង់លើសេះហោះ ហើយនាំពលសេនាអាមាត្យប្រមាណបីនាក់ ធ្វើដំណើរ សំដៅតំរង់ទៅប្រទេសកម្ពុជា។ ទៅ ដល់មហានគរ ព្រះធម្មាអនុរថស៊ើបសួររកសម្តេចសង្ឃរាជ ព្រះកែវមរកត និង ព្រះត្រៃបិតក។ ដឹងអស់ សេចក្តីហើយ ព្រះអង្គដើរសំដៅទៅវត្តបញ្ចេញ មហិទ្ធិវិទូរបស់ខ្លួនឲ្យគេខ្លាចកោត ស្ងប់ស្ងែង ព្រះអង្គឡើងឈរលើដុំថ្មមួយផ្ទាំងធំ ហើយបង់ ជំទាញបាញ់នោមដាក់ថ្មនោះ ទាល់តែបាក់ជាពីរ។ ព្រះសង្ឃក្នុងវត្តឃើញព្រឹត្តិការណ៍មិនស្រួលដូច្នេះ ភ័យកត់មា ស្លន់ស្លោ រត់ទៅទូលប្រាប់ សម្តេចសង្ឃរាជតាមដំណើរ។

នៅពេលដែលសម្តេចសង្ឃរាជនិមន្តមកដល់ ព្រះធម្មាអនុរថប្រកាសទូលលោកថា ខ្លួនជា នាក់បំរើស្តេចលាវ ហើយមកនេះ គឺក្នុងគោល បំណងចង់ទាមទារយកព្រះត្រៃបិតក និង ព្រះ កែវមរកត ព្រះអង្គបានរៀបរាប់គ្រប់ចំនុចទាំងអស់ តាំងពីដើមរហូតចប់ ទូលថ្វាយសម្តេច សង្ឃដោយបញ្ជាក់ថា របស់ពិសិដ្ឋទាំងនេះ ជាសម្បត្តិរបស់ព្រះអង្គ។ ព្រះធម្មាអនុរថស្នើសុំ ឲ្យសម្តេចសង្ឃនិមន្តទៅទូលថ្វាយព្រះមហា ក្សត្រខ្មែរ ព្រះបាទធនញ្ញ័យគោរពរាជតាម ដំណើរ និង សុំឲ្យព្រះអង្គប្រគល់សំពៅព្រះកែវមរកត និង ព្រះត្រៃបិតកមកវិញ ដើម្បីជៀស វាង កុំឲ្យមានជំលោះក្លាយទៅជាសត្រូវ។

តែព្រះមហាក្សត្រខ្មែរមិនបានយល់ព្រមទៅតាមសំណើរនេះទេ ដែលជាហេតុបណ្តាលឲ្យ ស្តេចលាវ ខឹងខ្លាចយ៉ាងខ្លាំង ហើយនឹកគិតក្នុង ចិត្តថា ខ្លួនមានវិទ្ធិអនុភាពអំណាច លទ្ធភាព គ្រប់បែប នឹង ប្រហារជីវិតខ្មែរទាំងអស់ក្នុងនគរ។ តែដោយភ័យខ្លាចទទួលជាប់កម្មពៀរវេរ ព្រះអង្គមិនចង់បង្កបង្កើត ប្រព្រឹត្តឲ្យមានឧក្រិដ្ឋកម្មរបៀបនេះឡើយ។ ព្រះអង្គសំរេចចិត្តត្រឹម តែសម្តែងបដិហារបញ្ចេញវិទ្ធុឲ្យខ្មែរឃើញ ញាប់ញ័រ តក់ស្លុតបាក់បបប៉ុណ្ណោះបានហើយ ស្តេចលាវក៏ស្រែកបន្លឺលាន់លឺថា «បើមិនព្រមប្រគល់ព្រះត្រៃបិតកទេ នោះព្រះអង្គនឹងកាត់ ប្រហារជីវិតប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរទាំងអស់! ហើយបើមិនជឿទេ ចាំសំលឹងមើលគ្រប់គ្នាទៅចុះ!»។ ក្នុងពេលជាមួយគ្នានោះដែរ ស្តេចលាវចាប់ យកកំបោរ មកលាបលើចុងដាវ (ពង្សាវតារវត្ត កោកកាកបញ្ជាក់ថា ស្តេចលាវយកឈើមកធ្វើដាវ) បន្ទាប់មកព្រះ អង្គឡើងជិះសេះ ត្រូវដាវ ហោះជុំវិញមហានគរ នាម៉ឺនមុខមន្ត្រី និង ពលរដ្ឋទាំងស្រីទាំងប្រុសស្លាប់រៀងខ្លួន ស្រាប់តែ ឃើញស្នាមកំបោរជាប់ជុំវិញ ម្នាក់ៗភ័យស្លន់ បុកពោះរត់ទៅទូលថ្វាយដំណឹងព្រះរាជា ចំពោះ ពង្សាវតារវត្តកោកកាក ស្តេចលាវព្រះធម្មាអនុថបានបំបាំងខ្លួន គ្មាននរណាមើលឃើញ ឡើយចូលទៅក្នុងបរមរាជវាំងប្រាសាទទេវរាជមន្ទារ ហើយយកដាវប្រលាក់ជាប់កំបោរឆ្ងុតលើ ព្រះមហាក្សត្រ និង អគ្គមហេសី។

ទាំងស្តេច ទាំងនាម៉ឺន ទាំងរាស្ត្រ ឃើញដូច្នេះទើបបន្ទន់អាកប្បកិរិយា ចាត់នាម៉ឺនពីរនាក់ ទៅចរចាពិភាក្សាជាមួយនឹង ស្តេចលាវ។ ភាគី ទាំងសង្វាងក៏បានយល់ស្របចុះសំរុងគ្នា គឺ ប្រទេសខ្មែរទទួលស្គាល់ថា សំពៅព្រះត្រៃបិតក និង ព្រះ ពុទ្ធរូបព្រះកែវមរកត ជាសម្បត្តិរបស់ មាលានប្រទេសមែន។ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរបានសុំឲ្យស្តេចលាវត្រលប់ទៅនគរមុនសិន ចាំព្រះ អង្គរៀបចំបញ្ជូនសំពៅ និងដង្ហែព្រះត្រៃបិតក ទៅថ្វាយជាក្រោយ តាមការទាមទាររបស់ព្រះ អង្គ ស្តេចលាវយល់ព្រម ហើយក៏ជិះសេះហោះនាំពលសេនាវិលត្រលប់ទៅនគរវិញ។ រីឯ ព្រះ បាទធនញ្ញ័យគោរពរាជ្យ ព្រះអង្គក៏បង្គាប់នាម៉ឺនតូចធំឲ្យយកសំពៅ និង ដង្ហែព្រះត្រៃបិតកទៅ ប្រគល់ដល់ស្រុកលាវតែម្តង។ ព្រះអង្គមិន បានប្រគល់ព្រះកែវមរកតទេ ព្រះអង្គបានរក្សាទុក ធ្វើជាទីសក្ការបូជានៅក្នុងព្រះមហានគរវត្ត ពីព្រោះក្រោយពេល ដែលស្តេចលាវធម្មា អនុថ ថយត្រលប់ទៅនគរវិញ មុននឹងសំរេចព្រះទ័យដូច្នេះ ព្រះបាទធនញ្ញ័យគោរពរាជ្យ បានធ្វើពិធី បូងស្លូងបន់ស្រន់ ៧យប់ ៧ថ្ងៃ សុំធ្វើដូច ម្តេចឲ្យស្តេចលាវភ្លេចគិតនឹកឃើញ ទាមទារព្រះពុទ្ធ ព្រះកែវមរកត ដល់យប់ទីប្រាំពីរ ព្រះកែវមរកតបញ្ចេញមហិទ្ធិវិទ្ធិ ជះចេញចាំងពន្លឺប្រាំ ពីរ ពណ៌ ភ្លឺចេញចេញបរមរាជវាំង។ ដោយយល់ និងជឿជាក់ថា ការបូងស្លូងបន់ស្រន់របស់ព្រះ អង្គ បានសំរេចដូចសេចក្តីប្រាថ្នា ទើបព្រះ អង្គបង្គាប់ឲ្យក្រុមនាម៉ឺនសេនាបតីយកតែព្រះត្រៃ បិតកទៅថ្វាយស្តេចលាវ។

ស្តេចលាវព្រះធម្មាអនុរថ នឹកឃើញខ្លះព្រះកែវមរកតដែរ ប៉ុន្តែគ្រានោះ ព្រះអង្គនៅចាំបាន ថា ព្រះអង្គបានទាមទារយកតែព្រះត្រៃបិដក ប៉ុណ្ណោះ ដោយគិតថាត្រូវគោរពពាក្យសច្ចៈ ហើយម្យ៉ាងទៀតបើតាមទំនាយនគរ ព្រះកែវមរកត ត្រូវតែគង់នៅមហានគរក្នុងស្រុកខ្មែរ ព្រះ អង្គក៏សំរេចចិត្តបំភ្លេចរឿងចាស់ទាំងប៉ុន្មានចាប់តាំងពីថ្ងៃនោះមក។

ព្រះពុទ្ធរូបព្រះកែវមរកត និង ព្រះត្រៃបិដកត្រូវបានជនជាតិខ្មែរគ្រប់ជាន់ថ្នាក់គ្រប់វណ្ណៈ គោរពបូជារៀនសូត្រអនុវត្តប្រតិបត្តតាម ឥតបី ហ៊ានធ្វេសប្រហែសឃ្លៀងឃ្លាតឡើយ រត្តស័ក្តិ សិទ្ធិទាំងនោះ បាននាំមកនូវជោគជ័យសេរីមង្គល សំបូរណសប្បាយ ចំរុះចំរើនគ្រប់ប្រការ ដល់ប្រជានុរាស្ត្រ និងស្រុកខ្មែរ។

ព្រឹត្តិការណ៍ចំបងមួយទៀត ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទធនញ្ញ័យគោរពរាជ្យ គឺព្រះអង្គនិយមទាក់ ដំរី ព្រះអង្គធ្លាប់យាងទៅដល់ ព្រៃនិងជើងភ្នំដង វែក ព្រះអង្គមានហ្មដំរីជាតិលាវដ៏ល្បីល្បាញ ពីរនាក់ មួយឈ្មោះហ្មហៀន និង មួយទៀតឈ្មោះហ្មថាវ។ ពង្សាវតារវត្តទឹកវិល ស្រុកស្អាង ខេត្តកណ្តាលបានលើកយកព្រឹត្តិការណ៍សំខាន់មួយ ស្តីពីការចាប់ដំរីក្នុងរជ្ជកាលព្រះអង្គ មក អធិប្បាយដោយមានទាំងរៀបរាប់យ៉ាងល្អិត ល្អន់ដែរ អំពីពិធីសែនព្រេនដល់ម្រិញគង្វាល មុន នឹងទៅទាក់ ដំរី។ កាលនោះ ព្រះអង្គ និង ពលសេនាទាក់បានដំរីសមួយ និងខ្មៅមួយ ដែល មានភ្នកកោងវែង ព្រះអង្គបានបញ្ជាឲ្យយកដំរី សខ្មៅទាំងពីរ ជានិមិត្តរូបនៃការសំបូរណ សប្បាយប្រចាំនគរ។ ពីថ្ងៃនោះមក គេមានជំនឿនិយម ថា បើគ្មានភ្លៀងបង្ហោរធ្លាក់មកគ្រប់ គ្រាន់ទេ ហើយ បើកើតមានជំងឺរោគាក្នុងនគរ ព្រះមហាក្សត្រតែងតែបង្គាប់ក្រុមបុរោហិត និង ហ្មថាវ ឲ្យនាំយកដំរីសខ្មៅទាំងពីរ ទៅចូលរួមក្នុងពិធីបុណ្យបូងស្ទឹងបន់ស្រន់ផ្សេងៗ។ បន្ទាប់ មកទើបដំរីទាំងពីរ យកប្រមោយបីតទឹក ផ្គុំព្រួសជះ តំរង់ទៅគ្រប់ទាំងប្រាំបីទិស។ ឯកសារ ដដែលកត់សំគាល់ថា ភ្លៀងបានបង្កុរធ្លាក់ចុះម កដោយបរិបូណ៌ ក្រោយដែលគេបានរៀបចំ ពិធីបូង ស្ទឹង ឯភោគផលវិញក៏បានល្អជាទីពេញចិត្ត ហើយ ជំងឺរោគាព្យា ធីក៏សាបរលាប វិនាសបាត់ទៅអស់ដែរ នាម៉ឺនមុខមន្ត្រី និងប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ ទូទៅស្រលាញ់ និងមានជំនឿទៅ លើ ដំរីទាំងពីរនោះណាស់ គេចាត់ទុកដំរីទាំងគូ ជាដំរីពិសិដ្ឋ និង ស័ក្តិសិទ្ធិជាទីបំផុត។

ព្រះបាទធនញ្ញ័យគោរពរាជ្យ មានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាម វិជ័យកុមារ ដែលបាន ប្រសូត្រក្នុងឆ្នាំចរ ច.ស១៣២ នេះបើតាម ពង្សាវតារសម្តេចរាងជួន ពង្សាវតារវត្តទឹកវិលសរ សេរថា ជាមួយនឹងនាងគន្ធមាលី ព្រះអង្គមានរាជបុត្រមួយឈ្មោះស្រីជេដ្ឋាដែលប្រសូត្រ ក្នុង ឆ្នាំរកា និងបុត្រីមួយទៀតព្រះនាមធីតាមាលី។ ព្រះបាទធនញ្ញ័យគោរពរាជ្យ ក្សត្រខ្មែរទី១២ សោយរាជ្យបាន ៦៦ឆ្នាំ ហើយចូលទិវង្គតក្នុង ព្រះជន្ម៩៤វស្សា ដោយជំងឺចាស់ជរា។

៨.៣ ថ្ងៃដែលខ្មែរត្រូវបាត់បង់ ព្រះត្រៃបិដក និង ព្រះកែវមរកត

យូរអង្វែងមក ពីរាជ្យស្តេចមួយដល់រាជស្តេចមួយ រហូតមកដល់រាជព្រះបាទសេន្នីករាជ្យ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៣ សោយរាជ្យសម្បត្តិ ពីព.ស.១៧៣៩ ដល់ព.ស ១៧៨២ឬ គ.ស .១១៩៥ ទៅ ១២៣៨ ដែលប្រជាជនខ្មែរទាំងនគរស្អប់ខ្ពើម ដាក់ឈ្មោះថាស្តេចពាល ព្រះកែវមរកត និង ព្រះត្រៃបិដក(ច្បាប់ចម្លងដើម) ត្រូវវិនាសបាត់បង់លែងស្ថិតនៅក្នុង ស្រុកខ្មែរ។

បុព្វហេតុ គឺបណ្តាលមកពីព្រះមហាក្សត្រអង្គនេះ មិនបំពេញភារកិច្ច និង ការត្រួតពិនិត្យជាស្តេចផែនដី ដោយប្រកបទៅតាមទសពិធរាជ ធម៌។ ព្រះអង្គបានប្រើអំណាចផ្តាច់ការ បង្កបង្កើតឲ្យមានចលាចលពាសពេញនគរ ធ្វើឲ្យប្រជានុរាស្ត្រក្តៅក្រហាយរងទុក្ខវេទនា ការគ្រប់គ្រងនគរតាមរបៀបផ្តាច់ការ គ្មានយុត្តិធម៌ គ្មានមនុស្សធម៌ ហើយ ដែលគិតតែពីប្រយោជន៍ក្រុមគ្រួសារ និង បនបក្សពួក បានធ្វើឲ្យវត្ថុស័ក្តិ សិទ្ធិ ឥន្ទ្រព្រហ្មទេវតា និង ធម្មជាតិក្តៅក្រហាយក្រហាយដាក់បណ្តាសា ផ្ដន្ទាជេរប្រទេចរកងើបមុខមិនរួច។ គ្រានោះ ស្តេចក្នុងនាគ និង នាគទាំងឡាយនាំ គ្នាមកព្រួសទឹកធ្វើឲ្យលិចលង់អស់នគរខ្មែរ។

ស្តេចខ្មែរព្រះសេន្នីករាជ្យ នាំព្រះញាតិវង្ស មេនុំមេនាង ភីលៀងស្នំក្រមការ និង នាម៉ឺនពលសេនាចុះទូកសំពៅ បើកបរសំដៅទៅចត ស្នាក់នៅជើងភ្នំដងរែក។ ស្តេចលាវឈ្មោះអាទិត្យវង្ស បានទទួលដំណឹងនេះកាលណា ក៏រៀបចំលើកទ័ព ភ្លាមមកដណ្តើមយកព្រះកែវមរកត លួចប្លន់យកសម្បត្តិទ្រព្យបស់របរ ស្បៀងអាហារ ព្រះរាជវង្សានុវង្ស នាម៉ឺនមន្ត្រី ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរជាមួយគ្នានោះដែរ ស្តេចសៀមដែល ដឹងថាឱកាសល្អកំរកបាន ហុចមកដល់ហើយ មិនបង្អង់ដែរ ក៏លើកក្បួនទ័ពចុះមកវាយប្រហារស្តេចលាវ ដណ្តើមយកព្រះកែវមរកតទៅថែ រក្សាតំកល់ទុកក្នុងនគររៀងរហូតដល់សព្វថ្ងៃ។ ព្រះសេន្នីករាជ្យ ឬស្តេចពាល មានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមសីហនុកុមារ។ ប្រវត្តិ ស្តេចពាល និង ព្រះសីហនុកុមារ យើងនឹងលើកយកមកអធិប្បាក្នុងជំពូកក្រោយ។

❖ កំណត់សំគាល់

១ -ក្នុងបុព្វកាល អ្នកដឹកនាំខ្មែរ ប្រជាជនខ្មែរ ក៏ដូចជាប្រជាជនទៀត នៅជ្រោយសុវណ្ណភូមិដែរ គេឲ្យតំលៃទៅលើព្រះពុទ្ធសាសនា ពោល ឲ្យចំ គឺលើទ្រឹស្តីច្បាប់ក្បួនខ្នាតឬ គម្ពីរពីព្រោះគេចាត់ទុកគម្ពីរ ច្បាប់ក្បួនខ្នាត ជាមូលដ្ឋានសំរាប់ការកសាងប្រទេសជាតិ បុព្វបុរសខ្មែរយល់ ច្បាស់ណាស់ ដើម្បីឲ្យស្រុកខ្មែរសុខសប្បាយបរិបូណ៌ហូរហៀរ រថរុងរថរើនលូតលាស់ ក្លាយជាមហានគរ គេត្រូវតែយកគម្ពីរក្បួនខ្នាត ឬ ច្បាប់ សម័យនោះ គេអនុលោមយក

ព្រះពុទ្ធសាសនា គឺព្រះត្រៃបិដក មកធ្វើជាមូលដ្ឋានជាតិ សំរាប់បង្រួបបង្រួមជាតិ សំរាប់ផ្សះផ្សារខ្មែរ គ្រប់ស្រទាប់ សំរាប់គោរពអនុវត្ត និង សំរាប់ផ្ដាន់ទោសជនដែលប្រព្រឹត្តបទល្មើស។ ដូនតាខ្មែរលោកយល់ថា គម្ពីរ ឬច្បាប់អាចមានជីវិត យឺនយូរជាអមតៈ អាចស្ថិតនៅជាបង្គោលកណ្តាលមិនលំអៀង ហើយ អាចបង្កើតឲ្យមានស្ថិរភាពក្នុងសង្គម។ បើមានច្បាប់ដូចជាគ្មានច្បាប់ ហើយច្បាប់ចេះតែផ្លាស់ប្តូរ មិនទៀងទាត់តាមបឋមាត៌ និងអណ្តាតមនុស្សម្នាក់ឬមួយក្រុម ប្រទេសជាតិនោះ ច្បាស់ជាមិនអាចមានជីវិត ស្ថិតស្ថេរចិរិយបានយូរលង់អង្វែងឡើយ។

២ -បុព្វបុរសខ្មែរកាលបើបានទទួលគម្ពីរក្បួនខ្នាត តែងយកមកថែរក្សា ចម្លងចែកចាយជូនធ្វើទៅទុកឲ្យរៀនសូត្រ ចងចាំគ្រប់វត្តអារាម គឺលោកមិនដែលយកគម្ពីរក្បួនច្បាប់សៀវភៅ វត្ថុបូរាណដែលជាវិសគល់វប្បធម៌ជាតិខ្មែរ ទៅដុតបំផ្លាញ ដូចក្នុងសម័យយង់ឃ្នងបំបាត់ពូជសាសន៍ខ្មែរក្រហមកុម្មុយនិស្ត^(៤)នោះឡើយ បុព្វបុរសខ្មែរយល់ច្បាស់ណាស់ថា ព្រះពុទ្ធសាសនា ព្រះត្រៃបិដក គម្ពីរច្បាប់ក្បួនខ្នាតទាំងនេះ ហើយដែលនាំមកនូវចំណេះវិជ្ជា ការចេះដឹង ការចេះវែកញែកវិះគិតពិចារណា យុត្តិធម៌ មេត្តាធម៌ មនុស្សធម៌ និងនាំឲ្យចេះស្តាប់អ្វីជាប្រយោជន៍ប្រជាជន ប្រយោជន៍ប្រជាជាតិ ព្រះពុទ្ធសាសនា គម្ពីរច្បាប់ ក្បួនខ្នាត អាចនឹងបណ្តេញលែងឲ្យមានអវិជ្ជាក្នុងសង្គមជាតិ កាលណា មនុស្សលែងមានអវិជ្ជា មនុស្សនោះអាចផ្លាស់ប្តូរចិត្តគំនិត លែងប្រើអំណាចផ្តាច់ការ លែងអាងទៅប្រើកម្លាំងបាយ ឬកម្លាំងអាវុធ លែង កាប់សំលាប់ជនជាតិណាមជ៌ដង ដូចដែលយើងធ្លាប់ជួបប្រទះ។ ប្រសិនបើភាពហឺង្សាកំណាចយោរយោយង់ឃ្នងព្រៃផ្សៃនៅតែមានពេញ ច្រកល្អកកក្នុងនគរទេ នោះអវិជ្ជាបានមកគ្របដណ្តប់ជាប់ជិតជុំសង្គមជាតិយ៉ាងក្រាស់ឃ្មឹក ហើយខណៈនោះ ពាក្យបណ្តាំដ៏ដូនដីតាខ្មែរដែល បានមានប្រសាសន៍ថា «ខ្មែរមិនចោលក្បួន យួនមិនចោលពុត សៀមស៊ីតទ្រុតមិនចោលចៃចូរ» លែងមានអត្ថន័យដែរ។ គាត់ផ្តើមកុំឲ្យខ្មែរ ចោលក្បួន កុំឲ្យចោលគម្ពីរ និងច្បាប់ដែលជាមូលដ្ឋានជាតិ សក្ខីភាពជាក់ស្តែង មាននៅក្នុងឯអតីតកាល បើដូនតាខ្មែរគ្មានប្រាជ្ញាល្អាសវៃ គ្មានក្បួនខ្នាត គ្មានគម្ពីរច្បាប់ទំលាប់ គ្មានរចនាសម្ព័ន្ធជាមូលដ្ឋានទេ នោះប្រទេសខ្មែរក៏មិនអាចក្លាយ ទៅជាមហានគរនៅក្នុងជ្រោយសុវណ្ណ ភូមិនេះដែរ។ ហើយថ្ងៃដែលខ្មែរបោះបង់ចោលក្បួនច្បាប់ លែងឲ្យតំលៃលែងគោរព និងអនុវត្តតាមច្បាប់ទំលាប់ ក្បួនគម្ពីរដែលធ្លាប់តែទុក ចងក្រងមក ថ្ងៃនោះក៏ជាថ្ងៃដែលខ្មែរទទួលទុក្ខទោស រងកម្មវេទនាព្រាត់ប្រាស់ឪពុកម្តាយ ប្តីប្រពន្ធកូនចៅបងប្អូនញាតិសន្តាន ហើយទឹកដី ខ្មែរក៏ត្រូវរុញបន្តិចម្តងៗជាលំដាប់ ដូចមានរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន។ សង្គមជាតិដែលគ្មានគម្ពីរក្បួនខ្នាត គ្មានច្បាប់ទំលាប់ជាមូលដ្ឋាន ជាវិស គល់សង្គមនោះ ជាសង្គមអវិជ្ជាមិនអាចរីកចំរើនមានអាយុវែងឡើយ

សង្គមជាតិនោះរង់ចាំតែថ្ងៃអវសាន រឹតរិលវិនាសហិចហោចបុណ្ណោះ ។ ឯអ្នកទទួលខុសត្រូវ ដឹកនាំប្រទេសវិញ ដែលអាងប្រើកម្លាំងបាយឬ កម្លាំងទឹកប្រាក់ បក្សពួក ក៏មិនអាចគេចវេនខ្លួន អំពីការកាត់ទោសរបស់ ប្រជាជន និង ប្រវត្តិសាស្ត្រដែរ សូមអ្នកជាតិដែលធម្មតា គេគិតតែ ផលប្រយោជន៍ជនជាតិគេ ហើយដែលតែងតែប្រើពាក្យផ្អែមល្អែម បញ្ជោតបញ្ឆោត ក៏គេ ស្អប់ខ្ពើមរើម មាក់ងាយមិនឲ្យតំលៃ ឬកិត្តិយសដែរ។

៣ -ព្រះបាទធនញ្ញយគោរពរាជ្យ ដើម្បីសុខសន្តិភាព ដើម្បីប្រយោជន៍ជាតិ និង ប្រជាពលរដ្ឋ ខ្មែរបានដោះស្រាយទំនាស់ ជាមួយនឹងស្តេច លាវដោយសន្តិវិធី ព្រះអង្គខំប្រឹងប្រែងគ្រប់យ៉ាង ដើម្បីធ្វើឲ្យប្រជាជនសំបូរណសុខសប្បាយ គឺមានតាំងតែពីខំចាប់ដំរីជាដើម។ ព្រះអង្គខំ ផ្សព្វផ្សាយគម្ពីរព្រះត្រៃបិដក ទៅគ្រប់ទិសទីក្នុងនគរ ដើម្បីបំបាត់អវិជ្ជា ព្រះអង្គខំគោរពប្រណិបត្តិ ទៅតាមគន្លងច្បាប់ ធម៌វិន័យព្រះពុទ្ធ សាសនា ដែលព្រះអង្គមានជំនឿថាល្អបរិសុទ្ធ សំរាប់ ប្រយោជន៍ប្រដល់ទេសជាតិ បច្ចុប្បន្ននេះ ខ្មែរសឹងតែទាំងអស់ទៅហើយ ពីថ្នាក់តូច រហូតដក់ ថ្នាក់ធំ ដែលបានប្រកាសខ្លួន ជាពុទ្ធសាសនិកជន តើមានខ្មែរប៉ុន្មាននាក់ដែលបានគោរព ប្រណិបត្តិ អនុវត្តទៅតាមព្រះពុទ្ធឱវាទ? តើមានខ្មែរប៉ុន្មាននាក់ដែលធ្លាប់បានយកព្រះពុទ្ធឱវាទមកត្រិះរិះ គិតពិចារណាដោះស្រាយសំរាប់ជាផលប្រយោជន៍ដល់ប្រជាជន និងប្រទេស ជាតិ។

ដូច្នេះគ្រប់សោកនាដកម្មដែលកើតមាន ជាហូរហែមិនចេះចប់ចេះហើយក្នុងសង្គមជាតិខ្មែរ ពីអតីតកាលរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន មិនមែន ជារឿងចៃដន្យ ឬជាទំនាយរបស់ព្រះពុទ្ធព្រះឥន្ទ្រ ព្រះព្រហ្មនោះឡើយ។ បើតាមពុទ្ធឱវាទ វាជាការកសាងរបស់ប្រជាជនខ្មែរ របស់យើង គ្រប់រូប បើយើងមិនខំរៀនសូត្រឲ្យមានវិជ្ជាទេ អវិជ្ជា និងផលអាក្រក់ទាំងឡាយ នឹងមកគ្របដណ្តប់ បង្កើតសោកនាដកម្មភ្លាម ដោយមិនចាំបាច់ជាតិមុខ ឬជាតិក្រោយឡើយ។ ឧទាហរណ៍ ជាក់ ស្តែង ដោយសារអវិជ្ជា ដោយសារខ្វះការពិចារណា ដោយសារចាញ់បោកការយោសនា បញ្ឆោតភូតភរ បំភ័ន្តការពិត សំលុតស្មារតីខ្មែរមួយនគរទាំងតូចទាំងធំ ទាំងប្រាជ្ញទាំងល្ងង់ យល់ច្រឡំជាក់យ៉ាងសែនច្បាស់ថា ពួកខ្មែរ ក្រហមស្អាតស្អំ ល្អបរិសុទ្ធមិនពុករលួយ ស្រលាញ់ជាតិមិនចេះស៊ីសំណូក មិនចេះលួចប្លន់ជាតិ និង ប្រជាពលរដ្ឋ ហើយអាច នឹងផ្តល់ សុខសន្តិ ភាពចម្រុងចម្រើនលូតលាស់។ ខ្មែរក្រហមស្រលាញ់ជាតិមែន ស្រលាញ់រហូតដល់ទៅ លេបស៊ីខ្មែរដល់អង្គុយអស់រាប់លាននាក់ ប្រមែប្រមូល យកអស់ទ្រព្យសម្បត្តិខ្មែរមួយនគរ មក ទុកថែរក្សាធ្វើជាសម្បត្តិអង្គការ នៃនាំ ឲ្យខ្មែរធ្វើការទាំងយប់ទាំងថ្ងៃ ទាំងចាស់ទាំងក្មេង ទាំង ប្រុស ទាំងស្រី បង្អត់បាយទឹក ថ្នាំសង្កូវ រហូតទាល់តែទ្រុឌទ្រោមមានរោគាព្យាធិ ជំងឺឈឺគ្មាន សល់។ល។ និង ។ល។ ហើយនៅទីបំផុត មេខ្មែរក្រហម ទាំងនេះនាំគ្នាលក់ត្បូង លក់ឈើមាន

លុយរាប់រយលានដុល្លាអាមេរិកកាំង ក្លាយខ្លួនទៅជាមហាសេដ្ឋីគ្រប់ៗគ្នា^៦។ ឧក្រិដ្ឋកម្ម ប៉ុណ្ណោះហើយ ពួកខ្មែរក្រហមនៅតែរួចខ្លួនទៀត ហើយនៅតែមានអ្នកនយោបាយខ្មែរខ្លះឲ្យតំ លៃ យកចិត្តយកផ្ទឹមដៃដែល។ល។ គិតទៅពួកខ្មែរក្រហមបោក ខ្មែរអស់មួយនគរ មានទាំង អ្នកល្ងង់មានទាំងអ្នកចេះដឹងបញ្ញាវន្ត មានទាំងស្តេច មានទាំង រាស្ត្រ។ ទោះបីដូចនេះក៏ដោយ ក៏អ្នកនយោបាយខ្មែរ បញ្ញាវន្តខ្មែរ មិនព្រមទទួលស្គាល់កំហុសរបស់ខ្លួនដែរ ម្នាក់ៗអួតខ្លួន ពូកែជានិច្ច មិនចេះខុស ស្រលាញ់ជាតិជាងគេជាងឯង គ្មាននរណាអាចនឹង ស្មើផ្ទឹមបាន ប្រឹង ប្រែងប្រើសំនួនរោហាយកល្យ យករួចខ្លួន ហើយដោះស្រាយទំលាក់សោកនាដកម្ម ទំលាក់ កំហុសទាំងប៉ុន្មានទៅលើអ្នក ដទៃនិងទៅ លើព្រះពុទ្ធសាសនា។ អ្នកនយោបាយខ្មែរ អ្នកបញ្ញា វន្តខ្មែរ អ្នកចេះដឹងខ្មែរមិនដែលមានសេចក្តីក្លាហានចេញមុខទទួលខុសត្រូវ ចំពោះមុខប្រវត្តិ សាស្ត្រទេ។

នេះគឺមកតែអំពីខ្មែរនាំគ្នាសាបព្រួសអវិជ្ជា មិនព្រមយកក្បួនខ្នាត ច្បាប់ទំលាប់មកធ្វើជា ត្រឹមមុខ ក្នុងការកសាងរៀបចំ ទឹកដី បើនិយាយឲ្យ ចំ គឺមកអំពីខ្មែរល្ងង់ឬ មកអំពីខ្មែរត្រូវអ្នក ដឹកនាំពង្វក់ធ្វើឲ្យល្ងង់ ឬមកអំពីអ្នកដឹកនាំខ្មែរគ្មានសមត្ថភាព គិតតែអំណាច និងប្រយោជន៍ ផ្ទាល់ ខ្លួន ឬមកអំពីខ្មែរមិនចង់ចេះមិនចង់ដឹង មិនចង់មានវិជ្ជា ឬមួយក៏ខ្មែរ មិនហ៊ានតស៊ូ ដោយយល់ថានេះជាកម្មពីបុព្វេ។

៩ ស្តេចគំលង់ ឬ ព្រះស័ង្ខចក្រ

ព្រះបាទធនញ្ញ័យគោរពរាជ្យក្សត្រខ្មែរទី១២ ព្រះបាទធនញ្ញ័យគោរពរាជ្យក្សត្រខ្មែរទី១២ សោយរាជ្យសម្បត្តិបាន៦៦ឆ្នាំ ព្រះអង្គចូលទិវង្គត ក្នុងព្រះជន្ម ៩៤វស្សា ព្រះអង្គធាតុព្រះអង្គ ត្រូវបានគេដង្ហែយកទៅតំកល់ទុកក្នុងភ្នំក្រោម ក្រោយដែលបានធ្វើពិធីបុណ្យយ៉ាងអធិកអធម ព្រះរាជ បុត្រព្រះអង្គព្រះនាមវិជ័យកុមារដែលប្រសូត្រក្នុងឆ្នាំចរ បានឡើងសោយរាជ្យបន្តពី ព្រះអង្គ។

៩.១ ស្តេចសោយរាជ្យបន្ទាប់ពីព្រះបាទធនញ្ញ័យគោរពរាជ្យ

ថ្ងៃ៥កើត ខែផល្គុន ឆ្នាំច ព.ស.១៣៣៨ ត្រូវជាគ.ស.៨៩៤ នាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រីទាំងអស់ បានចុះសំរុងគ្នា សុខចិត្តយល់ព្រមតែងតាំងអភិ សេកវិជ័យកុមារជាព្រះមហាក្សត្រ។ កាល នោះព្រះអង្គបានអាយុ២៥វស្សា ព្រះអង្គមានព្រះរាជបរមនាមព្រះបាទសម្តេចព្រះស្រីជ័យជេដ្ឋ នវិទូ រាជា រាមាធិបតីបរមបពតិ ព្រះបាទជ័យជេដ្ឋជាមហាក្សត្រទី១៣។

ក្នុងឆ្នាំចរ ចូលសករាជ១៩២ ជាមួយនឹងព្រះនាងភគវតី^(១) ព្រះអង្គបានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះ អង្គព្រះនាមជេដ្ឋាជ័យកុមារ ព្រះនាងភគវតី បើតាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិល ក្នុងស្រុកស្អាងខេ ត្តកណ្តាល ត្រូវជាប្អូនបង្កើតរបស់ព្រះបាទជ័យជេដ្ឋ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ជាមួយនឹងព្រះនាង ភគ វតីដដែល ព្រះអង្គមានបុត្រីមួយព្រះអង្គទៀតព្រះនាមតារាវតី។ ក្នុងរាជស្តេចអង្គនេះ ព្រឹត្តិ ការណ៍ដែលគេអាចគាត់សំគាល់បាននោះ គឺ ដំណើរទស្សនកិច្ចយ៉ាងយូររបស់ព្រះអង្គដែល ដើរមើលត្រួតត្រាទឹកដីខ័ណ្ឌសីមា អស់ពេលមួយឆ្នាំ៥ខែ កាលនោះក្នុងឱកាសដែលព្រះអង្គ គ្មាន វត្តមាននៅរាជធានីមហានគរ ព្រះអង្គ បានផ្ទុកផ្អាកកិច្ចការនគរឲ្យសម្តេចចៅហ្វាទល្លហៈ ^(២) និងនាម៉ឺន៤នាក់កាន់កាប់ជំនួស ក្រៅពីនេះគេពុំ ឃើញមានព្រឹត្តិការណ៍អ្វីជាសំខាន់គួរឲ្យ ចាប់អារម្មណ៍ឡើយ។ ព្រះបាទស្រីជ័យជេដ្ឋសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាបាន៦០ឆ្នាំ ព្រះ អង្គចូល ទិវង្គតនៅឆ្នាំរកា ក្នុងព្រះជន្ម៩៤វស្សា។

៩.២ ព្រះបាទជេដ្ឋជ័យ

ព្រះរាជបុត្ររបស់ព្រះអង្គ ព្រះជេដ្ឋាជ័យកុមារ ត្រូវឡើងសោយរាជ្យបន្ត ហើយពិធីអភិសេក បានប្រព្រឹត្តទៅនៅថ្ងៃ ៩កើត ខែបុស្ស ឆ្នាំរកា ព.ស.១៣៩៧ ត្រូវជាគ.ស.៨៥៣ ដោយមានព្រះ រាជបរមនាមព្រះបាទសម្តេច បរមជេដ្ឋាជ័យ រាមាធិបតី រាមាធិបតី កាលនោះព្រះអង្គទើបតែ បានព្រះជន្ម២៥វស្សា។ ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រទី១៤^(៣)។

ព្រះអង្គមានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាម ស័ង្ខកុមារ ដែលបានប្រសូត្រឆ្នាំកុរ ច.ស. ២២៥។ នេះបើតាមពង្សាវតារ សម្តេចរាជជូន។ ចំណែកពង្សាវតារវត្តទឹកវិល បានសរសេរថា ព្រះជេដ្ឋាជ័យ បានរៀបអភិសេកជាមួយនឹងប្អូនបង្កើតព្រះ អង្គព្រះនាមតារាវត្តី ដែលព្រះអង្គ បានថ្វាយឋានជាព្រះអគ្គមហេសី ជាមួយនឹងព្រះអគ្គមហេសីនេះ ព្រះសេដ្ឋាជ័យបានព្រះរាជ បុត្រមួយព្រះអង្គ ទ្រង់ព្រះនាម បទុមរាជា ដែល ប្រសូត្រក្នុងឆ្នាំរោង ហើយជាមួយនឹងព្រះម្តង មាលាវត្តីបាន ព្រះរាជបុត្រីមួយព្រះនាមសុភវត្តី ដែលប្រសូត្រក្នុងឆ្នាំឆ្លូវ។

អាយុបាន២១ឆ្នាំ ក្នុងឆ្នាំឆ្លូវ ដោយតបប្រមល់ មិនអាចរស់នៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំងតទៅ ទៀតកើត ព្រះបទុមរាជា សុំឪពុកទៅសាងផ្នួស ឬសជាសង្ឃនៅឯភ្នំគូលេន។ រឺព្រះនាងសុភវត្តី កាលបានអាយុ១៦ឆ្នាំ ថ្ងៃមួយបានសុំសេចក្តីអនុញ្ញាតិ ពីព្រះបិតា ដើម្បីធ្វើដំណើរទៅ ក្រសាល កំសាន្តលេងតាមមាត់សមុទ្រ។ នៅពេលដែលនាងកំពុងតែដើរប្រពាតព្រៃ ចៃដន្យអ្វី ស្រាប់តែមានខ្យល់ព្យុះសង្ឃរា បក់បោក និងភ្លៀងបង្កុរ មកយ៉ាងខ្លាំងក្លា ចំនួនបីថ្ងៃបីយប់ ធ្វើ ឲ្យព្រះនាងរង្វេងផ្លូវក្នុងព្រៃភ្នំរកទិសទីចេញមិនរួច។ ព្រះមហាក្សត្រជាឪពុក និងម្តាយបានឲ្យ នាម៉ឺនមន្ត្រី សេនា ប្រជាជននាំគ្នាកាប់ផ្តារព្រៃ ដើររុករាវរកគ្រប់ច្រកល្អក រហូតដល់សមុទ្រ តែ នៅតែរកមិនឃើញ។ កន្លែងព្រៃភ្នំដែលព្រះមហាក្សត្រ និងពលទាហានដើររកព្រះនាងសុភវត្តី បានជាប់ឈ្មោះថា «ភ្នំជ្រាវ» រៀងរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ។ បីខែកន្លងមក ដោយរកកូនមិនឃើញ និង ដោយក្តីអស់សង្ឃឹមព្រះបាទជេដ្ឋាជ័យ ក៏ដាច់ចិត្តនាំមុខមន្ត្រីពលរេហ៍ត្រលប់ចូលព្រះរាជ ធានីវិញ។

នឹងនិទានពីព្រះនាងសុភវត្តី នាងរង្វេងរកទិសទី រកច្រកផ្លូវត្រលប់មកព្រះពន្លាមិនឃើញ ទាល់តែសោះ ពីព្រោះទេវតា ធ្វើអន្តរាគមន៍ចុះមក បំបិទបំបាំងផ្លូវ(៤)។ ដើរតត្រកវិលចុះវិល ឡើងរកវិរកផ្លូវមិនឃើញ នាងសុភវត្តី ស្រេកឃ្លានហៅបាត់អស់កម្លាំងជាខ្លាំង ដាក់ខ្លួនចុះ អង្គុយ សំរាកដោយក្តីមួរហួងអស់សង្ឃឹម នាងក្រលេកមើលទៅជិតឆ្ងាយ ឃើញទឹកមួយថ្នក ដក់ក្នុងស្នាមដានជើងដំរី។ ដំរីនេះជាដំរីស នាងលូកដៃ ទៅក្បងទឹកយកមកសោយចំអែតកា យ។ ពេលវេលាកន្លងយូរមក ព្រះនាងបានអ្នកស្រុកអ្នកភូមិភ្នំជ្រាវទទួលចិញ្ចឹម បីបាច់ទំនុកបំ រុង ព្រម ទាំងនាំគ្នាសង់ដំណាក់ថ្វាយព្រះនាង ដំណាក់នេះជាប់ឈ្មោះ «គុកព្រះរាជមន្ទី» ត រៀងមក។ ពីថ្ងៃនោះមក ព្រះនាងរស់លាយលំជាមួយនឹង ប្រជានុរាស្ត្រតំបន់ជ្រាវ(៥)។ បាតុភូតអស្ចារ្យដែលគេមិនអាចយល់ស្មានបាន គឺមិនយូរប៉ុន្មានផង ព្រះនាងសុភវត្តីទ្រង់មាន គភ៌គ្រប់ថ្ងៃខែ កាលណា ព្រះនាងប្រសូត្របានកូនប្រុស ដែលព្រះនាងដាក់ឈ្មោះថា ពញាជ័យ។ ចំណែកព្រះមហាក្សត្រវិញ ព្រះបាទជ័យជេដ្ឋាជ័យ ព្រះអង្គ បានចូលទិវង្គតនៅឆ្នាំជូត ក្នុងព្រះជន្ម ៨៧វស្សា ដោយជំងឺចាស់ជរា។ ព្រះអង្គសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាបាន

៦៤ឆ្នាំ។ គ្រានោះព្រះរាជបុត្រ ព្រះសង្ឃចក្រវិញដែលទើបតែបានអាយុ១៤វស្សា បានឡើងគ្រង រាជ្យសម្បត្តិ បន្តពីព្រះបិតា នៅថ្ងៃ១ កើត ខែផល្គុន ឆ្នាំជូតព.ស.១៤៦០ ម.ស ៨៣៤. ច.ស .៦៧៨ ត្រូវជា គ.ស. ៩១៦។ ព្រះអង្គមានព្រះបរមរាជនាមព្រះ បាទសម្តេចព្រះសង្ឃចក្រវិញ រាជាធិរាជ។ ព្រះសង្ឃចក្រជា ក្សត្រខ្មែរទី១៥ ដែលគេបានដាក់ឈ្មោះថា ស្តេចគំលង់ ព្រះអង្គ បានលើកឋានៈព្រះនាងកើត ដែលជា ព្រះរាជវង្សជាព្រះអគ្គមហេសីដែលមានព្រះនាមថ្មី ជាសម្តេចព្រះគតិស្រីចក្រវិញ ក្នុងច.ល.៣១៤ ជាមួយនឹងព្រះនាងកើត ព្រះអង្គបានព្រះរាជ បុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមចក្រវិញ។

ព្រឹត្តិការណ៍សំខាន់ ដែលពង្សាវតារខ្មែរបានកត់សំគាល់ក្នុងរាជព្រះអង្គ បានកើតឡើង ក្រោយ ដែលព្រះអង្គសោយរាជ្យសម្បត្តិបាន ៤៤ឆ្នាំ។ កាលនោះព្រះអង្គមានព្រះជន្ម៥២វស្សា នេះបើតាម ពង្សាវតារវត្តទឹកវិល។ ដើមហេតុនោះគឺ បណ្តាលមកពីព្រះបាទសង្ឃចក្រ មិន បានគ្រប់គ្រងផែនដី ដោយសុចរិតយុត្តិធម៌ត្រឹមត្រូវតាមទសពិធរាជធម៌។ ដែលជាប្រភពធ្វើឲ្យ ប្រជាពលរដ្ឋ និង នាម៉ឺន មុខមន្ត្រីគ្រប់ជាន់ថ្នាក់រងទុក្ខវេទនា ក្តៅក្រហាយមិនសប្បាយចិត្ត ជា ពិសេស នាម៉ឺនដែលមានដើមកំណើតជានាគ។ នាម៉ឺននាគទាំងនេះ ដែលធ្លាប់ចូលមកបំរើទឹក ដីខ្មែរតាំងពីសម័យរាជ្យព្រះថោង នាងនាគ សុទ្ធតែមានបុណ្យបារមីវិទ្ធិតេជៈខ្លាំងពូកែ។

ថ្ងៃមួយ, នាឱកាសព្រះអង្គយាងចុះមករោងជុំនុំ ស្រាប់តែព្រះអង្គទតឃើញពួកនាម៉ឺននាគ ប្រកាន់អាកប្បកិរិយាច្រលើសបើស មិនសម រម្យ ឈរឡើងនៅស្ងៀម មិនព្រមលុតជង្គង់ ថ្វាយបង្គំព្រះអង្គដូចប្រក្រតី ព្រះសង្ឃចក្រទ្រង់ពិរោធ ខឹងក្រេវក្រោធយ៉ាងខ្លាំង ដកដាវដេញ តាម ប្រហារជីវិតនាម៉ឺននាគទាំងនោះ។ នាម៉ឺននាគមិននៅស្ងៀម បណ្តោយឲ្យព្រះមហាក្សត្រ ពិឃាតឡើយ។ គេនាំគ្នាព្រួសពិសដាក់មុខព្រះសង្ឃ ចក្រ ហើយនាំគ្នាវត់បាត់អស់ទៅ ចាប់ តាំងពីថ្ងៃនោះមក នាម៉ឺន និង ពពួកនាគឈប់ចេញមកជួយ គ្រប់គ្រងកសាងថែរក្សាស្រុកខ្មែរ ដូចដើម ទៀតហើយ។

ចំណែកព្រះសង្ឃចក្រវិញ ដែលមានពិសនាគប្រលាក់ជាប់ពេញមុខ ខំដូតដុសលាង និង ប្រើអស់គ្រប់មធ្យោបាយដែរ តែនៅតែមិនជ្រះ ស្អាត។ មិនយូរប៉ុន្មាន ព្រះភ័ក្ត្រព្រះអង្គកើត មានជំងឺឃ្លង់ភ្លើង គ្មានគ្រូពេទ្យឃ្លាណាមួយអាចមើលព្យាបាលជំងឺព្រះអង្គបានជាសះស្បើយ ឡើយ។ ព្រះអង្គត្រូវបានប្រជានុរាស្ត្រទូទាំងប្រទេសដាក់ឈ្មោះថា ស្តេចគំលង់ ជារៀងរហូតម ក។ ដំណឹងនេះបានលឺទៅដល់ព្រះសង្ឃរក្ខមូល ដែលគង់នៅលើភ្នំគូលែន ដោយក្តីអាណិតមេ ត្តាធម៌ប្រោសប្រណី ព្រះអង្គ បានបង្គាប់ប្រើសិស្សជំនិតមួយអង្គ ឲ្យចុះពីភ្នំធ្វើដំណើរទៅព្រះ មហានគរ យកថ្នាំទៅព្យាបាលជំងឺព្រះរាជា។ ព្រះធុតុង្គរក្ខមូលនេះ បើតាមពង្សាវតារវត្តទឹក

វិល គ្មាននរណាក្រៅពីព្រះអង្គបទុមរាជា បុត្រ ច្បងព្រះជេដ្ឋាជ័យ និង ត្រូវជាបងបង្កើតរបស់ ព្រះបាទស័ង្ខតក្រនោះទេ។ ទៅដល់គាល់ជួបព្រះមហាក្សត្រកាលណា ព្រះសង្ឃជាសិស្សបាន ទូលថ្វាយ អំពីបេសកកម្ម និង ពិធីព្យាបាលជំងឺរបស់ព្រះអង្គ។ ព្រះសង្ឃបង្គាប់ឲ្យគេដាំទឹកថ្នាំ មួយថ្លាង កាលណាទឹកពុះ ស្តេចត្រូវយាងចុះក្នុង ទឹកពុះ ពេលនោះលោកចាក់រោមថ្នាំមួយ មុខថ្មីទៀតបញ្ចូលជាបញ្ចប់ ខណៈនោះ ព្រះមហាក្សត្រ នឹងជាសះស្បើយ លែងមានជំងឺឃ្លង់ ភ្លើង ជាមិនខាន។ តែព្រះស័ង្ខតក្រមិនជឿតាមពុទ្ធដីការនេះឡើយ ព្រះអង្គសុំឲ្យព្រះសង្ឃចុះ ក្នុងទឹកក្តៅបង្ហាញជាមុខសិន ទើបព្រះអង្គជឿជា ក្រោយ។

គ្រានោះព្រះសង្ឃក៏ចាប់យកឆ្កែមួយបោះទៅក្នុងទឹកពុះក្តៅគគុក បន្ទាប់មកលោកបង់ថ្នាំធ្វើ ឲ្យឆ្កែនោះរស់ជីវិតឡើងវិញ ហើយជាចុង បញ្ចប់ ព្រះសង្ឃបង់ថ្នាំមួយមុខផ្សេងទៀតថែមទៅ ក្នុងទឹកក្តៅពុះ ធ្វើឲ្យឆ្កែមានជីវិតដឹងខ្លួន ហើយមានរូបរាងល្អស្អាតជាងមុន(៥) ទោះបីជា បាន ឃើញជាក់ស្តែង នឹងភ្នែកក៏ដោយ ក៏ព្រះស័ង្ខតក្រនៅតែមិនជឿ ហើយទាមទារឲ្យព្រះសង្ឃចុះ ក្នុងទឹកក្តៅពុះដោយផ្ទាល់ខ្លួន ដើម្បីបញ្ជាក់ ភាពស្មោះត្រង់ ធ្វើឲ្យស្តេចជឿ មានទំនុកទុកចិត្ត ព្រះសង្ឃសិស្សព្រះបទុមរាជ ក៏យល់ព្រមចុះក្នុងទឹកពុះ ព្រះអង្គបានផ្តាំធ្វើនឹងព្រះមហាក្សត្រ ស្តេចគំលង់ អំពីរបៀបវិធីបង់ថ្នាំ គឺដំបូងត្រូវបង់ថ្នាំដែលធ្វើឲ្យរាងកាយឡើងវិញ បន្ទាប់មកត្រូវ ដាក់ថ្នាំធ្វើឲ្យចេញមានជារូបរាង និងជា បញ្ចប់ត្រូវដាក់ថ្នាំធ្វើឲ្យមានជីវិតរស់មកវិញ(៦) មាន ពុទ្ធដីការចប់ ព្រះសង្ឃក៏និមន្តចុះភ្លាមទៅក្នុងថ្លាងដែលទឹកពុះក្តៅហុយទ្រលោម។

ជាមួយគ្នានោះដែរ នៅពេលដែលព្រះអង្គបានឃើញរូបរាងកាយព្រះសង្ឃកំពុងតែរលាយ ព្រះបាទស័ង្ខតក្រ ឬ ស្តេចគំលង់នឹកគិតឃើញ ថា «ព្រះគ្រូឧបជ្ឈាយ៍សង្ឃនេះ ត្រូវជាបង របស់យើង មានដើមកំណើតឈាមជ័រជាស្តេច សុភាសិតមួយបានដំណាលថា «កាលណា កើតជា ខ្លា ខ្លានោះតែងតែចង់ស៊ីសាច់ កាលណាកើតមកមានឈាមជាស្តេច មនុស្សនោះតែង តែចង់សោយរាជ្យជានិច្ច» បើយើងបង់ថ្នាំនេះឲ្យសង្ឃ នេះមានជីវិតមកវិញ លោកអាច នឹងតម្រូវ ឲ្យយើងចុះក្នុងទឹកពុះនោះជាមិនខាន ហើយក្នុងឱកាសដ៏ល្អនោះ លោកក៏អាចឆ្លៀតធ្វើឃាត យើង ហើយដណ្តើមយករាជបល្ល័ង្កថ្វាយបង់យើងបានងាយស្រួលបំផុត»។

គិតឃើញដូច្នេះ ស្តេចគំលង់ក៏ចាប់យកថ្នាំគ្រប់មុខគ្រវែងគ្រវាត់ចោលបាត់អស់ ហើយ បញ្ជាឲ្យសេនាអាមាត្យយកថ្លាង និងសំណែ សំណល់សពព្រះសង្ឃទៅចាក់ចោលត្រង់ភ្នំ បាខែង ដែលបន្តិចម្ខងៗ គេនិយមហៅ «ភ្នំបាក់ខែង»។ ដំណឹងអកុសលដែលស្តេចគំលង់បាន ធ្វើ ឃាតទៅលើរូបព្រះសង្ឃ បានលេចលឺទៅដល់ព្រះគ្រូដែលគង់នៅឯភ្នំគូលែន ព្រះអង្គនឹក ស្រណោះសោកស្តាយយ៉ាងខ្លាំងដល់សិស្ស ដែល ត្រូវបាត់បង់ជីវិត ដោយសារស្មារតីស្តេច

មួយអង្គដ៏សាហាវយង់ឃ្នង ព្រះអង្គទ្រង់ខឹងខ្លាល់ ហើយដាក់បណ្តាសាប្រទេចដល់ស្តេចគំលង់ និង ប្រទេសខ្មែរ ហេតុដូច្នេះហើយបានជាបណ្តាជនខ្មែរមួយភាគធំមានជំនឿថាកម្មលៀវវេរ ទុក្ខព្រួយវេទនា ស្លាប់ព្រាត់ប្រាស់បែកបាក់គ្រួសារ ដែលខ្មែរទាំងនគរធ្លាប់បានជួបប្រទះ រហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន គឺបណ្តាលមកអំពីពាក្យបន្ទាសានេះ។

រឿព្រះសង្ឃចក្រ ឬស្តេចគំលង់វិញ រហូតដល់អវសានជីវិត នៅតែមានជំងឺឃ្នងភ្លើងជាប់ខ្លួនជានិច្ច ព្រះអង្គសោយរាជ្យបាន៥៦ឆ្នាំ ហើយសុគត នៅឆ្នាំមមែ ក្នុងព្រះជន្ម ៦៩វស្សា។ ក្នុងពេលនោះដែរ នគរចំណុះតូចធំ១៤ ដែលស្ថិតនៅក្រោម អំណាចត្រួតត្រារបស់ប្រទេសខ្មែរ បាននាំគ្នា ប្រកាសឯករាជ្យភាព ផ្តាច់ខ្លួនចេញពីសង្គមជាតិ។

❖ កំណត់សំគាល់

១ - ជំងឺឃ្នងភ្លើងរបស់ស្តេចគំលង់ គឺជាជំងឺរបស់សង្គមខ្មែរដែលប្រជាជនទូទាំងប្រទេសបានជួបប្រទះតាំងតែពីអតីតកាល រហូតដល់ បច្ចុប្បន្នកាល បុព្វហេតុ គឺបណ្តាលមកអំពីមហាក្សត្ររបៀបធុន «ព្រះសង្ឃចក្រ» ឬ អ្នកគ្រប់គ្រងដែនដី មិនបំពេញភារកិច្ចខ្លួនឲ្យបានត្រឹម ត្រូវតាមក្រឹត្យក្រមធម្មវិន័យ ដែលជាប្រភពនាំមកនូវការរំជើបរំជួលក្តៅក្រហាយក្នុងផ្ទៃនគរ។ ការក្តៅក្រហាយមិនសប្បាយចិត្តនេះហើយ ដែលជំរុញបង្កបង្កើតឲ្យមានការបះទង្គិចគ្នា និង ការបាក់បែកប្រេះឆា ពិសេសដំបៅក្នុងសង្គមនេះ ក៏ដូចជាពិសរបស់មន្ត្រីនាគ ដែលបានព្រួស ទៅលើព្រះសង្ឃចក្រដែរ។ ព្រះមហាក្សត្រ ឬ អ្នកនយោបាយដឹកនាំប្រទេសជាតិ មិនអាចគេចវេរជៀសវាងឆ្លៀតយករូបខ្លួនឡើយ ទោះចង់ ឬមិនចង់ក៏ដោយ គេត្រូវតែរងទទួលពិសពុល ជំងឺឃ្នងមហារីក ដែលធ្លាក់មកកើតស្ទើរក្នុងសង្គមជាតិ។ ក្នុងសង្គមជាតិនិមួយៗ កាលណា អ្នកដឹកនាំគ្មានសមត្ថភាព មិនចេះចាត់ចែងរៀបចំនគរ មិនស្អាតស្អំ ពុករលួយ អយុត្តិធម៌ គ្មានវិន័យ គ្មានសន្តោសធម៌ គ្មានគិតអំពីផល ប្រយោជន៍ប្រជានុរាស្ត្រ និងប្រទេសជាតិ ហើយគិតតែបំផ្លិចបំផ្លាញលក់ដូរសម្បត្តិទ្រព្យកេរ្តិ៍អាករជាតិ យកមកបំពេញបំពោកក្រុមគ្រួសារ បក្សពួកសង្គមជាតិនោះនឹងកើតមានជំងឺឃ្នង ឬជំងឺមហារីកមើលមិនជាឡើយ ជំងឺនេះនឹងស៊ីរោលរាលគ្រប់ជាន់ថ្នាក់ រហូតទាល់តែរលាយ រលត់អស់នគរ។

ដើមព្យាបាលជំងឺឃ្នងមហារីកសង្គមឲ្យបានជាសះស្បើយដូចដើម ក្នុងប្រវត្តិស្តេចគំលង់ បុព្វបុរសយើងបានពន្យល់ ប្រាប់វិធីដោះស្រាយ រួចស្រេចមកហើយ ៖

- 1. ទី១ ត្រូវតែយកសង្គមនោះមកស្វែងរករោគជាប់អស់សិន,

2. ទី២ ត្រូវយកថ្នាំដាក់ឲ្យកើតមានរូបរាងវិញ ឬរៀបចំកំរិតដាក់ឲ្យមានស្ថាប័ន រចនាសម្ព័ន្ធ ត្រឹមត្រូវប្រសើរសំរាប់សង្គមជាតិ,
3. និងទី៣ ដាក់បញ្ចូលសង្គមជាតិនូវថ្នាំ ឬព្រលឹង ឬទ្រឹស្តីមនោគមវិជ្ជាជាតិ ដែលអាចធ្វើឲ្យសង្គមជាតិនោះ មានជីវិតរស់រានល្អបរិសុទ្ធ ប្រពៃទៅអនាគត។

២ -វិធីពិស្តារព្យាបាលសង្គមរបៀបនេះ អាចធ្វើឲ្យមានការឈឺចាប់ អាចធ្វើឲ្យអ្នកកាន់អំណាចមិនសប្បាយចិត្ត ពីព្រោះគេត្រូវអស់អំណាច និងបុព្វសិទ្ធិ ដែលជាប្រភពនាំឲ្យពួកដឹកនាំ ឬអ្នកនយោបាយទាំងនោះប្រឆាំង មិនយល់ស្របដោះស្រាយតាម។ អ្នកនយោបាយពួកនេះ ដែលប្រកាន់ និង ស្រលាញ់អំណាចផ្តាច់ការ ហើយដែលមិនធ្លាប់គិត អំពីប្រយោជន៍ជាតិ និង ប្រើកម្លាំងបាយ ដើម្បីកំចាត់បំផ្លាញគ្រូពេទ្យ ដែលមានបំណងចង់ព្យាបាលសង្គមជាតិ តួអង្គដាក់ស្តែងមានព្រះសង្ឃចក្រ ឬស្តេចគំលង់ជាឧទាហរណ៍ស្រាប់។ គេចាត់ទុកគ្រូពេទ្យសង្គម ជាតិដែលអាចរកមធ្យោបាយល្អដោះដូសប្រជាជាតិជាសត្រូវ ជាឧបសគ្គធំចំពោះអំណាចផ្តាច់ការ និង ផលប្រយោជន៍ក្រុមគ្រួសារបក្សពួក ផ្ទាល់របស់គេ។ ដូច្នេះ គោលបំណងទិសដៅរបស់គេ គឺត្រូវតែបំផ្លាញកំចាត់គ្រូពេទ្យ ឬ អ្នកស្នេហាជាតិទាំងនេះឲ្យផុតរលត់ពូជអស់ពីមុខ ពីមាត់របស់គេ។ គឺគេប្រើវិធីតែមួយដូចដែលព្រះសង្ឃចក្របានប្រើទៅលើព្រះសង្ឃ។

៣ -ក្នុងប្រវត្តិស្តេចគំលង់ មានចំណោទមួយបានផ្ទុះឡើងត្រង់ពាក្យ«គំលង់»កាលពីឆ្នាំ ១៩៦៨ លោក អូ ឈាង អ្នកឯកទេសខ្មែរយើងម្នាក់ ខាងផ្នែកភាសាខ្មែរ បានលើកយកពាក្យ «គំលង់» មកវែកញែកអធិប្បាយពន្យល់យ៉ាងល្អិតល្អន់ ក្នុងអត្ថបទមួយចុះផ្សាយក្នុងទំព័រទស្សនាវត្តិ Journal Asiatique (សារពត៌មានអាស៊ី) N CCLIV (លេខ ២៥៤) ភាគទី២ ដោយសំអាងទៅលើពាក្យសំស្ក្រឹត និង ទៅលើសិលាចារិក ប្រមាណជា៣០ មានសិលាចារិកនៅស្តុកកោះធំ សិលាចារិកសម័យអង្គរ លោកអូ ឈាង បានអះអាងបញ្ជាក់ថាពាក្យ «គំលង់» លេចក្លាយ ចេញមកពីពាក្យ « គន្លង » គន្លងមានន័យថា ផ្លូវ មាត់ ច្បាប់ ឬធម៌ ។ ក្នុងន័យនេះ ខ្មែរយើងតែងនិយមប្រើ និង និយាយដូចជា តាមគន្លងធម៌ មិនលុះដោយគន្លងធម៌ កូនលុះដោយគន្លងធម៌ គន្លងនង្គ័លជាដើម។ល។

ដោយមានការផ្លាស់ប្តូរទៅតាមទីកន្លែងភូមិសាស្ត្រ ការវិវត្តន៍របស់សង្គមកាលសម័យទៅតាមកាលវេលា និង ទៅតាមទីកន្លែងភូមិសាស្ត្រ ការវិវត្តន៍របស់សង្គមទៅតាមកាលសម័យទៅតាមកាលវេលា និង ទៅតាមការពេលនិយាយស្តី ពាក្យ គន្លង បានក្លាយបន្តិចម្តងៗទៅជាពាក្យក្លោង ឬមេ ឬកន្លោង ឬមេក្លោង ឧទាហរណ៍ ដូចជាពាក្យសសរកន្លោង ជាដើម។ល។

ចំណែកពាក្យ គំលង់ ដែលគេប្រើសំរាប់ សំគាល់ស្តេចគំលង់ ឬព្រះគំលង់វិញ គឺជាការភាន់ច្រឡំ បណ្តាលមកពីអ្នកប្រាជ្ញស្រាវជ្រាវបារាំងដែលស្គាល់ពាក្យពេចន៍ខ្មែរមិនច្បាស់លាស់ ហើយសំអាងតែទៅលើការស្តាប់សូរស័ព្ទភាសានិយាយ បានបកប្រែ និង សរសេរពាក្យ គន្លង ខុសន័យដើម ហើយធ្វើឲ្យក្លាយទៅជា គន្លង ឬគំលង់។ ដល់គេនាំគ្នាប្រែជាភាសាបារាំង ពាក្យ គន្លង ក៏ក្លាយទៅជា «Lépreux » ដូច្នេះហើយក្នុងការបកប្រែភាសាបារាំង តាមលោកអូ ឈាង ពាក្យ «ស្តេចកន្លោង» បានក្លាយទៅជា Roi Lépreux ហើយពាក្យបារាំងដែលនេះ កាលណា គេបកប្រែទៅជាភាសាខ្មែរវិញត្រលប់ ជាមានន័យថា «ស្តេចគំលង់» ។

ម្យ៉ាងមួយទៀតចំណុចមួយទៀតដែលធ្វើឲ្យយើងឆ្ងល់ ចោទសួរបញ្ជាក់នោះ គឺត្រង់រូបស្តេច គលង់ ឬព្រះគំលង់(៦) ត្រូវបានប្រជាជនខ្មែរ គ្រប់ច្រកល្អិតស្រលាញ់គោរពកោតខ្លាចទុកជាទី សក្ការបូជា ព្រះគំលង់ ដែលខ្មែរតែងតែទៅនាំ គ្នាអុចធូបបន់ស្រន់ដាក់ភ្លឺផ្កាធ្វើបុណ្យទាន ថ្វាយ និងគោរពជាប្រក្រតី មាននៅក្នុងអង្គរធំ និងមុខវត្តខណ្ឌលោម។ល។ តាមការពិតទៅ ក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រ គ្មានប្រជារាស្ត្រណាមួយ ស្រលាញ់ស្តេចគំលង់នោះឡើយ ពីព្រោះស្តេចអង្គ នេះ គ្មានទសពិធរាជ ហើយកាចសាហាវយោឃៅ ស្តេចនេះគិតតែអំណាច និងផល ប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន ធ្វើម្តេចនឹងចេះស្រលាញ់ ហើយ នឹងជួយប្រជានុរាស្ត្រទន់ខ្សោយដែលមាន ទុក្ខទោសនោះកើត? ដូច្នេះព្រះបដិមាករនេះ មិនមែនជាគំណាងស្តេចគំលង់ទេ ព្រះគំលង់នេះ បើយោងទៅតាមការវែកញែករបស់លោកអូ ឈាង គឺពិតជាព្រះកន្លោង ឬព្រះធម៌ ឬព្រះ ដែល មានធម៌ឬព្រះទ្រង់ធម៌។

1. ១ - គឺព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១៥ ព្រះស័ង្ខចក្រជាស្តេចអយុត្តិធម៌ គ្មានសន្តោសមេត្តាធម៌ គ្មានទសពិធរាជធម៌ ដែលគេស្អប់ខ្ពើមជាទី បំផុត,
2. ២ - គឺព្រះគន្លងឬ ព្រះកន្លោង ឬព្រះធម៌ ឬព្រះទ្រង់ធម៌ ដែលល្អបរិសុទ្ធ មានវិទ្ធិអំណាច តេជបារមី ចេះស្រលាញ់ការពារថែរក្សាផ្តល់ សេចក្តីសុខក្សេមក្សាន្ត និង ចម្រើនលូត លាស់ដល់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ ព្រះអង្គត្រូវបានខ្មែរទូទាំងនគរ ស្រលាញ់ចូលចិត្ត គោរពបូជា សុំសុខ ជ្រោកកោនក្រោមម្លប់បារមី។

ដោយសំអាងទៅលើហេតុការណ៍ និង ហេតុផលដូចបានរាប់រៀបរួចមកស្រាប់ ខ្ញុំយល់ និង ជឿជាក់ថាមានតួអង្គទាំង អស់ដល់ទៅពីរ ដែលមានលក្ខណៈផ្ទុយខុសគ្នាទាំងស្រុង គឺមិន មែន មានតួអង្គតែមួយគត់នោះទេ ក្នុងឈ្មោះស្តេចគំលង់ ឬព្រះគំលង់ ឬព្រះកន្លោងឬព្រះ គន្លង តួអង្គទីមួយគឺស្តេចគំលង់ ឬ ព្រះស័ង្ខចក្រ, ក្សត្រខ្មែរទី១៥ ក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ និង ទី ពីរ គឺព្រះគន្លង ឬព្រះកន្លោងដែលជាព្រះធម៌ ជាអ្នកការពារ ជាវិរៈបុរសស្នេហាជាតិ និងជាមេ

កោយគ្រប់គ្រង នៃនាំប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ ឲ្យឆ្ពោះទៅរកសេចក្តីចម្រើន សុខសេរីសួស្តីតាម ផ្លូវគតិធម៌

៦ -រូបព្រះកន្លោងឬ ព្រះគន្លង ដែលមានលាក់បង្កប់នូវអាថ៌កំបាំង បានធ្វើឲ្យអ្នកប្រាជ្ញ អ្នកស្រាវជ្រាវ សិប្បករ និង កវីនិពន្ធបរទេសជាច្រើន ចាប់អារម្មណ៍ដិតដាក់ជាប់ក្នុងចិត្តវិញ្ញាណដូចជា មូរ៉ា Moura ហ្គ្រូស្លីយេ Groslier ស៊ីដេស Coedes ការេរ៉ា Carera និង គីរម៉ាយ Gormaille ហើយលោក ពីធូរប៊ីណ័ត Pierre Benoit សមាជិកបណ្ឌិតសភាបារាំងយ៉ាងធំល្បីល្បាញមួយរូប បានយកឈ្មោះស្តេចគំលង់ឬ ព្រះគំលង់ ឬព្រះកន្លោង មកតាក់តែងនិពន្ធ ជារឿងប្រលោមលោក និង ដាក់ជាចំនងជើង « Le Roi lèpreux » ឬស្តេចគំលង់ ។

១០ ប្រវត្តិបក្សីចាំក្រុង

កាលដែលព្រះបាទស័ង្ខចក្រ ឬ ស្តេចគំលង់ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១៥ ចូលទីវង្គត ព្រះចក្រ ព័ត្រ ព្រះរាជបុត្រព្រះអង្គ បានឡើងសោយរាជ្យ សម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាជាបន្តពីព្រះបិតា។ ព្រះអង្គមានព្រះជន្ម ២១វស្សា។ ពិធីអភិសេកព្រះចក្រព័ត្រ ជាព្រះមហាក្សត្រ បានប្រារព្ធយ៉ាង ឱឡារិក នៅថ្ងៃ ៣កើត ខែចេត្រ ឆ្នាំរក ព.ស.១៥១៦, ត្រូវជា ម.ស.៨៩៤ ច.ស. ៣៣៤ និង ត្រូវជា គ.ស.៩៧២ ព្រះអង្គជាស្តេចខ្មែរទី១៦ ហើយ មានព្រះរមនាមព្រះបាទសម្តេចព្រះចក្រព័ត្រាធិរាជ បរមបព័ត្រ។ ព្រះអង្គគង់ និង មានបរមរាជវាំង នៅមហានគរដដែល។

ព្រះបាទចក្រព័ត្រមានព្រះរាជបុត្រពីរព្រះអង្គ។ បុត្រច្បងព្រះនាមបទុមកុមារ ប្រសូត្រនៅឆ្នាំឆ្លូវ។ ព្រះរាជបុត្របន្ទាប់ ព្រះនាមសិរីកុមារ ប្រសូត្រនៅឆ្នាំរកា ច.ស.៣៥៩។ ជាមួយគ្នានោះ អ្នកម្នាងកែវ មហេសីមួយទៀតរបស់ព្រះចក្រព័ត្រ ក៏មានគភ៌ដែរ គឺនៅក្នុងឆ្នាំជូត ព.ស. ១៥៤៤ ត្រូវជាគ.ស.១០០០។

១០.១ ដំបងគ្រញូង

សម័យមួយ ព្រះរាជាបានចេញបញ្ជាអោយនាម៉ឺនមុខមន្ត្រីកេណ្ឌប្រជានុរាស្ត្រ គ្រប់ខេត្តខ័ណ្ឌសំរាប់យកមកកាប់ឈើ សាងសង់ព្រះបរម រាជវាំង និង បាចទឹកសំអាតស្រះអូរប្រលាយតូចធំក្នុងព្រះនគរ។ ព្រឹត្តិការណ៍កំណែនេះ បានធ្វើអោយប្រជាជនខ្មែរទាំងស្រីទាំងប្រុស ខឹងសំបាក្តៅក្រហាយគ្រប់ៗគ្នា។ ដោយសារខ្លាចអំណាចស្តេច ខ្លាចទទួលទោសពៃ ម្នាក់ៗចេះតែខំខាំមាត់សង្កត់ធ្មេញគោរពធ្វើតាមតែបញ្ជា។

ក្នុងចំណោមប្រជាជនកំណែទាំងនោះ មានបុរសកំលោះម្នាក់ មានមាំជំនំបុរខ្មៅ ឈ្មោះនាយ គ្រញូង។ ថ្ងៃមួយ នាយញូងត្រូវដល់វេននៅចាំជុំរុំ ហើយមានការកិច្ចដាំស្លចំអិនម្ហូបអាហារសំរាប់ ក្រុមកំណែនឯទៀតដែលចេញទៅបំពេញការងារ។ ដាំបាយឆ្អិនកាលណា នាយញូង រកអ្វីមកជ្រួយបាយមិនបាន នាយងាកឆ្វេងងាកស្តាំ ស្រាប់តែ

ក្រលេកទៅប្រះឃើញមែកដើមរកាខ្មៅ នាយក៏ឈោងចាប់យកមែកដើមរកាខ្មៅនោះ មក ជ្រួយបាយ។ រំពេចភ្លាមនោះ បាយសស្គុសក៏ប្រែពណ៌ ទៅជាខ្មៅ។ ដោយក្តីហៅហាត់ និង ឃ្លានផង នាយញ្ជូងក៏កាយញាត់ៗ បរិភោគបាយពណ៌ខ្មៅនោះ ទាល់តែអស់រលីងពីខ្វះ។ បន្ទាប់មក នាយញ្ជូងក៏ចាប់ផ្តើមដាំបាយថ្មីសំរាប់សមាជិកកំណែនឯទៀត។ តែម្តងនេះដល់ នាយរកមែក ឈើដើមរកាខ្មៅនោះមកជ្រួយបាយ ស្រាប់តែមែកនោះបាត់ស្រមោល រកមិន ឃើញ មែកដើមរកាខ្មៅដែលបាត់ទៅ នោះគេមិនដឹងឡើយថា ជាអន្តរាគមន៍ទេពតា ឬខ្មោច អារក្ស យកមកដាក់ ហើយលាក់បំបាំងយកទៅវិញ? ពង្សាវតារ វត្តទឹកវិល ក្នុងស្រុកស្អាងខេត្ត កណ្តាលបានកត់ត្រាទុកមកថា ដោយគុណបុណ្យបារមីនាយញ្ជូងត្រូវឡើងធ្វើជាស្តេច ទើប បានជា ទេវតាចុះមកជប់បណ្តុះអោយមានដើមរកាខ្មៅ ដុះនៅចំកណ្តាលកន្លែងដែលពួក កំណែនរបស់នាយ បោះជំរុំតាំងទី។ ហើយនាយញ្ជូងធ្លាប់បានបង្គាប់អោយកូនចៅក្រោម បង្គាប់ កាប់ដើមរកានោះធ្វើជាអុសដុត។ នៅសល់តែខ្លឹមដើមរកាខ្មៅ ទេ ដែលគេមិនទាន់ដុត ហេតុដូច្នេះហើយបានជានៅពេលខ្លះវែកជ្រួយបាយ នាយញ្ជូង លូកដៃចាប់យក ខ្លឹមរកាខ្មៅ។ គ្រានោះនាយញ្ជូងអាយុ ២១ ឆ្នាំ។

គ្រាន់តែបរិភោគបាយនោះឆ្អែត នាយញ្ជូងក៏ចាប់ផ្តើមមានកម្លាំងខ្លាំងក្លា កើនឡើងប្រសិទ្ធ ជាលំដាប់ ដោយមិនដឹងខ្លួន។ គឺនៅពេលដែល នាយញ្ជូងចាប់ទាញពត់មែកដើមឈើទាល យកមកដាក់ព្យួរសង្រែកបាយ ទើបនាយដឹងថាមាន កំលាំងខ្លាំងអស្ចារ្យស្មើនឹងដំរីសារប្រាំពីរ ។ នាយញ្ជូងអាចពត់កាច់ និង ដកដើមឈើទាលបានយ៉ាងស្រួលមិនបាច់ខំ។ ក្រុមកំណែន ទាំងអស់កាលបើបានឃើញមហិទ្ធិវិទ្ធិបារមីនាយញ្ជូង ក៏នាំគ្នាបាក់បបខ្ជបខ្ជាច កោតស្ងប់ស្ងែង គោរពបូជាទុកជាអ្នកមានបុណ្យ។ ម្នាក់ៗ យល់ និង ជឿថានាយញ្ជូងជាតួអង្គព្រះបាទធម្មិក ដែល យាងចុះមកចាប់កំណើតជាមនុស្សលោក ដើម្បីស្រោចស្រង់ និង លើកស្ទួយដង្ហែព្រះ ពុទ្ធសាសនា។ ប្រជាជនកំណែនទាំងនោះនាំគ្នាសុំចុះ ចូល បំរើនាយញ្ជូង ហើយសុំតែងតាំង អោយឡើងធ្វើជាស្តេច។

នាយញ្ជូងមានដើមកំណើតនៅ ស្រុកសួនមង្គុតឪពុកឈ្មោះសួន ម្តាយឈ្មោះសែន មុន នឹងនាយញ្ជូងមកទំពោះម្តាយ បុរសជាឪពុកបានសុបិនឃើញព្រះកាល(១) យកដាវមកហុច ប្រគល់អោយ។ លោកគ្រូចៅអធិការវត្តភ្នំ បានទស្សន៍ទាយថា ប្តីប្រពន្ធគាត់នឹងបានកូនប្រុស ។ កូនប្រុសនោះនឹងបានឡើងសោយរាជ្យ តែមិនបានអាយុវែងទេ។ នៅពេលដែលគាត់មាន ផ្ទៃពោះ នាងសែនតែងចង់បរិភោគប្រមាត់ដី(២) នាយសួនជាប្តីតែងតែទៅកាត់បះយកមកចម្អិន ធ្វើអាហារអោយប្រពន្ធបរិភោគតាមចំណង់ជាប្រក្រតី។ គ្រប់ថ្ងៃខែពេលវេលាកាលណា ថ្ងៃ ៦កើត ខែពិសាខ ឆ្នាំថោះព.ស ១១៥៤ និង ត្រូវជា គ.ស២១២ នាងសែន សំរាលបានកូន

ប្រុសមួយឈ្មោះញ៉ង។ ទារកនោះមានសំបុរខ្មៅ ស្រអែមស្វាយ ដែលជាហេតុនាំអោយម្តាយឪពុកដាក់ឈ្មោះថា «អាញង» ធំបន្តិចនាយញ៉ងបានទៅរៀនសូត្រស្វាធារ្យ នៅវត្តភ្នំជាមួយនឹង លោកគ្រូចៅអធិការ។

ក្នុងឆ្នាំដែលព្រះមហាក្សត្រតំរូវអោយកេណ្ឌកៀរប្រជារាស្ត្រមកកាប់ឈើ ជញ្ជូនថ្ម នាយញ៉ងត្រូវបានចៅហ្វាយខេត្ត ចាត់អោយធ្វើជាមេ រយពូកកំណែន ហើយបញ្ជូនទៅបំពេញការងារឯមហានគរ។ នាយត្រូវគេបង្គាប់អោយទៅកាប់ឈើ និង ជញ្ជូនថ្មនៅជើងភ្នំដងរែក ក្រុមកំណែនខ្លះទៀតក៏មានទៅធ្វើការងារភ្នំតូលែនដែរ។

នៅពេលដែលនាយញ៉ងកំពុងតែមានកំលាំងកើនមហិមាដូចជំរើសារទាំងប្រាំពីរ ស្រាប់តែមានដំបងមួយបានលេចចេញ មកយ៉ាងអស្ចារ្យ។ នាយញ៉ងរើសយកដំបងនោះមកធ្វើជាអាវុធគឺជាដំបងឈើត្រញូង មានប្រវែងប្រាំហត្ថមួយចំអាម នាយញ៉ងចាប់យកដំបងត្រញូងមកត្រីវិលញាប់ស្មៅ ដូចកងចក្រ ហើយនាយក៏អាចហាក់លោតបានកំពស់ដល់ទៅ១៥ ហត្ថដែរ។ មនុស្សម្នាទាំងឡាយដែលបានឃើញវិទ្យុចេស្ដានាយញ៉ងខ្លាំងអស្ចារ្យដូច្នេះ បាននាំគ្នាដាក់ឈ្មោះអោយថា «ដំបងត្រញូង» ជាប់រៀងរហូតមក។ ដឹងច្បាស់ថាខ្លួនមានកំលាំងខ្លាំងក្លាពូកែលើសអស់មនុស្សធម្មតា ហើយមានវិទ្យាបុណ្យអំណាច នាយញ៉ងក៏ចាប់ផ្តើមបែកគំនិត ចង់សោយរាជ្យធ្វើជាស្ដេច ដូចដែលក្រុមជនកំណែនបានស្នើសុំ។ នាយញ៉ង ស្រែកប្រកាសប្រាប់ពួកកំណែនទាំងអស់ អោយឈប់កាប់ឈើដែលសំរាប់យកទៅសង់ព្រះរាជវាំងស្ដេច។ ក្រុមកំណែនទាំងអស់ត្រូវកាប់ឈើធ្វើដំបងព្រនង់ នាំគ្នាប្រដាប់អាវុធមានកាំបិត ដាវលំពែង ពូថៅ ព្រួញស្នា ហើយនាំគ្នារៀបចំហ្វឹកហ្វឺនជាកងទ័ព ដើម្បីចេញដំណើរទ័ពទៅវាយវាំងប្រហារស្ដេចក្រព័ត្រ។ ប្រជាជនទាំងអស់បានស្មោះស្ម័គ្រនាំគ្នាមូលមី ដើរតាមដំបងត្រញូង។ ដូច្នេះគេអាចរួចពីកំណែន លែងហត់នឿយកាប់ឈើជញ្ជូនថ្មបំរើស្ដេចទៀត។

ដំបងត្រញូងលើកទ័ព ១០ម៉ឺននាក់ច្បាំងលោមព័ទ្ធព្រះមហានគរ(៣) ព្រះមហាក្សត្រព្រះចក្រព័ត្រ គ្រានោះដែលកំពុង តែមានជំងឺរោគា ព្យាធិជាទំងន់ បានចែកទ័ពជាពីរអោយចេញទៅទប់ទល់ នឹងដំបងត្រញូង។ ទ័ពផ្នែកទីមួយត្រូវចេញទៅក្រៅទីក្រុង វាយប្រយុទ្ធប្រឈមមុខ ផ្ទាល់ នឹងសត្រូវ ឯទ័ពផ្នែកទីពីរវិញត្រូវនៅប្រចាំការ ការពាររាជធានី ការបះទង្គិចរំលោភផ្ទាល់ គ្នារវាងកងទ័ពទាំងពីរមានសភាពខ្លាំងក្លាគួរអោយ រន្ធត់។ ទាហានពលសេនាទាំងសងខាងស្លាប់ និង របួសជាច្រើនមីដេរដាស។ ប៉ុន្តែមិនយូរប៉ុន្មានទ័ពដំបងត្រញូងក៏ចាប់ផ្តើមមានប្រៀបជាង ហើយក៏យកបានជោគជ័យកំទេចអស់ទ័ពទី១ របស់ស្ដេច។ ដំបងត្រញូងវាយសំរុករុលតទៅមុខទៀត រហូតដល់ទៅព័ទ្ធជុំជិតព្រះមហានគរ។ ខាងព្រះមហាក្សត្រ នៅសល់តែ

កងទ័ពទុកសំរាប់ការពារទីក្រុងតែប៉ុណ្ណោះ។ ទោះបីដូច្នេះក៏ដោយ ក៏កងទ័ពរបស់ដំបងគ្រញូងនៅតែពុំទាន់ វាយដណ្តើមយករាជធានីបានជ័យជំនះផ្តាច់ព្រ័តទៀត ក្នុងអោកាសនោះ ដំបងគ្រញូងចាត់ពលសេនាគ្រប់រូប អោយប្រដាប់មានជាប់នឹងខ្លួន នូវចន្ទៈ និងជ័រឈើ យប់ជ្រៅកណ្តាលអទ្រាឈានចូលមកដល់កាលណា ដំបងគ្រញូងក៏បញ្ជាអោយវេហ៍ពលទាំងអស់វាយប្រហារសន្លប់ សន្លាប់យ៉ាងគគ្រឹកគគ្រេង ដាក់ជណ្តើរលោតផ្លោះឡើងកំផែងមហានគរយ៉ាងហ័យរហ័ស ហើយចាក់ស្រោចស្រប់គប់ដុតជ័រឈើបោះចូលទៅ លើផ្ទះសំបែងក្នុងបរិវេណក្រុង មិនយូរប៉ុន្មាន កងទ័ពព្រៃរបស់ដំបងគ្រញូងក៏វាយកំទេចទ្វារមហានគរបានដោយជោគជ័យ ហើយក៏រត់ស្រ រត់រុកចូលវាយលុក រុលប្រហារកាប់ចាក់សំលាប់យ៉ាងសាហាវឥតត្រាប្រណី កងទ័ពព្រះរាជា និង ប្រជាពលរដ្ឋស្លូតត្រង់ ទាំងស្រីទាំងប្រុស ទាំងចាស់ទាំងក្មេង ។ គ្រានោះ ព្រះមហាក្សត្រព្រះចក្រព័ត្រ ដែលកំពុងតែមានជំងឺយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរនៅលើព្រះទ័នកាលបើលឺសូរអាវុធបះទង្គិច គ្នា លឺសូរភ្លើងកំពុងឆាបឆេះព្រះបរមរាជវាំង លឺសូរសំលេងសំរែកហើកព្រ័ញរអឹងកង លាយលំទៅដោយការយំយែកស្រែកឈឺចុកចាប់ ព្រះអង្គខំប្រឹងងើបឈរ ដកព្រះខ័នរកចេញទៅតស៊ូតែព្រះអង្គត្រូវ ដួលធ្លាក់មកលើព្រះក្រលាបន្ទុំសុគតក្នុងគ្រានោះទៅ។

ពង្សាវតារសម្តេចរាំងជួនបានសរសេរថា ព្រះបាទចក្រព័ត្រព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១៦ បានសុគតនៅឆ្នាំជូត ក្នុងព្រះជន្ម ៤៩ស្សា។ ព្រះអង្គ សោយរាជ្យបាន ២៩ឆ្នាំ។ ពង្សាវតារវត្តទឹកវិលបានបញ្ជាក់ថា ដំបងគ្រញូង កាលបានជ័យជំនះត្រួតត្រានគរហើយ បានរៀបចំធ្វើបុណ្យបូជា ព្រះសពព្រះចក្រព័ត្រ ហើយយកព្រះអដ្ឋិធាតុព្រះអង្គទៅបញ្ចុះតម្កល់ទុកក្នុងភ្នំក្រោម។

ថ្ងៃ១០កើត ខែពិសាខ ឆ្នាំឆ្លូវ ព.ស.១៥៤៥, ត្រូវជា ម.ស.៩២៣ និង គ.ស១០០១ ដំបងគ្រញូង កូនរាស្ត្រសាមញ្ញដែលជា ពូជចេញមកពី ស្រទាប់ប្រជាកសិករ បានទទួលអភិសេកឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា។ ដំបងគ្រញូង ក្លាយទៅជាស្តេចខ្មែរទី១៧ បន្ទាប់ពីព្រះ បាទចក្រព័ត្រ ហើយបានដាក់ឈ្មោះថ្មីជាព្រះមហាក្សត្រថា ព្រះបាទគោតម្ត អមរទេវរាជ។

គ្រាន់តែបានជ័យជំនះ កាន់អំណាច និង សោយរាជ្យក្លាម ស្តេចដំបងគ្រញូងមិនបង្អង់ទុកអោយព្រះរាជវង្សព្រះមហាក្សត្រមុនបានសុខ ឡើយ។ ព្រះអង្គចេញបញ្ជាទៅគ្រប់មន្ត្រីពលសេនានៅតាមស្រុកភូមិតំបន់នានា ក្នុងព្រះរាជណាចក្រ អោយដើរស្រាវជ្រាវឆែកឆេរ រក ចាប់ចងឃុំឃាំងសមាជិកក្រុមព្រះញាតិវង្សទាំងអស់ ហើយយកទៅសំលាប់ចោល ទាំងអស់ដោយដុតក្នុងភ្លើងទាំងរស់។

១០.២ ពញាត្រក ឬ ព្រហ្មកិល

កាលនោះព្រះបទុមកុមារ បុត្រច្បងព្រះបាទចក្រព័ត្រ ដែលទើបតែបានអាយុ ១៣វស្សា ភ័យភិតភិតឧបមា ហើយបានគេចលូចរត់ផុតពី កណ្តាប់ដៃពួកស្តេចដំបងគ្រញូង ព្រះអង្គបាន ទៅសាងផ្នួសជាសង្ឃក្នុងព្រៃភ្នំក្រមថ្ម ចាប់តាំងពីថ្ងៃនោះមក គេបានដឹងថាព្រះអង្គមិនដែល ទាក់ ទង ឬនិមន្តចេញចូលស្រុកភូមិអ្នកស្រុកឡើយ គេបានដឹងទៀតថា ព្រះអង្គបានរៀនចេះ ចងចាំគ្រប់សិស្សសាស្ត្រ វេទមន្តវិជ្ជាការខ្លាំងពូកែ អស្ចារ្យ។

ចំណែកព្រះរាជបុត្រទី២ ព្រះសិរិកុមារ^៥ ដែលទើបតែបានព្រះជន្ម៥វស្សា ជាមួយនឹងមេ ដោះ ខំរត់ពួនគេចរាងយក្សចខ្លួនដែរ តែរត់មិនផុត ត្រូវក្រុមសេនាដំបងគ្រញូងចាប់បាន ព្រះ សិរិកុមារ ត្រូវពលសេនាទាំងនោះ ចាប់ក្រវាត់បោះចូលទៅក្នុងភ្នំភ្លើងដុតសំលាប់នាកាល នោះ ពេលល្ងាចព្រលប់យប់ងងឹតទៅហើយ ហេតុតែសំណាងបុណ្យបារមីមកជួយទាន់ ស្រាប់តែពលទាហានមួយ ក្រុមមកដល់ មើលឃើញប្រទះនឹងភ្នែក ក៏កើតមានចិត្តសង្វេគ អាណិតអាសូរ នាំគ្នាលូចទាញអូស ព្រះសិរិកុមារចេញពីភ្លើងយកមកលាក់ទុកក្នុងគុម្ពោតព្រៃ ហើយក៏នាំគ្នារត់បាត់ទៅ។ ព្រះអង្គមិន សុគតទេ គ្រាន់តែត្រូវភ្លើងឆាបឆេះ រលេះរលួយ មាន ដំបៅស្លាកស្នាមពាសពេញរាងកាយតែ ប៉ុណ្ណោះ។

បន្ទាប់មកចៃដន្យអ្វី មានព្រះសង្ឃមួយក្រុមនិមន្តកាត់មកតាមនោះទៀត បានយល់បាន ឃើញ ព្រះសិរិកុមារក្នុងសភាព ដ៏សែនខ្លោចផ្សារដូច្នេះ ព្រះសង្ឃក៏កើតមានចិត្តមេត្តាករុណា រើសយក ទៅចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សា។ អស់កាលយូរបន្តិចមក ដំបៅរាជកុមារក៏បានជាសះស្បើយ។ តែដៃជើងរបស់ព្រះអង្គត្រូវឡើងក្រញើងក្រញង់រួញ ជាប់គ្នារកងើបដើរមិនកើត ដើម្បី នឹងធ្វើចលនាទៅមុខទៅក្រោយ ទៅឆ្វេងទៅស្តាំ ព្រះអង្គត្រូវតែខំប្រឹងរំកិលដោយគូថ ហេតុ នោះហើយ បានជាអ្នកផងទាំងពួងដាក់ឈ្មោះអោយថា ព្រហ្មកិល អ្នកខ្លះទៀតនិយមហៅថា ពញាត្រក។

នឹងអធិប្បាយនិយាយពីស្តេចដំបងគ្រញូង ក្សត្រខ្មែរទី១៧វិញ ព្រះអង្គសោយរាជ្យបាន៧ ឆ្នាំ ៧ខែហើយ។ ថ្ងៃមួយ ព្រះអង្គកោះហៅព្រះ រាជហោរា មកទស្សន៍ទាយមើលជតារាសី របស់ព្រះអង្គ។ ព្រះអង្គចង់ដឹង តើមានអ្នកមានបុណ្យណា មួយអាចមកដណ្តើមរាជ្យពីព្រះអង្គ ឬ ទេ? ហោរារាយលេខអត្តគន់គួរបូកសងចែកចុះឡើង មើលទៅឃើញថា ព្រះអង្គ ដំបងគ្រញូង សោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាបានតែ៧ ឆ្នាំ ៧ខែ និង៧ថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ។ ដូច្នេះ នៅ ៧ថ្ងៃទៀតព្រះអង្គ នឹងត្រូវអស់បុណ្យ។ ពេលនោះអ្នកមានបុណ្យនឹងចេញមកដណ្តើម យករាជសម្បត្តិ ជាមិនខាន។

លីសូរហោរាទស្សន៍ទាយដូច្នេះ ស្ដេចដំបងគ្រញូងនឹកគិតថា បើអ្នកមានបុណ្យនោះចេញមកមែន យើង នឹងយកដំបងគ្រញូងយើងគប់ វាយអោយខ្ទេចខ្ទីតែម្តង។ បើយើងវាយកំទេចយកជ័យជំនះមិនបានទេ នោះយើង នឹងសុំចុះចាញ់ ហើយយើង នឹងលើករាជបល្ល័ង្កថ្វាយភ្លាម ដើម្បីជៀសវាងកុំអោយកើតមានសង្គ្រាម កាប់ចាក់បង្ខូរឈាមគ្នា ដូច្នេះប្រទេសខ្មែរក៏មិនរងទុក្ខទោសវេទនាព្រាត់ប្រាស មានកម្មពៀរ វេរាវដោយសាររូបយើងដែរ ឯរូបយើងសោតក៏គ្មានជាប់ជំពាក់កម្មពៀរវេរាវ នឹងបណ្តាជនខ្មែរ ហើយយើងក៏គ្មានអ្នកណាដាក់ទោសកំហុសផ្ទាន់ទៅទេប្រទេចផ្កាសាតកូនតចៅរៀងរហូតទៅដែរ។

ដំណឹងទស្សន៍ទាយបានលេចលឺជ្រួតជ្រាប ទៅដល់ប្រជានុរាស្ត្រគ្រប់ទិសទី ថ្ងៃទី៧មកដល់កាលណា មនុស្សម្នាអ្នកស្រុកអ្នកភូមិពីគ្រប់ តំបន់ជិតឆ្ងាយ នាំគ្នាមកមហានគរ ជួបជុំកុះករកកកុញទ្រហឹងអឺងកង រង់ចាំមើលអ្នកមានបុណ្យ។ ពញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិល ចង់ទៅទីក្រុង ដែរ ហើយក៏សុំសេចក្តីអនុញ្ញាតពីព្រះសង្ឃ ដើម្បីទៅរង់ចាំមើលអ្នកមានបុណ្យ នឹងគេដែរ។ កាលនោះ ព្រហ្មកិលអាយុបាន១៧ ឆ្នាំ(៥) នាយ ខំប្រឹងរំកិលចែវគាស់លើដីអូសគូថ ធ្វើដំណើរយ៉ាងសែនត្រដាបត្រដួសតាមផ្លូវឆ្ពោះទៅមហានគរ។ ព្រហ្មកិលមានជំនឿ និងសង្ឃឹមថា បើ មានអ្នកមានបុណ្យចេញមកមែនអ្នក ដែលមានជំងឺរោគាព្យាធិ មនុស្សខ្វាក់ មនុស្សខ្វិន មុខជាជាសះស្បើយ មើលឃើញ ដើររួចដូចដើមជា មិនខាន។

ពញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិល បានរំកិលគូថទៅដល់ខាងជើងមហានគរ ហើយក៏ឈប់សំរាកក្រោមដើមពោធិធំមួយក្បែរ មាត់ស្រះជិតនោះ រង់ចាំទទួលអ្នកមានបុណ្យ ក្នុងគ្រានោះស្រាប់តែមានព្រាហ្មណ៍ចាស់ម្នាក់ ស្ដាយបង្វិចមួយធំ មានកញ្ចប់បាយសំណុំ និង បំពង់ទឹកផង ដឹក សេះដើរតំរង់ទៅរកព្រហ្មកិល តាព្រាហ្មណ៍ក៏សុំថ្លើសេះ និង អីវ៉ាន់ផ្សេងៗ ជាមួយព្រហ្មកិលពីព្រោះគាត់ត្រូវទៅមើលអ្នកមានបុណ្យ គាត់ និយាយថា «ព្រហ្មកិលដែលដើរមិនរួច បើទៅមើលអ្នកមានបុណ្យក៏មើលមិនឃើញដែរ ហើយអាចមានគ្រោះថ្នាក់ត្រូវគេដើរជាន់ស្លាប់ ទៀត» គាត់សន្យាថា «បើឃ្លានបាយ ឬ ស្រេកទឹក ពញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិល អាចយកបាយសំណុំ និង ទឹកបំពង់របស់គាត់ស្រស់ស្រូបចំអែត កាយបាន»។

ពញាក្រែកពោលតបទៅវិញថា «ខ្លួនខ្វិនខ្វង់ផង ធ្វើដូចម្តេច នឹងអាចមើលសេះកើត សេះនោះវាអាចនឹងរត់បាត់» តែព្រាហ្មណ៍ចាស់មាន ប្រសាសន៍ឆ្លើយថា «មិនអីទេ! គាត់ទៅតែមួយភ្លែតទេ! គាត់នឹងវិលមកវិញឥឡូវហើយ!» និយាយចប់កាលណា លោកតាព្រាហ្មណ៍ចាស់នោះក៏យកបង្ហៀរសេះទៅដាក់លើដៃព្រហ្មកិល។ ឯបង្វេចធំគាត់យកទៅដាក់ ជិតព្រហ្មកិល។ បន្ទាប់មកតាព្រាហ្មចាស់ក៏ដើរចេញបាត់ទៅ ពង្សាវតារផ្សេងៗបានបញ្ជាក់ថា តាព្រាហ្មនេះ

គ្មាននរណាក្រៅអំពីព្រះឥន្ទ្រាធិរាជឡើយ ពីព្រោះព្រះឥន្ទ្រក្តៅក្រហល់ក្រហាយអន្ទះអន្ទែង គង់លើបល្ល័ង្កមិនសុខមិនសាប់ ទ្រាំមិនបាន ក៏រៀបចំគ្រប់គ្រឿងអលង្ការសំរាប់ព្រះមហាក្សត្រ ដាក់ចងក្នុងមួយបង្វេច ព្រមទាំងមានបាយ សំណុំ និងទឹកបំពង់ផង ជិះសេះចុះមកជួបនិង ពញ្ញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិលថ្ងៃនោះ គឺថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ៥កើត ឆ្នាំម្សាញ់ ម.ស ៥៦៧ ជាថ្ងៃដល់កាល កំណត់ដែលអ្នកមានបុណ្យ ត្រូវឡើងសោយរាជ្យប្រទេសកម្ពុជាតាមទំនាយ។

កុសលបុណ្យបានមើរបស់ពញ្ញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិល បើតាមពង្សាវតាររៀបចំដោយព្រះព្រះ អង្គម្ចាស់នុបរតន៍ បានមកពីការកសាងក្នុងអតីត ជាតិ។ កាលនោះ ជាយូរអង្វែងមកហើយ ក្រោយដែលបានយាងមកប្រោសសត្វនៅកោះគោកឆ្លុក ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធព្រះបរមគ្រូ បាន ត្រាច់ រង្គាត់និមន្តទៅជួបយាចកម្មាក៏មានរូបរាងអាក្រក់ មានដំបៅរលះរលួយពាសពេញខ្លួន ប្រាណដៃជើង។ សូមនោះកាលបើបានឃើញបានជួប ព្រះពុទ្ធអង្គហើយ ក៏កើតមានចិត្តជ្រះ ថ្លា យកបាយដែលទើបនឹងសុំទានគេបាន ទៅប្រគេនដាក់ថ្វាយជាចង្ហាន់។ នៅពេលលូកដៃ ដាក់បាយ ស្រាប់តែម្រាមមួយដែលមានដំបៅរលះរលួយខ្លាំងជាងគេ របេះធ្លាក់ចូលទៅក្នុង បាត។

រីឯព្រះពុទ្ធវិញ នៅពេលព្រះអង្គយកចង្ហាន់មកសោយ កាលបើព្រះអង្គទតឃើញម្រាមដៃ ព្រះអង្គក៏មានព្រះពុទ្ធដីកាទាយទុកថា «តទៅ អនាគត កាលណាចែកស្ថានទៅ ហើយបាន ចាប់កំណើតនៅជាតិក្រោយ សូមនេះ នឹងមានរូបកាយខ្វិនពិការ តែត្រូវបានសោយរាជ្យនៅ នគរឥន្ទ្របត្តិ ដែលជានគរខ្មែរ។

ក្រោយដែលព្រាហ្មណ៍ចេញផុតទៅ ស្រាប់តែសេះនោះងើបឈរ ទាញកន្ត្រាក់ដៃពញ្ញាក្រែក អោយត្រង់ដូចធម្មតា ឃើញដូច្នេះ ពញ្ញាក្រែក ឬព្រហ្មកិល ក៏លើកយកបង្ហៀរសេះទៅដាក់ លើក ដៃម្ខាងទៀត សេះទាញកន្ត្រាក់ដូចមុន ហើយ ដៃនោះក៏ឡើងត្រង់ភ្លឹងកំរើកបានជាធម្ម តាដែរ។ ពញ្ញាក្រែក ឬព្រហ្មកិលសប្បាយចិត្តត្រេកអរឥតឧបមា ខំចាប់យកបង្ហៀរសេះមក ដាក់លើជើង ទាំងពីរអោយសេះទាញកន្ត្រាក់ថែមទៀត ដូចសេចក្តីប្រាថ្នាមែន ជើងទាំងគូក៏ ត្រង់ មានសភាពល្អ ប្រក្រតី។ ឥឡូវព្រហ្មកិលមានអរយវដ្តដូចមនុស្សធម្មតា អាចប្រើការបាន ដូចគេឯង ពេលនោះព្រហ្ម កិលក៏ ចាប់ផ្តើមស្រេកឃ្លាន នឹកឃើញទៅដល់ពាក្យបណ្តាំតា ព្រាហ្មណ៍ចាស់ ព្រហ្មកិលក៏លូកដៃ ចាប់យកទឹកបំពង់មកផឹក លប់លាងរាងកាយ និង មុខមា ត់។ ក្លាមនោះស្រាប់តែស្លាកស្នាមទាំង ប៉ុន្មាន ដែលមានលើខ្លួនក៏រលុបរលាយបាត់អស់ យ៉ាង អស្ចារ្យ រូបរាងមុខមាត់ព្រហ្មកិលក៏ក្លាយទៅ ជាល្អស្រស់ប្រិមប្រិយលើសអស់មនុស្សធម្មតា ដែលគេពុំអាចសំគាល់ ឬចំណាំបានឡើយបន្ទាប់ មកពញ្ញាក្រែកក៏លាក់ព្យាបាលបើកយក

មកបរិភោគ។ រំពេចនោះដែរ កំលាំងក៏កើនកុំ ចំរើនក្នុងខ្លួនខ្លាំងក្លាមហិមា។ ដូចប្រទះឃើញ ភាព អច្ឆរិយៈកើតឡើងជាបន្តបន្ទាប់គ្នាដូច្នេះ ពញ្ញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិលក៏ឆ្ងល់ពិចារណា ហើយ បើកលាបង្វេចតាចាស់ព្រាហ្មនោះទៀត ស្រាប់ តែឃើញមានសុទ្ធតែសំលៀកបំពាក់ និង គ្រឿងអលង្ការល្អៗរកអ្វីមកប្រៀបធៀបពុំបាន ពញ្ញាក្រែកក៏យកសំលៀកបំពាក់ និងគ្រឿង អលង្ការ ទាំងនោះមកពាក់សាកល្បងលមើល ហើយឃើញថាសក្តិសមត្រូវ នឹងខ្លួនល្អឥត ខ្លោះ។ គឺនៅក្នុងអាកាសនេះហើយដែលពញ្ញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិលយល់ដឹង និង មានជំនឿថា ខ្លួនពិតជាអ្នកមានបុណ្យ។ បន្ទាប់មកពញ្ញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិលឡើងជិះសេះ សេះនោះក៏ហោះ ឡើងវិង ទៅ ពីទិសខាងជើងឆៀងខាងកើត សំដៅទៅបរមរាជវាំងមហានគរ។

កាលបើឃើញអ្នកមានបុណ្យ ជិះសេះហោះមកដល់ដូចដែលហោរាបានទស្សន៍ទាយ ប្រជាពលរដ្ឋដែលនាំគ្នាមកចាំមើលកកកុំក្នុងមហា នគរ ស្រែកហើកព្រ័យទ្រហឹងអឺងកង ពពាក់ពពួនតាមមើលព្រឹត្តិការណ៍។ ចំណែកស្តេចដំបងគ្រញូង ដែលរង់ចាំអ្នកមានបុណ្យជា យូរយា ណាស់មកហើយ កាលបើបានឃើញជាក់នឹងភ្នែក កើតមានក្តីម្យ៉ាងក្តៅក្រហាយខឹង សំបាជាខ្លាំង ចាប់ទាញយកដំបងគ្រញូង មកគប់ចោល តំរង់ទៅពញាក្រែក ឬព្រហ្មកិល ដើម្បី ប្រហារជីវិតអោយក្សិនក្ស័យតែម្តង។ ប៉ុន្តែដំបងរបស់ស្តេចដំបងគ្រញូងបែរជាអស់វិទ្ធិ មិនបាន បះចំ អ្នកមានបុណ្យទេ ហើយក៏ធ្លាក់បាត់ទៅ។ កន្លែងដែលដំបងធ្លាក់ ក៏ក្លាយទៅជាអូរ ដែល មានឈ្មោះជាប់មកថា «អូរដំបង» ហើយតំបន់នោះ សោតក៏មានឈ្មោះថា «បាត់ដំបងដែរ»។

ស្តេចដំបងគ្រញូងបានសំរេចចិត្តធ្វើដូចដែលបានគិតទុកនោះមែន ហើយក៏ធ្វើដំណើរគ្មាន ទិសដៅ ចាកចេញពីព្រះមហានគរ។ ក្នុងខែ ភទ្របទ ឆ្នាំរក ស្តេចដំបងគ្រញូងបានទៅដល់ ស្រុកលាវ កាលនោះ នគរចំប៉ាសាក់ត្រូវហ្វូងដំរីចេញមករាតត្បាត ធ្វើអោយប្រជានុរាស្ត្ររង ទុក្ខវេទនា និងវិនាសហិចហោចអស់ជាច្រើន។ ស្តេចដំបងគ្រញូងបានចេញទៅជួយ យក អាសារស្តេចលាវកំចាត់អស់ហ្វូងដំរី ដូច្នេះហើយ ដើម្បីតបស្នងសងគុណផង ហើយជា ពិសេសដោយភ័យព្រួយបារម្ភ ខ្លាចកំលាំងអំណាចតេជបារមីផង ទើបបានជាស្តេចលាវព្រះស៊ី សុត្តណា កុណហិត លើកកូនក្រមុំព្រះនាមសយបុប្ផា ថ្វាយទៅដំបងគ្រញូង អភិសេកធ្វើជា មហេសី តែស្តេចលាវនឹកគិតក្នុងខ្លួនតែម្នាក់ឯងថា ដំបង គ្រញូងនេះខ្លាំងពូកែណាស់ ហើយ អាចក្បត់ដណ្តើមយករាជ្យយើងមិនខាន ដូច្នេះត្រូវតែធ្វើដូចម្តេច កំចាត់អោយបានមុនជាដាច់ ខាត ស្តេច លាវក៏អង្វរកូនស្រី អោយប្រើល្បិចកិច្ចកលស៊ើបសួរថ្មីថា «តើដូចម្តេចបានជាគេ មិនអាចសំលាប់បាន? ហើយបើ ចង់សំលាប់វិញ គេត្រូវ ប្រើមធ្យោបាយដូចម្តេចដែរ?» កាល ណាបានដឹងគ្រប់សេចក្តីហើយ នាងត្រូវមកប្រាប់ឪពុកវិញជាបន្ទាន់។

លុះទៅដោយការលួងលោមរបស់ប្រពន្ធ ស្តេចដំបងគ្រញូងរៀបរាប់អស់រឿងអាថ៌កំបាំង ដែលមានជាប់ទាក់ទងទៅ នឹងអាយុជីវិតរបស់ ខ្លួន។ នាងសយបុប្ផាក៏យកដំណឹងនេះ ទៅប្រាប់ព្រះបិតាតាមដំណើរ បានដឹងដូចបំណង ស្តេចលាវមិនបង្អង់យូរឡើយ ក៏ចាត់ចែងរៀបចំ អោយធ្វើគ្រឿងយន្តដាក់ក្នុងបង្គន់ សំរាប់សំលាប់ស្តេចដំបងគ្រញូង។ ថ្ងៃមួយនៅពេលដើរ ចូលទៅក្នុងបង្គន់ ស្តេចដំបងគ្រញូងដើរទៅទាក់ ជើងនឹងខ្សែ ជាហេតុធ្វើអោយគន្លឹះគ្រឿងយន្ត បាញ់ស្មុចចូលរន្ធកូន ដែលជាកន្លែងដូងកែវជីវិត។ ដំបងគ្រញូងមិនស្លាប់ភ្លាមនៅនឹងកន្លែង ទេ គ្រានោះស្តេចដំបងគ្រញូង ឬ ព្រះ បាទគោត្តមអមរទេវរាជ នឹកឃើញយសច្បាស់ណាស់ អំពីបុព្វហេតុដែលនាំបណ្តាលអោយអស់ជីវិត ព្រះ អង្គបានមានបន្ទូល បន្តិញពោលថា «មិនគួរ ណាយើងមកបរាជ័យចាញ់បោកដោយសារសម្មស្សស្រ្តីសោះ!» ហើយព្រះអង្គបានផ្តើមបន្ត ទៅ ទៀតថា

- មិនត្រូវដេកលង់លក់ទេ នៅពេលដែលយើងត្រូវខ្យល់បោកបក់បបោសអង្អែល។
- កាលណាចូលដំណេក មិនត្រូវនិយាយរឿងអាថ៌កំបាំងប្រាប់ប្រពន្ធទេ។
- មិនត្រូវទុកចិត្តស្រ្តីណាដែលនៅក្រៅគ្រួសារឡើយ
- កាលណាយ្មាន គេត្រូវយកអង្ករមកលាង ដង្កាំអោយឆ្អិនសិន សឹមបរិភោគជាក្រោយ

ដោយមានរបូសជាទំងន់ ស្តេចដំបងគ្រញូងក៏ចាកចេញពីស្រុកលាវ ហើយត្រលប់ទៅ ស្លាប់ឯស្រុកភូមិកំណើតខ្លួនវិញ គឺនៅស្រុកសួន មង្គុត។ នេះបើតាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិល។ ពង្សាវតារដដែលបានបញ្ជាក់បន្តទៅទៀតថា ព្រះនាងសយបុប្ផា ដែលពោរពេញទៅដោយវិប្ប ដិសារៈ បានធ្វើដំណើរទៅតាមព្រះស្វាមី ហើយនៅបំរើកំរងប្រនិបត្តិរហូតដល់ថ្ងៃស្លាប់ ព្រះ នាងបានរៀបចំធ្វើពិធីបូជាតាមទំនៀមទំលាប់ ប្រពៃណី ហើយបានយកអដ្ឋិធាតុតំកល់ទុកក្នុង ចេតិយ៍នៅ ស្រុកចំប៉ាសាក់។

រីឯពញាព្រែក ឬ ព្រហ្មកិលវិញ ព្រះអង្គបានទទួលអភិសេក នៅថ្ងៃ១កើត ខែមិគសិរឆ្នាំរក ព.ស ១៥៥២ ត្រូវជាម.ស ៩៣០ ច.ល.៣៧០ និងត្រូវជាគ.ស ១០០៨។ ព្រះអង្គបានទទួលព្រះ បរមនាមព្រះបាទសម្តេចសន្ធរាជអនុរាជ ព្រះបរមព្រហ្ម កិលអង្គម្ចាស់(៥)។ ព្រះបាទសន្ធរា អនុ រាជ ឬពញាព្រែក ឬ ព្រហ្មកិល ជាមហាក្សត្រខ្មែរទី១៨ ដែលបានសោយរាជសម្បត្តិបន្ទាប់ពី ស្តេចដំបងគ្រញូង ឬ ព្រះបាទគោត្តម អមរ ទេវរាជ កាលនោះ ព្រះអង្គមានព្រះជន្ម១២វស្សា។ ព្រះអង្គទ្រង់គង់ នៅព្រះបរមរាជវាំងមហានគរ។

ថ្ងៃមួយស្តេចព្រហ្មកិល ឬ ពញាព្រែកកើតមានជំងឺឈឺក្បាលយ៉ាងខ្លាំងរកទ្រាំមិនបាន ដែល ជាហេតុបណ្តាលអោយព្រះអង្គកោះហៅ ហោរា មកទស្សន៍ទាយរកហេតុផលពិតប្រាកដ។

ហោរានោះបានគន់គូរមើលតាមជើងលេខ ថ្ងៃខែឆ្នាំ និង តាមទំនាយនគរទៅ ស្រាប់ តែឃើញ ថា អ្នកមានបុណ្យដែលមានត្រកូលជាក្សត្របានមកចាប់ជាតិ ទ្រង់គភ៌ហើយ អ្នកមានបុណ្យ នេះ ដែលមានឈាមជ័រ ចុះមកអំពី ព្រះបាទទេវឯង្ស្ស ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៦ និងត្រូវមក សោយរាជ្យសម្បត្តិនៅប្រទេសកម្ពុជា។

១០.៣ ការរត់ភៀសខ្លួនរបស់បក្សីចាំក្រុង

ពង្សាវតារសម្តេចរាំងជួន បានត្រឹមតែបញ្ជាក់ថាស្តេច ពញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិល ឬ ព្រះបាទសន្ធពាន្តរាជ បាន កោះហៅហោរាឲ្យទស្សន៍ ទាយ។ ព្រះអង្គចង់ដឹងថា តើ មានអ្នកមានបុណ្យណាមួយអាច នឹងមកដណ្តើមរាជ្យ ព្រះអង្គឬទេ? ក្រោយដែលបានគន់គូរ គូសវាសយ៉ាង ល្អិត ល្អន់មក ហោរាបានទាយទូលថ្វាយព្រះមហាក្សត្រ ថា «អ្នកមានបុណ្យ បានកើតក្នុងត្រកូលក្សត្រហើយ។ ឥឡូវនេះអ្នកមានបុណ្យអាយុបាន ៧ឆ្នាំ ហើយបន្តខ្លួន រស់នៅធ្វើជាពស្ត្រសាមញ្ញធម្មតា នៅតំបន់មួយឆ្ងាយអំពី មហានគរ។ អ្នកមានបុណ្យនេះ អាចនឹងមកដណ្តើមយក ព្រះរាជ បល្លង្គ អ្នកមានបុណ្យនេះមាន សញ្ញាកងចក្រ ប្រចាំខ្លួននៅលើបាទដៃ និងបាទជើងជសញ្ញាសំគាល់។

គ្រាន់តែបានលឺហោរាទស្សន៍ទាយដូច្នេះ ស្តេចព្រហ្មកិល ឬព្រះបាទសន្ធពាន្តរាជ កើតមានក្តី ភ័យព្រួយបារម្ភ រន្ធត់ក្នុងឱរា ខ្លាចរហូតបាត់រាជ សម្បត្តិពីដៃ ព្រះអង្គក៏ចាត់ចែងចេញបញ្ជាឲ្យ អស់នាម៉ឺនមុខមន្ត្រី ពលសេនាបរិវារទាំងឡាយ ធ្វើការស៊ើបអង្កេតគ្រប់ច្រកល្អិត ដើម្បីរុករក អ្នកមានបុណ្យ តែគ្មាននរណាមួយអាចដឹងបានថា តើអ្នកមានបុណ្យ នៅទីណាឡើយ។ ស្តេច ពញាក្រែក ឬព្រហ្មកិល ឬព្រះបាទសន្ធពាន្តរាជ ម្តងនេះបង្គាប់បញ្ជាឲ្យកេណ្ឌប្រមូលបង្ខំ យក ក្មេងក្មាងទាំងអស់ ពីគ្រប់ទិសទីខេត្តខ័ណ្ឌក្នុងព្រះនគរ ដែលមានអាយុ ៧ឆ្នាំ មកធ្វើការ ពិសោធន៍ សាកល្បងដាក់បាទដៃបាទជើង លើម្សៅដែលគេដាក់ទុកក្នុងចង្កេះ។ ក្មេងណា ដែលគ្មានបញ្ចេញស្នាមកងចក្រលើចង្កេះម្សៅទេ ក្មេងនោះត្រូវរួចខ្លួន ហើយគេដោះលែងឲ្យ មានសេរីភាពត្រលប់ទៅផ្ទះសំបែងវិញ។

ដូចដែលយើងរៀបរាប់នៅផ្នែកដើម ព្រះបាទចក្រព័ត្រ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១៦ មានមហេសីមួយឈ្មោះអ្នកម្នាងកែវ ព្រះនាងទ្រង់មាន គភ៌នៅក្នុងឆ្នាំជូត ព.ស.១៥៤៤ ដែលត្រូវជា គ.ស.១០០០ គឺនៅក្នុងសម័យកាលដែលដំបងគ្រញូង បានបះបោរ លើកកងទ័ពមកវាយប្រហារ ដណ្តើមយករាជ្យ។ ក្នុងឱកាសនោះ ព្រះនាងបានបន្លំធ្វើជាអ្នកស្រុកអ្នកភូមិសាមញ្ញ លូចរត់គេចភៀសខ្លួន ចេញផុតពីមហានគរ ទៅរស់នៅ តាមជ្វាយជនបទ ឆ្ងាយដាច់ស្រយាលពីគេងង។ ព្រះនាងបានតាមរយៈពីរនាក់ប្តីប្រពន្ធ តាគហេ យាយលក្ខណ៍ ទទួលយកទៅចិញ្ចឹមបីបាច់ថៃ រក្សា ជួយលាក់បំពូនបំបិទបំបាំង ឆ្ងាយពីភ្នែកច្រមុះ ពួកក្រុមស្តេចដំបងគ្រញូង។ ខែមាឃ ឆ្នាំឆ្លូវ ព.ស.១៥៤៥ ត្រូវជា ម.ស.៩២៣ ច.ស.៣៦៣ និង គ.ស.១០០១ ព្រះនាងប្រសូតបានបុត្រមួយព្រះអង្គ មានសំបុរភ្លឺស្រស់បំព្រង ហើយមានសញ្ញាកងចក្រលើបាទដៃ និងបាទជើងដែល បញ្ជាក់លក្ខណ៍ជាអ្នកមានបុណ្យ។

តាគហេយាយលក្ខណ៍ បានស្រលាញ់ថ្នាក់ថ្នមទំនុកបំរុងព្រះនាងកែវ និង ទារកដូចជាកូន និង ចៅបង្កើត សម័យថ្ងៃមួយ ប្តីប្រពន្ធតាគហេ យាយលក្ខណ៍ និង ព្រះនាងកែវបាននាំព្រះរាជបុត្រទៅច្រូតស្រូវជាមួយ ទៅដល់កន្លែងធ្វើការ គេបានយកព្រះរាជបុត្រទៅដាក់ឲ្យផ្ទុំក្រោមម្លប់ ឈើ។ ដោយរស់ជាប់ជក់ នឹង ការងារពេក ម្នាក់ៗមិនបាននឹកភ្នកចាប់អារម្មណ៍ដល់ទារកដែលកំពុងតែត្រូវស្ថិតនៅក្រោមកំដៅកាំរស្មីព្រះ អាទិត្យឡើយ។ ពេលនោះ ទិដ្ឋភាពដ៏សែនអស្ចារ្យ ដែលគេមិនធ្លាប់ឃើញ ហើយដែលមិនធ្លាប់កើតមាននោះ បានកើតឡើង «គឺទេពឥន្ទ្រី និង បក្សាបក្សីជាច្រើន ទាំងហ្វូងបានហោះចុះមក កកកុំ ក្រុងព័ទ្ធជិតជុំ ការពារទារកមិនឲ្យត្រូវកំដៅថ្ងៃ។ តាគហេឃើញដូច្នេះ ភ័យលោះព្រលឹង ខំរត់យ៉ាងលឿនស្ទើរទៅដេញបង្កើលហ្វូងសត្វបក្សាបក្សី ទៅដល់ តាគហេខំពិនិត្យមើលខ្លាចក្រែងទារករងគ្រោះថ្នាក់ ឬមានរបួសស្លាស្តាម តែគាត់មើលមិនឃើញមានអ្វី ដែលជាការគួរឲ្យភ័យព្រួយបារម្ភឡើយ។ ផ្ទុយទៅវិញទារកហាក់បីដូចជាបានទទួលនូវសេចក្តីសុខ និងការ ថ្នាក់ថ្នមឥតហ្មងពីហ្វូងបបក្សាបក្សី។ ហេតុដ៏សែនអស្ចារ្យនេះបានបណ្តាលឲ្យព្រះនាងកែវ តាគហេ និងយាយលក្ខណ៍ដាក់ឈ្មោះទារកនោះថា បក្សីចាំក្រុង។

តែបើយោងទៅតាមពង្សាវតារវត្តកោកកាកវិញ គេអាចដឹងថា មហេសីរបស់ព្រះបាទចក្រព័ត្រទ្រង់មានគភ៌ នៅពេលដែលដំបងគ្រញូង លើកទ័ពមកវាយប្រហារដណ្តើមរាជ្យ។ ព្រះនាងបានរត់រួចទៅលាក់ខ្លួនពូនអាត្មា នៅតាមភូមិស្ថាន តំបន់ឆ្ងាយដាច់ស្រយាល។ បន្ទាប់មកព្រះនាងប្រសូតបានបុត្រមួយព្រះអង្គ។ តែគេមិនបាស្គាល់ឈ្មោះព្រះរាជបុត្រអង្គនេះទេ ធំឡើងពេញវ័យកាលណាព្រះរាជបុត្របានមានមហេសី ព្រះមហេសីទ្រង់គភ៌បាន១០ខែ កាលក្នុងរាជ្យ និងសម័យដែលស្តេចពញាក្រែក ឬព្រហ្មកិល ឬព្រះបាទសន្ធពរអនុរាជ កោះហៅហោរា

ឲ្យមក ទស្សន៍ទាយមើលរកអ្នកមានបុណ្យ។ គ្រានោះព្រះរាជបុត្រក៏បានសុគតដែរ តែគេមិនបានដឹងដោយប្រការណាមួយឡើយទេ។ ព្រះរាជបុត្រ អង្គនេះ បើតាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិលមានឈ្មោះថាពញាពេជ្រ។ ព្រះមាតា ដែលជាមហេសីព្រះបាទចក្រព័ត្រ មានឈ្មោះថា អ្នកម្នាងទង។ ឯមហេសីរបស់ពញាពេជ្រឈ្មោះ អ្នកម្នាងទេព។

ស្តេចពញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិល ឬ សន្ធពអនុរាជ កាលបើបានព្យាករទាយថា អ្នកមានបុណ្យបានមកចាប់កំនើតបាន ១០ ខែ ក្នុងត្រកូល ក្សត្រហើយ ក៏ចេញបញ្ជាឲ្យនាម៉ឺនពលទ័ពសេនាគ្រប់ទិសទី ចាប់ប្រមូលស្រ្តីទាំងអស់ក្នុងនគរ ដែលមានផ្ទៃពោះចំនួន ១០ខែ យកទៅប្រហារជីវិតកុំឲ្យមានសល់។ ពេជ្ជយាតត្រូវកាប់ស្រ្តីទាំងនោះជាបីកង គឺត្រង់ ក និង ពោះ។

អ្នកម្នាងទេព ដែលកាលនោះ បានមកលាក់ខ្លួនរស់នៅក្នុងស្រុកស្លោង មិនបានគេចផុតពីគ្រោះកំណាចនោះទេ។ ព្រះនាងត្រូវស្តេចចាម សេន្រ្ទា ជាស្តេចចាមចំណុះខ្មែរ តាំងតែពីសម័យរាជ្យព្រះថោងនាងនាគ ឬ ស្តេចកុម្មែររាជ្យ ព្រះមហា ក្សត្រខ្មែរទី១ នៅស្រុកស្លោងចាប់យក ទៅថ្វាយព្រះរាជា ព្រះសន្ធពអនុរាជក៏បង្គាប់ឲ្យក្រុមពេជ្ជយាតស្តេចចាម យកទៅប្រហារជីវិតដោយគ្នាស្រណោះប្រោសប្រណី។ កន្លែង ពិឃាតអ្នកម្នាងទេពស្ថិតនៅខាងត្បូង កំពង់ព្រះជិន(១) ហើយ នៅខាងលិចរាំងស្តេចចាមសេន្រ្ទា។ នៅពេលដែលពួកពេជ្ជយាតកាប់ប្រហារ ត្រង់ពោះព្រះនាងទេព ទារកនោះរត់ឡើងទៅនៅទ្រូងម្តាយ ហើយដល់ពួកពេជ្ជយាតចេញទៅបាត់ទារកក៏ធ្លាក់ចេញមកក្រៅ។ គឺនៅពេល នោះហើយដែលទេពឥន្ទ្រី និងហ្វូងបក្សាបក្សីជាច្រើនបានហោះកុះករ កកកុំចុះមករោមក្រុងការពារព័ទ្ធជុំវិញ។ សត្វខ្លះទៀតត្រង់ស្លាបដាក់ ក្រោមទារកការពារកុំឲ្យប៉ះប្រលាក់នឹងដី។ តាគហេដែលឃ្វាលគោនៅជិតនោះ ឃើញហ្វូងសត្វបក្សាបក្សីជាច្រើនហោះក្រវែលក្រលឹងចុះ ក្រលឹងឡើង ឆ្ងាត់ឆ្ងែលច្រើនពេកក្នុងមេឃ កើតក្តីឆ្ងល់សង្ស័យ ហើយក៏ដើរតំរង់ទៅមើលដល់កន្លែង។ ស្រាប់តែគាត់ភ្ញាក់ព្រើតនឹកគិតទៅ អស្ចារ្យខ្លាំងពេក កាលបើឃើញទារកមួយ ត្រូវបានហ្វូងបក្សាបក្សីចោមរោម ក្រុងការពារ គាត់ក៏លើកបីទារកយកមកចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សា ថ្នាក់ថ្នមយ៉ាងប្រុងប្រយ័ត្ន និងស្រលាញ់ជាទីបំផុត តាគហេបានដាក់ឈ្មោះ បក្សីចាំក្រុង ឲ្យទារកនោះជាប់រៀងរហូតមក។

យូរឆ្នាំកន្លងមក ស្តេចពញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិល សុបិនឃើញសត្វគ្រុឌហោះចេញពីទិសខាងត្បូង មកខ្វះយកភ្នែកព្រះអង្គទាំងគូ ព្រះអង្គ ភ័យរន្ធត់ញាប់ញ័រ ព្រួយបារម្ភយ៉ាងខ្លាំង ហើយកោះហៅហោរា បង្គាប់ឲ្យទស្សន៍ទាយមើលជតារាសី ហោរាទាយថា «អ្នកមានបុណ្យ នឹងយាងមកយករាជបល្ល័ង្ក ឥឡូវនេះអ្នកមានបុណ្យអាយុបាន ៧ឆ្នាំហើយ ហើយមានសញ្ញាកងចក្រលើបាទដៃ និង បាតជើង រូបកងចក្រនេះ បើមើលនឹងភ្នែក មើលមិនឃើញលុះត្រាតែយក

បាទដៃបាទជើងទៅដាក់លើម្សៅ ដូច្នេះហើយទើបបានជាព្រះមហាក្សត្របង្គាប់បញ្ជាឲ្យ នា ម៉ឺនពលវេហ៍កេណ្ឌកៀវ ក្មេងអាយុ ៧ឆ្នាំ ពីគ្រប់ទិសទីតំបន់ក្នុងនគរ យកមកពិសោធន៍ដាក់ បាទដៃបាទជើងលើចង្កេះម្សៅ។

តាគហេត្រូវនាំបក្សីចាំក្រុង ទៅមហានគរធ្វើការពិសោធន៍នឹងគេដែរ បក្សីចាំក្រុងដាក់ដៃ

ដាក់ជើទៅលើម្សៅ ហើយដកមកវិញកាល ណា ស្រាប់តែរូបកងចក្រជាមជិតជាប់ក្រឡេ ធ្វើឲ្យមនុស្សម្នានាម៉ឺនពលវេហ៍ទាំងឡាយ ភ្ញាក់ផ្អើលនោឡោ ឈូឆរ ច្របូកច្របល់ ទ្រហឹងអីងកង។ មើលឃើញមិនស្រួល យល់ ថាស្ថានការណ៍មិនល្អ អាចនាំមកនូវគ្រោះ ថ្នាក់ តាគហេក៏ចាប់កញ្ចក់ដៃ លើកបក្សីចាំ ក្រុងដាក់អៀវលើករត់ យ៉ាងលឿន ហើយគេច ខ្លួនយ៉ាងរហ័ស ចេញផុតពីទីប្រជុំជនដែល មានមនុស្សអ្វីអរ។ គ្រានោះមានសត្វម្រឹម្រឹម តាបក្សាបក្សីទាំងហ្វូងៗ រត់ ស្រុះស្រងៃង្គុយ អម

តាមផ្លូវ ចាំការពារបក្សីចាំក្រុងពីក្រោយ។ ព្រះមហាក្សត្រព្រះសន្តតអនុរាជ ឬ ស្តេចព្រហ្មកិល គ្រាន់តែបានទទួលដំណឹងដឹង អស់គ្រប់ហេតុការណ៍ច្បាស់លាស់ភ្លាមកាលណា

ក៏បញ្ជាឲ្យកងទ័ពដេញតាមចាប់បក្សីចាំក្រុង និង តាគហេ។

តាគហេអៀវបក្សីបណ្តើររត់បណ្តើរ ងាកឆ្វេងស្តាំមើលក្រោយបណ្តើរ គាត់ភ័យតក់មា នៅ ពេលដែលងាកមើលទៅឃើញទ័ពស្តេចដេញតាមប្រកិតពីក្រោយ។ រត់ចូលទៅដល់ព្រៃមួយ គាត់យកបក្សីចាំក្រុងទៅដាក់លាក់ ហើយមានប្រសាសន៍ថា «បាពួននៅឲ្យស្ងៀមកុំមាត់កអ្វី ទាំងអស់!» បន្ទាប់មកគាត់ចេញទៅស៊ើបលបលួចមើលចលនាទ័ពស្តេច ហេតុតែបក្សីចាំក្រុង ជាអ្នកមានបុណ្យបារមី ទ័ពពញាក្រែកដេញតាមមិនទាន់ រកមិនឃើញឡើយ ហើយចេះតែទៅ ផុតមកផុត ដើរហួសទៅហួសមក។ កាលបើស្ថានភាពបានធូរស្រាលបន្តិចហើយ តាគហេ លើកបក្សីចាំក្រុងដាក់លើ ក ហើយអៀវរត់កាត់វាលចូលព្រៃតូច ចូលព្រៃធំមានព្រៃក្រាស់មាន ព្រៃស្មើង វិលត្រលប់តំរង់ទៅគេហដ្ឋានវិញ។ មកដល់ជិតផ្ទះ តាគហេយកបក្សីចាំក្រុង ទៅ លាក់ក្នុងគម្ពោតព្រៃដោយពោលថា «បារង់ចាំនៅទីនេះសិនហើយ!»។

គាត់បានរៀបរាប់គ្រប់ហេតុការណ៍ពីដើមដល់ចប់ ប្រាប់ប្រពន្ធ និង ទូលថ្វាយអ្នកម្នាង កែវ ហើយគាត់ក៏ឲ្យភរិយា ចាត់ចែងរៀបចំបាយទឹកស្បៀងអាហារ និង បង្វេចសំរាប់រត់ ភៀសខ្លួន ចាកចេញពីទីប្រជុំជន ទៅនៅឲ្យឆ្ងាយដាច់ស្រយាល ក្នុងគោលបំណងសង្ឃឹមថា នឹងបានសន្តិសុខដល់រូបបក្សីចាំក្រុង រួចស្រេច ហើយកាលណា គាត់ហេត្រលប់ទៅយកបក្សីចាំក្រុង លើកអៀវដាក់លើ ក ហើយធ្វើដំណើរផ្សេងព្រេងកាត់វាលចូលព្រៃដោយគ្មានទិសដៅ អ្វីជាពិតប្រាកដ ទៅដល់ទូលមួយ មានដើមរលូសដុះជាច្រើន យល់ឃើញថា ជាកន្លែងល្អសមរម្យតាគហេ និង បក្សីចាំក្រុងក៏នាំគ្នាឈប់ សំរាកនិន្ទា។ ទឹកកន្លែងដើមរលូសនេះ ថ្ងៃក្រោយក្លាយជាខេត្តរលូស ហើយមានវត្តមួយឈ្មោះវត្តរលូស(ក្នុងស្រុកនិគម ខេត្តសៀមរាប) ជាប់ រហូតដល់សព្វថ្ងៃ។

ព្រឹកព្រហាម តាគហេនាំបក្សីចាំក្រុង ធ្វើដំណើររត់ភៀសខ្លួនទៅមុខទៀត ទៅដល់ព្រែកមួយ គាត់បានជួបអ្នកកំលោះម្នាក់ឈ្មោះជីក្រែង ដែលកំពុងតែអុំទូកស្ទូចត្រី ជីក្រែងបានយកអាសារ ជួយចំលងទូកយកទៅដាក់ត្រើយម្ខាង ព្រែកនោះជាប់ឈ្មោះថា«ព្រែកជីក្រែង» រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ដើម្បីរំលឹកប្រវត្តិបក្សីចាំក្រុង និងគុណបំណាច់របស់ជីក្រែង

តាគហេនិងបក្សីចាំក្រុង ខំធ្វើដំណើរទៅមុខទៀត កាត់វាលចូលព្រៃ កាត់ព្រៃចូលវាលរហូតដល់ភ្នំមួយ នៅទីនេះគាត់បានជួបតាម្នាក់ ឈ្មោះតាម៉ឹង គាត់រៀបរាប់រឿងរ៉ាវទាំងអស់ប្រាប់តាម៉ឹង ពីដើមដល់ចប់ គាត់បានពោលបន្ថែមថា «ឥឡូវនេះ តាក់រឹងរិតតែអាសន្នមានទុក្ខ ពិបាកយ៉ាងធ្ងន់ ពីព្រោះគាត់អស់ស្បៀងអាហារ» តាម៉ឹងស្តាប់លឺសូរដូច្នេះ កើតមានចិត្តអាសិតអាសូស្រលាញ់រាប់អាន ហើយជួយលាក់ បំពងផ្គត់ផ្គង់ តាគហេ និង បក្សីចាំក្រុង រួចហើយគាត់ចេញទៅប្រមែប្រមូល វេចខ្ចប់ បាយទឹក អង្ករត្រីសាច់ ទុកឲ្យតាគហេធ្វើជាស្បៀង ក្នុងការធ្វើដំណើរទៅមុខ។ កន្លែងព្រៃ ភ្នំនោះ តាំងតែពីសម័យបក្សីចាំក្រុងមកដល់សព្វថ្ងៃបានទទួលឈ្មោះថា ភ្នំអាសន្នទុក្ខ ដែលឥឡូវក្លាយ ទៅជាភ្នំសន្ទុក ឆ្លងផុតពីព្រៃភ្នំចូលមកដល់វាល តា និង ចៅនាំគ្នាឈប់សំរាក។ សត្វល្អាំងមួយហ្វូងបានចេញមកយាមការបក្សីចាំក្រុង កន្លែងនោះ ក៏ជាប់ឈ្មោះថា «គោកល្អាំង» ឬ គោកព្រះកង តរៀងមក។ អ្នកខ្លះហៅថា គោកព្រះកង ពីព្រោះនៅ ក្បែរបឹងជិតនោះ ពេល បក្សីចាំក្រុង ព្រះអង្គច្រត់ដៃអោនក្បាល សោយទឹក ស្នាមកងចក្របានជិតដៅក្រលៅជាប់លើដីភក់។

ចេញផុតពីស្រុកអាសន្នទុក្ខ ទៅដល់វាលផ្សេងមួយទៀត បក្សីចាំក្រុងបានជួបនឹងសេះ ពណ៌ខៀវមួយមានកំពស់ប្រមាណជាបីហត្ថ។ សេះ ពណ៌ខៀវដើរចេញមកលុតជង្គង់សំពះ

បក្សីចាំក្រុងបីដង។ បក្សីចាំក្រុងក៏បានសេះនោះមកធ្វើជាជំនិះ ឯតាគហៅវិញគាត់ដើរពីមុខនាំផ្លូវ កន្លែង ដែលបក្សីចាំក្រុងជួបសេះ បានមានឈ្មោះជាប់មកថា «គោកសេះ»។

តាគហៅ និង បក្សីចាំក្រុង ទាំងតាទាំងចៅ នាំគ្នាទៅរត់គេចបន្តជានិច្ច ឆ្លងកាត់ព្រៃកស្ទឹងទន្លេ ធ្លាក់ទៅដល់ខេត្តជើងព្រៃ ពេលនោះ កងទ័ពពល ហ៊ុនសែនស្តេចពញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិល ឬ សន្ធរាជ ក៏បានដេញតាមប្រកិតជិតមកដល់ដែរ អ្នកទាំងពីរខំពូនលាក់ខ្លួនក្នុងព្រៃយ៉ាងសែន វេទនាជាទីបំផុត យប់ឡើងគេយកផែនពសុធាធ្វើជាគ្រែយកមេឃធ្វើមុង យកសួរស័ព្ទសព្វសត្វ ក្នុងព្រៃស្ងាត់ជ្រៅជ្រងំ ធ្វើជារង់ដូតន្ត្រីប្រគំ បទភ្លេង បំពេរលូងលោមក្តីទុក្ខព្រួយ ទៅដល់កន្លែង មួយឈ្មោះ ត្រពាំងកងមាស ជួនចំណែកយប់ តា និង ចៅនាំគ្នាឈប់សំរាកនិន្ទ្រាយក កំលាំងទីនោះ មានមូសច្រើនណាស់ ដែលរំខានធ្វើឲ្យសំរាកមិនបាន បក្សីចាំក្រុង ក៏បន់ស្រន់សំបូងសង្រួង សុំកុំឲ្យមានមូស រំពេចនោះមូស យ៉ាងច្រើនខ្មៅងងឹត ក៏បាត់អស់ដូចតាមមាត់មែន កន្លែងនោះ បើតាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិល មានឈ្មោះថា មុងមាសអ្នកតាគហៅ តែពង្សាវតារ របស់សម្តេចរាំងជួន បញ្ជាក់ថា កន្លែងដែលបក្សីចាំក្រុង សំពះបន់កុំឲ្យមានមូសមានឈ្មោះថា ទូលតាគហៅ ដែលស្ថិតនៅក្នុងស្រុកមុខកំពូល ខេត្តកណ្តាលសព្វថ្ងៃ។

តាគហៅ និង បក្សីចាំក្រុង ចេះតែខំប្រឹងរត់តទៅទៀត ទាំងយប់ទាំងថ្ងៃ ឥតមានហ៊ានឈប់ឈរ យូរថ្ងៃមក គេបានរត់ទៅដល់មាត់ទន្លេធំ ដែលសព្វថ្ងៃ ខ្មែរយើងបានដាក់ឈ្មោះថា ទន្លេមេគង្គ ចំណែកខាងកងទ័ពរបស់ស្តេចព្រហ្មកិលវិញ ក៏ដេញកិតជាប់ពីក្រោយដែរ។ តា និង ចៅ ទាំងពីរនាក់ ស្ថិតក្នុងស្ថានភាពទាល់ច្រក ចង់ឆ្លងទឹកក៏មិនរួច ព្រោះគ្មានទូក ចង់ថយក្រោយរកផ្លូវផ្សេងទៀតក៏មិនរួច។ គ្រានោះបក្សីចាំ ក្រុងក្រលេកមើលទៅមាត់ទន្លេ ឃើញដើមរកា និង ដើមល្វា ហើយនឹកគិតថា បើដើមរកាកោងទៅ ហើយដើមល្វាទេរមក នោះយើងច្បាស់ ជាអាចឆ្លងរត់រួចជាមិនខាន ។ ទាល់ចំនេះ អស់មធ្យោបាយ បក្សីចាំក្រុងក៏លុតជង្គង់ទៅនឹងដីលើដៃប្រទូលដាក់លើក្បាល ឧទ្ទិសបួងសួងថា បើទូលព្រះបង្គំជាខ្ញុំពិតជាអ្នកមានបុណ្យមែន ហើយត្រូវឡើងគ្រងនគរនោះ សូមឲ្យរកាកោងទៅ ល្វាទេរមក! ភ្លាម នោះដោយអំណាចគុន បុណ្យតេជបារមី និង មាត់ទិព្វរបស់បក្សីចាំក្រុង ដើមរកាក៏កោងទៅមែន ហើយដើមល្វាក៏ទេរមកជួបគ្នា ក្លាយជាស្ពានដូចក្តីប្រាថ្នា។ បក្សីចាំ ក្រុង និងតាគហៅក៏នាំគ្នាដើរស្វលើដើមឈើទាំងពីរឆ្លងកាត់ទៅត្រើយម្ខាង កងទ័ពស្តេចពញាក្រែកក៏មកដល់ដែរ តែរកឆ្លងដេញចាប់មិន បាន ពីព្រោះដើមរកា និង ល្វាបានងើបឡើងត្រង់វិញដូចដើម ដោយសារភាពអច្ឆរិយៈដ៏អស្ចារ្យនេះ ទើបបានជាទីកន្លែងនោះ មានឈ្មោះជាប់ មកថា «រកាកោង»និង «ល្វាទេ»ហើយថ្ងៃក្រោយមកក៏កើតមានដាល់នៅស្ថានភូមិស្រុក «រកាកោង ល្វាទេរ» រៀងរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន ចំណែកសេះពណ៌ខៀវវិញ មកដល់កន្លែងរកាកោង ល្វាទេរនេះ ក៏បាត់រូបរាងក្នុង

ភាពយ៉ាងអស្ចារ្យដែរ ពីពេលនោះមក បក្សីចាំក្រុងចាប់ផ្ដើម មានជំនឿថាខ្លួន ពិតជាអ្នកមាន បុណ្យ មានវិទ្ធិអំណាចគេជះបារមីខ្លាំងពូកែមែន។

អ្នកទាំងពីរធ្វើដំណើរគេចខ្លួន កាត់វាលកាត់ព្រៃតទៅមុខទៀត។ ទៅដល់ក្រោមដើមល្វា មួយយ៉ាងធំ មានម្លប់ត្រឈឹងត្រឈៃ គេឈប់ សំរាកប្រាសខ្លួនលើកដែនថ្មមួយធំ ដៃជាប់ ឡើងដោយទេវតារក្សាដើមល្វា សំរាប់ទុកថ្វាយបក្សីចាំក្រុង។ កន្លែងនោះក៏ជាប់ឈ្មោះថាថ្មជា ដែលសព្វថ្ងៃស្ថិតនៅក្នុងឃុំព្រែកពោធិ ស្រុកស្រីសន្ធរ ខេត្តកំពង់ចាម។

ថ្ងៃមួយតាគហេ និងបក្សីចាំក្រុង ធ្វើដំណើរទៅដល់ទីទួលមួយកន្លែង ដែលមានបឹងនោះ តា គហេបានទៅកាច់មែកជ្រៃ យកមកដោតបាំង ធ្វើម្ហូបឲ្យបក្សីចាំក្រុង ដោយអស់កំលាំងពេក បក្សីចាំក្រុងក៏ផ្ទុលក់ទៅ ត្រានោះមានហ្វូងបក្សី ទាំងនោះស្រែកផ្ដើលកោកកាកនោលោហោះ ហើរចេញទៅ លឺសូរខ្សៀវខ្សាសន្លឹកសន្លប់ដូច្នេះ តាគហេនឹកស្មានថាកង ទ័ពស្ដេចលើកមក ដល់ហើយ កំពុងតែលោមព័ទ្ធចាប់ តាគហេភ័យ ណាស់ខំរត់ទៅដាស់បក្សីចាំក្រុង បក្សីចាំ ក្រុងភ្ញាក់ ទាំងសើងមមើងភ័យចំប្រប់ ហើយខំសួរសួរឡើងដើមជ្រៃសំលឹងមើលគ្រប់ទិសទី។ តែ បក្សីចាំក្រុងមើលមិនឃើញកងទ័ពស្ដេចទេ ឃើញតែហ្វូងសត្វជាច្រើនដែលកំពុងតែហោះ ហើរ បាត់ភ័យធ្ងរទ្រូងបន្តិច បក្សីចាំក្រុងចុះពី មែកជ្រៃដោយទាំងទុកស្មាមដានជើងជាប់នៅ លើមែកឈើ។ ដើមជ្រៃនោះបានគង់រស់រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ។ បក្សីចាំក្រុងនឹក ខឹងមួរមៅ ចំពោះតាគហេដែលបានធ្វើឲ្យខ្លួនភ័យល្ងសព្រលឹង ព្រះអង្គមានបន្ទូលលលេងថា «កាលណា បានឡើងសោយរាជ្យខ្ញុំនឹងកាប់តាធ្វើបុណ្យ!»^(២) ។ ទីទួលដែលតាគហេបានយកមែកជ្រៃទៅ ដោតធ្វើម្ហូប ត្រូវបានគេឲ្យ ឈ្មោះថា «ទួលស្រួលទឹកមិនលិច» ចំណែកដើមជ្រៃវិញ យូរខែឆ្នាំ មក ក៏ដុះធំត្រសុំត្រសាយ ក្លាយទៅជាទឹកកន្លែងសក្ការ ឬជាយ៉ាងធុតឆាប់ ដែលខ្មែរតែងតែនាំគ្នា មកបន់ស្រន់ជាហូរហែ ឈ្មោះនេះក្លាយបន្តិច ម្តងៗ ទៅជាទួល «សូតិលោក» ហើយឥឡូវនេះ ទៅជាវិហារសូតិ(៣)។

រីឯកងទ័ពពលរេហ៍របស់ស្ដេចព្រហ្មកិល នៅតែបន្តបេសកកម្មរកដេញតាមចាប់បក្សីចាំ ក្រុងឥតសំចៃដៃ បក្សីចាំក្រុង និងតាគហេនៅតែខំរត់គេចដដែល ហើយបានធ្វើដំណើរចុះទៅ ទិសខាងត្បូង ទៅជិតដល់មាត់ទន្លេ ប្រះទះឃើញមានផ្នែល្វាល្អ្ល្អះគួរឲ្យឆ្ងាញ់ បក្សីចាំក្រុងក៏ បេះផ្នែល្វាយកមកសោយចំអែតកាយ ផ្នែល្វាមានរស់ជាតិផ្អែមឆ្ងាញ់ពិសា ធ្វើឲ្យបក្សីចាំក្រុង កើនកំលាំងខ្លាំងក្លា។ ទឹកដីម្តុំដើមល្វាក៏ជាប់ ឈ្មោះថា «ល្វាផ្អែម» ហើយក្លាយទៅ ជាល្វាអែម រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ គឺនៅក្នុងខេត្តកណ្តាល។

កងទ័ពស្តេចពញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិល ឬ សន្ធាតុអនុរាជ ដែលដឹកនាំដោយមេទ័ពពីរនាក់គឺ ចៅពញាចក្រី និង ចៅពញារាជាសេដ្ឋា បានតាម ដានដេញរកចាប់បក្សីចាំក្រុងអស់រយៈពេល បីឆ្នាំ តែនៅតែរកចាប់មិនបាន។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ មេទ័ពស្តេចទាំងពីរនាក់ត្រូវបាត់បង់ជីវិតនៅ ភ្នំ អាសន្នទុក្ខ ដោយចាញ់បុណ្យបារមី របស់បក្សីចាំក្រុង។ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ខឹងច្រលោត ខ្លាំងណាស់ ដោយមេទ័ពរបស់ខ្លួនទាំងប៉ុន្មានគ្មាន សមត្ថភាព ទទួលបរាជ័យ រកចាប់ចង និង កំទេចសំលា បំបក្សីចាំក្រុងមិនបានដូចបំនង។ ព្រះអង្គរឹងរឹតតែភ័យព្រួយបារម្ភខ្លាំងឡើងៗរក បិទ ភ្នែកមិនជិត ពីព្រោះព្រះអង្គភ័យខ្លាចអស់បុណ្យ អស់អំណាច អស់រាជសម្បត្តិ អស់បាន ធ្វើជាស្តេច ព្រះអង្គក៏សំរេចចិត្ត លើកកងទ័ពពល សេនាទៅដោយខ្លួនឯង ដើម្បីដេញតាម រុករកចាប់សំលាបំបក្សីចាំក្រុង អ្នកមានបុណ្យឲ្យទាល់តែបាន នេះបើតាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិល ។

ចំណែកតាគហេ និង បក្សីចាំក្រុង កាលបើដល់មាត់ទន្លេ ក៏សុំតាមទូកគេឆ្លងទៅត្រើយខាង លិចត្រង់ម្តុំកោះវិស្សីកែវ (៥) គ្រានោះកងទ័ព ស្តេចក៏តាមមកដល់ដែរ តាគហេ និងបក្សីចាំ ក្រុង នាំគ្នាវត់ចូលពួនក្នុងបឹងរាជ ដែលមានឈូកដុះពាសពេញ កងពលសេនាស្តេចដេញតាម ស្អិតពីក្រោយ ហើយយកដំរីគោក្របី មកឲ្យដើរសាចុះសាឡើងជាន់ឈ្លីបឹងឈូក បែកកក់រក់ វាល ដើម្បីសំលាប់បក្សីចាំក្រុងកុំឲ្យរត់រួច។ តែ ដំរីគោក្របី កាលដើរមកដល់ម្តុំដើមឈូក ដែល បក្សីចាំក្រុង និង តាគហេពួន ចេះតែនាំគ្នាដើរឃ្វាងរហូត តា និង ចៅបានរួចជីវិតជាថ្មីម្តង ទៀត។ បឹងឈូកដោយសារគោក្របីដំរីដើរជាន់ឈ្លីមិនឈប់ឈរ ក៏រឹងខ្ទះទឹកបែរជាគោកស្ងួត ដើម្បីទុកជាអនុស្សាវរីយ៍រំលឹកដល់ប្រវត្តិតស្វិតគេចកៀសខ្លួនរបស់បក្សីចាំក្រុង និងតាគហេ គេបានដាក់ឈ្មោះទឹកដីនោះថា «គោកបញ្ឆាន់»។

បក្សីចាំក្រុង និង តាគហេ នាំគ្នាវត់បន្តដំណើរសំដៅទៅទិសខាងលិច តាមផ្លូវបក្សីចាំក្រុង បានប្រទះជួបឃើញនារីក្រមុំ ម្នាក់មានរូបរាង ដំណើរសម្ផស្ស សាច់ល្អស្រស់ស្អាតគួរឲ្យចាប់ ចិត្តស្នេហា នាងកំពុងតែដងទឹក កន្លែងជួបប្រទះស្រីស្រស់ ត្រូវគេដាក់ឈ្មោះថា «ប្រទះនាង» ដែលក្លាយជា «ប្រទះឡាង»។

នៅតាមផ្លូវ ទៅដល់ទូលមួយ តា និង ចៅ ដោយស្រេកឃ្លានខ្លាំងពេក បានបេះផ្លែឈើ ឪជ្រឹង យកមកបរិភោគចំអិតកាយ ទីនោះជាប់ ឈ្មោះថា «ទ្រនំជ្រឹង»ជារៀងរហូតតមក។ ដើរហួសកន្លែងនោះឆ្ងាយបន្តិច ស្រាប់តែបក្សីចាំក្រុង និង តាគហេត្រូវកងពលទាហានស្តេច លោមចោមចាំចាប់ កន្លែងចោមចាប់ទី១ បានក្លាយទៅជាកូមិចោមចាប់ កន្លែងចោមចាប់ទីពីរ នៅមុំជិតគ្នានោះដែរ បានក្លាយទៅជាកូមិ ចោមចៅ។

ដើម្បីរត់ដោះដៃរក្សាខ្លួន ម្តងនេះដូចលើកមុនដែរ តាគហេ នាំបក្សីចាំក្រុងចុះពួនក្នុងបឹង ទៀត។ ពួកពលរេហ៍ស្តេចក៏ នាំយកដំរីគោក្របី ប្រើឲ្យជាន់ដីជាន់ឈ្នឹបញ្ជាន់បឹងដូចលើកមុន តែនៅតែមិនបានសំរេច បក្សីចាំក្រុងនិងតាគហេ នៅតែរត់រួចពីកន្លាប់ដៃស្តេចពញាត្រែក ឬ ព្រហ្មកិល ឬ សន្ធឹកអនុរាជ បឹងនោះត្រូវបានគេដាក់ឈ្មោះថា «បឹងបុកបែន» ដែលថ្ងៃក្រោយ មក ក្លាយជាបឹង «បឹងក្បែន»។

រត់រួចចេញពីបឹងកាលណា ចៅ និង តានាំគ្នារត់ទៅលាក់ខ្លួនពួនអាត្មា ក្នុងព្រៃក្រាស់ជិត នោះ ព្រៃនោះមានឈ្មោះថា «ព្រៃពួន» ដែលឥឡូវ ក្លាយទៅជា «ព្រៃពូច»^(៥)។ កងទ័ពស្តេច នៅតែដេញតាមប្រកិតពីក្រោយជានិច្ច។ តាគហេ និង បក្សីចាំក្រុងចេះតែខំរត់ពួនគេចវេះ ខំ ដើរខំរត់កាត់វាលចូលព្រៃទៅដល់ជើងភ្នំរូង^(៦) នៅក្នុងភ្នំនេះមានរូងមួយយ៉ាងធំ របស់ស្តេច កណ្តុរស។ ស្តេចកណ្តុរសក៏បានជួយសង្គ្រោះយក អាសារបក្សីចាំក្រុង នាំយកទៅលាក់ទុក ក្នុងរូងរបស់ខ្លួន រំពេចនោះដែរ ពីងពាងជាច្រើនក៏នាំគ្នាបញ្ចេញកំលាំងធ្វើមង ចាក់ស្រះព័ទ្ធព័ន្ធ បិទ បាំងមាត់រន្ធស្តេចកណ្តុរស។ កងទាហាន ស្តេចព្រហ្មកិលមកដល់ទីនោះដែរ តែរកបក្សីចាំ ក្រុង និង តាគហេមិនឃើញ។

មកដល់រូងភ្នំបក្សីចាំក្រុង និង តាគហេបានបុណ្យគុណបារមីវត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិ និងអ្នកសង្ខំបំបាំង បាត់ ជួយថែរក្សាទុកបំរុង ឧបត្ថម្ភនៃនាំបង្គាត់ បង្រៀនអប់រំប្រដៃប្រដៅ ផ្តល់នូវមុខវិជ្ជា សិល្ប៍សាស្ត្រគ្រប់បែបបទ និងជួយចំលងឲ្យផុតពីគ្រោះកាចចង្រៃគ្រប់បែបយ៉ាង។ តាំងតែពី ពេល នោះមក បក្សីចាំក្រុង និង តាគហេ រស់នៅឯភ្នំរូងដោយសុវត្ថិភាព សុខសប្បាយគ្មាន សៅហ្មង គ្មានភ័យព្រួយបារម្ភខ្លាចស្តេចសន្ធឹកអនុរាជ ឡើយ។

ទោះបីជាដឹងខ្លួនមានជាប់ឈាមជីវជាបុត្រព្រះមហាក្សត្រ ទោះបីធ្លាប់ត្រូវរងគ្រោះរងទុក្ខ ទោសវេទនាលំបាកលំបិន ស្ទើរស្លាប់ស្ទើររស់ រត់ចោលស្រុក ព្រាត់ប្រាស់ម្តាយកូនដីដូនដីតា ដោយចិត្តកាចសាហាវយង់ឃ្នងរបស់ស្តេចព្រហ្មកិល ទោះបីស្គាល់ដឹងថា ស្តេចអង្គនេះគ្មាន គិតនឹកឃើញអ្វីក្រៅអំពីចង់បានអំណាច ហើយដើរកាប់សំលាប់ប្រជានុរាស្ត្រ កំចាត់គ្រប់ អស់អ្នកចេះដឹង មានសមត្ថភាព មានបុណ្យបារមី ខ្លាំងពូកែជាងខ្លួន សូម្បីបក្សីចាំក្រុង មិន ដែលមាននឹកចង់បង្កើតឲ្យមានក្រុមបក្សពួក មានទាហានទ័ពទ័ង ឬ ទៅបំបះបំបោរបំផុះបំផុល ប្រជា ជន បង្កឲ្យមានចលាចល រំដើបរំជួលគ្មានសន្តិសុខ សង្គ្រាមបង្ហូរឈាមក្នុងនគរដែរ គឺ បក្សីចាំក្រុងមានឧត្តមគតិច្បាស់លាស់ ក្នុងបញ្ហាប្រ ទេសជាតិ ហើយយល់ថាចំបាំងរាំងជល រវាងបងប្អូនឯង ព្រោះតែអំណាច និង ប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន អាចនាំមកនូវទុក្ខវេទនាគ្រប់បែប យ៉ាង ដល់ប្រជានុរាស្ត្រ និង ប្រទេសជាតិ។ ដូច្នេះហើយបានជាបក្សីចាំក្រុងមិនព្រមយកគំនុំគំ

គួនផ្ទាល់ខ្លួន ឬ ការសងសឹក មកធ្វើជាត្រីមុខជាធំ។ ព្រះអង្គមិនសុខចិត្តពឹងផ្អែក ឬ ប្រើកំលាំង បាយ កំលាំងអាវុធដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាផ្ទាល់ខ្លួន ហើយដណ្តើមយកអំណាច និងរាជបល្ល័ង្ក ទេ។

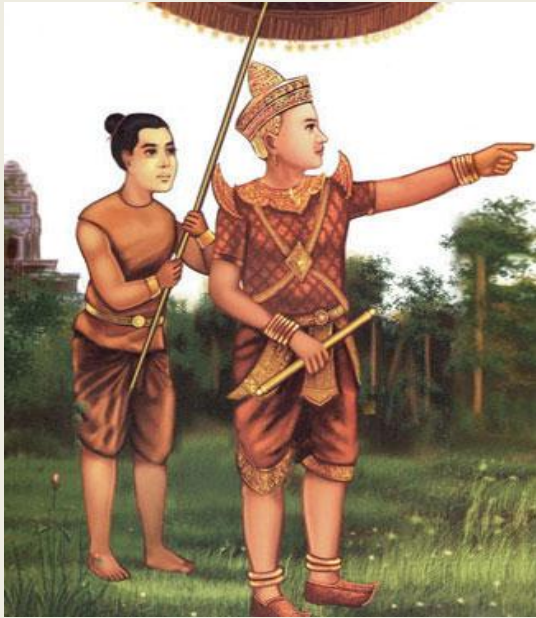
ឥរិយាបថបក្សីចាំក្រុង មិនធ្វើសង្គ្រាមបង្កបង្កើតចលាចល បានទុកឱកាសឲ្យស្តេច ពញ្ញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិល ឬ សន្ធពអនុរាជរស់នៅ សោយរាជ្យដោយសុខសប្បាយក្សេមក្សាន្ត រហូតដល់ថ្ងៃស្លាប់ ពង្សាភារភាគច្រើនបានសរសេរកត់ត្រាប្រហាក់ប្រហែលគ្នាថា ព្រះបាទ ស ន្ធពអនុរាជគ្មានបុត្រាបុត្រីសំរាប់បន្តព្រះរាជវង្សទេ ដែលជាហេតុធ្វើឲ្យព្រះអង្គមូហុងខឹង ក្រេវក្រោធក្តៅក្រហាយមិនសប្បាយចិត្ត។

យូរខ្មែរឆ្នាំកន្លងមក បើតាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិល សេះរបស់ព្រះសន្ធពអនុរាជ ឬ ព្រហ្មកិល ដែលតាព្រាហ្មណ៍ចាស់ បានយកប្រគល់ឲ្យ បានអស់ជីវិតក្លាយទៅជាថ្មនៅក្នុងឆ្នាំមមែ បញ្ចក្សត្រទាំងប៉ុន្មានប្រែក្លាយទៅជាផ្លែឈើបីផ្គុំជាប់គ្នា ចំណែកឯព្រះខ័នរាជ្យ និងរំពាត់ក៏ ត្រលប់ចូលទៅក្នុងស្រោម ធ្វើអំពីសំពត់ហូលវិញដែរ។ នៅចំពោះមុខបាតុភូតខុសប្លែកអំពីធម្ម តានេះ ព្រះសន្ធពអនុរាជ យល់ច្បាស់ណាស់ ថា ព្រះអង្គដល់ថ្ងៃអវសានអស់បុណ្យហើយ។ ព្រះអង្គរឹង រិតតែភ័យព្រួយបារម្ភ រន្ធត់តក់ស្លុតខ្លាំងឡើង រហូតដល់ធ្លាក់ខ្លួនមានជំងឺឈឺរាំវៃ មើលមិនជា។

ព្រះបាទសន្ធពអនុរាជ ឬ ពញ្ញាក្រែក ឬ ព្រហ្មកិល ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១៨ បានចូលទីវង្គត់ ក្នុងឆ្នាំមមែ ក្នុងព្រះជន្ម ៣១វស្សា ក្រោយដែល បានសោយរាជសម្បត្តិអស់ចំនួន ២០ឆ្នាំ^(៧) នេះបើតាមពង្សាវតាររបស់សម្តេចរាំងជួន។ ព្រះអង្គមិនបានទុកនូវស្នាដៃ កេរដំណែលអ្វី ដែលគួរឲ្យកត់សំគាល់បានឡើយ ពង្សាវតារវត្តទឹកវិល បានបញ្ជាក់ថាព្រះអង្គមានគំនិត ចង់ ផ្លាស់ប្តូរសករាជថ្មី តែគំរោងនេះមិនត្រូវបានយកមក អនុវត្តទេ។

១០.៤ ការឡើងសោយរាជ្យរបស់បក្សីចាំក្រុង

គ្រានោះ ដោយយល់ឃើញថាបក្សីចាំក្រុង ត្រូវជាបុត្រព្រះបាទចក្រព័ត្រព្រះមហាក្សត្រ ខ្មែរ

ទី១៦ ហើយព្រះអង្គ ក៏អ្នកមានបុណ្យបារមី មានសមត្ថភាព មានចិត្តសន្តោសមេត្តាធម៌ ស្រឡាញ់អាណិតអាសូរ គ្រប់គ្រងទំនុកបំរុងប្រជារាស្ត្រ នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីតូចធំទាំងអស់ក្នុង នគរបានមូលមតិគ្នា ទៅសុំយាងបក្សីចាំក្រុងពីភ្នំរុង ឲ្យមកសោយរាជ្យសម្បត្តិនៅមហានគរ ។ ពិធីអភិសេកបក្សីចាំ

ក្រុងជាព្រះមហាក្សត្រនៃប្រទេសកម្ពុជាបានរៀបចំប្រារព្ធធ្វើឡើងនៅ ថ្ងៃជាពេលាល្អ ដែលត្រូវជាថ្ងៃ ១១កើត ខែពិសាខ ឆ្នាំរោងព.ស១៥៧២ ម.ស៩៥០ ច.ស៣៩០ គ.ស.១០២៨ កាលនោះ ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង មានព្រះជន្ម ២៨វស្សា ព្រះអង្គជាព្រះមហា ក្សត្រខ្មែរទី១៩។ ព្រះអង្គបានទទួលព្រះ

បរមនាមព្រះបាទសម្តេច គំដែងអញប្រដែងរាជ បក្សី ចាំក្រុង បំរុងរាស្ត្រ។ រាជធានីខ្មែរស្ថិតនៅមហានគរដដែល។

ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង បានគ្រប់គ្រងប្រទេសជាតិដោយទសពិធរាជធម៌ ជួយទំនុកបំរុងការពារសង្គ្រោះប្រជានុរាស្ត្រវត្តអារាម និងព្រះពុទ្ធសាសនា គ្រប់ទិសទីគ្រប់ច្រកល្អកក្កងព្រះ រាជអាណាចក្រ។ កាលនោះស្រុកខ្មែរមានទឹកដីធំទូលាយ ប្រទេសតូចធំជិតឆ្ងាយរាប់អានគោរពកោតខ្លាចស្ងប់ស្ងែង និងចំណុះចុះចូលប្រជា ពលរដ្ឋខ្មែរទូទៅ រស់នៅក្នុងបរិយាកាសសំបូរណសប្បាយ រីករាយគ្មានសង្គ្រាម ស្គាល់តែសេចក្តី សុខក្សេមក្សាន្ត និងសន្តិភាព។

ចិត្តចិរិយា និងលក្ខណៈដ៏ល្អប្រសើរជាពិសេសមួយទៀតរបស់បក្សីចាំក្រុង គឺព្រះអង្គជាមនុស្សម្នាក់ដែលឲ្យតំលៃ និងគោរពទៅលើអ្វី ដែលជាគុណ។ ព្រះអង្គបានចាត់ទុកគុណជាធំជាចាំបាច់ក្នុងដួងចិត្ត ក្នុងទស្សនៈនេះ និងមាតិកាប្រចាំជីវិតរបស់ព្រះអង្គ អ្នកណា ជនណា សត្វណា ឬទីកន្លែងទីកន្លែងណា ដែលធ្លាប់មានគុណជួយទំនុកបំរុងព្រះអង្គ ព្រះអង្គមិនបំភ្លេចគុណឡើយ។ ដូច្នេះហើយក្រោយដែលព្រះអង្គបាន ឡើងសោយរាជ ព្រះអង្គបានប្រទានងារបុណ្យសក្តិ ដល់អ្នកដែលធ្លាប់ជួយយកអាសារ ព្រះអង្គក្នុងគ្រាក្រ។ ព្រះអង្គបានសាងវត្តអារាម ព្រះពុទ្ធជាច្រើនដើម្បីរំលឹក និង តបស្នងសងគុណបុណ្យបារមី វត្ថុសក្តិសិទ្ធ ទីកន្លែងទីកន្លែង ដែល

ធ្លាប់បានជួប ទទួលទំនុកបំរុង បីបាច់ថែរក្សាព្រះ អង្គក្នុង គ្រាកំសត់ខ្លោចផ្សា មានទុក្ខភ័យ គ្រោះកាចដល់ជីវិត។

ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង បានសាងប្រាសាទ មួយដាក់ឈ្មោះថា «ប្រាសាទលលៃ» នៅកន្លែង ដែលព្រះអង្គបានទតឃើញទង់ជ័យស្តេចពញា ក្រែកដេញតាមចាប់ព្រះអង្គ។ ប្រាសាទមួយ ទៀតឈ្មោះ «បាគង់» ត្រូវបានសាងដោយសារព្រះអង្គ នៅកន្លែងដែលតាគហោយកព្រះអង្គ ទៅ លាក់ ហើយដែលពេលនោះគាត់បានមានប្រសាសន៍ថា «បាគង់នៅទីនេះសិនហើយ!»។ ឯនៅត្រង់កន្លែងក្រោលគោរបស់តាគហោវិញគឺ «ប្រាសាទបាគោ» ដែលព្រះអង្គបានសាង ហើយដែលក្នុងបច្ចុប្បន្ន បានក្លាយទៅជា ប្រាសាទព្រះគោ ប្រាសាទទាំងនេះស្ថិតនៅក្នុងខេត្ត សៀម រាប។

ដើម្បីលើកឧបការគុណទឹកដីភ្នំសន្ទុក «ភ្នំសន្ទុក» និង បុណ្យបារមីទាំងប៉ុន្មានដែលធ្លាប់ ជួយការពារទំនុកបំរុងព្រះអង្គ ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង បានសាងព្រះវិហារ និង ព្រះបាទព្រះមួយ យ៉ាងធំនៅទីនោះ ទុកជាទីសក្ការៈបូជា។ តាម្យ៉ាង ដែលធ្លាប់ ជួយយកអាសារ ផ្តល់ស្បៀងអាហារ និង ជួយលាក់បំពានត្រូវបានតែងតាំងជាចៅហ្វាយខេត្តស្រុកអាសន្នទុក្ខរៀងរហូត មក។

ចំណែកនៅឯទួលស្រួលទឹកមិនលិច ឬ ទួលសួរលោក នៅខាងលិចដីទួលដែលតាគហោ ធ្លាប់បានយកមែកជ្រៃទៅដោត ព្រះបក្សីចាំក្រុង ព្រះអង្គបានសាងវត្តដោយមានព្រះវិហារ យ៉ាងល្អត្រចាស់ត្រចង់ ព្រះអង្គបានប្រទានឈ្មោះវត្តនោះថា «ព្រះវិហារសួរ»។ ព្រះអង្គក៏បាន កសាង ដែរនូវរូបសំណាកព្រះឥសូរ និងព្រះនរាយណ៍ ដាក់តំកល់ទុកសំរាប់គោរពបូជានៅលើ ដីទួល ដែលមានដាំមែកជ្រៃ។ មែកជ្រៃនោះដែលបាន ដុះឡើងធំធាត់ហើយដែលព្រះអង្គមាន ស្នាមជើងនៅលើ ត្រូវព្រះអង្គចាត់ទុកជាដើមប្រផ្នូល សំរាប់មើលទស្សន៍ទាយឲ្យយល់ ឲ្យដឹង អំពីជោគ វាសនាអនាគត របស់ប្រទេសជាតិ។ ជ្រៃនោះព្រះអង្គដាក់ឈ្មោះថា «ជ្រៃព្រះផ្នូល» ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង ដោយព្រះអង្គមានព្រះឱស្ឋទិព្វ ផង ព្រះអង្គបានធ្វើបុណ្យបូជាស្វង់យ៉ាងន ក្ខត្តិក្សសុំព្រះជាម្ចាស់ គុណបុណ្យបារមី និង វត្ថុសក្តិសិទ្ធិទាំងឡាយ ធ្វើបណ្តាលបង្ហាញឲ្យ កើតមាន ជាប្រផ្នូល ទៅលើដើមជ្រៃព្រះផ្នូល ឬ ជ្រៃស្លឹក និង ទៅលើព្រះវិហារ ប្រសិនបើនឹង ត្រូវកើតមាន និងផ្ទុះនូវព្រឹត្តិការណ៍ដ៏សំខាន់អ្វីមួយ ដែល ទាក់ទងទៅនឹងអាយុជីវិតរបស់ស្រុក ខ្មែរ ព្រះអង្គបានណាត់ប្រផ្នូលទាំងអស់ជា១០ប្រការសំរាប់នគរខ្មែរ

- ប្រការទី១ បើដើមជ្រៃមានស្លឹកដុះល្អត្រសុំត្រសាយ នោះព្រះមហាក្សត្រ ឬ អ្នកនាំ ប្រទេសជាតិ នឹងបានទទួល នូវសេចក្តីសុខក្សេម ក្សាន្ត ហើយប្រទេសជាតិក៏បានចំរើន សំបូរណាហូរហៀរដែរអ។

- ប្រការទី២ បើដើមជ្រៃមានស្លឹករិចរិលរុះមិនល្អ នោះប្រទេសជាតិមិនសូវមានភោគផល ចំនួនបានច្រើនល្អទេ។ ប្រជានុរាស្ត្រ នឹង មានទុក្ខព្រួយ។
- ប្រការទី៣ បើដើមជ្រៃត្រូវបក្សាបក្សីទាំងហ្វូង មករុករានទន្រ្ទានទីទុំលើ នោះប្រទេសជាតិ នឹង ត្រូវបរទេស នាំគ្នាមកលោមព័ទ្ធព័ន្ធ ប្រវិញ្ញាតែបន្ត ឆក់លួចប្លន់យកទឹកដី និងភោគ ផលខ្មែរជាមិនខាន។
- ប្រការទី៤ បើមែកជ្រៃធំល្មមបាក់ នោះសមាជិកក្នុងរាជវង្សស្តេច ឬ សម្តេចចៅហ្វាទល្លៈ ត្រូវអស់បុណ្យ ឬអស់ជីវិត។
- ប្រការទី៥ បើមែកជ្រៃធំបាក់ នោះព្រះមហាក្សត្រ ឬ ប្រមុខរដ្ឋ ត្រូវអស់ជីវិត។
- ប្រការទី៦ បើមានពស់ចូលក្នុងព្រះវិហារ ហើយវាវកាត់លើព្រះភ្លេនព្រះបដិមាករ ឬលើ ផ្ចឹមដំបូលព្រះវិហារ នោះពួកជនជាតិបរទេសស្រុកក្រៅ នឹងចូលមកលុកលុយឈ្លានពាន លួចប្លន់ប្រទេសជាតិខ្មែរជាមិនខាន។
- ប្រការទី៧ បើក្នុងស្រះមុខវិហារ មានក្រពើ ឬទន្សៀង ហែលកាត់ចុះឡើង នោះនឹងមាន សមាជិកព្រះរាជវង្ស ស្តេចឬ មន្ត្រីធំក្បត់ជាតិ ចង់បំផ្លាញនគរ ហើយរត់ទៅរកពឹងពាក់ពួក បរទេស ឲ្យចូលមកជួយដង្ហើមណាច។
- ប្រការទី៨ បើដើមជ្រៃងាប់មួយចំហៀង នោះព្រះមហាក្សត្រ ឬអ្នកកាន់ណាចដឹកនាំ ប្រទេសជាតិត្រូវអស់ណាច។
- ប្រការទី៩ បើសិនជាដើមជ្រៃងាប់បាក់ ហើយដុះឡើងវិញ នោះពូជត្រកូលថ្មីមួយទៀត នឹងត្រូវឡើងធ្វើជាព្រះមហាក្សត្រ ឬអ្នកដឹក នាំប្រទេសជាតិ។
- ប្រការទី១០ បើសិនជាដើមជ្រៃត្រូវអស់ជីវិត ងាប់បាត់ ហើយមិនដុះឡើងវិញ នោះព្រះ បរមជ្រៃសួរ នឹងត្រូវផុតពូជដែរ គ្រានោះ អ្នកមានបុណ្យបានចាប់ជាតិកើតហើយ។

ក្រោយដែលព្រះអង្គបានធ្វើពិធីបូងស្លុង សំបូងសង្រ្គាងប្រកាសជាឱឡារិក ប្រាប់អស់ គុណបុណ្យបារមី ព្រះឥន្ទ្រព្រះព្រហ្ម ម្ចាស់ទឹកម្ចាស់ដី ព្រះអគ្គិព្រះពាយ និងវត្ថុសក្តិសិទ្ធិ ព្រម ទាំងទេវតា អាវុក្ខអារក្សអ្នកតាថែរក្សាទឹកដីភូមិស្ថាន បក្សីចាំក្រុងព្រះអង្គបានបញ្ជាឲ្យនាម៉ឺន មុខមន្ត្រី កត់ត្រា ចារពាក្យពេជ្រ និង ប្រជួលទាំង១០ប្រការនោះ លើស្លឹករិតជ្រលក់មាស ធ្វើជា សាស្ត្រាពីរក្បាល មួយក្បាលយកទៅតំកល់ទុកក្នុងព្រះរាំង ហើយមួយក្បាលទៀតតំកល់ទុក ក្នុងព្រះវិហារសួរ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះព្រះអង្គបានផ្តាំធ្វើ និងចេញបញ្ជាប្រាប់អ្នកដែលថែរក្សា កន្លែង ពិសិដ្ឋ ឲ្យធ្វើសេចក្តីរាយការណ៍ ទៅទូលថ្វាយព្រះអង្គភ្លាម ក្នុងខណៈណាដែលកើត មានអភូតហេតុប្លែកណាមួយ។

ចំពោះព្រះអគ្គមហេសីរបស់ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុងវិញ បើតាមពង្សាវតារវត្តកោកកាក គ្មាននរណាទ្រាំអំពីនារីក្រមុំស្រុកស្រែសែនស្រស់ល្អបរវរ ដែលព្រះអង្គបានឃើញ និងជួបជាគ្រាដំបូងនៅប្រទះនាង ឬ ប្រទះឡាងនោះឡើយ។ ព្រះនាមព្រះអគ្គមហេសីនេះ គេមិនបានស្គាល់ទេ ព្រះនាងបានប្រទានព្រះរាជបុត្របីព្រះអង្គដល់ព្រះស្វាមី ព្រះវត្តិរាជ្យ ព្រះអលស្សរាជ និង ព្រះសេន្ទរាជ្យ ចំណែកនៅក្នុងពង្សាវតាររបស់ សម្តេចរាជ្យន អ្នកនិពន្ធលើកយកឈ្មោះព្រះម្ចាងស្វាយមកនិយាយ ដោយណាស់ថា ព្រះម្ចាងជាព្រះអគ្គមហេសីរបស់បក្សីចាំក្រុង។ ជាមួយ នឹងព្រះមហាក្សត្រ ព្រះម្ចាងបានមានបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាម អលស្សរាជ ដែលប្រសូតនៅក្នុងឆ្នាំរក។ តែពង្សាវតារវត្តទឹកវិលបានបញ្ជាក់ថា ព្រះអគ្គមហេសីរបស់ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង គឺព្រះនាងពៅ ដែលជាបុត្រីរបស់ស្តេចចាមនៅស្រុកស្លាង ព្រះនាមសេន្ទ្រាទី២។

ដូចដែលយើងបានរៀបរាប់រួចពីខាងលើ ព្រះម្ចាងទេព ដែលជាព្រះមាតារបស់បក្សីចាំក្រុង ត្រូវស្តេចព្រហ្មកិល ឬពញាភ្នែក ឬសន្ទពអនុរាជបញ្ជាឲ្យយកទៅសំលាប់នៅកំពង់ព្រះជិន ក្នុងស្រុកស្លាង ពង្សាវតារវត្តទឹកវិលបានបន្តទៅទៀតថា ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុងបានកសាងព្រះវិហារមួយយ៉ាងស្អាតធ្វើអំពីថ្មភ្នំ នៅត្រង់កន្លែងដែលគេប្រហារជីវិតព្រះមាតា គឺដើម្បីរំលឹកដក់អនុស្សាវរីយ៍ដ៏ជូរចត់ រំលឹកដល់គុណព្រះមាតា ដែលបានផ្តល់ជីវិតដល់ព្រះអង្គ និងដែលត្រូវបាត់បង់ជីវិតដោយសារតែព្រះអង្គ។ ព្រះវិហារនោះ ព្រះអង្គបានប្រទានដាក់ឈ្មោះថា វត្តករណី ដើម ដែលក្លាយបន្តិចម្តងៗ ទៅជា «វត្តក្តីដើម» វត្តនេះស្ថិតនៅកំពង់ចិន ស្រុកស្លាង ក្នុងខេត្តកំពង់ធំ។ វត្តករណីដើម កសាងរួចស្រេចបាច់ កាលណា ព្រះអង្គក៏បានរៀបចំឲ្យធ្វើបុណ្យបញ្ចុះសីមា និង ឆ្លងទៅតាមទំនៀមទំលាប់ប្រពៃណី នៅក្នុងឆ្នាំឆ្លូវ។

កាលនោះស្តេចចាមសេន្ទ្រាទី២ សោយរាជ្យគ្រប់គ្រងនៅស្រុកស្លាង ស្តេចចាមនៅស្រុកស្លាង តាំងពីបុរាណកាល យូរលង់ណាស់មក ហើយ មានធូសរអាវុធ ដែលមានមហិទ្ធិវិតខ្លាំង ពូកែអស្ចារ្យ គឺបាញ់ម្តងចេញព្រួញប្រាំ លឺសូរដូចរន្ទះបាញ់ជួបគ្នា ហើយបើបាញ់ទៅបះដើម ឈើណាមួយ ផ្លែឈើទាំងប៉ុន្មានលើដើម នឹងត្រូវជ្រុះអស់គ្មានសល់ ធូសរទាំងនេះ គេមិនអាចយកទៅដាក់លើដី លើពូក ឬលើគ្រែបានឡើយ ។ ដូច្នេះហើយ បានជាស្តេចចាមកសាងប្រាសាទមួយធ្វើអំពីឥដ្ឋ ហើយយកសរ និងធូនោះទៅព្យួរដាក់ទុកធ្វើដូចជាទោង។ ដោយសារហេតុ ភេទដូចនេះ ទើបបានជាគេ ដាក់ឈ្មោះទីកន្លែងនោះថា «សរទោង» ដែលយូរទៅៗ ក្លាយទៅជាស្លាង។ ស្តេចចាម ព្រះបាទសេន្ទ្រាទី២ ព្រះ អង្គមានកូនស្រីមួយឈ្មោះ ព្រះនាងពៅពិសី ដែលទើបតែមានព្រះជន្ម១៦វស្សា។ ព្រះនាងមានរូបឆោមលោមពណ៌សម្បស្ស ល្អល្អះបរស្រស់ ស្អាត នឹងរកអ្វីមកប្រៀបប្រដូចផ្ទឹមមិនបានឡើយ រីឯចិត្តគំនិត កិរិយាមាយាទ វិក្ការវិញសោត ក៏ល្អប្រពៃ វិសេសវិសាលកំរនឹងមាន ហើយក៏ ពិបាកនឹងរកជួបប្រទះដែរ។

ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង ដែលយាងទៅធ្វើបុណ្យឆ្លង វត្តករណីដើម នៅស្រុកស្មោងមានក្រុមមន្ត្រីសេនា រេហ៍ពលគ្រប់ជាន់ថ្នាក់ជាច្រើន ហែ ហមជូនដំណើរ ក្នុងចំណោមនោះ មាននាម៉ឺនជំនិតជាទីទុកចិត្តរបស់ ព្រះអង្គប្រាំនាក់ ដែលធ្លាប់តែជួយរៀបចំធ្វើការបំរើទឹក ដីថ្វាយព្រះអង្គ ជំនិតទាំងប្រាំនាក់មានចិត្តស្មោះត្រង់ ល្អបរិសុទ្ធសន្តោស យុត្តិធម៌ ហើយគោរពទៀងទាត់ ធ្វើទៅតាមរាជឱង្ការ និងបទបញ្ជារបស់ព្រះមហាក្សត្រ យ៉ាងត្រឹមត្រូវល្អិតល្អន់ឥតបីខ្លោះ ឬធ្វេសប្រហែសឡើយ។ ជំនិតទាំងប្រាំមានមុខនាទី និងអំណាចធំ ទូលាយលើសលប់អស់មន្ត្រីនានា ក្នុងព្រះនគរ។ ជំនិតទាំងប្រាំនោះគឺ៖

- ម៉ឺនប្រពៃជ័យជាតិ
- ម៉ឺនភក្តីលោកនាថ
- ម៉ឺនជាតិសូរិវង្ស
- ម៉ឺនបំរុងក្សត្រ
- និង ម៉ឺនប្រពៃប្រឹក្សា។

ក្រៅអំពីកិច្ចការជាតិ ជំនិតទាំងនេះក៏តែងតែនាំគ្នាធ្វើកិច្ចការផ្សេងៗទៀត ដើម្បីបំពេញចិត្ត ព្រះមហាក្សត្រដែរ។ នៅថ្ងៃបុណ្យចុងបង្ហើយ ម៉ឺនបំរុងក្សត្រ និង ម៉ឺនប្រពៃប្រឹក្សា ដែលដើរ មើលរកនារីស្រស់ស្អាតទុកថ្វាយព្រះរាជា បានទៅទូលព្រះបាទបក្សីចាំក្រុងថា ខ្លួនបានឃើញ នាងពៅពិសី កូនរបស់ស្តេចចាមសេន្រ្ទា។ ព្រះនាងមានរូបស្រស់សម្បូរស្អាតណាស់ ក្សត្រីមី នុំមីនាងនៅក្នុងរាំងទាំងប៉ុន្មាន មិនអាចយក មកប្រៀបផ្ទឹមជាមួយបានឡើយ។ ព្រះនាងមាន ភីលៀង ឯពីរនាក់ ដែលត្រូវជាសង្សាររបស់ពួកគេ ភីលៀងទាំងពីរ បានយល់ព្រមទៅបញ្ចុះ បញ្ចូលពន្យល់ព្រះនាងពៅពិសីឲ្យយល់ព្រមសុខចិត្តស្រលាញ់ រួមរក្សមេត្រីជាមួយនឹងព្រះ មហាក្សត្រ ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង កន្លែងដែលជំនិតទាំងពីរ បានយល់ បានឃើញព្រះនាងពៅ ពិសី មានក្លាយទៅជា «ភូមិនាងសស្វាច» ជាប់រៀងរហូតតមក។

ពង្សាវតារវត្តទឹកវិលបញ្ជាក់តទៅទៀតថា បក្សីចាំក្រុង បានស្រលាញ់ប្រតិព័ទ្ធព្រះនាងពៅពិសី ស្មោះស្ម័គ្រអស់ពីដួងហរិទ័យ ឥតមានចិត្តក្បត់ចង់បោកបញ្ឆោត ឬចង់បានត្រឹមតែខ្លួនយកមកសប្បាយលេងសើចនោះឡើយ តែព្រះអង្គមិនចង់ចូលស្តីដណ្តឹងព្រះនាង តាមក្បួនខ្នាតទំនៀមទំលាប់ប្រពៃណីទេ ពីព្រោះព្រះអង្គខ្លាចក្រែងបិតាព្រះនាង ដែលជាស្តេចចាមតម្រូវ និងបង្ខំព្រះអង្គព្រះអង្គឲ្យចូលប្រកាន់យកសាសនាចាម ដើម្បីឲ្យស្នេហារបស់ព្រះអង្គបានសំរេចដូចសេចក្តីប្រាថ្នា កុំឲ្យមានឧបសគ្គអ្វីមករារាំងធ្វើឲ្យស្ទះដំណើរ បក្សីចាំក្រុងបានទៅសំពះបន់ស្រន់បួងសួងសុំអ្នកតាស្តី នៅស្រុកស្ទោងជួយដោះស្រាយ សំរួលកិច្ចការថ្វាយព្រះអង្គ។ ព្រះអង្គបានសន្យាថា «បើបានសំរេច ព្រះអង្គ និងបិទសថ្វាយ»។

ថ្ងៃ៤កើត ខែផល្គុន ឆ្នាំឆ្លូវ នាកណ្តាលអធ្រាត ព្រះនាងពៅពិសី ដោយមានភីលៀងទាំងពីរជូន ហែរហាមអមដំណើរផង បានចាកចេញពីព្រះរាជវាំងមកជួបបក្សីចាំក្រុងតាមការណាត់បក្សីចាំក្រុង ក៏ចាប់ផ្តើមនិយាយវាយវ៉ាប់អធិប្បាយពន្យល់អំពីចិត្តស្នេហាស្នងស្មោះស្ម័គ្រ ឥតព្រំដែនរបស់ព្រះអង្គចំពោះព្រះនាង ព្រះអង្គបានអង្វរសុំឲ្យព្រះនាងយល់ព្រមសុខចិត្តរត់តាម ព្រះអង្គទៅនៅឯព្រះមហានគរ ព្រះនាងពៅពិសីដែលបានគាប់ចិត្តស្រលាញ់បក្សីចាំក្រុងមិនបង្អង់យូរឡើយ ព្រះនាងសុខចិត្តយល់ព្រមទៅតាមព្រះអង្គដោយឥតរារៃ បក្សីចាំក្រុងដោយមានជំនិតទាំងប្រាំនាក់ជួយ ជ្រោមជ្រែងផង បាននាំព្រះនាងពៅពិសី ចុះទូកធ្វើដំណើរតំរង់ទៅព្រះមហានគរ។

ព្រឹកឡើងទើបព្រះបាទសេន្រ្ទាដឹងថា បុត្រីបានចុះចាកចេញពីដំណាក់ រត់ទៅតាមបក្សីចាំក្រុង។ ខឹងខ្មាស់ អាក់អន់ស្រពន់ចិត្តខ្លាំងណាស់ ព្រះអង្គក៏រៀបចំប្រមូលកងទ័ពយ៉ាងច្រើន ដើម្បីដេញតាមចាប់កូនស្រីយកមកវិញ កន្លែងប្រមូលប្រជុំពលរេហ៍នោះ បានក្លាយទៅជាភូមិហើយជាប់ឈ្មោះរៀងរហូតថា ភូមិជុំពល។ ដេញតាមមកដល់ទន្លេសាប ស្តេចចាមក្រលេកមើលទៅឆ្ងាយឃើញទូកព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ នៅដាច់កន្ទុយភ្នែក ព្រះអង្គក៏អស់សេចក្តីសង្ឃឹមកើតក្តីម្យ៉ាង អាម៉ាស់មុខឈឺចុកចាប់រហូតអស់ជីវិត។

ចំណែកនាងពៅពិសីវិញ ក្រោយដែលបានដឹងថា ព្រះបិតាចូលទីវង្គត់ ដោយមានព្រះស្វាមីព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង ជូនដំណើរមកជាមួយផង ព្រះនាងក៏វិលត្រលប់មកប្រារព្ធធ្វើពិធីបុណ្យទាន បញ្ជូនកុសលថ្វាយព្រះបិតាទៅតាមប្រពៃណី។ ព្រះនាងបានរៀបចំធ្វើផ្លូវមួយយ៉ាងធំល្អ ស្អាតសមរម្យ ខ្ពស់ផុតពីទឹក កន្លែងនោះមានឈ្មោះថា «កំពង់ពៅពិសី» រហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន ព្រះនាងបានបង្គាប់ឲ្យយកផ្លូវ និង សរ ទៅ តំកល់ទុកកន្លែងដើម ហើយព្រះនាងក៏បានបញ្ជាឲ្យសាងអាស្រមមួយ នៅក្នុងបរិវេនបរមរាជវាំង ដើម្បីទុកថ្វាយរលឹកគុណបំណាច់ និង វិញ្ញាណ

កូនរបស់ព្រះបិតា។ អាស្រមនោះមានឈ្មោះថា «អាស្រមព្រះបាទសេន្ទ្រា» ដែលក្លាយបន្តិចម្តងៗទៅជា «អ្នកតាសេន្ទ្រា» នៅទី កន្លែងនេះ តាមទំនៀមទំលាប់ បីឆ្នាំម្តងៗគេត្រូវរៀបចំធ្វើពិធីបូជាយញ្ញ យកអ្នកទោសធ្ងន់មកប្រហារជីវិតថ្វាយអ្នកតា ដើម្បីសុំសេចក្តីសុខ សប្បាយចំរុងចំរើន បើមិនដូច្នោះទេ វិញ្ញាណកូនសម្តេចចាមសេន្ទ្រា នឹង ចូលសន្តិក្នុងខ្លួនមនុស្ស ហើយនាំបង្អស់បង្អស់បញ្ចូលចិត្តឲ្យឆ្គួត លប់សតិ កាចសាហាវយង់ឃ្នង ក្បត់គ្នាចុះឡើង បង្កើតក្រុមជាទ័ពបះបោរ កាប់សំលាប់គ្នាឥតត្រាប្រណី កងទ័ពនេះនឹងមានកំលាំងឥទ្ធិពល ខ្លាំងក្លា ជាងកងទ័ពនានាទាំងឡាយឯទៀត។ ចាប់តាំងពីថ្ងៃនោះមក ព្រះរាជវង្សានុវង្សស្តេចចាម នៅស្រុកស្លោង ក៏រលាយបាត់អស់ទៅដែរ ហើយស្រុកស្លោងក៏ត្រូវបញ្ចូលទៅ ក្នុងខេត្តអាសន្នទុក្ខ។

ចំណែកព្រះនាងពៅពិសី កាលបើយាងមកដល់ព្រះរាជធានីព្រះមហានគរ ព្រះនាងត្រូវបានព្រះមហាក្សត្រ ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង តែងតាំង ឋានៈ និងផ្តល់កិត្តិយសជាអគ្គមហេសី។ ព្រះនាងទទួលព្រះបរមនាម ព្រះក្សត្រីភក្ត្រពៅពិសី។ ចំពោះអ្នកតាស្តី នៅក្នុងស្រុកស្លោងដែល បានជួយនាំបញ្ចុះបញ្ចូល សំរុះសំរួលចាត់ចែងធ្វើឲ្យស្នេហារបស់ព្រះអង្គបានសំរេច ដូចសេចក្តីប្រាថ្នា ព្រះអង្គមិនបានបំភ្លេចទេ ព្រះអង្គបាន យកសន្លឹកមាសទៅបិទថ្វាយអ្នកតា តាមពាក្យបំណងដែលបានសន្យា អ្នកតាស្តីក៏ជាប់ឈ្មោះថា «អ្នកតាស្តីបិទមាស» ពីថ្ងៃនោះរៀងរហូត មកដល់សព្វថ្ងៃ។

ក្នុងប្រវត្តិព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១៩ ពង្សាវតាររបស់សម្តេចរាំងជួនបានកត់ត្រាបន្តទៅទៀតថា តាគហេ និងយាយលក្ខណ៍ បានមានអាយុជីវិតវែងយឺនយូរ ហើយបានស្លាប់បន្តបន្ទាប់គ្នាដោយសារជរាព្យាធិ។ ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុងបានធ្វើពិធីបុណ្យ យ៉ាងធំអ៊ុកធំកបូជា សពបញ្ជូនកុសលដល់អ្នកមានគុណទាំងពីរ។ ព្រះអង្គយកអដ្ឋិធាតុ តាគហេ ទៅតំកល់ទុកក្នុងស្តុបមួយធំស្អាត នៅទូលជ្រៃជិតវត្តវិហារសួរ ដែលជាកន្លែងព្រះអង្គធ្លាប់បានប្រើពាក្យលេងសើច មិនសមរម្យចំពោះរូបតាគហេ កន្លែងនោះបានជាប់ឈ្មោះរហូតមកថា «ទូលគហេ» ធាតុយាយលក្ខណ៍ ព្រះអង្គយកទៅតំកល់ទុកក្នុងប្រាសាទបាគោ ដែលជាភូមិកំណើតរបស់គាត់។ តែបើតាមពង្សាវតារវត្តកោកកាក តាគហេត្រូវព្រះបាទបក្សីចាំក្រុងប្រហារជីវិត ដើម្បីគោរពទៅតាមពាក្យសច្ចៈដែលកាលពីនៅកុមារ ព្រះអង្គធ្លាប់បានមានបន្ទូលថា បើបានឡើងសោយរាជ្យមែន ព្រះអង្គ នឹងកាប់តាគហេធ្វើបុណ្យ។ ក្រោយដែលបានសំលាប់តាគហេហើយ បក្សីចាំក្រុង ក៏រៀបចំធ្វើបុណ្យជូនគាត់យ៉ាងធំឧទ្យារិកជាទីបំផុត។

រីឯពង្សាវតារវត្តទឹកវិលបានសរសេរថា កាលនោះតាគហេបានអាយុ៩១ឆ្នាំ មានជំងឺហើយក៏ធ្វើមរណកាលទៅ។ បក្សីចាំក្រុង ដែលនៅនឹក ចាំពាក្យសំដីនិយាយលេងថា «កាប់តាធ្វើ

បុណ្យ» កាលណាបានឡើងធ្វើស្ដេច បានយកព្រះខ័ន ទៅអូសលើសាកសពគាត់បង្គាប់កិច្ចឲ្យសម ស្របទៅតាមពាក្យសច្ចៈ បន្ទាប់មកព្រះអង្គរៀបចំធ្វើពិធីបុណ្យ យ៉ាងអធិកអធម្មជូនគាតហោ ហើយដង្ហែរសាកសពដាក់ក្នុងស្លូបយកទៅ តំកល់ទុកឯវត្តព្រះវិហារសួរ ព្រះអង្គបានសាងព្រះវិហារមួយនៅទីនោះ ដើម្បីប្រក់ការពារស្លូបគាតហោ កុំឲ្យត្រូវកំដៅថ្ងៃ ភ្លៀងខ្យល់ ឬត្រូវ សត្វធាតុមកបៀតបៀន។

ក៏ប៉ុន្តែ តាមការជំនាលពីមាត់មួយទៅមាត់មួយដែលខ្ញុំធ្លាប់បានលឺឪពុកខ្ញុំគាត់និទានប្រាប់មក បក្សីចាំក្រុង មិនដែលមានចិត្តព្រហ័នកោង កាច ចង់សំលាប់គាតហោអ្នកមានគុណយកទៅធ្វើបុណ្យនោះទេ។ ពាក្យសំដីដែលបក្សីចាំក្រុងបានពោលនោះ ជាពាក្យលេងសើចចំអន់កំប្លែក កំប្លែងតែប៉ុណ្ណោះ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត បក្សីចាំក្រុងជាមនុស្សយកគុណជាធំ បុព្វហេតុធំនោះគឺព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រតំកល់ជីវិតលើត្បូង ព្រះអង្គមានព្រះឱសទិព្វ ព្រះអង្គត្រូវតែប្រកាន់នូវពាក្យសច្ចៈ គោរពនូវគ្រប់ពាក្យសំដី ដែលព្រះអង្គបាននិយាយចេញមក បានសេចក្ដីថាមិនមែនអាងខ្លួនជាអ្នកមានបុណ្យបារមីជាស្ដេច ជាអ្នកមានណាច ត្រួតត្រាលើមនុស្សប្រុសស្រីគ្រប់រូប ចេះតែប្រើអំណាចផ្តាច់ការ ផ្លាស់ប្តូរ យោបល់ គំនិត ពាក្យសំដី បោកប្រាសគេឯងតាមតែខ្លួននឹកនោះទេ។ ដូច្នេះហើយ បានជាទេពតាចុះមកនិមិត្តជាសុបិន ឲ្យព្រះអង្គនឹកឃើញ ចងចាំ និងគោរពធ្វើតាមនូវអស់ពាក្យសំដីទាំងប៉ុន្មាន ដែលព្រះអង្គធ្លាប់ពោលនិយាយចេញមកក្រៅ បើព្រះអង្គមិនគោរពធ្វើតាមពាក្យសច្ចៈ ទេនោះ គុណបុណ្យបារមី ទេពតា អារក្ខ អារក្សអ្នកតាខ្មោច ព្រាយ បីសាច់ទាំងប៉ុន្មាន នឹងចុះមកយាយី កាច់យកអាយុជីវិតប្រជានុរាស្ត្រ ទាំង ក្មេងទាំងចាស់ប្រុសស្រី ធ្វើអាយុប្រទេសជាតិអន្តរកប្ប ក្ដៅក្រហល់ក្រហាយ កើតចលាចលច្របូកច្របល់អន្តរាយ ជួបគ្រោះភ័យកាច ចង្រៃ ហើយរាស្ត្រប្រជា នឹងរងទុក្ខវេទនាព្រាត់ប្រាសជាមិនខាន ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង ខំធ្វើពិធីបូជាស្លូបបន់ស្រន់គ្រប់បែបយ៉ាង ដើម្បីសុំឧមា ទោស លាពាក្យសំដីមិនសមរម្យ លេងសើចអសុរស តែនៅតែមិនបានសំរេច ពីព្រោះបារមី និងវត្ថុសក្ដិសិទ្ធិទាំងប៉ុន្មាន មិនយល់ព្រមអត់ អោនប្រណីលើកលែងទោស ប៉ុន្តែបក្សីចាំក្រុងមិនអាច នឹងប្រព្រឹត្តអំពើឧក្រិដ្ឋកម្មនេះទេ ចំពោះ គាតហោជាអ្នកមានគុណដ៏ធ្ងន់លើសលប់ លើរូបព្រះអង្គបានឡើយ។ ព្រះអង្គខំប្រឹងប្រែងគ្រប់មធ្យោបាយ ធ្វើមិនដឹងធ្វើមិនលឺគេចវេទឲ្យផុតចេញពីការទាមទាររបស់កំលាំងបារមី តែព្រះអង្គគេចវេទមិនផុតឡើយ។ ជារៀងរាល់យប់ ទេពតាបារមីតាមជាប់ប្រកិត ហើយនៅតែនិមិត្តសុបិន ចុះមកទាមទារឲ្យបក្សីចាំក្រុង គោរពពាក្យសំដីសច្ចៈ ប្រហារជីវិតគាតហោ។ ដោយស្ថិតនៅក្នុងភាពទីលច្រកដូច្នេះ ណាមួយខ្លាចប្រជាជាតិវិនាសហិនហោចអន្តរាយ ណា មួយ គាតហោអ្នកមានគុណ ដែលព្រះអង្គមិនអាចប្រមាថអាយុជីវិតបានជាដាច់ខាត នៅទីបំផុតបក្សីចាំក្រុងក៏សំរេចចិត្តរៀបចំឧបកិច្ចធ្វើ

ពិធី ប្រហារជីវិតតាគហេដើម្បីបំពេញឲ្យត្រូវទៅតាមការទាមទាររបស់កំលាំងបារមី តាមវិធី របៀបនេះ ព្រះអង្គមានជំនឿ និងសង្ឃឹមថា អាច ដោះស្រោចបញ្ហាអាយុជីវិតតាគហេផង អាច ដោះស្រាយពាក្យសំដី ចំពោះ មុខទេវតា វត្ថុសក្តិសិទ្ធិទាំងពួងផង។

ព្រះអង្គឲ្យតាគហេដេកគង់លើគ្រែ ហើយយកក្រណាត់សមកដាក់គ្របដណ្តប់ខ្លួន បន្ទាប់ មកព្រះអង្គយកចុងដាវអូសថ្មមៗ លើក្រណាត់ ស ធ្វើដូចជាប្រហារជីវិត ដើម្បីធ្វើបង្ហាញ បញ្ជាក់ជាការគំរប់កិច្ច តាគហេបានចែកស្ថានទៅហើយ ខ្លួនគាត់ត្រូវមានរបូសស្លាកស្នាមដាច់ ត្រង់ តាមកន្លែង ដែលព្រះបាទបក្សីចាំក្រុងបានអូសមុខដាវ។ យល់ឃើញខុសផ្ទុយអំពីការ ប៉ាន់ស្មាន និងក្តីសង្ឃឹមរបស់ព្រះអង្គ បក្សីចាំក្រុងយំ ខ្សឹកខ្សួលបោកប្រាណ វេទនាទុក្ខព្រួយ ចំបែងវិបល្លាស ណែនចុកចាប់ក្នុងទ្រូង នឹកស្តាយសែនស្រណោះអ្នកដ៏មានគុណ ដែលធ្លាប់ បីបាច់ ចិញ្ចឹមថែរក្សាព្រះអង្គតាំងតែពីបាទជើងក្រហមរហូតដល់ធំ ហើយដែលធ្លាប់យកអាយុ ជីវិតមករារាំងពាំងការពារ ដោយគ្មានភ័យតក់ស្លុត។

បក្សីចាំក្រុងបានបញ្ជាឲ្យរៀបចំធ្វើបុណ្យ យ៉ាងធំគគ្រឹកគគ្រេង ថ្វាយជូនទៅលោកតាគហេ ដែលព្រះអង្គតែងតែចាត់ទុក នៅក្នុងគ្រប់ កាលៈទេសៈ ជាជីតា។ ប្រជាពលរដ្ឋព្រមទាំងនាម៉ឺន មុខមន្ត្រីតូចធំក្នុងនគរ បាននាំគ្នាកាន់ទុក្ខចូលរួមមរណសញ្ញា ទូទៅទាំងប្រទេស។ រីឯ ព្រះ មាតាព្រះអង្គព្រះនាងកែវ បើតាមពង្សាវតារសម្តេចរាំងជួន ព្រះអង្គបានមានព្រះជន្មវែងយ៉ីន យូរ ហើយព្រះអង្គបានចូលទីវង្គត់ដោយជំងឺ ចាស់ជរា។ អដ្ឋិធាតុរបស់ព្រះអង្គ ព្រះបាទបក្សី ចាំក្រុង ជាកូនបានយកទៅតំកល់ទុកគោរពបូជានៅក្នុងប្រាសាទលលៃ។

ព្រះបាទសម្តេច គម្ពីរអញប្រដែង រាជបក្សីចាំក្រុង បំរុងរាស្ត្រ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១៩ បានចូលទីវង្គត់ នៅឆ្នាំកុរ ក្នុង ព្រះជន្ម៧១វស្សា។ ព្រះអង្គសោយរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា បាន៤៤ឆ្នាំ។

១០.៥ កំណត់សំគាល់ក្នុងរាជ្យព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង

តាមរយៈប្រវត្តិបក្សីចាំក្រុង យើងអាចកត់សំគាល់ឃើញមានព្រឹត្តិការណ៍ និង ប្រការជា

ច្រើន ដែលទាក់ទងទៅនឹងចិត្តគំនិត ទស្សនៈរបៀបគ្រប់គ្រងដឹកនាំកសាង ប្រទេសជាតិ។

១ - ប្រវត្តិបក្សីចាំក្រុង ដែលយើង ទើបលើកយកមកនិទាន ជារឿងមួយ មានប្រជាប្រិយភាពណាស់ក្នុងសង្គម ជាតិខ្មែរ តាំងតែពីបុរាណកាលរហូត មកដល់បច្ចុប្បន្ន ខ្មែរពីជំនាន់មួយទៅ ជំនាន់មួយ នៅស្គាល់ឈ្មោះបក្សីចាំ ក្រុងច្បាស់ណាស់ ទោះបីជាគេមិន បានចងចាំប្រវត្តិបក្សីចាំក្រុងអោយ បានហូរហែចប់ចុងចប់ដើមត្រឹមត្រូវក៏ ដោយក្សីចាំក្រុងមានជាប់ជំពាក់យ៉ាង ជិតស្និទ្ធ ទៅនឹងឈ្មោះភូមិស្រុកខេត្តពី

ព្រោះឈ្មោះទន្លេបឹង ឬអូរស្ទឹង ដែលមានមួយផ្នែកធំស្ថិតក្នុងទឹកដីខ្មែរភូមិភាគខាងត្បូង ព្រឹត្តិ ការណ៍ទាំងប៉ុន្មាន ក្នុងបក្សីចាំក្រុងបើយើងពិនិត្យអោយបានជិតបន្តិចទៅ យើងឃើញហាក់ បីដូចជាគេចង់គូសបញ្ជាក់ថា ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរទៅថ្ងៃក្រោយ នឹងត្រូវវិលវល់វិវត្តចុះឡើងក្នុង តំបន់ភូមិភាគខាងត្បូង ទោះបីជាដូច្នេះក៏ដោយ ក៏យើងកត់សំគាល់ឃើញថា ព្រះបាទបក្សីចាំ ក្រុង មិនបានយកឈ្មោះរបស់ខ្លួនផ្ទាល់ទៅដាក់អោយប្រាង្គប្រាសាទ វត្តអារាម និងទីកន្លែង ទឹកដីនោះដែរ។

ឯប្រាង្គប្រាសាទមួយទៀត ដែលស្ថិតនៅខេត្តសៀមរាប ក្នុងចំនោមប្រាសាទអង្គរក៏ មានឈ្មោះថា ប្រាសាទបក្សីចាំក្រុងដែរ ប្រាសាទនេះតាមការកំណត់របស់អ្នកបុរាណវិជ្ជា បាន កសាងក្នុងសតវត្សទី ១០ ភស្តុតាងជាក់ស្តែង ប្រាសាទបក្សីចាំក្រុងអាចបញ្ជាក់បាននូវប្រវត្តិ ពិត ភាពពិតនិងកិត្យានុភាពធំធេងរបស់ព្រះអង្គ។ ម្យ៉ាងទៀត ប្រជាប្រិយភាពបក្សីចាំក្រុង ស្ថិតនៅត្រង់កន្លែងសំខាន់ៗ ដែលព្រះអង្គធ្លាប់បានទៅជ្រកកោនលាក់ខ្លួនពួនអាត្មា ដែលបាន

ក្លាយទៅជាកន្លែងពិសិដ្ឋ ដែលខ្មែរគ្រប់ទិសទី ទាំងស្រីទាំងប្រុស ទាំងក្មេងទាំងចាស់ទាំង ស្តេចទាំងនាម៉ឺនមន្ត្រីទាំងរាស្ត្រទាំងគ្រហស្ថ ទាំងព្រះសង្ឃនាំគ្នាជឿជាក់ថាជាកន្លែងសុំក្តីសិទ្ធ ពូកែ ខ្មែរម្នាក់ៗតែងតែនាំគ្នាទៅធ្វើបុណ្យ បូជាសូត្របន់ស្រន់កន្លែងពិសិដ្ឋទាំងនេះមានជាអាទិ ដូចជាវត្តវិហារសួរ ឬភ្នំប្រសិទ្ធជាដើម។ល។

ដូច្នេះហើយបានជាលោកថីវ ឆែលាង អ្នកនិពន្ធខ្មែរដ៏ល្បីល្បាញមួយរូប បានលើកយក ប្រវត្តិបក្សី ចាំក្រុងមកតាក់តែង ចងក្រងសរសេរជារឿងប្រលោមលោកប្រវត្តិសាស្ត្រ ចេញ ផ្សាយក្នុងឆ្នាំ ១៩៥៥។ ស្នាដៃនេះ បានទទួលជោគជ័យយ៉ាងត្រចះត្រចង់ក្នុងមជ្ឈដ្ឋានខ្មែរផ្លូវ ថ្នល់មួយនៅទីក្រុងភ្នំពេញ ក៏បានគេដាក់ឈ្មោះថា វិថីបក្សីចាំក្រុងដែរ ក្នុងទសវត្ស៧០ ហើយ តន្ត្រីករខ្មែរខ្លះទៀត បានដាក់ឈ្មោះរង់ភ្លេងរបស់គេថា ក្រុមតន្ត្រីបក្សីចាំក្រុង។

២ - តាមរយៈប្រវត្តិបក្សីចាំក្រុង យើងសង្កេត និង កត់សំគាល់ឃើញថាស្តេចខ្មែរ អ្នកកាន់ អំណាចខ្មែរ គ្មាននឹកគិតឃើញអ្វីក្រៅពីរាជបល្ល័ង្ក និងអំណាចផ្តាច់ការរបស់ខ្លួនឡើយ ស្តេច ខ្មែរ អ្នកដឹកនាំជាតិខ្មែរ មិនឃើញពេញរាង ក្នុងការកាប់សំលាប់ប្រជាជនជាតិឯង ដើម្បីធ្វើ ម្តេចអោយខ្លួននៅជាស្តេចជាធំ អាចក្រាញអាបកាន់កាប់អំណាច អង្គុយលើរាជបល្ល័ង្ក ទោះបី ខ្លួនអិតមានសមត្ថភាព ហើយនាំមកតែទុក្ខទោសវេទនា សង្គ្រាមព្រាត់ប្រាស់ អន្តរាយដល់ ប្រជានុរាស្ត្រ។ ត្រង់សមត្ថភាពនេះ ក្នុងប្រវត្តិបក្សីចាំក្រុង ស្តេច រឺអ្នកដឹកនាំខ្មែរមិនដែលសុខ ចិត្តយល់ព្រមទទួលស្គាល់ថា ខ្លួនគ្មានសមត្ថភាព ថាខ្លួនទាល់ប្រាជ្ញ ថាខ្លួនអន់ ថាខ្លួនធ្វើខុស ថាខ្លួនធ្វើមិនកើតឡើយ។ ក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែររហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ននេះ គេមិនដែលបាន ឃើញ បានជួបប្រទះអ្នកដឹកនាំគ្រប់គ្រងប្រទេសជាតិ រឺអ្នកទទួលខុសត្រូវខ្មែរណាម្នាក់មាន សេចក្តីក្លាហាន ហ៊ានអះអាងទទួលស្គាល់ សារភាពកំហុស អំពើប្រការឆ្គាំឆ្គងណាមួយរបស់ ខ្លួនឡើយ។ បើគេស្គាល់ដឹកនាំនគរ អ្នកនយោបាយខ្មែរគ្រប់ច្រកល្អក គ្រប់បក្សគ្រប់ពួកទៅ យើងឃើញថាគ្មានណាមួយអាក្រក់ រឺគ្មានសមត្ថភាពសោះឡើយ។ ម្នាក់ៗសុទ្ធតែមានចំណេះ ចេះដឹងមានសមត្ថភាពពេញខ្លួន ហើយខ្លាំងពូកែអស្ចារ្យ គ្មាននរណាអាចមកប្រៀបធៀបអោយ ស្មើពុំបាន។ ម្នាក់ៗសុទ្ធតែស្រលាញ់ជាតិ ស្ទើរតែលេបជាតិនោះមិនអោយសេសសល់។

ឯលទ្ធផលចុងក្រោយនៅទីបំផុត គឺប្រទេសខ្មែរចេះតែរុញទៅៗ ខ្ទេចទៅៗ តូចទៅៗជាលំ ដាប់។ ភោគសម្បត្តិកេរ្តិ៍អាករដូនតាខ្មែរ ចេះតែរលះបាត់បន្តិចម្តងៗ ហើយរាស្ត្រខ្មែរចេះតែរង ទុក្ខវេទនា ស្លាប់ព្រាត់ប្រាស់រត់ចោលស្រុក ក្រទៅៗ ជាលំដាប់លំដោយគ្មានពេលវេលាឆ្លើយ តាំងតែពីចុងសត្វទី១៦ សម័យបន្ទាយលង្វែកត្រូវបែកខ្ចាត់ខ្ចាយ ក្រោមកំលាំងទ័ពសៀម ខ្មែរ ជួបប្រទះតែភ្លើងសង្គ្រាម បង្ខូរឈាមស្លាប់បាត់បង់ជីវិតអស់រាប់លាននាក់ ព្រាត់ប្រាស ក្រុម

ញាតិគ្រួសារ អត់បាយអត់ទឹក អត់ផ្ទះសំបែង អត់ថ្នាំសង្គ្រោះ រងទុក្ខព្រួយសោកសង្រេងមិនចេះ ចប់មិនចេះហើយ គ្មានចេះស្រាកស្រាន្តទាល់តែសោះ។ តើនេះជាកំហុសអ្នកណា? តើអ្នកណា ជាអ្នកទទួលខុសត្រូវ ចំពោះវិញ្ញាណខ័ន្ធបុព្វបុរសខ្មែរ? បើអ្នកដឹកនាំខ្មែរម្នាក់ៗ សុទ្ធតែល្អត្រឹម ត្រូវ បរិសុទ្ធមានសមត្ថភាពគ្រប់គ្រាន់ ហើយចេះស្រលាញ់ជាតិ បំរើស្រុកឥតមានខ្លោះ។

ក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ចាប់ពីសម័យក្រោយលង្វែក ខ្មែរយើងមិនដែលចេះរក្សាបមន្ត រកច្រក រកផ្លូវ ដោះស្រាយបញ្ហា អាយុជីវិតស្រុកទេសដោយខ្លួនឯងឡើយ។ ខ្មែរតែងតែរត់ទៅរក បរទេសអោយមកជួយដោះស្រាយជំនួស ហើយជឿតែលើបរទេសទៅវិញ។ គេមានជំនឿទៅ លើបរទេសជាជាងមានជំនឿទៅលើអ្នកមានបុណ្យ អ្នកចេះដឹង អ្នក មានសមត្ថភាពខ្មែរ។

៣ - ដូច្នេះស្តេចខ្មែរ ឬអ្នកដឹកនាំប្រទេសជាតិខ្មែរ ត្រូវតែស្អប់ខ្ពើមត្រូវតែកំចាត់ត្រូវតែសំលាប់ បំផ្លិចបំផ្លាញក្តីចំពោះចោលចេញអស់ពួកអ្នកមានបុណ្យមានសមត្ថភាពចេះដឹង មានប្រាជ្ញាឈ្លាស វៃជាងខ្លួន ពោលអោយចំ គេចាត់ទុកអ្នកចេះដឹង ឬអ្នកមានបុណ្យជាសត្រូវធំចំពោះរាជបល្ល័ង្ក ឬការគ្រប់គ្រងរបស់គេ។ គេត្រូវនាំគ្នាចាត់វិធានការ ផ្តាច់ជីវិតកំចាត់អ្នកមានបុណ្យ អោយបាត់ ស្រមោល។ អ្នកមានបុណ្យ គឺអ្នកចេះដឹងជ្រៅជ្រះអ្នកមានសមត្ថភាព អាចនាំមកនូវពន្លឺ នូវ សេចក្តីសង្ឃឹមមួយថ្មីសំរាប់ប្រជាជន ដែលគេត្រូវជិះជាន់ ធ្វើទុក្ខបុកម្នីញប់បិទមាត់បំបិទភ្នែកបំ បិទត្រចៀក បំបិទអស់សិទ្ធិសេរីភាព។ វត្តមានអ្នកមានបុណ្យ ឬ អ្នកចេះដឹង ឬ អ្នកមានសមត្ថ ភាព អាចធ្វើអោយរង្គោះរង្គើអំណាចរបស់ស្តេចអ្នកដឹកនាំប្រទេសជាតិ គឺធ្វើអោយខ្លួនខាត ប្រយោជន៍របស់ស្តេច របស់ក្រុមពួកអ្នកកាន់អំណាចផ្តាច់ការ ដែលគិតតែប្រវត្តិជាន់ឈ្មួញ ធ្វើ ស្រែលើខ្នងរាស្ត្រ។ យល់ដូចនេះហើយ ទើបបានជាស្តេច និងក្រុមអ្នកដឹកនាំជាតិ ដែលគិតតែ អំណាចផ្តាច់ការនិងប្រយោ ជនផ្ទាល់ខ្លួន ក្រុមបក្សពួក នាំគ្នាកំចាត់កាប់ចាក់សំលាប់ចោល អោយអស់ ពួកអ្នកមានបុណ្យអ្នកចេះដឹងរៀនសូត្រមានវិជ្ជា និងអ្នកដែលមានសមត្ថភាពអាច កសាងស្រោចស្រង់ប្រទេសជាតិបាន។ ស្តេចព្រហ្មកិលភ័យព្រួយបារម្ភ ខ្លាចអស់រាជបល្ល័ង្ក ណាស់នៅពេលដែលដឹងថា អ្នកមានបុណ្យបានមកចាប់កំណើតបាន ១០ខែហើយ។ ស្តេច ពញាត្រែក ឬព្រហ្មកិល ដើម្បីការពារ ថែរក្សាអំណាចរាជបល្ល័ង្ករបស់ខ្លួន បានចេញបញ្ជា អោ យពលទាហានសេនាមន្ត្រីតូចធំ ចាប់ស្ត្រីទាំងអស់ក្នុងនគរ ដែលមានផ្ទៃពោះគំរប់១០ខែ យក ទៅសំលាប់ចោលកុំអោយមានសល់មួយ។ នៅពេលដែលដឹងថាអ្នកមានបុណ្យមិនទាន់ស្លាប់ ពញាត្រែក ឬព្រហ្មកិល ក៏លើកទ័ពទឹងច្រើនកុះករដេញតាមចាប់សំលាប់បក្សីចាំក្រុង និងតាគ ហេ ទោះបីជាដឹងថាកុមារនេះ ជាប់សាច់ឈាមជីវជាបងប្អូនបង្កើតនឹងខ្លួនក៏ដោយ។

ព្រឹត្តិការណ៍ក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្របក្សីចាំក្រុង អាចឆ្លុះនាំយើងអោយឃើញព្រឹត្តិការណ៍ផ្សេងៗ ឯទៀត ក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ដែលមានរៀងរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន។ ភស្តុតាងជាក់ស្តែងថ្មីៗ ក្នុងសម័យប្រល័យពូជសាសន៍ខ្មែរក្រហម គោលជំហរ ទិសដៅធំបំផុត របស់ពួកពេជ្ឈយោគ ទាំងនេះគឺត្រូវធ្វើដូចម្តេចចាប់កាប់សំលាប់អ្នកមានបុណ្យឬអ្នកមានវិជ្ជាចំ នេះចេះដឹង រឺ អ្នក មានសមត្ថភាព អ្នកមានបុណ្យអ្នកមានវិជ្ជាអ្នកមានសមត្ថភាព ក្នុងសម័យប្រល័យពូជសាសន៍ ខ្មែរក្រហម គេមិនចាំបាច់យកបាទដៃបាទជើងទៅដាក់លើម្សៅរកមើលកងចក្រដូចសម័យ កាលបក្សីចាំក្រុងនោះទេ!។ ជនណា ខ្មែរណា មានពាក់វែនតា មានសំបុរជ្រះ ឬចេះអានអក្សរ បន្តិចបន្តួច អ្នកនោះហើយដែលគេចោទប្រកាន់ថា ជាអ្នកមានបុណ្យ ជាបញ្ញវន្ត ជាអ្នកចេះដឹង ជាខ្លាំងប្រតិកិរិយាប្រឆាំងនឹងអង្គារ នឹងបក្ស នឹងបដិវត្តន៍។ល។ និង ។ល។

ម្យ៉ាងវិញទៀត បន្ទាប់ពីការកាប់សំលាប់រង្គាល ដើម្បីរារាំងកុំអោយអ្នកមានបុណ្យចាប់កំនើត កើតមកបាន គេត្រូវធ្វើដូចម្តេចអោយបណ្តាស្រ្តល្ងង់ខ្លៅស្ថិតក្នុងភាពអវិជ្ជា កាលណាស្រ្ត ល្ងង់ខ្លៅ មិនដឹងខ្យល់ មិនស្គាល់ទិសតំបន់ ពេលនោះពួកអ្នកដឹកនាំកាន់អំណាចអាចធ្វើតាម តែអំពើចិត្តរបស់ខ្លួន ដោយគ្មានភ័យបារម្ភខ្លាចប្រជាជនជំទាស់ ប្រឆាំងដាក់កំហុស ឬកាត់ ទោសឡើយ។ ក្នុងទស្សនៈនេះ គេនាំគ្នារាយបំបាក់បំបែកប្រាង្គប្រាសាទ រូបចំលាក់ ដុត បំផ្លាញគម្ពីរក្បួន ខ្នាតវត្ថុអារាម ដែលជាគ្រឹះមូលដ្ឋានមួយនៃវប្បធម៌ជាតិខ្មែរ ភស្តុតាងមិនមែន មានតែក្នុងអតីតកាលប៉ុណ្ណោះទេ! នៅពេលថ្មីៗ ក្នុងសម័យខ្មែរក្រហមប្រល័យពូជសាសន៍ យើងបានស្គាល់ហើយរបៀបយោធាយោឈ័យឃ្នងជួរជាតិ ហួសវិស័យ កាប់សំលាប់រំកៀល និង បំផ្លិចបំផ្លាញរំលំរំលើងវិសគល់ជាតិ ពួកមនុស្សផ្តាច់ការព្រៃផ្សៃ ស្រែកឈាមទាំងនេះដែល ស្រលាញ់តែអំណាច ហើយលក់ដូរតែសម្បត្តិជាតិ គ្មានចិត្តគំនិត អារម្មណ៍ រឺវិវល់អំពីបញ្ហា អប់រំជាតិទេ គេ ត្រូវតែប្រើគ្រប់មធ្យោបាយរារាំង បំបិតបំបាំងប្រជាពលរដ្ឋ មិនអោយមានលទ្ធ ភាពក្រេបជញ្ជាក់ ចំណេះវិជ្ជាថ្មីៗ គោលគំនិតទ្រឹស្តីថ្មីៗ និងវប្បធម៌អរិយធម៌ផ្សេងៗមធ្យោ បាយដែលគេយកមកអនុវត្តន៍នោះ មានការប្រើវិធីគំរាមកំហែង សំលុតបំភ័យបំភាន់មតិ សតិ អារម្មណ៍ ចោទប្រកាន់ពីបទធ្វើវិទ្យុនាក្បត់ជាតិ ចាប់ឃុំឃាំង ធ្វើទារុណកម្ម ឬសំលាប់បំបាត់ ដានជាដើម។ល។

ត្រង់ចំណុចនេះក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ យើងសង្កេតឃើញថា អ្នកគ្រប់គ្រងប្រទេសជាតិខ្មែរតែង តែចាត់ទុកអ្នកមានបុណ្យ ឬអ្នកចេះដឹងមានចំណេះវិជ្ជា ជាសត្រូវធំជាប់រស់របស់គេ។ គេមិន និយមប្រមូលប្រមូលយកអ្នកមានបុណ្យ អ្នកមានសមត្ថភាពទាំងនេះ មកអោយនៅជុំជិតសំរាប់ ពិភាក្សា ជួយធ្វើការដោះស្រាយបញ្ហាប្រទេសជាតិឡើយ។ ស្តេចខ្មែរ ឬអ្នកដឹកនាំខ្មែរចូលចិត្ត តែមនុស្សល្ងង់ខ្លៅ ឡែបឡែបឡើមឡើម គ្មានសមត្ថភាព ដែលគ្មានចេះអ្វីក្រៅអំពីលុតជង្គង់

លើកសំពះប្រណម្យ ឆ្លើយ «ព្រះបាទៗ» ធ្វើត្រាប់តាមដូចសត្វសេកនាះឡើយ។ ចំណូលចិត្ត របៀបនេះធ្វើអោយគេយល់ច្រឡំ អំពីចិត្តគំនិតទស្សនៈរបស់ក្រុមអ្នកមានបុណ្យ អ្នកដែលមាន ចំណេះវិជ្ជា មានសមត្ថភាព អ្នកមានបុណ្យ មិនអាច នឹងដាក់ខ្លួនលុតជង្គង់សុំបុណ្យ អ្នកឥត មានសមត្ថភាពឡើយ។

ម្យ៉ាងវិញទៀត ស្តេចខ្មែរ អ្នកនយោបាយខ្មែរតែងតែយល់ច្រឡំ មានជំនឿថា ខ្លួនអាចរស់ នៅកាន់អំណាចជាអមតៈ ថាអំណាចនេះ ទឹកដីនេះ ជាសម្បត្តិជាចម្បងរបស់ពួកខ្លួន។ អ្នកទាំង នោះមិនដែលនឹកគិតពិចារណាថា បើគ្មានអ្នកមានបុណ្យអ្នកចេះដឹង អ្នកមានសមត្ថភាពទេ នោះប្រទេសជាតិ នឹងត្រូវទ្រុឌទ្រោមធ្លាក់ចុះដុនដាបអន់ថយវិនាសអន្តរាយ ហើយគ្រានោះ ពួកខ្លួនក៏ត្រូវធ្លាក់ទឹក រត់ប្រាស់ចោលនគរដែរ។ តែប្រសិនបើមានអ្នកមានបុណ្យ បើរាស្ត្រមាន ការ ចេះដឹងមានសមត្ថភាពគ្រប់គ្រាន់ ខ្លាំងពូកែមាំមួន សំបូរសប្បាយនោះខ្លួនក៏មានកិត្តិយស មានប្រជាពលរដ្ឋស្រឡាញ់ គោរពរាប់អានកោតខ្លាច និង មានកិត្យានុភាពលើពិភពលោក។

អ្វីដែលអ្នកកាន់អំណាចផ្តាច់ការ និងអ្នកនយោបាយខ្មែរនឹកមិនដល់នោះ ក្នុងពេលដែល កំពុងតែកាប់សំលាប់ កំទេចបំផ្លាញអ្នកមានបុណ្យ គឺពួកគេកំពុងតែរំលាយរំលំបំផ្លិចបំផ្លាញ ព្រលឹងជាតិ ធ្វើអោយជាតិចុះអន់ថយទន់ខ្សោយដុនដាប ហើយពួកគេក៏កំពុងតែបំរើផលប្រ យោជន៍បរទេសដែរ។

ក្នុងប្រវត្តិបក្សីចាំក្រុង មិនមែនមានតែការថ្កោលទោស ដាក់កំហុសចំពោះស្តេច ឬ អ្នក ដឹកនាំជាតិ ដែលគិតតែអំពីរាជបល្ល័ង្ក អំណាចផ្តាច់ការ និងដេញកាប់សំលាប់ បំផ្លាញអោយ អស់អ្នកមានបុណ្យ ឬ អ្នកចេះដឹងមានសមត្ថភាពប៉ុណ្ណោះទេ យើងកត់សំគាល់ឃើញមានដែរ ការបង្កប់នូវទស្សនៈទ្រឹស្តីនយោបាយដែលទុកជាមេរៀនសំរាប់គ្រប់គ្រងដឹកនាំ ប្រទេសជាតិ អោយបានល្អប្រសើរ។

១ - ជាពិសេស ក្នុងការស្វែងរកសន្តិភាព គេត្រូវរិះរកគិតពិចារណា ធ្វើដូចម្តេចជៀសវាង គេចអោយផុត កុំអោយមានសង្គ្រាម ដែលជាប្រភពនាំមកនូវគ្រប់ផលអាក្រក់ និង មហន្តរាយ គ្រប់ប្រភេទ ដល់ប្រជានុរាស្ត្រ និង អាយុជីវិតប្រទេសជាតិ។ ព្រះបាទគោតម្ត អមរទេវរាជ ឬ ដំបងគ្រញូង ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១៧ កាលដឹងជាក់ច្បាស់ថាខ្លួនអស់បុណ្យ លែងមានសមត្ថ ភាព ព្រះអង្គសុខចិត្តសុំចុះចាញ់អ្នកមានបុណ្យថ្មី ស្តេចពញាក្រែក ឬព្រហ្មកិល។ ព្រះអង្គសុខ ចិត្តបោះបង់ ដើរចាកចោលចេញពីព្រះរាជបល្ល័ង្ក ពីអំណាចដើម្បីជៀងវាងកុំអោយមានចំបាំង រាំងជល ដែលធ្វើអោយរាស្ត្ររង ទុក្ខវេទនាព្រាត់ប្រាសក្រុមញាតិគ្រួសារ ដោយសារព្រះអង្គ។

ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុងបំរុងរាស្ត្រ ទោះបីព្រះអង្គដឹងខ្លួនជាអ្នកមានបុណ្យ ហើយធ្លាប់រងទុក្ខ ទោសវេទនាមិនចេះចប់ ដោយសារស្តេចពញាក្រែកក៏ដោយ ក៏ព្រះអង្គមិនបានចេញមុខ បង្ក បង្កើតទ័ព ធ្វើអោយមានចលាចលទៅច្បាំងទល់ នឹង ស្តេចអង្គនេះ ដើម្បីដណ្តើមយករាជស ម្បត្តិដែរ ព្រះអង្គមិនបានយកគំនុំគុំគូនផ្ទាល់ខ្លួនមកដាក់លាយលំ លេងសើចនឹង បញ្ចកាយ ជីវិតប្រទេសជាតិឡើយ ព្រះអង្គសុខចិត្តលាក់ខ្លួនពន្លាត រស់នៅដាច់ស្រយាលឆ្ងាយអំពី ព្រះមហានគរ។ ពីព្រោះព្រះអង្គធ្លាប់ស្គាល់ច្បាស់ណាស់ អ្វីទៅដែលជាការព្រាត់ប្រាសក្រុម ញាតិគ្រួសារ អ្វីទៅដែលជាការរត់ចោលស្រុកភូមិកំណើត អ្វីទៅដែលជាការរងទុក្ខវេទនា ស្រេកឃ្លានគ្មានទីពឹងពុំនាក់ ឈឺចុកចាប់ខ្លោចផ្សា។ល។ ព្រះអង្គមិនចង់អោយប្រជានុរាស្ត្រ និង នគរបស់ព្រះអង្គ ជួបប្រទះ នឹង មហន្តរាយគ្រោះកាចទាំងនេះ ហើយប្រែក្លាយទៅជាទន់ ខ្សោយ ដោយសារសង្គ្រាម និងការបែកបាក់គ្នា។

២ - ក្នុងការគ្រប់គ្រង ដឹកនាំប្រទេសជាតិ ស្តេចអ្នកដឹកនាំ អ្នកនយោបាយត្រូវតែប្រកាន់នូវ ពាក្យសច្ចៈ ទសពិធម្មត្ថិធម៌ ពាក្យដែលនិយាយចេញមកមួយមាត់ៗ សុទ្ធតែមានគេចាំកត់ត្រា គេចាំស្តាប់ចងចាំ សុទ្ធតែមានន័យ មានខ្លឹមសារមានទំនងអាចធ្វើអោយស្រុកទេសក្លាយទៅ ជាល្អក៏បានទៅជាអាក្រក់ក៏បាន ពាក្យទាំងនោះសោត ទោះខ្លួនជាស្តេចផែនដី ជាមេដឹកនាំប្រ ទេសជាតិ មានអំណាចផ្តាច់ការខ្លាំងក្លាមហិមាដូចម្តេចក៏ដោយ ក៏មិនអាចនឹងដោះដូរ ផ្លាស់ប្តូរ កែបន្លំ ភូតភក្ត្រហាក់ បំភ្លេចកាយកប់ត្រលប់ចោល ឬមិនគោរពបានឡើយ។ អ្នកដែលហាន ផ្លាស់ប្តូរបំភ្លេចមិនគោរពពាក្យសំដីរបស់ខ្លួន គ្មានសច្ចៈធម៌ អ្នកនោះក៏ដូចជាបានក្បត់បណ្តារា ស្ត្រ និងប្រទេសជាតិរបស់ខ្លួនដែរ។

ប្រសិនបើស្តេច ឬ អ្នកដឹកនាំ ឬ អ្នកនយោបាយខ្មែរ មិនប្រកាន់ពាក្យសច្ចៈបំភ្លេចពាក្យសំដី របស់ខ្លួន ប្តូរចុះប្តូរឡើងមិនចេះចប់ មិនចេះហើយ ភូតភក្ត្របោកប្រាស់ប្រជាពលរដ្ឋមិនចេះហត់ នោះប្រទេសជាតិ នឹង កើតក្តីក្តៅក្រហល់ក្រហាយ រំជើបរំជួលប៉ះទង្គិចចលាចលច្របូកច្របល់ អន្តរាយជាមិនខាន។ ពេលនោះ ទោះបីជាខំប្រឹងធ្វើបុណ្យធ្វើទាន មានលុយមានកាក់ច្រើនសំ បូណ៌ហូរហៀរយកទៅទិញ ឬយកទៅជះដូចម្តេចក៏ដោយ ក៏ស្តេចនោះ អ្នកនយោបាយនោះ រត់ទៅណាមិនរួចដែរ។ ស្តេចនោះ អ្នកនយោបាយនោះ នៅជាប់ជំពាក់ពាក្យសំដីរបស់ខ្លួនរៀង រហូតជានិច្ចលុះអវសានលោក ហើយអ្នកដែលធ្លាប់បោកបញ្ឆោតរាស្ត្រល្ងង់ខ្លៅដូច្នេះ ធ្វើម្តេច នឹងអោយគេជឿបានតទៅអនាគត។

ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង ព្រោះតែពាក្យសំដីចំអន់លេងសើច ដោយស្មានថាពាក្យសំដីទាំង ប៉ុន្មានរបស់ព្រះអង្គ គ្មានន័យគ្មានផលរមាស់ ត្រូវគ្រប់កំលាំងបារមី និងវត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិយាងចុះ

មកប្រមាណប្រដៃប្រដៅអោយគោរពធ្វើតាមពាក្យពេចន៍ ដែលពោលនិយាយចេញមក ពីព្រោះ ពាក្យសំដីរបស់ស្តេច ឬអ្នកដឹកនាំនគរ ដែលហារខ្ជាក់ចេញមកជាពាក្យសច្ចៈ។ បក្សីចាំក្រុងខំ ប្រឹងរៀបចំធ្វើពិធីឧបកិច្ច ប្រលែប្រលំបោកបញ្ឆោតទេវតាដែរ តែបារមីទាំងអស់នៅតែមិនព្រម ទទួល និង សុខចិត្ត ទេវតា និង វត្ថុសក្តិសិទ្ធិនៅតែទាមទារអោយគោរពធ្វើតាមពាក្យសច្ចៈ បើ ពុំដូច្នោះទេ នឹងមកផ្តាច់យកអាយុជីវិតប្រជាពលរដ្ឋ ហើយនិង ធ្វើអោយនគរស្រុកទេសទាំង មូល ជួបប្រទះតែទុក្ខភ័យវេទនាវិនាសអន្តរាយហិនហោចព្រាត់ប្រាសគ្នាជាមិនខាន បើគោរព តាមពាក្យសច្ចៈ ដើម្បីប្រទេសជាតិ បក្សីចាំក្រុងត្រូវដាច់ចិត្តលះបង់ប្រហារជីវិតលោកតាគហេ អ្នកមានគុណដ៏ធំ និងដ៏ធ្ងន់របស់ព្រះអង្គ។

៣ -លក្ខណៈពិសេសមួយទៀត របស់ព្រះមហាក្សត្រ ឬ អ្នកដឹកនាំប្រទេសជាតិ គឺត្រូវចេះ ត្រូវស្គាល់អ្វីដែលជាគុណ និងជាសន្តោសមេត្តាធម៌គុណ គឺសុភារធម៌ដែលនាំមកនូវសេចក្តីល្អ នូវសេចក្តីចម្រើនចំរើន បុគ្គលដែលយកគុណ សន្តោសមេត្តាធម៌មកធ្វើជាគោលការណ៍ក្នុងជីវិត ឬក្នុងការគ្រប់គ្រង រៀបចំដឹកនាំកសាងប្រទេសជាតិ បុគ្គលនោះមិន អាចក្លាយទៅជាមនុស្ស យោឃៅសាហាវយង់ឃ្នងស្រេកឃ្លានឈាមសង្គ្រាម និងស្រលាញ់អំណាចផ្តាច់ការឡើយ។ គ្រានោះនគរ ប្រជាពលរដ្ឋ នឹង បានទទួលនូវសាមគ្គីភាព សន្តិភាពការសប្បាយរីករាយ ត្រជាក់ត្រជុំ និងការរីកចំរើន លូតលាស់ជាមិនខាន។

ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង ក្នុងជីវិតរបស់ព្រះអង្គ ព្រះអង្គពុំដែលបំភ្លេចគុណនរណាម្នាក់ ដែល ធ្លាប់បានធ្វើល្អចំពោះរូបព្រះអង្គឡើយ សូម្បីតែជាសត្វដូចជាស្តេចកណ្តុរស សូម្បីតែកន្លែង ទឹកដីរហោរា អ្នកតាដែលឥតវិញ្ញាណ ក៏ព្រះអង្គធ្វើបុណ្យរំលឹកគុណ មិនដែលអាក់ខានដែរ ផ្ទុយទៅវិញ ព្រះរាជា ឬអ្នកដឹកនាំដែលកាចសាហាវយង់ឃ្នង មិនស្គាល់គុណ មិនស្គាល់ បុណ្យបាប គ្មានសន្តោសមេត្តាធម៌ មិនអាចនៅស្ថិតស្ថេរគ្រប់គ្រងប្រទេសជាតិបានយូរលង់ អង្វែងឡើយ។ ប្រជាពលរដ្ឋនឹងស្អប់ខ្ពើម ដកទំនុកទុកចិត្ត គ្មានជំនឿទៅលើ លែងអោយតំ លៃ លែងគោរព ហើយប្រវត្តិសាស្ត្រនឹងវិនិច្ឆ័យ ផ្តន់ទាទោស សូរពូជជាប់រៀងរហូតដល់អវ សាន្តលោកដែរ ហើយបាបកម្មនោះ នឹងតាមកដល់ទាន់ហាន់ភ្នែកស្រស់ ទាមទារអោយសង បំណុលភ្លាមៗ ជាមិនខាន។

១១ ព្រះរាជបុត្របន្តពីព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង

ដូចដែលយើងលើកយកមកអធិប្បាយខ្លះៗក្នុងជំពូកមុន ពង្សាវតារខ្មែរផ្សេងៗបានកត់ត្រា

ខុសអំពីគ្នា ចំនួន និង ឈ្មោះ ព្រះរាជបុត្រ របស់ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង។ ពង្សាវតារ សម្តេចរាំងជួនបានសរសេរថា ព្រះម្ចាង ស្វាយ មហេសីព្រះមហាក្សត្រ ក្នុងឆ្នាំរក ប្រ សូត្របានបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាម អល ស្សរាជ្យ។

១១.១ ព្រះបាទអលស្សរាជ

ក្រោយដែលព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង ព្រះ មហាក្សត្រខ្មែរទី១៩ ចូលទិវង្គត ព្រះរាជ បុត្រព្រះអលស្សរាជ្យ បានឡើងសោយរាជ្យ សម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាបន្តពីព្រះអង្គ។ ព្រះ រាជអភិសេកបានរៀបចំឡើងយ៉ាងអ៊ុកធីក នៅមហានគរនៅថ្ងៃ ១៣កើត ខែបុស្ស ឆ្នាំ កុរ ព.ស.១៦១៥ ត្រូវជាម.ស.៩៩៣ ច. ស៤៣៣ និងត្រូវជា គ.ស ១០៧១។ កាល

នោះព្រះ អង្គព្រះជ ន្ម ១៦វស្សា ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រទី២០។ ព្រះអង្គទ្រង់មានព្រះបរម នាមថា ព្រះបាទសម្តេច ព្រះអលស្សរាជ្យជាតិក្សត្រាមហារាជាធិរាជ។ ស្តេចអង្គនេះខ្ជិល ណាស់ ដូច្នេះហើយបានជាប្រជានុរាស្ត្រដាក់ឈ្មោះអោយថា «ស្តេចកំជិលជេះ»។

ក្នុងឆ្នាំជូត ជាមួយនឹងព្រះនាងមៃ ព្រះអង្គបានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមវុឌ្ឍិយា ក្នុង ឆ្នាំខាលព្រះនាងមៃ ប្រសូតបានបុត្រមួយព្រះអង្គទៀត ព្រះនាមសិង្គកុមារ^(១)។ ព្រះបាទអល ស្សរាជ្យសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាបាន ៤១ឆ្នាំ ហើយបានចូលទិវង្គតនៅឆ្នាំថោះក្នុង ព្រះជន្ម៥៦វស្សាដោយមានជំងឺយ៉ាងទំងន់។ ព្រះវុឌ្ឍិយា បុត្រច្បងរបស់ព្រះអលស្សរាជ្យ ត្រូវ ឡើងសោយរាជបន្តពីបិតា។

១១.២ ព្រះបាទវុឌ្ឍិយា

ពិធីអភិសេកព្រះវុឌ្ឍិយា ជាព្រះមហាក្សត្រប្រទេសកម្ពុជា បានប្រារព្ធធ្វើនៅថ្ងៃជាពាណិជ្ជ ថ្ងៃ១១កើត ខែកត្តិក ឆ្នាំជូ ត ព.ស.១៦៥៥ ត្រូវជា ម.ស.១០៣៣ ច.ស ៤៧៣ និងត្រូវជា គ.ស. ១១១១។ កាលនោះ ព្រះអង្គមានព្រះជន្ម ១៦វស្សា ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២១ ព្រះ អង្គបានទទួលព្រះគោរមនាមព្រះបាទសម្តេចវុឌ្ឍិយាមហានគរវិន្ត រាជានិរាជ បរមបពិត្រ ព្រះ រាជវាំងស្ថិតនៅមហានគរដដែល។

ព្រះអង្គនិយមចូលចិត្តកំនាព្យកាព្យឃ្លោង របៀបពំនោលណាស់ ដែលជាហេតុធ្វើអោយអ្នក ស្រុកអ្នកភូមិដាក់ព្រះនាមថ្វាយថា ស្តេចពំនោល។ ចំណែកប្អូនរបស់ព្រះអង្គ ព្រះសិង្គកុមារ ដែលតាំងតែពីនៅតូចជាកុមារ ចូលចិត្តតែឆ្ងល់ ចោទជាសំនួរសួរដេញដោលត្រិះរិះពិចារណា មិនចេះចប់មិនចេះហើយ ត្រូវបានប្រជានុរាស្ត្រដាក់ព្រះនាមថ្វាយថា ស្តេចក៏ង្វា ឬស្តេចតាក្រែង។

ព្រះវុឌ្ឍិយា ព្រះអង្គពុំមានរាជបុត្រទេ សោយរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាបាន ៣៧ឆ្នាំ ដោយសារមានជម្ងឺជាទំងន់ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២០ បានចូលទិវង្គតនៅឆ្នាំថោះ ក្នុងព្រះជន្ម ៥២វស្សា។ នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីទាំងអស់គ្នា បានមូលមតិចុះសំរុង ទៅសុំយាងព្រះសិង្គកុមារ អោយ ឡើងសោយរាជ្យបន្តអំពីបង។

១១.៣ ព្រះបាទសិង្គក័ង្គ

ថ្ងៃ១៣កើត ខែផល្គុនឆ្នាំថោះ ព.ស.១៦៩១ ត្រូវជា ម.ស.១០៦៨ ច.ស.៥០៩ និងត្រូវជា គ.ស. ១១៤៧ ព្រះសិង្គកុមារបានទទួលព្រះរាជអភិសេក ជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២២ ព្រះអង្គ ទ្រង់មានព្រះជន្ម ៣៨វស្សា។ ព្រះគោរមនាមរបស់ព្រះអង្គគឺ ព្រះបាទសិង្គក័ង្គា មហារាជាធិ រាជ។ ពង្សាវតារសម្តេចរាំងជួនបានកត់សំគាល់ថា ស្តេចអង្គនេះ នៅចម្រុះបញ្ហានិមួយៗ ព្រះ អង្គត្រិះរិះគិតពិចារណា វែកញែកល្អិតល្អន់គ្រប់ជ្រុងគ្រប់ជ្រោយ មិនដែលធ្វេសប្រហែស ដូច្នេះហើយ អ្វីដែលព្រះអង្គសំរេចធ្វើមិនដែលខុសឡើយ។ ដោយសារគុណសម្បត្តិនេះ ទើប បានគេនាំគ្នាថ្វាយព្រះនាមព្រះអង្គថា ស្តេចក្រែង ឬស្តេចតាក្រែង។ ក្នុងឆ្នាំថោះ ព្រះមហេសី ព្រះនាងពៅ ប្រសូត្របានព្រះរាជបុត្រមួយអង្គព្រះនាមសេនក្ករាជ។

ក្រោយដែលបានសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា បាន៤៩ឆ្នាំមក ព្រះបាទសិង្គក័ង្គា ទ្រង់ ចូលទិវង្គត នៅឆ្នាំថោះ ក្នុងព្រះជន្ម ៨៦វស្សាដោយជរាព្យាធិ ព្រះរាជបុត្រព្រះសេនក្ករាជ ត្រូវ

បាននាំមុនមុខមន្ត្រីតូចធំ គ្រប់ជាន់ថ្នាក់នាំគ្នាទៅ សុំយាងអោយឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាបន្តព្រះរាជវង្សពីព្រះបិតា។

❖ កំណត់សំគាល់

១ - ក្នុងបញ្ហាកូនចៅរបស់ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង គណៈកម្មការរៀបចំពង្សាវតារខ្មែរ ដឹកនាំដោយសម្តេចសង្ឃនាយកទៀង ដែលក្នុងនោះ មានសម្តេចសង្ឃនាយកប៉ាន់ដែរ បានតាក់តែងសរសេរថា ព្រះអង្គមានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមបទុមវង្ស ស្តេចអង្គនេះដែលបានយាងទៅកំសាន្តនៅទួលបាសាន បានជួបស្រលាញ់ និងរៀបការជាមួយនាងនាគ។ ព្រះអង្គប្រសូត្របានពង ដែលជាពញារោង និងបុត្រមួយព្រះអង្គទៀត ដែលមានភ្នែកទិព្វ គឺព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្ស។ ព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្ស បានមានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមស្តេចកំជិលផេះស្តេចអង្គនេះសោយរាជនគរខ្មែរបាន ១៩០ឆ្នាំ។

២ - ចំណែកពង្សាវតារវត្តទឹកវិលវិញ ក៏បានកត់សំគាល់ដែរថា ស្តេចកំជិលផេះជាកូនរបស់ព្រះបាទបទុមសូរ្យវង្ស តែព្រះបទុមសូរ្យវង្សជាកូនរបស់ព្រះបាទអាទិត្យវង្ស។ ព្រះបទុមសូរ្យវង្សជាមួយស្នំអែក អ្នកព្រះម៉ែនាងបទុមកេសរ បានព្រះរាជបុត្រស្តេចកំជិលក្នុងឆ្នាំរក ហើយក្នុងឆ្នាំចរ ព្រះនាងប្រសូត្របានព្រះរាជបុត្រមួយទៀត ព្រះនាមពញារោង។ ពង្សាវតារវត្តទឹកវិលបានសរសេរថា ស្តេចកំជិលផេះនេះ ខ្ជិលណាស់ គឺខ្ជិលតាំងតែពីដើរ ពីដេក ពីរៀនសូត្រ។ល។ និង ។ល។ ធំឡើងកាលណា ថ្ងៃមួយ ពួកនាមីនុំមីនាងបរិវាបាននាំទៅលេងក្រសាលក្នុងព្រៃ។ អស់កំលាំង ព្រះអង្គបានឈប់សំរាក ផ្ទុលង់លក់ក្រោមដើមជ្រៃមួយក្បែរមាត់ស្ទឹង ហេតុតែព្រះអង្គមានបុណ្យ ត្រូវឡើងគ្រងរាជ្យប្រទេសកម្ពុជា ទេពតាក៏ជប់ដំណែងអោយចេញជាសត្វមួយហោះទៅយំដាក់ត្រចៀកស្តេចកំជិលផេះ ព្រះអង្គខឹងខ្មាស់ខ្លាំងណាស់ ចាប់សត្វនោះជាប់ហើយហុចអោយក្រុមស្រីបរិវារ យកទៅអាំងចំអិនទុកថ្វាយព្រះអង្គសោយ។ សោយរួចកាលណា ក្នុងពេលជាមួយគ្នានោះដែរទេវតាធ្វើអោយស្រក់ទឹកអំរិតមកលើព្រះអង្គ ភ្លាម មួយរំពេចនោះដែរ ពញាកំជិលផេះ ក៏ចេះចាំស្ទាត់គ្មានភ្លេចភ្លាត់អ្វីទាំងអស់នូវគ្រប់ចំណេះវិជ្ជា ដោយមិនបាច់ខំប្រឹងប្រែងរៀនសូត្រ។

រីឯពញារោង ថ្ងៃក្រោយមក ត្រូវស្តេចកំជិលផេះជាបង តែងតាំងអោយទៅគ្រប់គ្រងទឹកដីនៅកោះវិស្សីកែវ។ ព្រះអង្គមានព្រះគោរមនាមចៅពញារោងមេត្រី ដោយទទួលភារកិច្ចបន្ថែមពីព្រះមហាក្សត្រ ស្តេចកំជិលផេះត្រូវថែរក្សា ទំនុកបំរុងផ្គត់ផ្គង់ វត្ថុអារាមទាំងប្រាំ និងព្រះចេតីយ៍ដែលតំកល់ទុកព្រះឧណ្ណាលោម។ ដោយសារព្រះអង្គបានទទួលទឹក អំរិតប្រក់ព្រំពីទេវតា

ស្តេចកំជិលដេះមានអាយុវែងយ៉ិនយូរណាស់។ ព្រះអង្គសោយរាជ្យបាន ១៩០ឆ្នាំ ហើយសុគត ក្នុង ព្រះជន្ម២០៥វស្សា។

៣ - ម៉្យាងវិញទៀត តាមរយៈពង្សាវតារសម្តេចរាំងជួន យើងកត់សំគាល់ឃើញថា ក្រោយ ពេលដែលព្រះមហាក្សត្រចូលទិវង្គត នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីតូចធំនាំគ្នាទៅសុំយាងស្តេចអោយឡើង សោយរាជ្យ ជាហេតុមួយ ដែលយើងមិនបានកត់សំគាល់ឃើញមានទេ ក្នុងរាជ្យក្សត្រអង្គមុន ។ ដូច្នេះយើងអាចចោតសួរថា តើនេះជារបៀបរបបជ្រើសរើសព្រះមហាក្សត្រ ក្នុងជំនាន់នោះ មែន រឺ មួយគ្រាន់តែជាការបន្ថែមបញ្ចូលថ្មីរបស់អ្នកនិពន្ធ អោយស្របទៅតាមការវិវត្តិរបស់ សង្គមជាតិ។

១២ ស្តេចពាល

ព្រះសេនក្ករាជបានទទួលព្រះរាជអភិសេក នៅថ្ងៃ ១០កើត ខែផល្គុន ឆ្នាំថោះ ព.ស

.១៧៣៩ ត្រូវជា ម.ស១១១៧ ច.ស ៥៥៧ និង ត្រូវជា គ.ស.១១៩៥ កាលនោះព្រះអង្គបាន ព្រះជន្ម ២៥វស្សា ព្រះអង្គជាមហាក្សត្រខ្មែរទី ២៣ ហើយមានព្រះបរមនាមព្រះបាទសម្តេច ព្រះសេនក្ករាជបរមនាថ បរមពិត្រ(១)។ ទីតាំង ព្រះបរមរាជវាំង ស្ថិតនៅមហានគរដែល។

បើតាមពង្សាវតារវត្ថុទឹកវិល ក្រោយដែល ព្រះបាទសិង្កក័ង្ខា ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២២ ចូលទិវង្គត គឺពញាសុក កូនប្រុសស្តេចក្រាញ់ ពញាសួគ៌លោកនៅស្រុកពោធិសាត់ដែល បានសោយរាជ្យបន្តពីព្រះអង្គ។ ពញាសុកមាន ក្រុមបក្សពួកសេនាអាមាត្យ អ្នកតាមបំរើ ៥០០ នាក់ ពួកគេនិយមចូលចិត្តដើរបរចាញ់សត្វ

យកសាច់ ភ្លុក ស្នែង កុយ ខ្មាយ និង ស្បែក ទៅលក់ដូរសំរាប់ចិញ្ចឹមជីវិត។ ថ្ងៃមួយពញាសុក បាននាំបក្សពួកទាំង ៥០០នាក់ ធ្វើដំណើរទៅបរចាញ់សត្វ រហូតដល់ភ្នំដងរែក និងភ្នំគូលែន កាលនោះពញាសុកមានអាយុ២៤ឆ្នាំពេលធ្វើដំណើរត្រលប់មកលំនៅស្ថានវិញ ពញាសុក និង

បក្សពួកបានដើរកាត់តាមទីក្រុងមហានគរ ចូលមកដល់ទីប្រជុំជន គេឃើញនាម៉ឺនមន្ត្រី និង ប្រជាពលរដ្ឋការសក់ស្លៀកពាក់ខោអាវស កាន់ទុក្ខគ្រប់គ្នា ហើយស្រែកទ្រហោយយំខ្សឹកខ្សួលលាន់លឺពេញបរមរាជវាំង។

ឃើញយល់ និង ក្តាប់ស្ថានការណ៍បានភ្លាមកាលណា ដោយគ្មានភ័យតក់ស្លុត ឬ ខ្លាចក្រែង ញញើតអ្វីទាំងអស់ ពញាសុកដើរតំរង់ចូលទៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំងសំដៅទៅរករាជបល្ល័ង្ក ក្រលេកមើលទៅពុំឃើញមានព្រះរាជា ពញាសុក ឡើងអង្គុយលើបល្ល័ង្ក ហើយប្រកាសខ្លួនធ្វើជា ស្តេចក្នុងឱកាសនោះ។ បក្សពួកទាំង៥០០នាក់ ត្រូវបានស្តេចពញាសុកតែងតាំង អោយមាន ឋានន្តសក្តិជាមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់គ្រប់រូប។ គ្រានោះគ្មាននាម៉ឺនមន្ត្រីចាស់ទុំណាម្នាក់ហានជំទាស់ នឹង ពញាសុកឡើយ។ ម្នាក់ៗភ័យខ្លាចអំណាចក្រុមបក្សពួកពញាសុក ហើយនាំគ្នាលុតជង្គង់ ក្រាបថ្វាយបង្គំសំពះគោរពធ្វើតាមបញ្ជាពញាសុក ឥតបីហ៊ានអោយខ្លោះ។ ចំណែកឯពួក ពញាសុកវិញ គេនាំគ្នាបញ្ចេញវិទ្ធិ និយាយលេងសើចអួតក្មេងក្មាង និងប្រើអំណាចផ្តាច់ការ ជិះជាន់សង្កត់សង្កិនលូចប្លន់ រិបអួស បំពារបំពានយកទ្រព្យសម្បត្តិប្រជានុរាស្ត្រ។ ពញាសុក នៅពេលឡើងសោយរាជ្យ បានទទួលឈ្មោះជាក្សត្រថា ព្រះបាទសុនត្វិន្ទរាជា។ មហេសីព្រះ អង្គ គឺ ព្រះនាងរតនបុប្ផា ដែលត្រូវជាកូនស្រីរបស់ចៅពញាគេដោ។

ពង្សាវតារខ្មែរទាំងអស់បានកត់សំគាល់ថា ព្រះបាទសេនក្តរាជ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៣ នេះ បានប្រព្រឹត្តនូវអំពើអាក្រក់យោរយោអយុត្តិ ធម៌ ប្រាសចាកទសពិធរាជធម៌គ្រប់បែបយ៉ាង គ្មានគិតអំពីអាយុជីវិត ជាគភ៌សនាអនាគតប្រជាជន និង ប្រទេសជាតិឡើយ ដូច្នេះហើយ បានជាប្រជានុរាស្ត្រដាក់ឈ្មោះអោយថា «ស្តេចពាល»។

ពង្សាវតារសម្តេចរាំងជួនបានសរសេរបន្តទៅទៀតថា ក្នុងឆ្នាំរោង ជាមួយនឹងព្រះនាងយស ព្រះសេនក្តរាជបានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាម «សីហនុកុមារ»ព្រះសីហនុកុមារ ធំឡើង កាលណា សប្បាយចូលចិត្តចិញ្ចឹមរុយក្បាលខៀវ។ ឯកូនបុរោហិត អ្នកបំរើរួមល្បែង និងនាំ លេងកំសាន្ត ដែលមានអាយុប្រហាក់ប្រហែលគ្នា ចិញ្ចឹមពីងពាងសំរាប់ធ្វើជាល្បែង ថ្ងៃមួយ ក្មេងទាំងពីរដែលកំពុងលេងសប្បាយ បានយករុយក្បាលខៀវ និងសត្វពីងពាងទៅដាក់ជាមួយ គ្នា ពេលនោះស្រាប់តែពីងពាងស្ទុះទៅត្របាក់ខាំស៊ីរុយនោះជាចំណី ឃើញរុយរបស់ខ្លួនងាប់ បាត់ដូច្នេះ ព្រះរាជបុត្រសីហនុកុមារ ក៏យំអុកបោកខ្លួនប្រាណ រនៀលដេកនឹងដីហើយស្រែក ទាមទារអោយគេរករុយក្បាលខៀវមកសង។ ស្រីមីនីមីនាងបរិវារទាំងប៉ុន្មានព្រមទាំងកូនបុរោ ហិតភ័យស្លន់ស្លោគ្រប់គ្នា ខំដើររកចាប់រុយមកសងកូនស្តេច តែព្រះសីហនុ នៅតែមិនព្រម ហើយខំស្រែកយំជំទាលមិនព្រមឈប់ ពីព្រោះរុយដែលគេនាំគ្នាចាប់បានយកមកសងទាំង

ប៉ុន្មាន មិនដូចយុវបស់ខ្លួន ទោះបីជាមនុស្សម្នាជុំទិសទី នាំគ្នានិយាយពន្យល់អង្វររក ល្ងង់ លោមដូចម្តេចក៏ដោយ ក៏ព្រះសីហនុកុមារ មិនសុខចិត្តជាដាច់ខាត ហើយរឹងរិតតែយំខ្លាំង ឡើង មិនព្រមឈប់។

យល់ហេតុការណ៍មិនស្រួលដូច្នេះ ពួកមីនុមីនាងនាំគ្នារត់យករឿងរ៉ាវនេះទៅពិតទូលថ្វាយ ព្រះសេនក្តរាជជាឪពុក តាមដំណើរដើមទង ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរព្រះសេនក្តរាជ ដែលអាងខ្លួន ជាស្តេច ហើយដោយហេតុតែស្រលាញ់កូនពេក មិនបានត្រិះរិះគិតគូរពិចារណាអ្វីអោយបាន ម៉ត់ចត់ល្អិតល្អន់ឡើយ ព្រះអង្គបណ្តោយខ្លួនអោយលង់លុះទៅតាមភ្លើងកំហឹង ក្រេវក្រោធ ហើយបញ្ជាអោយសេនាអាមាត្យ ចាប់យកកូនបុរោហិតទៅជាន់ជ្រមុជក្នុងទឹកទន្លេសាប លុះ ត្រាតែកុមារនោះរលត់បាត់ដង្ហើមស្លាប់។

បុរោហិតជាឪពុក ឃើញដូច្នោះ ទាល់ប្រាជ្ញ មិនដឹងជារកវិធីណាដើម្បីជួយជីវិតកូនបាន ឡើយ ក្រៅអំពីសំរក់ទឹកភ្នែកពីរនាក់ប្រពន្ធទូលទុក្ខរឹងរៃឈឺចុកចាប់ខ្លោចផ្សាឥតឧបមា រក និយាយអ្វីក៏ពុំរួច យល់ជាក់ច្បាស់ថាស្តេចជាមនុស្សព្រៃផ្សៃយោរយៅ គ្មានយុត្តិធម៌ មិន បំពេញតួនាទី ជាព្រះមហាក្សត្រ ហើយជឿជាក់ថា មិនអាចនៅបំរើទៅមុខទៀតបាន បុរោហិត ក៏សំរេចចិត្តនាំប្រពន្ធកូនក្រុមគ្រួសារ ធ្វើដំណើរចាកចេញពីស្រុកខ្មែរទៅរស់នៅឯស្រុកយោន ក្ត ឬប្រទេសលាវសព្វថ្ងៃនេះ គឺនៅឆ្នាំរក ព.ស.១៧៦៨ ត្រូវជា ម.ស.១១៤៦ ច.ស ៩៨៦ និង ត្រូវជា គ.ស. ១២២៤។ ក្នុងគ្រាជាមួយគ្នានោះដែរ ក្រុមបុរោហិតទាំងឡាយ ដែលជាអ្នកបំរើ កិច្ចការនគរ ដោយការក្តៅក្រហាយ មិនពេញចិត្ត នឹងអំពើបំពានបំពានខុសច្បាប់ក្រិតវិន័យជា ព្រះមហាក្សត្រ របស់ព្រះសេនក្តរាជ យល់ឃើញថាមិនអាចទ្រាំទ្ររស់នៅប្រទេសកម្ពុជា ក្រោមអំណាចស្តេចនេះបានឡើយ គេបានមូលមតិគ្នា សំរេចចិត្តប្រមូលមូលដឹកជញ្ជូនក្រុម ញាតិគ្រួសារ និងកូនគម្ពីរសីលសាស្ត្រចំណេះចេះដឹងទាំងប៉ុន្មានចុះសំពៅធ្វើដំណើរចាក ចេញចោលព្រះមហានគរទៅរស់នៅឯនគរ ពារានសី (ទីក្រុងបេនអ៊ែសក្នុងប្រទេសឥណ្ឌូសព្វ ថ្ងៃ។

អំពើសាហាវយង់ឃ្មង និង មិនគោរពច្បាប់វិន័យជាព្រះមហាក្សត្រ របស់ស្តេចអង្គនេះមិន មែនធ្វើអោយតែប្រជាជនខ្មែរ មនុស្សលោកក្តៅក្រហាយប៉ុណ្ណោះទេ សូម្បីតែទេវតាឥន្ទ្រព្រហ្ម និង ស្តេចភូមង្គនាគ ក៏អត់ធ្មត់បិទភ្នែកមិនកើតដែរ ស្តេចភូមង្គនាគ ដែលធ្លាប់បាននាំពល សេនាប៊ីតបូមទឹកសមុទ្រធ្វើអោយរឹងខ្លះគោក ក្លាយទៅជាដីនគរខ្មែរ សំរាប់ទុកជាចំណងដៃ ថ្វាយសម្តេចព្រះកុម្រោង ព្រះមហាក្សត្រទី១ ព្រះអង្គខឹងខ្លាំងណាស់ ចំពោះអាកប្ប កិរិយាប្រាសចាកសីលធម៌របស់ស្តេចខ្មែរ ដែលមានចិត្តកាចសាហាវ ហ៊ានបង្គាប់អោយយក

កូនក្មេងមិនដឹងក្តីតូចមួយទៅជាន់ជ្រមុជទឹកសំលាប់ចោល ស្តេចភូជង្គនាគព្រះអង្គក៏បញ្ចេញ មហិទ្ធិវិទ្ធិ ឥទ្ធិពលបង្កបង្កើតធ្វើអោយមានភ្លៀងខ្យល់ព្យុះសង្សារ ទឹកជំនាន់បោកបក់យ៉ាងខ្លាំង មកលើនគរខ្មែរ។ ប្រទេសខ្មែរទាំងមូល ត្រូវទឹកជន់លិចពាសពេញ ប្រជានុរាស្ត្រខ្មែរជាច្រើន ត្រូវលង់ទឹកស្លាប់ ត្រូវប្រាត់ប្រាសប្តីប្រពន្ធកូនចៅក្រុមគ្រួសារ ហើយជួបប្រទះតែភ័យន្តរាយ ចលាចល ក្រខ្យត់តោកយ៉ាក រងទុក្ខវេទនាអត់បាយអត់ទឹក គ្មានផ្ទះសំបែងលំនៅស្ថាន និង មានជំងឺមិនស្រាកស្រាន្ត។

ព្រះបរមរាជវាំងព្រះមហាក្សត្រនៅមហានគរ ក៏ត្រូវលិចលង់ដែរ ពេលនោះ ព្រះសេនក្តារាជ ឬ ស្តេចពាល បានបញ្ជាអោយនិមន្តព្រះកែវមរកត ព្រះត្រៃបិតកយកទៅដាក់ក្នុងទូកព្រះរាជ ទ្រព្យ មហេសី ព្រះរាជបុត្រ ស្រីស្នំ មីនុមីនាងបរិ វារ និង ព្រះញាតិវង្សទាំងប៉ុន្មានត្រូវបានដឹក ជញ្ជូនចុះទូកសំពៅតូចធំ ហើយធ្វើដំណើរតំរង់ទៅភ្នំដងរែក។ ចំណែកឯទូក នាម៉ឺនមុខមន្ត្រី និង ប្រជាពលរដ្ឋ ក៏អុំចែវចេញហែរហាមទៅតាមជាមួយដែរ ទៅដល់ជើងភ្នំដងរែក ក្បួនទូក ឈប់សំរាក បោះជំរុំបណ្តោះអាសន្ននៅទីនោះ។

គ្រានោះ ស្តេចលាវព្រះអទិច្ឆវង្ស ដែលដឹងយ៉ាងជាក់ច្បាស់ ថាស្រុកខ្មែរកំពុងតែជួបប្រទះ គ្រោះថ្នាក់មហន្តរាយ ក៏លើកទ័ពគ្រឹកគគ្រេងទៅដណ្តើមយកព្រះពុទ្ធរូបព្រះកែវមរកត ព្រះ ត្រៃបិតក បញ្ចក្សត្រ ព្រះរាជទ្រព្យរបស់ស្តេចខ្មែរ និង សំបុកសម្បត្តិផ្សេងៗ ទៀតរបស់នាម៉ឺន មន្ត្រី និងរាស្ត្រប្រជាខ្មែរ គឺនៅឆ្នាំរកដដែល។

ឯស្តេចសៀមវិញ ដែលបាទទួលពត៌មានដូចគ្នានេះដែរ បានលើកទ័ពទៅចាំស្ដាត់វាយឆ្លក់ ប្រហារស្តេចលាវ ដណ្តើមយកព្រះពុទ្ធរូបព្រះកែវមរកត ព្រះត្រៃបិតក និងបញ្ចក្សត្រ ព្រះសង្ឃ និង អ្នកបំរើថែរក្សាព្រះកែវមរកត និង ព្រះត្រៃបិតក ត្រូវស្តេចសៀមចាប់យកទៅក្រុងស្រី អយុធ្យា ក្នុងចំណោមបញ្ចក្សត្រខ្មែរ ដែលស្តេចសៀមបានលួចប្លន់បន្តពីស្តេចលាវ មានជា អាទិ ដូចជាព្រះខ័នរាជរតនមង្គល និង ព្រះពុទ្ធរូបស័ក្តិសិទ្ធិជាច្រើន។ល។ ព្រះកែវមរកត សៀមបានថែរក្សាទុករៀងរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ។

ពង្សាវតារខ្មែរមិនបានបញ្ជាក់អំពីថេរវេលា ដែលប្រទេសកម្ពុជាត្រូវលិចលង់ដោយទឹក ជំនាន់ទេ។ ឯកសារខ្លះបានសរសេរថា ព្រះសេនក្តារាជ ដែលត្រូវបរទេសលួចប្លន់យកអស់ របស់ស័ក្តិសិទ្ធិ និងសម្បត្តិទ្រព្យក្នុងនគរ តូចចិត្តឥតឧបមា ហើយបានចូលទិវង្គតនាគ្រាដែល កើតមានមហាមហន្តរាយនោះ។ សាកសពព្រះអង្គត្រូវព្រះរាជបុត្រដង្ហែរយកមកនគរធ្វើបុណ្យ ថ្វាយតាមប្រពៃណី។ តែពង្សាវតារខ្លះទៀត ដូចជាពង្សាវតាររបស់គណកម្មការសម្តេចសង្ឃ នាយកទៀង និងវត្តទឹកវិល បានសរសេរថាព្រះរាជបុត្រអង្គនេះ បានសុគតមុនឪពុកទៅវិញ។

ក្រោយដែលទឹកបានស្រកចុះ ព្រះសេនក្តារព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៣ បាននាំមហេសីព្រះ រាជបុត្រ ព្រះរាជវង្សានុវង្ស ក្រុមបរិវារ និងមន្ត្រីពលសេនា ធ្វើដំណើរតាមផ្លូវទឹកត្រលប់ចុះតាម ទន្លេធំ(២) ត្រលប់ទៅមហានគរ មកដល់កោះវិស្សីកែវ ព្រះអង្គបានឈប់សំរាកបោះជំរុំនៅ តំបន់ខាងលិចភ្នំប្រសិទ្ធ ហើយរៀបចំសាងសង់ធ្វើព្រះរាជវាំង អំពីវិស្សី និង ប្រក់ស្បូវ នេះតាម ពង្សាវតារវត្តទឹកវិល គេមិនបានដឹងពេលវេលាពិតប្រាកដ ដែលព្រះអង្គបានគង់នៅទីនេះ ព ង្សាវតារវត្តទឹកវិលបានត្រឹមតែសរសេរថា ស្តេចសៀមបានដង្ហែរព្រះខ័នរាជ និងព្រះពុទ្ធរូបខ្លះ ក្នុងបញ្ចក្សត្រ យកមកសងថ្វាយព្រះមហាក្សត្រខ្មែរវិញ ដែលព្រះអង្គគង់នៅតំបន់ភ្នំប្រសិទ្ធ នេះ។

បុព្វហេតុបណ្តាលអោយស្តេចសៀម ជាចំណិតអារក្សកាត់យកវត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិទាំងនេះទៅប្រគល់ សងម្ចាស់ដើម គឺមកពីនៅស្រុកសៀមគ្រោះកាចមហន្តរាយ ជំងឺ និង ចលាចលគ្រប់បែបយ៉ាង បានកើតពេញនគរ ធ្វើអោយប្រជារាស្ត្ររងទុក្ខវេទនាមិនចេះចប់មិនចេះហើយ ឃើញស្រុក ទេសមិនល្អដូច្នេះ ស្តេចសៀមក៏កោះហៅហោរា អោយមកគន់គូរទាយ មើលជើងលេខនគរ គន់គូរប្រមើមើលចុះឡើងទៅ ហោរាទស្សន៍ទាយពោលថ្វាយព្រះរាជាថា មហន្តរាយ និង គ្រោះកាចទាំងនេះ គឺបណ្តាលមកពីសៀមបានលួចយកបញ្ចក្សត្រ និងព្រះខ័នរាជរតន មង្គលរបស់ខ្មែរ។ ពីព្រោះវត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិទាំងនេះ ជាចំណងដៃដែលព្រះឥន្ទ្រាធិរាជបានកសាង ទុកជាភស្តុតាងសំរាប់ប្រទេសខ្មែរហើយបើយើងមិនយកបញ្ចក្សត្រ និងព្រះខ័នរាជទៅសង ខ្មែរទេ នោះនគរសៀម នឹងត្រូវអន្តរាយរលត់រលាយអស់ជាមិនខាន។

ប៉ុន្តែមុន នឹង យកវត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិទៅថ្វាយសងស្តេចខ្មែរ ស្តេចសៀមបានលួចដោះយកដងព្រះ ខ័នរាជធ្វើអំពីមាសមកទុក។ ហើយព្រះអង្គអោយពួកក្រុមជាងស្មិត ធ្វើដងដាវមាសផ្សេងមួយ ទៀតយកមកដាក់បន្លំជំនួស។ ឯប្រដាប់បញ្ចក្សត្រ និងព្រះពុទ្ធរូប២១អង្គទៀត ក៏ស្តេចសៀម លាក់ទុកមិនយកទៅប្រគល់សងវិញដែរ។ ចំណែកស្តេចលាវ ដូចស្តេចសៀមដែរ បានលាក់ ទុកបញ្ចក្សត្រខ្មែរមួយចំនួនធំ។ ព្រះសេនក្តារព្រះមហាក្សត្រទី២៣ សោយរាជ្យសម្បត្តិ ប្រទេសកម្ពុជា បាន ៤៥ឆ្នាំ ព្រះអង្គចូលទិវង្គតក្នុងព្រះជន្ម៦៨វស្សា ដោយជំងឺព្យាធិ នៅឆ្នាំចរ ព.ស.១៧៨២ ត្រូវជា ម.ស.១១៦០ ច.ស ៦០០និង ត្រូវជា គ.ស.១២៣៨។

❖ កំណត់សំគាល់

១ -មេរៀនដែលយើងអាចដកស្រង់យកមកត្រិះរិះគិតពិចារណានោះ គឺការគ្រប់គ្រងរៀបចំទុកដាក់ប្រទេសជាតិ អោយបានល្អត្រឹមត្រូវយុត្តិធម៌ និងមានមេត្តាធម៌ ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់បណ្តាញស្ត្រី ស្តេចផែនដី ឬអ្នកដឹកនាំប្រទេសជាតិ មិនត្រូវអាងប្រើអំណាចផ្តាច់ការ កំលាំងបាយជិះជាន់កាប់សំលាប់វាយប្រហារ គំរាមកំហែងប្រជាពលរដ្ឋរបស់ឯងនោះឡើយ អំពើព្រៃផ្សៃនេះ នឹងនាំមកនូវគ្រោះថ្នាក់ចង្រៃរលាត់រលាយដល់ព្រះមហាក្សត្រ អ្នកដឹកនាំ និងប្រទេសជាតិ។

ស្តេចពាលដែលល្មើសរំលោភ មិនគោរពមិនអនុវត្តតាមក្រិតវិន័យ ត្រូវវត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិដែលមាននៅលើលោកទាំងប៉ុន្មាន ស្តាប់ខ្លឹមផ្តន់ទាទោសប្រទេចផ្តាសា ធ្វើអោយវិនាសអន្តរាយហិនហោចខ្ចាត់ខ្ចាយទុក្ខវេទនារហូតដល់ថ្ងៃស្លាប់ ទោះបីស្តេចពាលជាព្រះមហាក្សត្រ ហើយតាំងខ្លួនជាអ្នកមានបុណ្យក៏ដោយ ក៏មិនអាចគេចអោយផុត ឬ ដោះស្រាយភូតភរយក្សច្បង អំពីការផ្តន់ទាទោសយ៉ាងអស្ចារ្យនេះដែរ នេះស្តេចពាលសំលាប់កូនក្មេងម្នាក់ផង ចុះបើព្រះមហាក្សត្រ ឬអ្នកដឹកនាំជាតិខ្មែរ បានសំលាប់ជនជាតិឯងអស់រាប់រយរាប់ពាន់រាប់ម៉ឺនរាប់លាននាក់វិញ

វត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិទាំងនេះមិននៅឆ្ងាយពិបាកនឹងរក ពិបាកនឹងយល់នោះទេ វត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិស្ថិតនៅជិតជាប់យើង ហើយអន្ទោលតាមខ្លួនយើងជានិច្ច វត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិជាអំណោយផលដែលកើតចេញមកពីអំពើដែលយើងបានប្រព្រឹត្ត បានបង្កើត និងបានកសាង អំណោយផលនេះដេញតាមយើងរៀងរហូតដល់ថ្ងៃកំណត់ ដែលអំណោយផលពេញរូបពេញរាងចាស់ទុំល្អ គឺក្នុងបច្ចុប្បន្នកាល មិនមែនចាំតែដល់ជាតិក្រោយមួយគត់ប៉ុណ្ណោះទេ! អំណោយផល នឹងតាមមកទាន់ ហើយយើង នឹងបានទទួលលទ្ធផលនៃការកសាង និង ការសាបព្រោះរបស់អំពើមុនជាមិនខាន។

អ្វីដែលជាអយុត្តិធម៌ គឺការកាត់ទោសផ្តន់ទាស្តេច និង អ្នកដឹកនាំនគរ មិនបានធ្លាក់ចំទៅលើមនុស្សកំហុចគ្មានសីលធម៌ ភ្លាមៗឡើយ គឺប្រជាពលរដ្ឋមួយនគរជាអ្នកទទួលទុក្ខទោសបាបកម្មជំនួសមេដឹកនាំដែលបានប្រព្រឹត្តអំពើលាមកថោកទាប។ អ្នកដឹកនាំមេកោយធំៗនៅតែរស់រានមានជីវិតធាត់ធំស៊ីចុកសប្បាយហ៊ឺហា បញ្ចេញភាពយោរយៅសាហាវយង់ឃ្នងដដែលៗ នៅពេលទឹកជនលិចពេញអស់នគរ ស្តេចពាលមានសេនាពលមន្ត្រីស្រីស្នំមីនុំមីនាង និងបរិវារហែហាមពីមុខពីក្រោយបំរើឥតមានខ្លោះ ព្រះអង្គនៅតែជួបជុំប្តីប្រពន្ធកូនរង្សត្រកូល អ្នក

ដែលស្លាប់ អ្នកដែលព្រាត់ប្រាសក្រុមញាតិគ្រួសារ ដែលរងទុក្ខវេទនាដោយសារកំហុសស្តេចនោះ គឺវាស្រួចតាចក្រីក្រគ្មានទីពុំនាក់ និងគ្មានបុណ្យបារមី។

ចំនុចត្រង់នេះអាចទាក់ទាញអារម្មណ៍ប្រជានុរាស្ត្រ ចេះឆ្ងល់ ចេះគិតគូរ ពិចារណាវែកញែកយកមកចោទជាសំនួរជាបញ្ហាដែរថា «តើវាស្រួចដែលចាំតែរងទុក្ខទោសវេទនា រងកម្មដោយសារស្តេច ដោយសារអ្នកដឹកនាំ អ្នកនយោបាយ ត្រូវប្រកាន់ឥរិយាបថដូចម្តេចដែរ ចំពោះវាសនាអានាគត អាយុជីវិតរបស់ខ្លួន និង កូនចៅពូជពង្សវង្សត្រកូលកូនខ្មែរ? ការប្រកាន់ឥរិយាបថរបស់ប្រជាជន អាចកំណត់អោយយើងដឹងអំពីអំណោយផល និងលទ្ធផលដែលគេ នឹងត្រូវជួបប្រទះ ទទួលក្នុងអាណាគតយ៉ាងខ្លី។

២ - ពួកបរទេស គេមិនដែលស្រលាញ់ខ្មែរទេ! គេរង់ចាំឱកាសល្អហូចអោយ ដើម្បីលួចប្លន់លេបទឹកដី ទ្រព្យសម្បត្តិធនធានខ្មែរតែប៉ុណ្ណោះ។ យើងឃើញជាក់ស្តែងស្រាប់ សកម្មភាពលាវ និង សៀម នៅពេលដែលទឹកដីខ្មែរត្រូវលិចលង់ ដោយទឹកជំនន់។ តើគេត្រូវទុកចិត្ត និងអោយតំលៃទៅលើបរទេស ជាងខ្មែរគ្នាឯង សាច់ឈាមឯងឬទេ?

៣ - យើងកត់សំគាល់ឃើញថា ដោយសារចិត្តស្តេចពាល សាហាវយោឃៅ គ្មានគតិធម៌ស្តេចកុដ្ឋនាគ និងប្រជាជនស្ថាននាគ នាំគ្នាលប់គ្រាំទ្រ ឈប់ជួយទំនុកបំរុងកសាងប្រទេសកម្ពុជា ហើយបែរជានាំគ្នាបំផ្លិចបំផ្លាញធ្វើអោយអន្តរកប្ប រលត់រលាយអន្តរធានអន្តរាយទៅវិញ។ ភពនាគអាចប្រដូចជាវណ្ណៈមួយ ឬ សាសន៍ជាតិមួយ។ ការដកខ្លួនចេញពីសង្គមជាតិខ្មែររបស់នាគបានធ្វើអោយខ្មែរចុះអន់ថយខ្សោយតាំងពីថ្ងៃនោះមក យើងនៅចាំបានថា ជារៀងរហូតមក ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ធ្លាប់មានមហេសីជាកូនស្តេចនាគ។ ហើយនាម៉ឺននាគជាច្រើនធ្លាប់បានបំរើក្នុងកិច្ចការចាត់ចែង រៀបចំនគរខ្មែរដែរ។

៤ - ក្នុងន័យមួយទៀត ការសងសឹក និង ដកខ្លួនចេញរបស់សង្គមជនជាតិសាសន៍នាគ អាចជាប្រផ្នូលបញ្ជាក់ថា ស្តេចនាគបានចេញមកធ្វើអោយមានទឹកជំនន់ លុបលាងទឹកដី បញ្ជាក់បញ្ចប់ព្រះរាជវង្សព្រះមហាក្សត្រខ្មែរសម័យអង្គរ ដែលក្លាហានខ្លាំងពូកែអង់អាច ហើយដែលព្រះអង្គទ្រង់ដោយទសពិធរាជធម៌ គោរពក្រិត្យវិន័យជាស្តេច និង មានគតិធម៌បណ្ឌិត្យ ប្រកាន់នូវចិត្តមេត្តាធម៌ ឯសម័យអង្គរដែលភ្លឺថ្លាត្រចះត្រចង់ ជាមហាចក្រីក្ររាប់ពីគ្រានោះដែរ។ ព្រឹត្តិការណ៍នេះក៏អាច សបញ្ជាក់ដែរថា ព្រះរាជវង្សស្តេចខ្មែរជំនាន់ក្រោយ គ្មានទាក់ទង គ្មានជាប់ឈាមជីវខ្សែស្រលាយ នឹង ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ជំនាន់សម័យអង្គរឡើយ។

១៣ ស្តេចត្រសក់ផ្អែម

ក្រោយដែលស្តេចពាល ឬព្រះបាទសេនក្ករាជ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៣ បានចូលទិវង្គតព្រះរាជបុត្រព្រះនាមសីហនុកុមារបានឡើងសោយ រាជ្យបន្ត។

ព្រះបាទសីហនុរាជ

ថ្ងៃ១រោច ខែបុស្ស ឆ្នាំច ព.ស.១៧៨២ ត្រូវជា ម.ស.១១៦០ ច.ស.៦០០ និង ត្រូវជា គ.ស.១២៣៨ ព្រះសីហនុកុមារបានទទួលព្រះរាជភិសេក ជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៤។ កាលនោះព្រះអង្គមានព្រះជន្ម១៩វស្សា ព្រះបរមនាមរបស់ព្រះអង្គ គឺព្រះបាទសម្តេច ព្រះសីហនុមហារាជាធិរាជរាមាធិបតី។ ព្រះអង្គទ្រង់គង់នៅព្រះបរមរាជវាំងមហានគរ។ ក្នុងឆ្នាំ កុរ ច.ស.៦៣៧ ជាមួយនឹងព្រះនាងអ៊ឹងព្រះអង្គបានមានបុត្រីមួយព្រះអង្គព្រះនាមចំនួនតារាវត្តី។

គឺនៅក្នុងរាជ្យព្រះបាទសីហនុរាជនេះហើយ ដែលព្រឹត្តិការណ៍តាត្រសក់ផ្អែម បានផ្ទុះកើតមានឡើង។ ព្រះរាជវង្សក្សត្រខ្មែរសម័យអង្គរត្រូវចប់នៅពេលនេះ ហើយព្រះរាជសន្តតិវង្សព្រះមហាក្សត្រខ្មែរមួយទៀត បានឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជារៀងរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន។ ព្រឹត្តិការណ៍នេះបានញ៉ាំងអោយអ្នកប្រវត្តិវិទូខ្មែរ និង បរទេសតែងបែងចែកប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ជាពីរចំណែកសម័យអង្គរនិងសម័យក្រោយអង្គរ ដែលផ្តើមពីរាជ្យស្តេចត្រសក់ផ្អែម។

ប្រវត្តិតាត្រសក់ផ្អែម

នៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ប្រវត្តិ ឬ វិសគល់ដើមកំណើត តាត្រសក់ផ្អែម គ្មានបញ្ជាក់ជាច្បាស់លាស់ពិតប្រាកដឡើយ។ ពង្សាវតារវត្តកោកកាក មិនបានសរសេរបញ្ជាក់កត់ត្រាអំពីពូជអំបូរខ្សែស្រលាយស្តេចអង្គនេះឡើយ។ ព្រះអង្គនព្វវត្ថុ ព្រះរាជបុត្រព្រះបាទអង្គខ្នងក្នុងពង្សាវតាររបស់ព្រះអង្គ ក៏មិនបានបកស្រាយអំពីប្រវត្តិ តាត្រសក់ផ្អែមដែរ។ ពង្សាវតាររបស់គណកម្មការ សម្តេចសង្ឃរាជទៀង ដែលមានសម្តេចសង្ឃសុគន្ធប៉ាន់ជាសមាជិក មិនបំភ្លឺរៀបរាប់អធិប្បាយត្រង់ ចំនុចនេះអោយបានច្បាស់លាស់ទេ។

មានតែពង្សាវតារ ដែលរុះរើរៀបចំសរសេរសាជាថ្មី របស់គណកម្មការសម្តេចវាំងជួន និង ពង្សាវតារវត្តទឹកវិលទេ ដែលបានរៀបចំតាក់តែងអធិប្បាយបញ្ជាក់យ៉ាងពិស្តារ អំពីដើមកំណើតពូជពង្សស្តេចត្រសក់ផ្អែម គឺក្នុងន័យហាក់បីដូច ជាចង់អះអាងថា ស្តេចអង្គនេះមានឈាមជ័រជាប់ពីព្រះមហាក្សត្រខ្មែរសម័យអង្គរ ហើយព្រះអង្គក៏ជាអ្នកមានបុណ្យ មានវិទ្យាអានុភាពខ្លាំងពូកែអស្ចារ្យមិនចាញ់ស្តេចជំនាន់មុនដែរ។

តែការរៀបចំសំរេបសំរួលប្រទាក់ប្រទងពូជពង្ស អោយបានសមរម្យល្អមើល ល្អស្តាប់របស់ ពង្សាវតារទាំងពីរមិនស៊ីសង្វាក់គ្នាទេ ដូចជាបញ្ហាឈ្មោះ រិសគល់ ដើមកំណើតឪពុក និងកាល បរិច្ឆេទផ្សេងៗជាដើម។ល។ ទោះបីជាមានការច្របូកច្របល់ដូច្នេះក៏ដោយ ក៏សាច់រឿង ក្នុងពង្សាវតារទាំងពីរ មានដំណើររឿងប្រហាក់ប្រហែលដូចគ្នាដែរ។

បិតារបស់ស្តេចត្រសក់ផ្អែម មានព្រះនាមព្រះបទុមរាជា។ ពង្សាវតារវត្តទឹកវិលបានសរសេរ ថា ព្រះអង្គត្រូវជាព្រះរាជបុត្រព្រះជេដ្ឋាជ័យព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១៤។ ព្រះអង្គបានប្រសូត្រ ក្នុងឆ្នាំរោងព.ស. ១០៧៦ត្រូវជាម.ស៤៥៤ និងត្រូវ ជាគ.ស.៥៣៣។ ព្រះអង្គជាបងរបស់ព្រះ សង្ឃចក្រ ឬស្តេចតំលង់ ព្រះមហាក្សត្រទី១៥ ក្នុងឆ្នាំម្សាញ់ព.ស.១០៧៧ម.ស ៤៥៦ ត្រូវជាគ. ស៥៣៤ ជាមួយ នឹងម្តងមាសាវត្តី ព្រះបាទជេដ្ឋាជ័យបានបុត្រីមួយអង្គព្រះនាមសុភវត្តី។ តែ បើពង្សាវតារសម្តេចរាំងជូនវិញ ព្រះបទុមកុមារត្រូវជាបុត្រច្បង របស់ព្រះបាទចក្រព័ត្រព្រះ មហាក្សត្រខ្មែរទី១៦ ហើយត្រូវជាបងរបស់ស្តេចពញាត្រៃក ឬ ព្រហ្មកិល និង ព្រះបាទបក្សីចាំ ក្រុង។ ព្រះអង្គប្រសូត្រក្នុងឆ្នាំឆ្លូវ។ ថ្ងៃមួយក្នុងឆ្នាំឆ្លូវ ដោយតបប្រមល់ខ្យល់រសាប់រសល់ នៅ មិនសុខមិនសាប់ក្នុងព្រះបរមរាជវាំងតទៅមុខទៀតកើត ព្រះបទុមរាជាក៏សុំព្រះបិតាព្រះជេដ្ឋា ជ័យ ទៅសាងផ្នួសនៅភ្នំគូលែន។

ចំណែកព្រះនាងសុភវត្តី កាលបានព្រះជន១៦ឆ្នាំ បានធ្វើដំណើរកំសាន្តតាមព្រះបិតាទៅ លេងមាត់សមុទ្រ។ នៅពេលដែលព្រះនាងកំពុងតែដើរប្រពាតព្រៃលេងដោយសប្បាយរីក រាយ ស្រាប់តែមានភ្លៀងផ្កាខ្យល់ព្យុះសង្សារបោកបក់ មកយ៉ាងខ្លាំងក្លា ចំនួនបីយប់បីថ្ងៃធ្វើអោយព្រះនាងរង្វេងក្នុងព្រៃជ្រៅម្នាក់ឯង រកផ្លូវច្រកចេញវិលមកដំណាក់មិនឃើញ។ បាត់កូនគ្មាន ដំណឹង ព្រះរាជាក៏បញ្ជាអោយនាម៉ឺនពលអេហ៍ និងប្រជានុរាស្ត្រ កាប់ផ្ការព្រៃរកបុត្រី កាប់ផ្ការ រកគ្រប់ទិសទី ទាំងក្នុងព្រៃក្រមថ្ម ទាំងមុជទឹករាវរក ក្នុងបាតសមុទ្រទៀតក៏គេនៅតែរកព្រះ នាងសុភវត្តីមិនឃើញ។ កន្លែងដែលស្តេច និង ពលសេនានាំគ្នាកាប់ផ្ការព្រៃ ជ្រាវរកបុត្រីនេះ បានជាប់ឈ្មោះថា ភ្នំជ្រាវរៀងរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ។ ព្រះអង្គខំប្រឹងរកបុត្រីអស់រយពេលបីខែ តែនៅតែរកមិនឃើញ ទីបំផុត ដោយក្តីអស់សង្ឃឹម ព្រះមហាក្សត្រក៏សំរេចចិត្តនាំនាម៉ឺនមន្ត្រី ពលអេហ៍ និងបរិវារ ធ្វើដំណើរវិលត្រលប់មកមហានគរវិញ។

ចំណែកព្រះនាងសុភវត្តី ព្រះនាងរង្វេងរង្វន់ លែងដឹងទិសតំបន់អ្វីទាំងអស់ ក្នុងព្រៃជ្រៅ ស្ងាត់ជ្រងំភ្នំជ្រាវ។ នាងរសាត់អណ្តែត ភ័យព្រួយកំសត់វេទនាតែម្នាក់ឯង គ្មានទិសដៅ និង គ្មានទីពឹងពុំនាក់។ ដោយស្រេកឃ្លានខ្លាំងពេក ព្រះនាងបាន លូកដៃទៅក្បងទឹកដកក្នុងដាន ជើងដំរីយកមកសោយចំអែតកាយ តែនេះជាទឹកនោមដំរីស មិនយូរប៉ុន្មាន អស្ចារ្យណាស់ ព្រះ

នាងសុភវត្តីចាប់ផ្តើមទ្រង់គភ៌។ នាកាលសម័យនោះព្រះនាងបានទទួលការទំនុកបំរុងជួយ
យកអាសារ អំពីសំណាក់អ្នកស្រុកអ្នកភូមិភ្នំជ្រាវ ដែលបានសង់សំណាក់មួយថ្វាយទុកគ្រាន់
នឹងសំរាកជ្រកកោនសំណាក់នៅ។ កន្លែងសំណាក់នោះ ជាប់ឈ្មោះ គោកព្រះរាជមន្ទីរ រហូត
មកដល់បច្ចុប្បន្ន។ ក្នុងឆ្នាំថោះ ព្រះនាងសុភវត្តីប្រសូត្របានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គ ដែល
ព្រះនាងដាក់ឈ្មោះអោយថា ពញាជ័យ។ បើតាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិលដដែល នៅឆ្នាំមែ
កាលនោះ ព្រះនាងបានជន្លង៥វស្សា ហើយពញាជ័យបានអាយុ៤៩ឆ្នាំ ទាំងពីរនាក់ម្តាយ និង
កូននាំគ្នាមករស់នៅក្នុងមុំជ្រាវ នាជើងភ្នំរុង ឬភ្នំប្រសិទ្ធ ដើម្បីចិញ្ចឹមជីវិត ពញាជ័យបានតាក់
តែងបង្កើតអោយមានជាល្បែងលេងសើច និងប្រគំរង់ភ្លេងតន្ត្រី។ល្បែង និងបទភ្លេង ដែល
ពញាជ័យបានបង្កើតតាក់តែងមានដូចជា៖

- ១ -រាំស្នែងទន្សោង
- ២ -រាំកន្ត្រែង
- ៣ -ល្បែងដាំដូង
- ៤ - ល្បែងសូត្រត្រ
- ៥ -ល្បែងចូលភ្លើង
- ៦ -បទភ្លេងប៊ីកែវ
- ៧- ល្បែងវាយដំបង
- ៨ -ល្បែងត្រវែងត្បាល់
- ៩ -ល្បែងហាក់ដាវ
- ១០ -ល្បែងឡើងដាំដូង
- ១១ -ល្បែងយោលទោង
- ១២ ល្បែងរាំ
- ១៣ -ល្បែងស្តេចចង់
- ១៤ ល្បែងទល់អង្រែ
- ១៥ -ល្បែងទាញព្រំត្រ
- ១៦ ល្បែងអន្ទាក់កាច់
- ១៧ -ល្បែង លោតអន្ទាក់ និង
- ១៨ ល្បែងលាក់កន្សែង។ (តាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិល)

រឿព្រះបទុមរាជា ឬ បទុមកុមារ ដែលទៅសាងផ្នួសនៅភ្នំគូលែន បើតាមពង្សាវតារសម្តេចរាំង
ជួន បាននិមន្តមកគង់នៅភ្នំខ្នាល (ស្ថិតនៅខេត្តកំពង់ឆ្នាំង ជិតជួរភ្នំក្រវាញ)។ ថ្ងៃមួយដែលព្រះ

អង្គកំពុងតែស្ទឹងស្មាធ ភាវនាធម៌តាំងសីល ព្រះអង្គស្តាប់សូរសត្វនិយាយដដែកគ្នាថា គួរអោយអាណិតព្រះសង្ឃអង្គនេះណាស់ ព្រះអង្គគ្មានប្រពន្ធកូន សំរាប់បន្តពូជពង្សវង្សត្រកូលតទៅអនាគត ដូចគេឯងទៀតឡើយ សូម្បីព្រះពុទ្ធអង្គបរមត្រូវម្ល៉េះក៏មានមហេសី និង កូនដែរ មុននឹងសាងព្រះផ្នួស។ ស្តាប់យល់ឃើញថា សត្វនិយាយត្រឹមត្រូវចំណុច ព្រះបទុមរាជា ក៏សឹកចាកសិក្ខាបទ ហើយចាកចេញធ្វើដំណើរទៅរកគូស្រកររៀបចំយកព្រះនាងសុភវត្តិជាមហេសី។ ក្នុងព.ស ១៩០៣ ព្រះសង្ឃដែលបានមកយកព្រះនាងសុភវត្តិធ្វើជាភរិយា ត្រូវជាសិស្សព្រះសង្ឃធុតង្គនៅភ្នំខ្នាល)។

ត្រង់នេះពសង្ឃរាជវត្តទឹកវិលបានបញ្ជាក់ថា ទេវតាបានបំបាំងខ្លួន ចុះមកនិយាយប្រាប់អោយព្រះបទុមរាជាលាចាកសិក្ខាបទ ហើយត្រូវរៀបការជាមួយនឹងព្រះនាងសុភវត្តិ ដើម្បីបន្តពូជពង្សនៅអនាគត។ កាលណាបំពេញសកម្មភាព មានកូនចៅហើយនោះទើបព្រះអង្គអាចយាងត្រលប់មកសាងផ្នួសវិញបាន។ ស្តាប់ចងចាំគ្រប់អស់សេចក្តី ព្រះបទុមរាជា មិនឃើតយាវបង្អាក់បង្អង់យូរឡើយ ព្រះអង្គក៏ហោះហើរជ្រែកទឹកជ្រែកដី មករករូបរក្សមេត្រី សោយសុខសប្បាយជាមួយនឹងព្រះនាងសុភវត្តិ តាមពាក្យបណ្តាំរបស់ទេវតា។ បន្ទាប់មកកាលព្រះនាងសុភវត្តិទ្រង់គភ៌បាន៥ខែព្រះបទុមរាជា ក៏រៀបចំខ្លួនធ្វើដំណើរចាកចោលព្រះនាង ត្រលប់ទៅសាងផ្នួសវិញ មុននឹងចេញដំណើរព្រះអង្គបានប្រគល់ដំបងមួយអោយទៅព្រះនាង ដោយមានបន្ទូលថា កាលណាកូនធំឡើង ហើយបើវាចង់ទៅរកឪពុក ត្រូវប្រគល់ដំបងនេះអោយទៅកូនដើម្បីទុកជាចំណាំ»។

ផ្តាំផ្ញើច្របាច់ហើយកាលណា ព្រះបទុមរាជាលាព្រះនាងសុភវត្តិជាភរិយា ត្រលប់ទៅបួសជាសង្ឃដូចដើមវិញ។ ព្រះអង្គបានតាំងសីលរៀនសូត្រចេះចងចាំមន្តអាគមគ្រប់មុខវិជ្ជាការ មានមហិទ្ធិវិទ្ធិខ្លាំងពូកែ ចេះបំបាំងខ្លួនមើលមិនឃើញ ចេះជ្រែកទឹក ជ្រែកដី ហើយចេះប្រសើរមនុស្សស្លាប់អោយរស់រានមានជីវិតឡើងវិញ។ល។ និង។ល។

- ចំការត្រសក់ក្នុងខ្សែភាពយន្តរឿងព្រះបាទត្រសក់ផ្អែមរបស់លោក យ៉ែម បូណ៌ជាន់ នៅខែសីហា ២០០២។
- ប្រគល់លំពែងជ័យក្នុងខ្សែភាពយន្តរឿងព្រះបាទត្រសក់ផ្អែមរបស់លោក យ៉ែមបូណ៌ជាន់ នៅខែសីហា ២០០២។

ឆ្នាំរក ព្រះនាងសុភរត្តិទ្រង់គ្រប់ខែគ្រប់ថ្ងៃ ប្រសូត្របានរាជបុត្រមួយព្រះអង្គ ដែលព្រះនាងដាក់ឈ្មោះថាពញាសូស។ តែពង្សាវតារសម្តេចរាំងជួនបានសរសេរថា ព្រះរាជបុត្រនេះឈ្មោះចៅតា ហើយបានប្រសូត្រក្នុងឆ្នាំម្យាញ់។ ពញាសូស ឬចៅតា មានរូបសម្បត្តិល្អល្អាច និងមានប្រាជ្ញាភ្លឺថ្លាឈ្លាសវៃណាស់។ អាយុ៧ឆ្នាំ ពញាសូស ឬចៅតា បានសាកសួរ ចង់ដឹងអំពីប្រវត្តិរបស់ឪពុក។ ព្រះនាងសុភរត្តិបាននិទានរៀបរាប់ប្រាប់ប្រវត្តិទាំងប៉ុន្មានអោយកូនសណ្តាប់។ ព្រះនាងបាននិយាយអំពីដំបងដែលព្រះបទុមរាជា ជាឪពុកបានទុកជារបស់សំរាប់ចំណាំដែរ។ ស្តាប់យល់ដឹងលឺអស់សេចក្តី ពញាសូស ឬចៅតា និងពញាជ័យជាបងក៏សុំលាម្តាយទៅរកឪពុក។ ព្រះអង្គបានយកដំបងសំគាល់ខ្លួនទៅជាមួយដែរ។ នៅទីបំផុត អ្នកទាំងពីរបានទៅជួបនឹងព្រះបិតាដូចក្តីបំណង។ គ្រានោះ គឺចំពេលដែលព្រះបទុមរាជាកំពុងខឹងខ្លាចយ៉ាងខ្លាំងនឹងព្រះស័ង្ខចក្រ ឬស្តេចពាល ដែលបានសំលាប់សិស្សជំនិតព្រះអង្គ ដែលព្រះអង្គបានបញ្ជូនអោយទៅជួយព្យាបាលជំងឺឃ្លង់ ភ្លើង។ ព្រះបទុមរាជាឃើញយល់ច្បាស់ថា ជាកូនព្រះអង្គពិតប្រាកដហើយ ព្រះអង្គក៏រៀបរាប់ប្រាប់ប្រវត្តិអោយដឹងអស់នូវពូជពង្សខ្សែស្រលាយព្រះអង្គជាក្សត្រ។ ព្រះអង្គបានប្រដៃប្រដៅកូនទាំងពីរថា កូនទាំងពីរមិនត្រូវទៅលុតក្រាប សុំបុណ្យស្តេចពាល អង្គហ្នឹងទេ! ៤០០ឆ្នាំទៀតកូននឹងបានឡើងគ្រងរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាជាមិនខាន! ដើម្បីបន្តព្រះរាជវង្សយើងទៅអានាគត»។ ព្រះបទុមរាជា ព្រះអង្គបានប្រក់ព្រំប្រសិទ្ធិពរជ័យដល់កូនទាំងពីរអោយបានសេចក្តីសុខចម្រុងចម្រើន មានអាយុវែងយឺនយូរ។ ហើយជាចំណងដៃដល់កូន ព្រះអង្គបានប្រគល់អោយដុំថ្មដែក និងគ្រប់ពូជត្រសក់ ៧គ្រាប់ម្នាក់ សំរាប់យកទៅដាំចិញ្ចឹមជីវិត ព្រះអង្គផ្តាំទៀតថា ត្រូវទៅធ្វើចំការដាំត្រសក់នៅឯខេត្តគោកសេះ ដូច្នេះហើយបានជារៀងរហូតមកមានឈ្មោះ ចំការសូស ចំការជ័យ ចំការត្រសក់ផ្អែម ដែលក្លាយន្តិចម្តងៗទៅជាចំការអ្នកឯម។ យូរឆ្នាំក្រោយមក ព្រះនាងសុភរត្តិបានចូលទិវង្គត ដោយជំងឺរោគាព្យាធិចាស់ជរា។ បុត្រទាំងពីរពញាជ័យ និងពញាសូសបានរៀបចំធ្វើបុណ្យថ្វាយព្រះមាតា តាមទំនៀមទំលាប់ប្រពៃណីរបៀបជា រាស្ត្រសាមញ្ញ។

ពញាជ័យ និង ពញាសូស ក្រោយដែលទៅរស់នៅខេត្តគោកសេះ អស់រយពេលបីឆ្នាំដោយក្តីអផ្សុក នឹកនាដល់មិត្តភក្តិជិតស្និទ្ធភ្ញាតិសន្តាន ក៏បាននាំគ្នាវិលត្រលប់មករស់នៅភ្នំរងកន្លែងចាស់វិញ។ បងប្អូនទាំងពីរនាក់នាំគ្នាដាំត្រសក់លក់ ដោះដូរកសិដើម្បីចិញ្ចឹមជីវិត។ ត្រសក់ទាំងនោះមានរសជាតិផ្អែមឆ្ងាញ់ពិសា ខុសប្លែកពីធម្មតា បណ្តាលអោយមនុស្សម្នាជិតឆ្ងាយចូលចិត្តនិយម មកទិញដូរហូរហែជាប់រដឹក។ ដោយសារត្រសក់មានរសជាតិផ្អែមឆ្ងាញ់ខុសគេមិនដែលមាន ទើបបានជាគេដាក់ងារអោយពញាជ័យថា នាយត្រសក់ផ្អែម ឬតាត្រសក់ផ្អែម។ បុ ជាពលរដ្ឋជាច្រើនស្រលាញ់រាប់អាន ពញាជ័យ និង ពញាសូស ហើយចូល

រូបរួមធ្វើបក្សពួកជាមួយ។ អ្នកទាំងពីរក៏ធ្លាប់បានបង្ហាត់បង្រៀនអ្នកស្រុកអ្នកភូមិ អោយចេះលេងភ្លេង ប្រគំតន្ត្រីដែរ។ កេរ្តិ៍ឈ្មោះនាយត្រសក់ផ្អែមចេះតែល្បីល្បាញ លឺសូរខ្លះខ្លាយបន្តិចម្តងៗ ទៅ គ្រប់ទិសទីក្នុងខេត្តខ័ណ្ឌ។

ថ្ងៃមួយ ក្របីបានដើរចូលមកស៊ីចំការត្រសក់ផ្អែមពញាជ័យ និង ពញាសូស ឃើញដូច្នោះនាយត្រសក់ផ្អែមក៏ឆក់យកដុំថ្មដែកដែលឪពុក បានចងដៃគប់ចោលទៅលើក្របី ក្របីក៏ដួលងាប់នៅនឹងកន្លែង ដោយសារដុំថ្មដែកបុកប៉ះចំឆ្អឹងជំនី ឆ្លាយពីម្ខាងទៅម្ខាង។ ម្ចាស់ក្របីក៏យករឿងនេះទៅប្តឹងដល់ចៅក្រម អោយជួយវិនិច្ឆ័យរកយុត្តិធម៌ និង បង្ខំនាយត្រសក់ផ្អែមអោយសងក្របីវិញ។ នាយត្រសក់ផ្អែមដោះសារថា នាយគ្មានបំណងនឹងសំលាប់ក្របីនោះទេ នាយគ្រាន់តែដេញ និង ចោលដុំថ្មកំញើញប៉ុណ្ណោះ។ ហើយក្របីដែលត្រូវឆ្លាយឆ្អឹងជំនីងាប់នោះគឺបណ្តាលមកពីកម្មរបស់វាជាតិមុនតែប៉ុណ្ណោះ។ ចៅក្រមបង្គាប់អោយនាយត្រសក់ផ្អែមសងក្របីវិញ។ តែនាយមិនព្រម ហើយសុំតវ៉ាឡើងទៅថ្នាក់លើទៀត។

ដោយបញ្ហាចោទប្រកាន់ និង ដោះសារពិបាកស្តុកស្តាញពេក ចៅក្រម និង នាម៉ឺនមន្ត្រីមិនហ៊ានកាត់សេចក្តីសំណុំរឿងនេះឡើយ ហើយក៏លើកទៅទូលថ្វាយព្រះរាជាអោយសម្រេច ព្រះមហាក្សត្រព្រះសីហនុរាជទ្រង់បញ្ជាអោយនាម៉ឺនអាមាត្យរៀបធ្វើការពិសោធដីកអន្តងហើយយកខ្មោចក្របី^{១)} មកចងភ្ជាប់និងបង្គោលឈើ។ បន្ទាប់មក ព្រះអង្គបង្គាប់អោយនាយត្រសក់ផ្អែមយកដុំថ្មដែកគប់ទៅលើពោះក្របីពោះក្របីក៏ត្រូវឆ្លាយពីម្ខាងទៅម្ខាងដូចលើកមុនមែន ព្រះមហាក្សត្រឃើញហេតុការណ៍អស្ចារ្យ កើតមានដូច្នេះ ក៏កាត់សេចក្តីអោយនាយត្រសក់ផ្អែមរួចខ្លួនដោយមានបន្ទូលថា«នេះជាកម្ម ពីអតីតរបស់សត្វក្របី»។

ព្រះមហាក្សត្រដែលបានភ្ញាក់ត្រសក់ពញាជ័យ ពញាសូស បានស្គាល់រសជាតិថាផ្អែមឆ្ងាញ់ពិសា ខុសពីត្រសក់ធម្មតាមែន ចាប់ពីថ្ងៃនោះមក ព្រះអង្គបង្គាប់អោយបងប្អូនទាំងពីរនាក់បេះត្រសក់យកមកថ្វាយព្រះអង្គតាមរដូវ។ ព្រះអង្គបាន ដាក់ងារអោយថា នាយត្រសក់ផ្អែមទទួលបេសកកម្មដាំថែរក្សាការពារ និងបេះត្រសក់ផ្អែមសំរាប់ព្រះមហាក្សត្រ។ ព្រះអង្គបានបង្គាប់ពួកក្រុមជាងស្មិត អោយយកដុំថ្មដែកនោះ សិតធ្វើជាលំពែង ហើយប្រគល់ទៅនាយត្រសក់ផ្អែម ទុកចាំយាមការពារចំការ ព្រះអង្គថែមទាំងបញ្ជាតិប្រកាសផ្តល់អំណាចដល់នាយត្រសក់ផ្អែម អាចប្រហារជីវិតជនណា ឬសត្វណាដែលហ៊ានចូលមកឈ្លានពានស៊ីចំការ និងលួចត្រសក់ផ្អែមដោយគ្មានទោសព្រៃអ្វីទាំងអស់។ បទបញ្ជាស្តេចនេះ នាម៉ឺនមន្ត្រីតូចធំ និងប្រជានុរាស្ត្រជិតឆ្ងាយដឹងគ្រប់ៗគ្នា។

ថ្ងៃមួយ មិនដឹងពិផលមកអំពីហេតុអ្វី ស្រាប់តែព្រះបាទសីហនុរាជ បញ្ជាអោយសព្វមុខមន្ត្រី ពលសេនា បរិវាររៀបចំក្បួនដង្ហែព្រះអង្គទៅក្រសាលលំហែកាយតាមព្រៃភ្នំ ក្នុងខេត្តសំរោង ទង ហើយបានឈប់បោះពន្លាជ័យនៅមុខខាងជើង ចំការត្រសក់នាយត្រសក់ផ្អែម។ នៅគង់ប្រ ថាប់លេងទីនេះ ស្រាប់តែព្រះអង្គកើតមានចិត្តមន្ទិលសង្ស័យ មិនអស់ចិត្ត នឹងការស្មោះត្រង់ របស់នាយត្រសក់ផ្អែម ខ្លាចក្រែងនាយបេះត្រសក់យកទៅលក់ដូរអោយអ្នកផ្សេងដទៃ។ ពេល យប់ព្រះសីហនុរាជនាំមហាភ្លឺកជំនិតពីរនាក់ទៅជាមួយ ដើម្បីស៊ើបលបលួចចូលក្នុងចំការ ត្រសក់រង់ចាំមើលកាយវិការនាយត្រសក់ផ្អែម។ ព្រះអង្គចូលទៅដល់ទួលមួយក្នុងចំការ គ្រា នោះ នាយត្រសក់ផ្អែមមិនទាន់ដេកលង់លក់នៅឡើយទេ នាយកំពុងលេងភ្លេងលំហែកាយ ទោះជាកំពុងលេងភ្លេងក៏ដោយ ក៏ភ្នែកនាយរំពៃមើលយាមចំការត្រសក់ដែរ។ ភ្លាមនោះនាយ មើលឃើញស្រមោលមនុស្ស កំពុងតែដើរលបលួចចូលក្នុងចំការ។ ស្មានថាចោរ មិនបង្អង់យូរ នាយត្រសក់ផ្អែមចាប់យកលំពែងគប់ ចោលភ្លែតសំដៅស្រមោលនោះ។ ផ្នែលំពែងបានបុកទំ លុះឆ្ងាយចំដើមទ្រូងស្តេចសីហនុ សុគតក្នុងពេលនោះភ្លាមទៅ។ នាយត្រសក់ផ្អែម ឃើញ មនុស្សដេកដួលស្លាប់នៅនឹងកន្លែង ក៏យកភ្លើងមកឆ្លុះមើល ស្រាប់តែនាយឃើញជាក់ច្បាស់ ថា ចោរនោះគ្មាននណាក្រៅពីស្តេចឡើយ។ នាយភ័យភ័យស្លុតឥតឧបមា ស្រែកដង្ហោយយំ នឹកស្រណោះព្រះករុណា។ កន្លែងដីទួលដែលនាយត្រសក់ផ្អែមចាក់សំលាប់ស្តេចបានជាប់ ឈ្មោះជារៀងរហូតមកថា ទួលចាក់ស្តេច។ ព្រះបាទសីហនុរាជ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៤ បាន សុគតនៅឆ្នាំខាល ក្នុងព្រះជន្ម៧១វស្សា ព្រះអង្គសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាបានចំនួន ៥៣ឆ្នាំ។

មហាភ្លឺកទាំងពីរឃើញដូច្នេះ ភ័យស្លន់ស្លោតប្រាសយករួចខ្លួន ហើយយករឿងរ៉ាវព្រឹត្តិ ការណ៍ទាំងប៉ុន្មានទៅប្រាប់អស់គ្រប់នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីតូចធំក្នុងនគរ។ នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីតូចធំគ្រប់ ជាន់ថ្នាក់ ក្រុមបរោហិត ហោរា និង អាចារ្យ ដែលដង្ហែតាមស្តេច បាននាំគ្នាទៅដល់ទីកន្លែង ស្តេចសុគត ឃើញពិតដូចដែលអាមាត្យបានអធិប្បាយ អ្នកទាំងនោះប្រជុំពិភាក្សាវែកញែកប្តូរ យោបល់គ្នាទៅ យល់ឃើញថា នេះជាកម្មរបស់ព្រះមហាក្សត្រតែប៉ុណ្ណោះ។ កម្មនេះបាននាំ អោយព្រះអង្គគិតយល់ខុស ហើយដែលជាហេតុបណ្តាលអោយព្រះអង្គអស់ព្រះជន្មដូច្នេះ គេ មិនអាចទំលាក់កំហុសទៅលើនាយត្រសក់ផ្អែមបានឡើយ។

នាម៉ឺនមន្ត្រីទាំងអស់បានកត់សំគាល់ថា ព្រាហ្មជន្យព្រះមហាក្សត្រព្រះសីហនុត្រូវចប់ ដោយ គ្មានអ្នកស្នងរាជ្យបន្ត ហើយក៏មូលមតិគ្នាយល់ថា នាយត្រសក់ផ្អែមជាមនុស្សមានបុណ្យធំអ ស្វារ្យ មានដូចកាលរឿងសំលាប់ក្របី ជាភ័ស្តុតាង គាត់មានមាឌធំដំបង ហើយកាលគាត់ដេក លក់ម្តងៗ គាត់ស្រមុកលាន់លឺរំពងដូចផ្លូវ^(២) ម្យ៉ាងវិញទៀត គេយល់ថា ពញាជ័យ និង ពញា

សូមពីរនាក់បងប្អូននេះ មានអាយុវែងជាងមនុស្សធម្មតា មានលំពែងមុតមាំខ្លាំងពូកែ ជាប់វង្ស ត្រកូលជាក្សត្រ ហើយប្រជាជនជិតឆ្ងាយស្រលាញ់គោរពរាប់អាន ចុះចូលជាច្រើន^(៣)ដូចនេះ គួរថ្វាយរាជសម្បត្តិគរខ្មែរ ដល់តាត្រសក់ផ្អែម។ ព្រឹកព្រហាម នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីតូចធំគ្រប់ជាន់ ថ្នាក់ ព្រមទាំងក្រុមបរោហិត ហោរា និងអាចារ្យ បាននាំគ្នារៀបចំក្បួនមកដង្ហែសុំយាងតា ត្រសក់ផ្អែម អោយឡើងសោយរាជ្យ តែតាត្រសក់ផ្អែមមិនព្រមទទួលពីព្រោះកាលណាឡើង ធ្វើស្តេចទៅរស់នៅក្នុងរាំង គាត់លែងបានជួបជុំមិត្តភក្តិ លែងបានលេងភ្លេង ប្រគំតូរ្យតន្ត្រី លែងបានស្តាប់សំលេងគោក្របី បក្សាបក្សី ហ៊ឹងកង្កែបយំទៀតហើយ នាម៉ឺនមន្ត្រីទាំងឡាយ នាំគ្នាអង្វរករ ហើយសន្យាថា នឹងរៀបចំអោយមានប្រគំភ្លេងតូរ្យតន្ត្រី រៀងរាល់ថ្ងៃ រាល់ពេល វេលានៅក្នុងបរមរាជវាំង។

១៣.១ រាជ្យព្រះបាទត្រសក់ផ្អែម

នៅទីបំផុត តាត្រសក់ផ្អែមក៏យល់ព្រមតាមការអង្វររបស់ក្រុមនាម៉ឺនមន្ត្រី សុខចិត្តឡើង សោយរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា។ រាជការរាំង តូចធំគ្រប់ជាន់ថ្នាក់ ក្បួនទ័ពសេរីតី សេះ ដំរី រង ភ្លេងតូរ្យតន្ត្រី ត្រូវបានរៀបចំ ដើម្បីដង្ហែតាត្រសក់ផ្អែម និង ពញាសូសធ្វើដំណើរចូលទៅកាន់ ព្រះរាជធានីមហានគរ។ តាត្រសក់ផ្អែមបានយកលំពែង ដែលបានប្រហាជី វិតព្រះសីហនុរាជ ទៅជាប់ជាមួយដៃរ។ លំពែងនេះ គេដាក់ឈ្មោះ អោយថាលំពែងជ័យ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ បើ តាមពង្សាវតារ សម្តេចរាំងជួន មាននាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រី បានរៀបចំអោយតាត្រសក់ផ្អែម រៀប ការ ជាមួយនឹងព្រះនាង ចន្ទតាវត្តីបុត្រីព្រះសីហនុរាជព្រះមហាក្សត្រទី២៤។

- ដង្ហែតាត្រសក់ផ្អែមឡើងសោយរាជ្យទៅក្នុងខ្សែភាពយន្តឆ្នាំ ២០០២ របស់លោក យ៉ែម បូណ៌ជាន់។

ថ្ងៃ១១កើត ខែផល្គុន ឆ្នាំខាល ព.ស ១៨៣៤ ត្រូវជា ម.ស ១២១២ ច.ស ៦៥២ និងត្រូវជា គ .ស ១២៩០ តាត្រសក់ផ្អែម បានទទួលរាជាភិសេក សោយរាជ្យសម្បត្តិ ប្រទេសកម្ពុជា នាកាលនោះព្រះអង្គបានព្រះជន្ម៧០វស្សា។ ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រ ទី២៥ ហើយព្រះអង្គក៏ ជាព្រះមហាក្សត្រ ដែលបើកយុគសន្តិវង្សជាន់ថ្មីមួយទៀត ដាច់ ស្រលះពីព្រះមហាក្សត្រ សម័យអង្គរដែរ។ បរមនាមរបស់ព្រះអង្គគឺ ព្រះបាទសម្តេច មហាបពិត្រ ធម្មិករាជាធិរាជ ជាអ ម្ចាស់ផែនដីក្រុង កម្ពុជាធិបតី។ ព្រះអង្គគង់នូវមហា នគរដដែល។ ព្រះនាងចន្ទតាវត្តី ត្រូវ បានព្រះអង្គប្រទានថានជាព្រះរាជអគ្គមហេសី មានព្រះបរមនាមថា សម្តេចព្រះភគវន្តី សិរី ចន្ទតាវត្តី មហាក្សត្រី។

ចំណែកឯពញាសូស^(៤)វិញ ព្រះបាទត្រសក់ផ្អែមបានតែងតាំងជាព្រះឧបរាជ។ ឆ្នាំរោង ព្រះអគ្គមហេសីប្រសូត្របានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមបរមនិព្វានបាទ ហើយក្រោយមកក្នុងឆ្នាំមមី ព្រះនាងប្រសូត្របាន ព្រះរាជបុត្រមួយអង្គទៀតព្រះនាមសន្ធានរាជ។ ដោយគ្មានរបស់តឹកតាង អ្វីតំណាងព្រះរាជបល្ល័ង្ក និង អំណាច ព្រះបាទត្រសក់ផ្អែមបានកំនត់ យកលំពែងជ័យដាក់បញ្ចូល ធ្វើបញ្ចក្សត្រសំរាប់ព្រះមហាក្សត្រដែលត្រូវតែគោរពបូជាដូចព្រះខ័នរាជ។ បើតាមអ្នកប្រវត្តិវិទូ និងអ្នកស្រាវ ជ្រាវផ្សេងៗ លំពែងជ័យនេះត្រូវបានព្រះមហាក្សត្រខ្មែរជំនាន់ក្រោយ ថែរក្សាទុកក្នុងព្រះបរមរាជវាំង រហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ។

ដោយនឹកស្រឡាញ់ទៅដល់ទីកន្លែងដែលព្រះអង្គធ្លាប់កើត និងរស់នៅ ព្រះបាទត្រសក់ផ្អែមព្រះអង្គបានបង្គាប់អោយ សាងសង់តំណាក់ មួយនៅភ្នំជ្រាវ ដំណាក់នេះ មានឈ្មោះជាប់មកថា «គោកព្រះរាជមន្ទី»។ ព្រះអង្គបានសាងព្រះពុទ្ធរូបជាច្រើនទៀត ដែលព្រះអង្គទុកតំកល់ ឬជានៅក្នុងរូងភ្នំព្រះ។ ចំណែកចំការត្រសក់ផ្អែម ព្រះរាជាជំនាន់ក្រោយបានរក្សាទុក ជាព្រះរាជទ្រព្យរៀងរហូតតមក។ គេបាននិទាននិយាយ តៗគ្នាមកថា រហូតមកដល់សម័យក្រោយអាណានិគមបារាំង ជារហូតមកជារៀងរាល់ឆ្នាំ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរតែងតែយាង ទៅធ្វើបុណ្យ រំលឹកនៅទីនោះ។

ពង្សាវតារវត្តទឹកវិលបានសរសេរថា ព្រះអង្គបានកសាងប្រាសាទសូព្រ័ត្រ, យោលទោង និង បិទពួន។ ព្រះអង្គបានចាត់ អោយពួកតន្ត្រីករធ្វើ ឧបករណ៍ភ្លេងផ្សេងៗជាច្រើន ដើម្បីធ្វើត្រាប់តាមសំលេងសត្វ ដែលព្រះអង្គធ្លាប់បានលឺ បានស្តាប់ក្នុងព្រៃ។ ដូច្នេះហើយបានជាមានរង្វង់ភ្លេង តូប្បតន្ត្រី និង បទភ្លេងចំរៀងតរៀងរហូតមក។

ក្នុងឆ្នាំកុរ ដោយយល់ឃើញថាព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រ ដែលគ្មានបញ្ចក្សត្រប្រចាំរាជ្យ សំរាប់សំគាល់ខ្លួនជាស្តេច^(៥) ព្រះបាទត្រសក់ផ្អែម បានកោះហៅ មន្ត្រីតូចធំ និង អ្នកចេះដឹងដែលមាននៅសល់ទាំងប៉ុន្មាន អោយរៀបចំបង្កើត បញ្ចក្សត្រ ស្ថាប័នសាសនា និង រកក្បួនគម្ពីរទុកដាក់អោយមានឡើងវិញ។ គឺមានជាអាទិដូចជា៖

- ព្រះពុទ្ធរូបព្រះកែវមរកត, ដែលត្រូវយកលោហធាតុ ១២មុខមករំលាយបញ្ចូលគ្នាសំរាប់កសាង,
- ព្រះត្រៃបិដក, ដែលគេត្រូវចំលងពីច្បាប់មានសល់នៅចំបាស័ក្តិ,
- បញ្ចក្សត្រ ដែលគេត្រូវស្នូលោហធាតុ១២មុខបញ្ចូលគ្នា សំរាប់កសាងរូបសំនាកផ្សេងៗ,
- ក្រុមបរោហិត៧នាក់, ក្នុងចំណោមកូនចៅឈាមជ័របន្តពូជពីព្រាហ្មណ៍ជ័យ និងម័រថាវ,

•និងហោរាហ្លួង ក្នុងចំណោមកូនចៅពួកព្រាហ្មណ៍។

ព្រះបាទត្រសក់ផ្អែម ព្រះមហាក្សត្រទី២៥, ចូលទិវង្គតនៅឆ្នាំរោង ក្នុងព្រះជន្ម ១២០៧ស្យា, ក្រោយដែលបានសោយរាជ្យ ៥១ឆ្នាំ។ តែពង្សាវតារវត្តទឹកវិល បានសរសេរថា ព្រះអង្គមាន ព្រះជន្មបានដល់ទៅ ៥០០ស្យា។

ចាប់ពីសម័យស្តេចត្រសក់ផ្អែមមក ប្រទេសខ្មែរ មិនបានចំរុងចំរើនលូតលាស់ធំទូលំ ទូលាយជាមហាអំណាច មានកិត្យានុភាពដូចសម័យ មហានគរទេ។ ខ្មែរលែងមានកិត្តិយស, ខ្មែរចេះតែទន់ខ្សោយ, ទឹកដីចេះតែរួញទៅៗ ជាលំដាប់ ខ្មែរចេះតែល្មោភអំណាចឈ្មោះបែក បាក់ប្រ ខាំហែកហូរស៊ីគ្នា, ហើយខ្មែរគ្មានចេះអ្វីក្រៅអំពីធ្វើសង្គ្រាមបែងចែកទឹកដី, ភូតភរ លួច ប្លន់កាប់សំលាប់ឡើយ។

❖ កំនត់សំគាល់

១ -ក្នុងប្រវត្តិស្តេចត្រសក់ផ្អែម យើងកត់សំគាល់ឃើញមាន ភាពស្រពេចស្រពិល មិន ច្បាស់លាស់ ច្របូកច្របល់ និងអាចកំបាំងច្រើន ណាស់ដូចជា៖

ក. ដើមកំណើតតាត្រសក់ផ្អែម ដែលគេបានអះអាងថាជាកូនរបស់ព្រះបទុមរាជា ព្រះ រាជបុត្រព្រះជេដ្ឋាជ័យមហាក្សត្រទី១៤។ តាត្រ សក់ផ្អែមបានមានអាយុវែង រស់បាន ១០ជំនាន់ស្តេច រហូតមកដល់សីហនុរាជ មហាក្សត្រទី២៤។

ខ. ព្រះនាងសុភគរវតី ដែលជាបុត្រីរបស់ព្រះជេដ្ឋាជ័យដែរនោះ កាលបើបានប្រសូត្រ បុត្ររួចហើយ បានជួបអ្នកស្រុក អ្នកភូមិ ម្តេច ក៏មិនប្រាប់បញ្ជាក់គេឯងថាខ្លួនជាកូន ស្តេច ហើយម្តេចក៏មិនធ្វើដំណើរត្រលប់ចូលទៅព្រះបរមរាជវាំង ជួបជុំនឹងព្រះមាតា បិតាវិញ? ហើយបែរជាមកសុខចិត្តនាំកូនមករស់នៅ សោត់អណ្តែតដូចចកយ៉ាងវេទនា ដូច្នេះទៅវិញ?

គ. ព្រឹត្តិការណ៍ត្រសក់ផ្អែម សំលាប់ព្រះមហាក្សត្រ ត្រូវបានរួចខ្លួនបានឡើងសោយ រាជ្យ ហើយបានកូនស្រីស្តេចសីហនុមកធ្វើជា មហេសីទៀត គឺហាក់បីដូចជាមានការ យុបយិតរួមគំនិតគ្នារវាងតាត្រសក់ផ្អែម និង នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីដើម្បីធ្វើឃាតស្តេច។ នា ម៉ឺនទាំង នោះបានត្រឹមតែពោលប្រកាសថា: "នេះជាកម្មរបស់ស្តេច" ឯការពិត ឬ យុត្តិ ធម៌,គេមិនបាននាំគ្នារុករក លើកយកមកវិះគិតពិចារ ណា រកខុសត្រូវ សង្ខេបសោះ ឡើយ គេយកពាក្យមកប្រើធ្វើជាពិធីដោះស្រាយការប្រហារជីវិតសំលាប់ស្តេច ហើយ ប្រៀបធៀប ព្រឹត្តិការណ៍នេះ ទៅនឹងកម្មរៀបរបបសត្វក្របីដែលដាច់ដោយស្មារតីតា

ត្រសក់ផ្អែម។ មើលទៅដូចជាព្រះមហាក្សត្រព្រះសីហនុ រាជគ្មានគំលែងអ្វីទាំងអស់ ហើយក៏ដូចជានាម៉ឺនមន្ត្រីទាំងអស់ បន់ស្រន់អោយតែស្តេចអស់ជីវិតប៉ុណ្ណោះ។

២ - ក្នុងន័យនេះ គេត្រូវតែនាំគ្នាតាក់តែង អ្នកសរសើរ បង្ហាញនូវភាពអច្ឆរិយៈបញ្ជាក់ថា តាត្រសក់ផ្អែមជាអ្នកមានបុណ្យខ្លាំងពូកែអស្ចារ្យ មានអាយុវែងខុសប្លែកអំពីមនុស្សធម្មតា។ ដើម្បីអោយយើងសម្លឹងមើល ហើយសម្របទៅតាមកាលបរិច្ឆេទពេលវេលា គេបានពន្យល់បញ្ជាក់ថា តាត្រសក់ផ្អែម មានអាយុវែងដល់ទៅ៥០០ឆ្នាំ។ គាត់មានឈាមជ័រខ្សែស្រលាយពូជពង្សជាស្តេចសម័យមហានគរ ព្រះអង្គមិនមែនជាអ្នកសំរៃ ដូចដែលគេតែងតែនិយាយនិទាននោះឡើយ។ ម្យ៉ាងទៀតដើម្បីអោយរឹងរិតតែមានបុណ្យអស្ចារ្យទៅទៀត គេបានរៀបចំអធិប្បាយធ្វើអោយតាត្រសក់ផ្អែមទៅរស់នៅឯភ្នំប្រសិទ្ធិ ដូចព្រះបាទបក្សីចាំក្រុង ព្រះមហាក្សត្រទី១៩។ ពីព្រោះភ្នំប្រសិទ្ធិជាទីដ៏ស័ក្តិសិទ្ធិ ដូច្នេះនៅភ្នំប្រសិទ្ធិ ទោះបីជាគេមិនបានហ៊ានសរសេរអះអាងក៏ដោយ ក៏គេចង់បង្ហាញបញ្ជាក់ដែរថា បារមីតូចធំព្រៃទាំងឡាយ បានប្រសិទ្ធិពរជ័យរៀបចំអោយតាត្រសក់ផ្អែមឡើងសោយរាជ្យប្រទេសកម្ពុជា បន្តរង្សត្រកូលតៀងមក។ គឺតាត្រសក់ផ្អែម មានទាំងមនុស្សមានទាំងទេវតាវត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិ បានតែងតាំង តម្រូវលើកឡើងធ្វើជាស្តេចដែនដី។

៣ - ទស្សនៈ "កម្មផល" ក្នុងទ្រឹស្តីព្រះពុទ្ធសាសនា ត្រូវអ្នកកាន់អំណាចយកមកប្រើ ធ្វើជាឧបករណ៍ សំរាប់បំរើផលប្រយោជន៍ក្រុមបក្សពួក។ សាសនាក្លាយទៅជាឈ្នានីសបំរើវណ្ណស្តេច វណ្ណអ្នកដឹកនាំ ពន្យល់បន្តបំភិតបំភ័យ បំភាន់បំពុលស្មារតីសតិអារម្មណ៍វាយបំបាក់ឆន្ទៈប្រជាពលរដ្ឋតូចតាចទន់ខ្សោយ អោយបាក់ស្បាតភក់ស្អុតខ្លបខ្លាច សុខចិត្តសុខកាយ លែងហ៊ានប្រឆាំងជំទាស់ ហើយដាក់ខ្លួនបំរើពួកអភិជនទាំងនោះ តាមព្រះរាសនាកម្មផល ដែលចេះស្គាល់ហេតុផល លែងយកចិត្តទុកដាក់ លែងគិតគូរអំពីជីវិតខ្លួនផ្ទាល់ លែងរើរល់អើពើបច្ចុប្បន្នកាល ហើយគិតតែអំពីកម្មផល អំពីអតីតកាល និង អានាគតកាល។ ការយកទស្សនៈ "កម្មផល" មកធ្វើជាមូលដ្ឋានសំរាប់ដោះស្រាយគ្រប់បញ្ហាធំៗ ដូចដែលយើងឃើញ មានក្នុងប្រវត្តិស្តេចត្រសក់ផ្អែម អាចបង្ហាញអោយយើងបានស្គាល់យ៉ាងច្បាស់ណាស់នូវផ្ទាត់គំនិតខ្មែរជំនាន់នោះ ជាពិសេស ការវិវត្តន៍ និង គ្រប់ផលវិបាកទាំងប៉ុន្មានរបស់ប្រទេសជាតិខ្មែរ ដែលមានជាវហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ។

៤ - ទោះបីជាខំអួតសរសើរយោសនា ដូចនេះក៏ដោយ ដើម្បីនឹងឡើងសោយរាជ្យជាម្ចាស់ដែនដី ហើយដើម្បីសំរេចសំរួលទៅតាមច្បាប់ទំនៀមទំលាប់នគរ និងតាមកាលទេសៈ នាយត្រសក់ផ្អែមត្រូវតែរៀបអភិសេក ជាមួយនឹងព្រះ អង្គម្ចាស់ក្សត្រីចន្ទតាវត្តិបុត្រីរបស់ព្រះ

មហាក្សត្រព្រះសីហនុរាជ។ គ្រង់ចំនុចនេះ យើងធ្លាប់ឃើញមកហើយករណីស្តេចជំនាន់មុន ជាច្រើន។

៥ -បើតាមការកត់សំគាល់របស់លោក Adhémar Leclere នាយត្រសក់ផ្អែមដែលមានដើម កំណើតជាជនជាតិសំរែ វណ្ណៈទាបថោក បានឡើងគ្រងរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា ប្រហែល ជាដោយសារការបះបោរ ឬ ការបដិវត្តន៍របស់ប្រជាជនខ្មែរ។ សូម្បីតែព្រះមហាក្សត្រព្រះបាទ នរោត្តម ក៏បានទទួលស្គាល់ថា ព្រះរាជវង្សព្រះអង្គជាពូជសំរែ ចុះមកពីស្តេចត្រសក់ផ្អែមដែរ។

ឯកសារអ្នកដំណើរចិន ដែលបានទៅដល់នគរខ្មែរ បានបញ្ជាក់ថា នៅចុងសតវត្សទី១៣ ប្រហែលជា គ.ស ១២៩៦បុត្រីស្តេចខ្មែរមួយអង្គបានលួចព្រះខ័នរាជយកទៅអោយស្វាមីរបស់ ខ្លួន ដើម្បីដណ្តើមរាជកុំអោយធ្លាក់ទៅក្នុងកណ្តាប់ដៃបងប្រុសបង្កើតមួយទៀត ដែលត្រូវ ទទួលឋានៈបន្ទាប់ពីព្រះមហាក្សត្រ។ ដោយត្រូវគេលួចរាជ្យសម្បត្តិ ស្តេចអង្គនេះក៏រៀបចំធ្វើ ការបះបោរប្រឆាំងរាំងជល តែមិនបានសំរេច ហើយត្រូវគេចាប់យកមកដាក់គុកឃុំឃាំងក្នុង គុកឯងឆ្នាំ ឈ្មោះស្តេចទាំងនោះ គេមិនបានស្គាល់ទេ ពីព្រោះអ្នកដំណើរចិនមិនបានកត់ត្រា។ ក៏ប៉ុន្តែកាលបរិច្ឆេទហាក់បីដូចជាជាន់ចំពេលព្រឹត្តិការណ៍ស្តេចត្រសក់ផ្អែមដែរ។

ព្រឹត្តិការណ៍នេះមានទំហំធំណាស់ ហើយបានជះឥទ្ធិពលយ៉ាងខ្លាំង មកលើប្រទេសជាតិ សង្គមខ្មែរ គឺជាបដិវត្តន៍មួយដែលបានផ្លាស់ប្តូររំលំព្រហ្មញ្ញសាសនាទៅក្នុងប្រទេស ប្តូរ ប្រកាន់យកព្រះពុទ្ធសាសនាជាធំ បើនិយាយអោយចំទៅ គេអាចប៉ាន់ស្មានថា ជាសង្គ្រាម សាសនា។ នៅទីបញ្ចប់ ក្រុមអ្នកកាន់ព្រះពុទ្ធសាសនាបានទទួលជោគជ័យ ឈ្នះលើក្រុមព្រហ្ម ញ្ញសាសនានិយម។ អ្នកដំណើរចិនឈ្មោះជួតាគ្វាន ដែលធ្លាប់បានទៅស្រុកខ្មែរ បានកត់ត្រា ថា នាសម័យនោះព្រះ ពុទ្ធសាសនាជាសាសនាធំជាងគេបង្អស់ ហើយបានជះឥទ្ធិពលទៅ គ្រប់ទិសទីក្នុងនគរ។ គេសង្កេតឃើញព្រះសង្ឃនិមន្តដើរផ្សព្វផ្សាយបង្ហាត់បង្រៀន ចំណេះ ចេះដឹង ដល់ប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់ច្រកល្អក ហើយបង្កបង្កើតអោយមានសាលារៀន។ បណ្តាជន ជាច្រើនបានស្រលាញ់រាប់អានគោរពកោតខ្លាចប្រតិបត្តិ មានជំនឿទៅលើព្រះពុទ្ធសាសនា ហើយរូបរមចុះចូលជាមួយ ផ្ទុយទៅវិញពួកវណ្ណព្រាហ្មណ៍តែងតែអោបក្រសោបលួចលាក់ ក្បួនគម្ពីរ បិទបាំងមិនបញ្ចេញ បង្ហាត់បង្រៀនអ្នកដទៃ ឬវណ្ណផ្សេងទៀតឡើយ។

ចំណែកឯព្រះបាទត្រសក់ផ្អែម កាលបានឡើងសោយរាជ្យ ក៏ដាក់ឈ្មោះទៅតាមរបៀបព្រះ ពុទ្ធសាសនាដែរ ព្រះបាទសម្តេចមហាបពិត្រធម្មិករាជាធិរាជ ព្រះរាជបុត្រព្រះអង្គទាំងប៉ុន្មាន ក៏មានឈ្មោះរបៀបព្រះពុទ្ធសាសនាដែរ ដូចជាព្រះបរមនិព្វានបាទ និង ព្រះសិទ្ធានរាជ។

៦ - ប៉ុន្តែបើយើងសំអាងទៅលើការវិវត្តន៍របស់ប្រវត្តិសាស្ត្រ យើងអាចអះអាងបានថា ព្រឹត្តិការណ៍ស្តេចត្រសក់ផ្អែមជាប្រហារមួយ ដែលពឹងផ្អែកយកកំលាំងអ្នកកាន់ពុទ្ធសាសនា និង ទ្រឹស្តីព្រះពុទ្ធមកធ្វើជាឈ្នានីស សំរាប់ទៅវាយប្រហារ រំលំព្រះមហាក្សត្រ ដណ្តើមយករាជបល្ល័ង្ក និងអំណាច គឺនាយត្រសក់ផ្អែមបានឆ្លៀតពេលដែលស្តេចអស់ប្រជាប្រិយភាពអស់អំណាច រាស្ត្រស្អប់ខ្ពើមមិនសប្បាយចិត្ត ដើម្បីធ្វើឃាតស្តេចផ្តាច់ពូជតែម្តង ដូចដែលយើងឃើញស្រាប់មកហើយ ការក្តៅក្រហាយ ចលាចលរំជើបជួលក្នុងនគរ ទុក្ខព្រួយវេទនារបស់ប្រជានុរាស្ត្រខ្មែរ បានកើតកំរើកមានតាំងពីរាជស្តេចពាល ព្រះបិតាព្រះសីហនុមកម្ល៉េះ។ ខ្មែរម្នាក់ៗ ចាំតែឱកាសល្អហុចអោយមកដល់ដើម្បីងើបប្រឆាំងនឹងស្តេច ព្រះពុទ្ធសាសនាក្លាយជាឧបករណ៍ជាទ្រឹស្តីសំរាប់បំបះបំបោរប្រជារាស្ត្រ សំរាប់គ្រប់គ្រងផែនដីជំនួសស្ថាប័នរបៀបព្រហ្មញ្ញសាសនា ពីព្រោះជាយូរយាណាស់មកហើយ ព្រហ្មញ្ញសាសនា ដែលជាមូលដ្ឋានស្ថាប័ន និងនយោបាយជាតិ បានបែងចែកវណ្ណ ធ្វើ ការគៀបសង្កត់សង្កិន ប្រើកំលាំងបាយ និង អំណាចផ្តាច់ការ ជាន់ឈ្នីមើលងាយមើលថោកប្រជានុរាស្ត្រ។ ការគ្រប់គ្រងរដ្ឋរបៀបព្រហ្មញ្ញសាសនាមិនបានវិវត្តន៍ទៅតាមពេលវេលាកាលៈទេសៈឡើយ ដូច្នេះ ព្រះពុទ្ធសាសនា ដែលជាទ្រឹស្តី ជាទស្សនៈ និង ជាមនោគមវិជ្ជាថ្មីគ្មានការបែងចែកវណ្ណៈ គ្មានការជិះជាន់សង្កត់សង្កិន ហើយដែលមានតែការខំកសាង ធ្វើទាន ធ្វើបុណ្យ មានមេត្តាធម៌ សន្តោសប្រោសប្រណី បានក្លាយទៅជាសេចក្តីសង្ឃឹមចុងក្រោយរបស់ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរ ទិដ្ឋភាព និងបរិយាកាសនយោបាយនេះហើយ ដែលជំរុញអោយស្តេចត្រសក់ផ្អែមនិងបក្សពួកអាចសំរេចគោលបំណង ទទួលជោគជ័យក្នុងការធ្វើឃាតស្តេចសីហនុរាជ។ ការផ្លាស់ប្តូររបៀបគ្រប់គ្រងរដ្ឋ ក៏ចាប់ផ្តើមមានពីពេលនោះមកដែរ ហើយឆ្លៀតអាកាសដែលខ្មែរកំពុងតែមានបញ្ហាផ្ទៃក្នុង ស្រុកតូចធំដែលធ្លាប់ចំណុះទាំងប៉ុន្មាន ក៏រើប៉ះយកឯករាជភាពផ្តាច់ខ្លួនពីនគរខ្មែរដែរ មហាប្រទេសខ្មែរ ត្រូវរួមរុញរៀបរួមទៅៗ ជាលំដាប់លំដោយ។

៧ - មួយចំណែកទៀត យើងឃើញរឿងព្រេងនិទានបរទេសខ្លះ មានលំនាំប្រហាក់ប្រហែលនឹងប្រវត្តិនាយត្រសក់ផ្អែមដែរ នៅប្រទេសភូមា ក៏ដូចជានៅប្រទេសឥណ្ឌាជំនាន់ដើម ដែលជាហេតុបញ្ជាក់ថា ប្រវត្តិស្តេចត្រសក់ផ្អែមពិតប្រាកដ យើងមិនអាចដឹង និងស្គាល់បានឡើយ ប្រវត្តិដែលយើងមាននៅក្នុងពង្សាវតារខ្មែរ អាចជាការប្រឌិត ដែលគេនាំគ្នាតាក់តែងចងក្រងសំរាប់បិទបាំងការពិត និង បោកប្រាស់ភូតភរកុហករាស្ត្រតែប៉ុណ្ណោះ យើងសង្កេតឃើញថា វិធីនិពន្ធមានបែបផែនដូចព្រេងនិទានខ្មែរ មានរឿងចៅកំបិតបន្ទោះ រឿងពាក្យសុភាសិត តំលៃ ៣០តំលឹង ដែលស្តេចសុទ្ធ តែចេញមុខទៅតាមស៊ើបលួចចាំឃ្លាំចាំមើលសមត្ថភាព និង ការស្មោះត្រង់របស់នាម៉ឺនមន្ត្រី ក្រោមបង្គាប់និងរឿងកើតកន្ត្រៃ ទាំងប៉ុន្មានដែលស្តេចជាចៅក្រម

កំពូល វិនិច្ឆ័យរកការពិតរកយុត្តិធម៌ ជួនប្រជាជន ដូចស្តេចសីហនុរាជ ដែលអោយនាយ
ត្រសក់ផ្អែមរួចខ្លួន។

១៤ មហានគរត្រូវសៀម វាយប្រហារលុកលុយ និង កាន់កាប់ជាលើកដំបូង

ព្រះបាទត្រសក់ផ្អែម ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៧ មានអាថ៌កំបាំងច្រើនក្នុងប្រវត្តិព្រះអង្គ ដែល

គេពុំអាចដឹង និងយល់បានឡើយ អា
ថ៌កំបាំង ក៏មានច្រើនដែរ ចំពោះព្រះ
មហាក្សត្រដែលសោយរាជបន្ទាប់ពី
ព្រះអង្គ។ ពង្សាវតារវត្តទឹកវិលសរ
សេរថា ពញាសួសដែលត្រូវជាប្អូន
បាន ឡើងសោយរាជបន្តពីបងនៅឆ្នាំ
ខាល ព.ស.១៥៧២ ត្រូវជា ម.ស
.៩៤៨ ច.ស.៣៨៨ និងត្រូវជា គ.ស.
១០២៦។ កាលនោះតាសួសមាន
អាយុ៤០០ឆ្នាំ ព្រះអង្គមានបរមនាម
ព្រះបាទបរមរាជាមាធិបតី។ព្រះអង្គ
បានតែងតាំងក្មួយ ព្រះសិរិវត្ថ ជា
ឧបរាជ ព្រះអង្គបានចូលទិវង្គត ក្នុង
ព្រះជន្ម ៤៤៨ឆ្នាំ។

បន្ទាប់មក គឺព្រះសិរិវត្ថ ព្រះលំពង្ស ព្រះរាជឧត្តរា ព្រះស៊ីសុវត្ថិសុរិយោពណ៌ ដែលបានឡើង
សោយរាជជាលំដាប់លំដោយរៀងមក។ តែបើ តាមពង្សាវតារសំដេចរាំងជួន គឺព្រះនិព្វានបាទ
ព្រះរាជបុត្រច្បង ស្តេចត្រសក់ផ្អែម ដែលបានសោយរាជសម្បត្តិបន្តអំពីព្រះបិតា គឺចាប់ពីរាជ
ស្តេចអង្គនោះហើយ ដែលក្រុមអ្នកប្រវត្តិវិទូចាត់ទុកថា ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរមានលក្ខណៈ ជាប្រវត្តិ
សាស្ត្រពិតប្រាកដ ហើយក៏ចាប់ពីរាជនិព្វាន បាទនេះដែរ ដែលពង្សាវតារខ្មែរ និង ប្រវត្តិសា
ស្ត្រខ្មែរ តាក់តែងរៀបចំដោយអ្នកស្រាវជ្រាវបារាំង ចាប់ផ្តើមមានលំនាំរៀងដូចធម្មតា។

១៤.១ ព្រះបាទនិព្វានបាទ

ព្រះនិព្វានបាទ បានទទួលព្រះរាជអភិសេក នៅថ្ងៃ ៥រោច ខែបុស្ស ឆ្នាំរោង ព.ស.១៨៨៤ ត្រូវជា ម.ស.១២៦២ ច.ស.៧០២ ត្រូវជា គ.ស ១៣៤០ កាលនោះព្រះអង្គមានព្រះជន្ម៤៩វស្សា។ ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៦ ព្រះអង្គទទួលព្រះបរមនាមថា ព្រះបាទសំដេច ស្តេចរាជអាង្គាព្រះ បរមនិព្វានបាទ បរមនាថ បរមបពិត្រ។ មហានគរស្ថិតនៅជារាជធានីដដែល។

កាលមិនទាន់បានឡើងសោយរាជជាព្រះមហាក្សត្រ ព្រះអង្គមានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គ ព្រះនាមព្រះស្រីសុរិយោទ័យ ដែលប្រសូត្រក្នុងឆ្នាំ មមីគ.ស.១៣៣០-១៣៣១។ ព្រះបាទនិព្វានបាទ ក្រោយដែលសោយរាជសម្បត្តិបាន៦ឆ្នាំ ក្នុងព្រះជន្ម៤៩វស្សា ក៏ចាប់ផ្តើមឈឺថ្កាត់ជាទំងន់ គ្រូ ពេទ្យគ្រប់ទិសទីបានពិនិត្យ ព្យាបាល និង ថ្វាយថ្នាំជាច្រើនមុខ តែជំងឺព្រះអង្គមិនបានធូស្រាលស្រាកស្រាន្តឡើយ។ ព្រះអង្គបានចូលទិវង្គតនៅក្នុងឆ្នាំរកា។

១៤.២ ព្រះបាទសិទ្ធានរាជា

ដូចយើងធ្លាប់បានអធិប្បាយរួចមកស្រាប់ ព្រះសិទ្ធានរាជា ជាបុត្ររបស់ព្រះបាទត្រសក់ផ្អែម ហើយត្រូវជាប្អូនព្រះនិព្វានបាទ ព្រះអង្គត្រូវបាន នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីទាំងអស់ សុំឃាងឡើងសោយរាជសម្បត្តិបន្តពីព្រះនិព្វានបាទ។ ព្រះរាជអភិសេកត្រូវបានរៀបចំធ្វើនៅថ្ងៃ ១១កើត ខែផល្គុន ឆ្នាំ រកា ព.ស.១៨៨៩ ម.ស.១២៦៧ ច.ស.៧០៧ និងត្រូវជា គ.ស.១៣៤៥។ ព្រះសិទ្ធានរាជា បានទទួលព្រះបរមនាមថា ព្រះបាទសំដេច ព្រះសិទ្ធាន រាជាធិរាជ រាមាធិបតី។ ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៧ ព្រះអង្គគង់នៅមហានគរដដែល។ មុននឹងឡើងសោយរាជ្យ ព្រះអង្គមានព្រះរាជ បុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមព្រះលំពង្ស។ សោយរាជបានប្រមាណ៣ខែ ព្រះអង្គក៏ធ្លាក់ខ្លួនមានជំងឺឈឺជាទំងន់ មើលមិនជាហើយព្រះអង្គក៏បាន ចូលទិវង្គតទៅ នៅក្នុងឆ្នាំច ព.ស. ១៨៩០។

១៤.៣ ព្រះបាទលំពង្ស

ថ្ងៃ១១កើត ខែជេស្ឋ ឆ្នាំច ព.ស.១៨៩០ ម.ស.១២៦៨ ច.ស. ៧០៨ និងត្រូវជា គ.ស ១៣៤៦ ពិធីអភិសេកត្រូវបានរៀបចំឡើង ដើម្បីតែងតាំង ព្រះលំពង្ស បុត្រព្រះសិទ្ធានរាជា ជាព្រះមហាក្សត្រទី២៨ កាលនោះព្រះអង្គមានព្រះជន្ម២៧វស្សា ព្រះបរមនាមព្រះអង្គគឺ ព្រះបាទសំដេចព្រះ លំពង្សរាជា រាមាធិបតី ព្រះបរមរាជវាំងស្ថិតនៅមហានគរដដែលព្រះអង្គបានតែងតាំងព្រះសុរិយោទ័យជាព្រះមហាឧបរាជ។ មុននឹងឡើង ធ្វើជាព្រះមហាក្សត្រ ក្នុងឆ្នាំមមី

ព្រះអង្គបានមានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គព្រះនាមព្រះបរមរាមា បន្ទាប់មកក្នុងឆ្នាំរកា ព្រះអង្គមានព្រះរាជ បុត្រមួយព្រះអង្គទៀតព្រះនាមព្រះធម្មសោភ័ណ។ សោយរាជ្យបានប្រមាណតែ ៣ឆ្នាំ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៨ ព្រះបាទលំពង្សរាជា ក៏ចាប់ ផ្ដើមមានជំងឺ ឈឺជាទំងន់ គ្រូពេទ្យ ជិតឆ្ងាយទូទាំងប្រទេស ខិតខំប្រឹងប្រែងពិនិត្យអាការរោគ អោយថ្នាំសង្គ្រោះ ព្យាបាលគ្រប់បែប យ៉ាងដែរ តែ នៅតែមើលមិនជាសះស្បើយឡើយ។ ព្រះបាទលំពង្សរាជាបានចូលទិវង្គត នៅ ឆ្នាំជូត។ បើតាមឯកសារខ្មែរមួយចំនួន ដូចជាពង្សាវតារវត្ត ទឹកវិល និងគណកម្មការប្រវត្តិសាស្ត្រដែលរៀបចំឡើង ក្រោមអធិបតីភាពរបស់សំដេចសង្ឃនាយកទៀងជាដើម គឺនៅក្នុងរាជ្យ ព្រះមហា ក្សត្រនេះហើយ ដែលសៀមលើកទី៣ ចូលមកវាយប្រហារលុកលុយដណ្ដើមយក មហានគរបាន។ ហើយក៏នៅក្នុងគ្រានោះដែរ ដែលព្រះ លំពង្សរាជាមានជំងឺជាទំងន់ ហើយ បានចូលទិវង្គត។

ម្យ៉ាងទៀត គេមិនបានដឹងអំពីបុព្វហេតុដែលបន្ទាល់អោយនាម៉ឺនមន្ត្រីទាំងអស់នាំគ្នាមូលមតិ ជ្រើសរើស និង សុំយាងព្រះស្រីសុរិយោទ័យ បុត្រព្រះបាទនិព្វានបាទ ព្រះមហាក្សត្រទី២៦ អោយឡើងសោយរាជបន្តពីព្រះបាទលំពង្សនោះឡើយ។ ព្រះអង្គមានកូនប្រុសដល់ទៅពីរ នាក់ ហេតុដូចម្ដេច បានជាគេមិនជ្រើសរើសអោយឡើងសោយរាជបន្តពីឪពុក ហេតុផលត្រង់ នេះ ពង្សាវតារខ្មែរមិនបានបញ្ជាក់ អោយបានច្បាស់លាស់ទេ។

១៤.៤ ព្រះបាទស្រីសុរិយោទ័យ

ព្រះបាទស្រីសុរិយោទ័យ បានទទួលព្រះរាជាពិធីអភិសេកនៅ ថ្ងៃ៥កើត ខែចេត្រ ឆ្នាំឆ្លូវ ព.ស .១៨៩៣ ម.ស.១២៧១ ច.ស.៧១១ និងត្រូវជា គ.ស.១៣៤៩ ដែលបានប្រារព្ធរៀបចំធ្វើយ៉ាង អ៊ុកធីកនៅក្នុងព្រះរាជធានីមហានគរ។ ព្រះអង្គបានឡើងសោយរាជប្រទេសកម្ពុជា ជាព្រះ មហា ក្សត្រខ្មែរទី២៩ ក្នុងព្រះជន២០វស្សា។

បើតាមពង្សាវតាររបស់សំដេចរាំងជួន គឺនៅក្នុងរាជស្តេចអង្គនេះហើយ ដែលសៀមលើកទី៣ គគ្រឹកគគ្រេងមកវាយប្រហារលុកលុយយក មហានគរ។ កាលនោះនៅឆ្នាំថោះ ព.ស.១៨៩៥ ម.ស.១២៧៣ ច.ស. ៧១៣ គ.ស.១៣៥១ ស្តេចសៀម អ៊ូថង^(១) ដែលមានគោរមនាម ព្រះរាម ធិបតី បានលើកទ័ពយ៉ាងធំសំបើមអស្ចារ្យ ចេញមកចូលវាយប្រហារប្រទេសខ្មែរ ស្តេចសៀម បានតែងតាំងព្រះរាមមេស្លាងដែលជាកូន អោយធ្វើជាមេទ័ពធំ ចៅរបស់ព្រះអង្គ ឈ្មោះស៊ីសុ បាត្តិ ដែលជាកូនព្រះរាមមេស្លាងបានទទួលតំណែងជាមេទ័ពស្រួច ព្រះរាមមេស្លាងបាននាំកង ពលសេនាធ្វើដំណើរ ទាំងយប់ទាំងថ្ងៃកាត់ចុះមកតាមនគររាជសីមា ចៅហ្វាយខេត្តខ្មែរនៅទី

នោះដែលមិនបានប្រុងប្រយ័ត្នដឹងខ្លួនជាមុន ហើយដែលមិនបានប្រុងប្រៀបប្រមូលកងទ័ព ទប់ទល់សត្រូវ អោយទាន់ពេលវេលាឡើយ ក៏ត្រូវបង្ខំចិត្តនាំក្រុមគ្រួសារខ្មែរ និងនាម៉ឺនមន្ត្រី រាជការរត់ចាកចោលទីកន្លែងដែនសីមា ជាមួយគ្នានោះដែរ គេក៏បានធ្វើចុតហ្មាយមួយថ្វាយ ទៅព្រះមហាក្សត្រ រៀបរាប់គ្រប់ព្រឹត្តិការណ៍ និងកិច្ចការទាំងឡាយដែលកំពុងតែកើតមាន ឡើង។

ក្រោយដែលបានទទួលសារ ដឹងស្គាល់អស់គ្រប់ហេតុការណ៍ ព្រះស្រីសុរិយោទ័យព្រះមហា ក្សត្រខ្មែរ ក៏ចាត់ចែងចេញបញ្ជាអោយប្រមូល ប្រមូលកេណ្ឌកងទ័ព ពលសេនាតាមខេត្តតំបន់ នានាក្នុងព្រះនគរ។ ឧកញាចក្រីវង្ស ត្រូវបានព្រះរាជាតែងតាំងជាមេទ័ព ទទួលបេសកកម្ម ត្រូវ លើកកងពលយោធាចេញទៅទប់ទល់នឹងទ័ពសៀមនៅក្នុងខេត្តបង្គំមបុរី តែបើតាមពង្សាវតារ វត្តទឹកវិល និងពង្សាវតារគណៈកម្មការ សំដេចសង្ឃនាយកទៀង មេទ័ពធំ ដែលព្រះមហាក្សត្រ បានតែងតាំងនោះ មានឋានៈជាឧបរាជ ហើយត្រូវជាប់ជាព្រះញាតិវង្សទៀតផង។

កងទ័ពសៀមដែលមើលងាយទ័ពខ្មែរ បានធ្វេសប្រហែស មិនសូវយកចិត្តទុកដាក់ប្រុង ប្រយ័ត្នឡើយ ឆ្លៀតឱកាសដ៏ល្អនេះ ព្រះឧបរាជ មេទ័ពខ្មែរ ក៏បញ្ជាកងពលរេហ៍ អោយវាយ ឆ្លុកសន្លប់សំរុកបុកយ៉ាងខ្លាំងទៅលើសៀម បំបែកបំបាក់ធ្វើអោយអស់របៀបរៀបរយ ភ័យ ស្លន់ ស្មោតប្រសេកប្រសាចទៅគ្រប់ទិសទី។ ការប្រយុទ្ធកាប់ចាក់គ្នាមានសភាពយ៉ាងសា ហារខ្លាំងក្លាគួរអោយរន្ធត់តក់ស្លុតក្រៃលែង គ្រានោះ ឧបរាជខ្លួនឯងបានបំបោលដំរី រុលចូល លុកទៅច្បាំងកាប់ចាក់ តទល់ផ្ទាល់ នឹងព្រះស៊ីសុបាត្តិ ព្រះចៅស្តេចសៀម។ នៅទីបំផុត ព្រះ ឧបរាជ ក៏បានកាប់ចំកព្រះស៊ីសុបាត្តិមេទ័ពសៀម ដាច់តួលធ្លាក់ពីលើខ្នងដំរី។ ដោយកំពុងតែ ទទួលជោគជ័យ ព្រះឧបរាជខ្មែរក៏បញ្ជាកងយោធាអោយ លុករុលសំរុកតទៅមុខដេញតាមកង ទ័ពសៀម ដេញទៅៗកងទ័ពខ្មែរបានទៅជួបប៉ះទង្គិចគ្នា ជាមួយនឹងកងទ័ពធំសៀម ដែលដឹក នាំដោយ ព្រះរាមមេស្លាង ព្រះរាមមេស្លាងរៀបចំពលសេនាទប់ទល់មិនទាន់ ក៏បញ្ជាអោយវាយ ដកថយរត់យករួចខ្លួនសិន កងទ័ពសៀមត្រូវទទួលបរា ជ័យបាក់បែករត់ខ្ចាត់ខ្ចាយអស់ ហើយ ត្រូវដកឃ្លាត្រលប់ចូលនគរវិញ។ ពលសេនាសៀមជាច្រើន ត្រូវកងទ័ពខ្មែរចាប់បានយកមក ធ្វើជា ឈ្លើយ ហើយគ្រឿងអាវុធយុទ្ធភ័ណ្ឌជាច្រើនត្រូវរឹបអូសយកបាន។

កូនស្តេចសៀម ព្រះរាមមេស្លាង កាលបើរត់បានឆ្ងាយចេញផុតពីទឹកដីខ្មែរហើយ ហើយ ដោយពុំឃើញមានទ័ពខ្មែរដេញតាមប្រកិតពីក្រោយ ក៏បញ្ជាអោយទ័ពដែលនៅសេសសល់ ទាំងប៉ុន្មានឈប់សំរាកនៅនឹងទីមួយកន្លែង បន្ទាប់មកព្រះអង្គបានរៀបចំចុតហ្មាយមួយ ផ្ញើ ថ្វាយទៅ ព្រះបិតាព្រះអ្វិចងរាមាធិបតី ដែលគង់នៅទីក្រុងស្រីអាយុធ្យា ព្រះរាមាធិបតីឈឺចុក

ចាប់ខ្លាំងណាស់ ក្រោយដែលដឹងថាចៅព្រះអង្គ ព្រះស៊ី សុបាត្តិ ត្រូវមេទ័ពខ្មែរប្រហារជីវិតកាត់ ក្បាលលើសមរភូមិ មិនបង្អង់យូរ ព្រះអង្គចេញបញ្ជាអោយរៀបចំប្រមូលប្រមូល បង្ហាត់បង្រៀន កង ពលយោធាអោយបានចំនួនច្រើនកុះករជាទីបំផុត ព្រះអង្គបានតែងតាំងបងថ្លៃព្រះអង្គ ព្រះនាមព្រះបរមរាជា ជាប្រមុខទ័ពធំដោយមានកូន ប្រុសទាំងបីរបស់ព្រះអង្គ នៅអមធ្វើជា ជំនួយផង ស្តេចសៀមទាំងបីអង្គ ដែលត្រូវជាប្អូនរបស់ព្រះរាមមេស្វង មានចៅប៉ាសាតចៅប៉ា អាត និងចៅដំបងពិសី។

រៀបចំកងពលសេនាបានល្អិតល្អន់សព្វគ្រប់កាលណា ស្តេចសៀម ចេញបញ្ជាអោយលើក ទ័ពចេញទៅវាយប្រហារស្រុកខ្មែរម្តងទៀតជា លើកទីពីរ គឺនៅក្នុងឆ្នាំរោង មួយឆ្នាំក្រោយការ វាយប្រហារលើកទី១។ នាសម័យនោះ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរមិនបានទទួលដំណឹង ដឹងអ្វីជាមុន សោះឡើយ កាលលើកទ័ពសៀម បានវាយសំរុកចូលមកដល់ខេត្តបស្ចឹមបុរី ទើបព្រះអង្គ ចេញបញ្ជាអោយព្រះមហាឧបរាជលើកទ័ព ចេញទៅទប់ទល់នឹងខ្មាំង។ ការប្រយុទ្ធគ្នាមាន សន្ទុះយ៉ាងខ្លាំងក្លា មានមនុស្សស្លាប់ និង របួសជាច្រើន ដេកដួលរនាស់ពាសពេញដី តែម្ខាង ៗ ពុំទាន់មានប្រៀបឈ្នះ ចាញ់ស៊ីសងលើគ្នាឡើយ ជួនចំការដូរវស្សា បានចូលមកដល់ កង ទ័ពសៀមបានបោះជំរុំការពារនៅខេត្តបស្ចឹមបុរី ចំណែកខាងខ្មែរវិញ កងទ័ពទាំងអស់ត្រូវវិល ត្រលប់ចូលក្នុងនគរវិញ ពលហ័រទាំងប៉ុន្មាន ត្រូវបានអនុញ្ញាតិអោយវិលត្រលប់ទៅតាម គ្រួសារ ផ្ទះសំបែងភូមិស្ថានរៀងៗខ្លួន ដើម្បីប្រកបរបរកសិកម្ម ធ្វើស្រែចំការ ចិញ្ចឹមជីវិតដូច ប្រក្រតី ឯកសារពង្សាវតារខ្មែរបានបញ្ជាក់ថា កាយវិការនេះជាការធ្វេសប្រហែស និងជា កំហុសមួយយ៉ាងធំរបស់ខ្មែរអ្នកដឹកនាំប្រទេសជាតិ។

ថ្ងៃ៥កើត ខែមិគសិរ ឆ្នាំរោងដែល មេទ័ពសៀមព្រះបរមរាជា បានលើកទ័ពយ៉ាងច្រើន មហិមា ចូលមកស្រុកខ្មែរម្តងទៀត កងទ័ពឈ្លាន ពានសៀម បានបោះជំហានជិតមកដល់ មហានគរហើយ ទើបដំណឹងនេះត្រូវបានគេយកមកទូលព្រះមហាក្សត្រ ព្រះស្រីសុរិយោទ័យ ក្សត្រ ខ្មែរមានការភ្ញាក់ផ្អើល ភ័យព្រួយបារម្ភយ៉ាងខ្លាំង ចំពោះស្ថានការណ៍ និងព្រឹត្តិការណ៍ ដែលមិនបានព្រាងទុកមុខនេះ។ ពីព្រោះចំការដូរវស្សា ប្រជានុរាស្ត្រកំពុងតែជាប់ដៃ ធ្វើស្រែចំ ការ ព្រះអង្គពុំមានលទ្ធភាព អាចនឹងប្រមូលកេណ្ឌទ័ពបានច្រើនដូចបំណងឡើយ ទ័ពដែលប្រ មូល ប្រមូលរៀបចំបានប៉ុន្មាន ព្រះរាជាដាក់អោយស្ថិតនៅក្រោមបញ្ជាការរបស់ព្រះមហាឧបរាជ ដោយមានឧកញាចក្រីវង្ស និងឧកញាមហាសេ នាសូសជាមេទ័ពរង។ បេសកកម្មធំដំបូង គឺត្រូវ ទៅទប់ទល់កងទ័ពសៀមនៅក្នុងខេត្តនគររាជសីមា។ នៅលើសមរភូមិ កងទ័ពខ្មែរដែលហ្វឹក ហ្វឺនមិនបានមាំមួន ពិតប្រាកដពីដើមទី ហើយដោយមានចំនួនតិចជាងសត្រូវ ត្រូវទទួល បរាជ័យយ៉ាងដំណាច់ បាក់ទ័ពរត់មកបោះជំរុំនៅខេត្តនាង រោង តែកងទ័ពសៀមបានដេញប្រកិត

ជាប់ពីក្រោយ ការប្រយុទ្ធកាប់ចាក់គ្នាមានសភាពសាហាវយោរយោអស្ចារ្យ មនុស្សស្លាប់និង រមួស មានច្រើនឥតគណនា ទ័ពខ្មែរមួយចំនួន ដោយដឹងខ្លួនថាមិនអាចឈ្នះសត្រូវ បាននាំគ្នា រត់ចាកចោលជួរ យកអោយរួចតែជីវិត ទោះបីជាដូច្នេះ ក៏ដោយ ក៏ទ័ពខ្មែរនៅតែគ្មានតក់ស្លុត ខំស៊ូប្រយុទ្ធដោយអង់អាច ក្លាហានដដែល ចំណែកលោកមេទ័ពឧកញ៉ាមហាសេនាសួស នៅ តែខំប្រឹង តស៊ូ ច្បាំងទប់ទល់ នឹងខ្មាំងដោយឥតសំចៃដៃដៃ។ ដោយទ្រាំទ្រទប់ទល់បច្ចា មិត្ត តទៅទៀតមិនបាន លោកឧកញ៉ាមហាសួស ក៏ប្រមូលផ្តុំ ទ័ព ដែលនៅសេសសល់ទាំង ប៉ុន្មាន វាយប្រយុទ្ធសំរុកដកឃ្លានាំសាកសពព្រះមហាឧបរាជ និងលោកឧកញ៉ាចក្រីចូលមហា នគរវិញ ទ័ព សៀមនៅតែវាយប្រហារកាប់សំលាប់យ៉ាងសាហាវ ហើយដេញតាមជាប់ប្រកិត ពីក្រោយខ្នងជាដរាប។ ទ័ពខ្មែរចេះតែវាយដកថយចូល មហានគរជាលំដាប់ នៅទីបំផុត ទ័ព សៀមបានលើកចូលមកដល់ព្រលយមុខទល់នឹងមហានគរ មេទ័ពសៀមបរមរាជាបានបញ្ជា អោយកង ទ័ពទាំងអស់បញ្ឈប់ដំណើរ ហើយបោះជុំរំពៃទ្វីបជុំវិញព្រះមហានគរ ក្រោយដែល បានពិនិត្យស្ថានការណ៍សឹកអស់បីថ្ងៃមក ស្តេចសៀមបរម រាជាក៏ចេញបញ្ជាអោយទ័ពសៀម តូចធំ រៀបចំខ្លួនដើម្បីចូលវាយសំរុក លុកលុយដណ្តើមយកព្រះរាជធានីខ្មែរ កូនស្តេចសៀម ព្រះរាមមេស្ទឹង ទទួលបេសកកម្មវាយប្រហារពីទិសខាងជើង ចៅប៉ាសាតវាយពីទិសខាងកើត ចៅប៉ាអាតពីទិសខាងត្បូង និងដំបងពិសីពីទិសខាងលិច ការប្រយុទ្ធកាប់ចាក់គ្នា មានសភាព សាហាវខ្លាំងក្លាជារៀងរាល់ថ្ងៃ ពលទាសហានទាំងសងខាងមានរមួសនិង ស្លាប់ច្រើនពាស ពេញ ដេករនាលរនៃល តាមជើងកំពែងមហានគរ តែសៀមនៅតែដណ្តើមយកមហានគរមិន ទាន់បាន។

លោកឧកញ៉ាមហាសួស បានទទួលបញ្ជាចេញទៅវាយឆ្លុកសត្រូវសៀមពីរដងដែរ តែមិនបាន ជោគជ័យឡើយ នេះបើតាមពង្សាវតារសំដេច រាំងជូនពង្សាវតារវត្តទឹកវិល បានសរសេរបន្ថែម ទៀតថា កងទ័ពខ្មែរបានបើកទ្វារចេញពីមហានគរជាញឹកញាប់ ដើម្បីវាយឆ្លុកទ័ពសៀម ឯ ចៅហ្វាយខេត្ត និងមេទ័ពខ្មែរ ដែលស្ថិតនៅខេត្តខ័ណ្ឌជិតឆ្ងាយ ក៏បានលើកទ័ពពលរេហ៍ ចេញមកជួយវាយប្រហារទប់ទល់ នឹងទ័ពសៀម នៅ មហានគរដែរ តែប្រតិបត្តិការសឹកទាំង ប៉ុន្មានមិនបានទទួលជ័យជំនះឡើយ គ្រានោះកងទ័ពសៀមបាននាំគ្នាដើរចូលប្រទេសម្បុត្តិ ចូត្រ កាត់ស្រូវដឹកជញ្ជូនភោគផលកសិកម្ម និងដុតបំផ្លាញផ្ទះសំបែង ភូមិស្ថានប្រជាពលរដ្ឋ ខ្មែរ ប្រជានុរាស្ត្រខ្មែរជាច្រើន ត្រូវទ័ពសៀមដេញ តាមកាប់ចាក់សំលាប់ ធ្វើបាបបាបយកធ្វើ ជាឈ្លើយ ដើម្បីអោយរួចរស់រានមានជីវិត ដុតអំពីការចាប់ចង កាប់សំលាប់ ធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ជិះជាន់របស់ទ័ពសៀម រាស្ត្រខ្មែរស្លូតត្រង់ ទាំងស្រីទាំងប្រុស ទាំងក្មេងទាំងចាស់ នាំគ្នារត់ គេចរេរ លាក់ខ្លួនពូនអាត្មា រស់នៅតាមព្រៃភ្នំ ក្រមថ្ម។

កងទ័ពសៀមនៅតែលោមទ័ពព្រះមហានគរដែល មេទ័ពសៀមព្រះបរមរាជា ក្រោយដែល បានត្រិះរិះពិចារណាយល់អស់គ្រប់កិច្ចការ បានរៀបចំចុកហាយមួយធ្វើថ្វាយទៅព្រះមហា ក្សត្រសៀម ព្រះរាមាធីតី ដោយមានន័យជាអាទិថា « ដើម្បីវាយដណ្តើមយកស្រុកខ្មែរ អោយ បានដូចបំណង យើងត្រូវតែចាត់ចែងធ្វើប្រតិបត្តិការវាយប្រហារអោយបានសំរេច ក្នុងពេល ឥលូវនេះ យើងមិនអាចដកទ័ពថយក្នុងពេលនេះ ឡើយ ពុំនោះសោតទេខ្មែរនឹងមានពេល អាចរៀបចំកងទ័ពនៅខេត្តក្រៅនានា វាយតបតប្រឆាំងយើងវិញ បានជាមិនខាន គ្រានោះ យើងមិន អាចមានលទ្ធភាពនឹងវាយដណ្តើមយកមហានគរ និង ស្រុកខ្មែរបានឡើយ» ព្រះ មហាក្សត្រសៀមបានយល់ស្របទៅតាមទស្សនៈនេះ ហើយ ក៏បានបញ្ជាទៅមន្ត្រីតូចធំជិត ឆ្ងាយ អោយរៀបចំប្រមូលប្រមូលផ្តុំកងទ័ពពលរេហ៍គ្រប់ទិសទី ព្រមទាំងស្បៀងអាហារ សំរាប់ ចេញវាយប្រហារ យកស្រុកខ្មែរជាផ្តាច់ព្រ័ត្រ។

នៅពេលដែលរដូវប្រាំងចូលមកដល់ភ្លាម ម្តងនេះ ស្តេចសៀមខ្លួនឯងផ្ទាល់នាំមុខកងពលរេ ហ៍ទាហានសេនា យ៉ាងច្រើនសំបើមអស្ចារ្យ ធ្វើដំណើរជាន់ទន្ទ្រានលើដីខ្មែរ ចេញទៅវាយ ប្រហារមហានគរ ប្រាំបីខែកន្លងផុតទៅ កងទ័ពសៀមនៅតែវាយលុក យកមហានគរពុំទាន់ បាន។

ចំណែកនៅក្នុងមហានគរវិញ ស្បៀងចេះតែស្បើយ រលូសទៅៗជារៀងរាល់ថ្ងៃ នៅចំពោះ មុខស្ថានការណ៍ដ៏សែនមហាគ្រោះថ្នាក់នេះ មេ ទ័ពនាម៉ឺនមន្ត្រី បានទៅគាល់ទូលថ្វាយព្រះ រាជា ព្រះស្រីសុរិយោទ័យ ព្រះមហាក្សត្រទី២៩ ថា «ដោយមានការខ្វះខាតស្បៀងអាហារ និង មាន កើតទុរ្ភិក្ស យើងមិនអាចទប់ទល់ ការពារមហានគរតទៅទៀតបានឡើយ ដូច្នេះ យើង ត្រូវតែវាយប្រហារ វាយសំរុកបំបែកទ័ពខ្មាំង បើកផ្លូវ រត់ចេញទៅក្រៅមហានគរ បន្ទាប់មកចាំ យើងរៀបចំកងទ័ពប្រមូលប្រមូលគ្នាគ្រប់ខេត្តខ័ណ្ឌ មកវាយកំទេចពួកសត្រូវសៀមជាក្រោយ សេចក្តីសុំស្នើនេះ ត្រូវបានព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ យល់ស្របគ្រប់ចំណុច យប់កណ្តាលអធ្រាត ថ្ងៃ ១២កើត ខែអាសាឍ ឆ្នាំម្សាញ់ មេទ័ពខ្មែរទាំង អស់រៀបចំដាក់បញ្ជាចាត់ចែង ប្រមូលមុំព្រះរាជ វង្សានុវង្ស ស្រីស្នំ មីនុមីនាង បរិវារ សមាជិកក្រុមគ្រួសារញាតិសន្តានមន្ត្រីសេនាបតី អ្នក បំរើ រាជការ និង ខ្ញុំកំរើស្រីប្រុស ហើយក៏បើកទ្វារមហានគរខាងត្បូង វាយប្រហារសន្ទាប់ សំរុក លុកយ៉ាងគគ្រឹកគគ្រេង ទៅលើទ័ពសៀម កណ្តាលអធ្រាតយប់ស្ងាត់ ដោយកំពុងលង់លក់ ក្នុងនិទ្ទ្រាកងទ័ពសៀមមិនបានប្រុងប្រយ័ត្ន ប្រុងប្រៀបរៀបចំខ្លួន អាចហាមឃាត់យ៉ាងរា វាំង ដំណើរការវាយប្រយុទ្ធបើកផ្លូវនេះបានឡើយ ព្រះមហាក្សត្រព្រះស្រីសុរិយោទ័យ ព្រមទាំង ព្រះរាជវង្សានុវង្ស បរិវារ នាម៉ឺនមន្ត្រី កង ពលរេហ៍ បានចេញផុតពីមហានគរដោយសុវត្ថិភាព ហើយបានទៅគង់នៅឯស្រុក ស៊ីសត្តនាគុណហ៊ុត ទឹកដីជ្វាយដែនខ្មែរ ដែលសព្វថ្ងៃស្ថិត នៅ

ក្នុងប្រទេសលាវ ព្រះបរមរាជា បុត្រច្បងរបស់ព្រះបាទលំពង្សរាជា បានទទួលបេសកកម្មទៅតាំងទី រៀបចំទ័ពនៅក្នុងខេត្តបាសាក់ ចំណែក ព្រះធម្មសោភករាជ ជាម្ចាស់ ត្រូវថយទៅបោះជំរុំរៀបចំកងទ័ពដែរ នៅក្នុងខេត្តទ្រាំង និងបាទី។

កាលបើដឹងថាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរបោះបង់ចោលមហានគរហើយ ស្តេចសៀមមិនបង្អង់យូរឡើយ នាំកងទ័ពយោធាចូលកាន់កាប់ត្រួតត្រា ភ្លាម សៀមបានចូលលូចប្លន់ កាប់គាស់ ប្រមែប្រមូលដឹកជញ្ជូនយកទ្រព្យសម្បត្តិ ភោគផលខ្មែរអស់គ្មានសេសសល់។

ថ្ងៃ១កើត ខែភទ្របទ ឆ្នាំម្សាញ់ ស្តេចសៀមព្រះរាមាធិបតី បានប្រារព្ធអភិសេកតែងតាំងកូនប្រុសទី២ ឈ្មោះចៅប៉ាសាត អោយធ្វើជាស្តេច សោយរាជ្យគ្រប់គ្រងទឹកដីខ្មែរ នៅមហានគរមេទ័ពនិងនាម៉ឺនសៀមជាច្រើនត្រូវបានតែងតាំងជាចៅហ្វាខេត្ត ត្រួតត្រាខេត្តខ័ណ្ឌដីខ្មែរ មានដូចជា ខេត្តនគររាជសីមា បស្ចឹមបុរី ចន្ទបុរី និង នាងរោងដែលច្រើនតែស្ថិតនៅក្នុងរង្វង់ជិតជុំវិញមហានគរ។ មុននឹងត្រលប់ទៅក្រុងអយុធ្យា វិញ ស្តេចសៀមបានទុកកងទ័ពមួយចំនួនធំអោយនៅចាំការពាររក្សាសន្តិសុខកូន។ ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរប្រមាញ់ប្រាំម៉ឺននាក់ ត្រូវសៀមកេណ្ឌកៀរជាលេធិយ យកទៅស្រុកសៀម។

កូនស្តេចសៀម ចៅបាសាត សោយរាជនៅលើទឹកដីខ្មែរបានតែមួយឆ្នាំ ក៏ត្រូវស្លាប់បាត់បង់ជីវិតទៅ ពង្សាវតារខ្មែរមិនបានបញ្ជាក់អំពីបុព្វ ហេតុនៃមរណភាពនេះ អោយបានច្បាស់លាស់ទេ។ កូនស្តេចសៀមបន្ទាប់មួយទៀត ឈ្មោះចៅប៉ាអាត ត្រូវឡើងគ្រងរាជ្យកាន់កាប់ស្រុក ខ្មែរជាបន្ត បានតែបីខែប៉ុណ្ណោះ ចៅប៉ាអាត ត្រូវបាត់រលត់អស់សង្ខារទៀតបើតាមឯកសារខ្មែរខ្លះថា ស្តេចសៀមអង្គនេះស្លាប់ដោយជំងឺ ទាន់ហាន់ ចៅដំបងពិសី កូនប្រុសពៅរបស់ស្តេចសៀមព្រះរាមាធិបតី ត្រូវបានទទួលតំណែងជាស្តេចសោយរាជស្រុកខ្មែរបន្តពីបង។

នឹងជំនាលពីស្តេចខ្មែរម្តងវិញ កាលបើបានដកឃ្លាចេញរួច អំពីការលោមព័ទ្ធរបស់ទ័ពសៀមហើយ បាននាំគ្នាទៅរៀបចំប្រមូលកេណ្ឌ កងពលរេហ៍គ្រប់ទិសទីតាមខេត្តខ័ណ្ឌនានា បង្ហាត់បង្រៀន ហ្វឹកហ្វឺនគ្រប់មុខវិជ្ជាក្បួនខ្នាតធ្វើចំបាំង រង់ចាំថ្ងៃជាពេលាល្អ ដើម្បីនឹងចេញ ខ្លួនទៅរំដោះជាតិមាតុភូមិ ពីកន្តាប់ដៃសៀម ក្រោយដែលបានចាត់ចែងរៀបចំសេនាយោធាបានល្អ ត្រឹមត្រូវខ្លាំងក្លាមាំមួន សង្ឃឹមថាអាច នឹងយកជ័យជំនះឈ្នះលើសត្រូវបាន ព្រះមរមរាជា និងព្រះធម្មសោភករាជ ដែលមានទីតាំងមូលដ្ឋានរៀងៗខ្លួន បានតាក់តែងចុកហ្វាយ ធ្វើដំណឹង និងព័ត៌មានគ្រប់បែបយ៉ាង ទៅថ្វាយព្រះមហាក្សត្រ ព្រះស្រីសុរិយោទ័យ ដើម្បីកំនត់ថ្ងៃបើកការវាយលុករំដោះទឹកដីខ្មែរពី ការឈ្លានពានជិះជាន់សង្កត់សង្កិនត្រួតត្រារបស់សៀម។

ថ្ងៃកំណត់មកដល់ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរព្រះស្រីសុរិយោទ័យ បញ្ជាអោយលើកសេនាពលវេហ៍ធ្វើដំណើរតំរង់ទៅវាយប្រហារទ័ពសៀមដែល តាំងទីនៅក្នុងខេត្តនគររាជសីមា ព្រះបរមរាមាលើកទ័ពចេញពីកោះបាសាន្ត តាមត្រើយខាងកើតទន្លេធំ(ទន្លេប្រាបឈាម ឬទន្លេមេគង្គ) ចាក់ទៅខេត្តកំពង់ធំ។ មកដល់ស្រុកជីក្រែងព្រះអង្គបានឈប់ បោះជំរុំរៀបទីតាំង ប្រុងប្រៀបចាំប្រយុទ្ធនឹងទ័ពខ្មាំងនៅទីនោះ ចំណែកព្រះធម្ម សោករាជ ព្រះអង្គលើកទ័ពចេញពីខេត្តទាំងនិង បាទីធ្វើដំណើរ តំរង់ទៅស្នាក់វាយជួបកាត់ផ្តាច់សត្រូវសៀមនៅក្នុងខេត្តបាត់ដំបង។ ព្រះអង្គបានបញ្ជាទ័ពអោយរុលបុកទៅមុខ រហូតទៅដល់ស្រុកសំនាត ដែលក្រោយមកគេដាក់ឈ្មោះថា ស្រុកទឹកដោរ។

គ្រានោះនៅមហានគរ កាលបើដឹងថាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរលើកទ័ព ចែកចេញជាបីទិស មកលោមព័ទ្ធ កូនស្តេចសៀមចៅដំបងពិសី ក៏ធ្វើ ចុតហ្វាយធ្វើទៅថ្វាយឪពុក ដើម្បីសុំជំនួយមកទប់ទល់នឹងកងទ័ពខ្មែរ ស្តេចសៀមព្រះរាមាធិបតី មិនបង្អង់យូរ ចាត់ចែងអោយបញ្ជូនកងទ័ពយ៉ាងច្រើនអស្ចារ្យ អោយទៅជួយកូន តែក្នុងសម័យនោះ ប្រទេសសៀមកំពុងតែជួបប្រទះទុរ្ភិក្ស អត់បាយក្រហាយទឹក ស្រែកឃ្លាន កើត មានជំងឺឈឺផ្តាត់គ្រប់ទិសទីក្នុងនគរ ដែលជាហេតុមួយធ្វើអោយសៀមទន់ខ្សោយ ការប្រយុទ្ធដេញកាប់ចាក់សំលាប់គ្នារវាងកងទ័ពទាំងពីរ មានសភាពខ្លាំងក្លាសាហាវជាអនេក ពលវេហ៍ទាហានទាំងសងខាង ងាប់រល ហាលដេក ដួលមីដេរដាសលើសមរភូមិ នៅពេលដែលព្រះ ស្រីសុរិយោទ័យវាយផ្តាច់ទ័ពសៀម ឯនគររាជសីមា ព្រះបរមរាជា និង ព្រះធម្មសោករាជ បានលើកទ័ពវាយលុកលោមទ័ពសៀមដែលតាំង ទីការពារក្នុងមហានគរ ក្នុងពេលជាមួយគ្នានេះដែរ នៅក្នុងកំពែងមហានគរ ប្រជានុរាស្ត្រខ្មែរ តូចធំក្មេងចាស់ ប្រុសស្រី ក៏បាននាំគ្នាបះបោរ ងើបឈរឡើង ជួយវាយប្រយុទ្ធផ្ដប់ពីក្នុង កាប់ចាក់សំលាប់ កំចាត់កងទ័ពឈ្លានពានសៀម។

ស្តេចសៀមដំបងពិសី ដោយដឹងជាក់ច្បាស់ថា ខ្លួនមិនអាចតតាំងទប់ទល់នឹងទ័ពខ្មែរបាន ក៏សំរេចចិត្តវាយប្រហារបើកផ្លូវញែករត់ថយចេញ ពីមហានគរ កងទ័ពសៀមបានកៀរចាប់គ្រួសារខ្មែរប្រមាណជា៥ម៉ឺននាក់យកទៅជាមួយ កងទ័ពខ្មែរបានដេញតាមវាយប្រហារ តាមជាប់កិត ពីក្រោយ ហើយបានកាប់សំលាប់កំទេចបំផ្លាញពលវេហ៍ទ័ពសៀមអស់ជាច្រើន ព្រះស្រីសុរិយោទ័យ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៩ បានដេញទ័ព សៀម រហូតដល់ព្រំដែនខេត្តនគររាជសីមា ព្រះអង្គរំដោះគ្រួសារខ្មែរ បានប្រាំម៉ឺននាក់មកវិញ ក្នុងការប្រយុទ្ធតទល់គ្នារវាងខ្មែរ នឹងសៀម លើកនេះ ពង្សាវតារសំដេចរាំងជូន មិនបានបញ្ជាក់អំពីជោគវាសនារបស់ចៅដំបងពិសី កូនពៅរបស់ព្រះមហាក្សត្រសៀមទេ។ ផ្ទុយទៅ វិញ្ញងកសាវពង្សាវតារខ្មែរខ្លះបានសរសេរថា ស្តេចអង្គនេះត្រូវបាត់ខ្លួននៅពេលប្រយុទ្ធគ្នា ចំណែកពង្សាវតារវត្តទឹកវិលវិញ បានអះអាងថា

ស្តេចសៀមចៅដំបងពិសី ត្រូវអស់ជីវិតក្នុងពេលសង្គ្រាមនោះ ស្តេចសៀមចៅដំបងពិសី សោយរាជនៅស្រុកខ្មែរ បានតែមួយខែប៉ុណ្ណោះ។

ទ័ពសៀមប្រឹងវាយប្រយុទ្ធ ទប់ទល់ដកថយរត់តំរង់ចូលមកដីសៀមវិញ មកដល់ខេត្តនគររាជ សីមា ទ័ពសៀមឈប់លែងរត់តទៅទៀត ហើយក៏បោះទីតាំងមូលដ្ឋានយ៉ាងរឹងមាំដែលធ្វើអោយទ័ពខ្មែរ មិនអាចនឹងវាយកំចាត់ដេញបាន។ព្រះបាទស្រីសុរិយោទ័យ ក៏បោះជំរុំទ័ពនៅ ប្រឈមមុខតទល់នឹងទ័ពសៀមវិញដែរ។ សភាពការណ៍ ប្រឈមមុខតទល់គ្នានេះ មិនបានមានរយៈយូរយារទេ ដោយរដូវវស្សាឈានជើង មកដល់ នាំមកនូវខ្យល់ភ្លៀងធ្លាក់ជោគជាំពាសពេញលើព្រះធរនី ហើយដោយស្ថានការណ៍ទឹកដីតំបន់តាំងទ័ពមិនសូវល្អសំរាប់ទ័ពខ្មែរ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ក៏បញ្ជាអោយដកទ័ពថយវិលត្រលប់ចូលទៅមហានគរវិញ ចាប់ពីថ្ងៃនោះតមកទឹកដីខ្មែរខេត្តនគររាជសីមា ខេត្តបន្ទាយ បុរី និងចន្ទបុរី ត្រូវសៀមលួចយកកាន់កាប់ត្រួតត្រាបន្តធ្វើជាទឹកដីសៀមរៀងរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន។

ចូលមកដល់មហានគរវិញ នៅថ្ងៃ១៣កើត ខែផល្គុន ឆ្នាំមមី ព.ស.១៨៩៨ ម.ស ១២២៦ ច.ស៧១៦ គ.ស១៣៥៤ ព្រះស្រីសុរិយោទ័យ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៩ បានទទួលរាជាពិសេកម្តងទៀត នៅមហានគរ កាលនោះព្រះអង្គបានព្រះជន្ម២៥វស្សា ព្រះអង្គបានមានព្រះបរមនាមថា ព្រះបាទសំដេចព្រះស្រីសុរិយោទ័យ រាជាធិរាជ។ ព្រះអង្គគង់នៅព្រះមហានគរដែលព្រះបរមរាមា និង ធម្មសោភករា ក៏គង់នៅ មហានគរដែរ។

ឆ្នាំមមី ព្រះអង្គបានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គ ព្រះនាមស្រីសុរិយោវង្ស។ ក្នុងរជ្ជកាលរបស់ព្រះអង្គ ទឹកដីខ្មែរនៅធំទូលំទូលាយនៅឡើយ ទោះបីជាសៀមបានលើកទ័ពមកវាយប្រហារ លួចប្លន់យកបានខេត្តខ័ណ្ឌខ្មែរខ្លះៗក៏ដោយ។ ព្រំប្រទល់ដែនដីខ្មែរ ទិសខាងលិច លាតសន្ធឹង ទៅដល់ខេត្តបច្ចិមបុរី និងចន្ទបុរី ខាងជើងធៀងខាងលិច ជាប់នឹងខេត្តនគររាជសីមា ខាងជើងទៅដល់ស្ពានខ្សាច់ ខាងជើងធៀងខាងកើត ជាប់នឹងស្រុក គោកខ័ណ្ឌ ខាងកើតលាតទៅដល់ បារា និងដូនណាយ ហើយនិងទិសខាងត្បូងទឹកដីខ្មែរជាប់នឹងសមុទ្រ។

ព្រះស្រីសុរិយោទ័យ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៩ សោយរាជសម្បត្តិប្រទេសខ្មែរបាន១៤ ឆ្នាំទើបព្រះអង្គចាប់ផ្តើមមានជំងឺឈឺជាទំងន់ ពង្សា វតារខ្មែរទាំងឡាយមិនបញ្ជាក់ អំពីឈ្មោះជំងឺនេះទេ ពេទ្យហូ គ្រូថ្នាំមកពីគ្រប់ទិសទីក្នុងនគរ បានខំប្រឹងប្រែងអស់ពីសមត្ថភាព ពិនិត្យព្យា បាលដាក់ថ្នាំ ថែទាំជំងឺព្រះអង្គដែរ តែអាការរោគព្រះអង្គនៅតែមិនបានធូរស្រាល មើលមិនជា មិនបានសះស្បើយសោះឡើយ ព្រះអង្គ ត្រូវអស់ព្រះជន្មក្នុងឆ្នាំខាល ក្នុងព្រះជន្ម ៣៣វស្សា។

ក្រោយដែលព្រះស្រីសុរិយោទ័យបានចូលទិវង្គតត នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីទាំងឡាយ នាំគ្នាទៅសុំ យាងព្រះបរមរាមា ដែលត្រូវជាបុត្រព្រះបាទ លំពង្សរាជា ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី២៨ អោយ ឡើងសោយរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាជាបន្ត។

❖ កំនត់សំគាល់

១ - ដូចដែលយើងបានរៀបរាប់រួចមកហើយខាងលើ បើតាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិល កងទ័ព សៀមបានវាយប្រហារឈ្លានពានលុកលុយមហា នគរក្នុងរាជ្យព្រះបាទលំពង្ស ក្នុងពេលដែល ដឹងថាស្តេចសៀមលើកទ័ពមកធ្វើសង្គ្រាមនឹងខ្មែរ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរព្រះលំពង្សបានចាត់ ស្រី សុរិ យោវង្ស^{២)} ដែលត្រូវជាក្មួយ អោយចេញទៅប្រមូលប្រមូលរៀបចំកេណ្ឌទ័ពតាមខេត្តខ័ណ្ឌ ជិតឆ្ងាយ ដើម្បីយកមកជួយទប់ទល់ការពារមហា នគរ។ កាលបើប្រទាក់ប្រទង ជាមួយ ចៅហ្វាយខេត្តទាំងឡាយ ក្នុងព្រះរាជាណាចក្រ ប្រមូលប្រមូលទ័ពបានជាបន្តើរ ខ្លះៗហើយ ព្រះស្រីសុរិ យោវង្សក៏បញ្ជាអោយលើកទ័ពចេញទៅចោមព័ទ្ធរាយប្រយុទ្ធក៏ទេចទ័ពសៀម។ ក្នុងសម័យនោះ កងទ័ពខ្មែរតាមខេត្តជិតឆ្ងាយ មិនបានមក ដល់ស្មើពេលគ្នាទេ ដែលជាហេតុ ធ្វើអោយកំលាំងខ្មែរ មិនបានមូលមាំមួនខ្លាំងក្លារឹងប៉ឹងមានប្រសិទ្ធិភាព អាចតទល់វាយកំចាត់ សត្រូវបានទេ។ ទ័ពសៀមដែលមានចំនួនច្រើនលើសលប់ បានឆ្លៀតវាយប្រហារបំបែកកងកំ លាំងខ្មែរមួយម្តងៗ បាក់បែកខ្ចាត់ខ្ចាយអស់។

២=ពង្សាវតារវត្តទឹកវិល បានបញ្ជាក់ថាព្រះស្រីសុរិយោវង្ស ជាកូនព្រះស្រីសុគន្ធបទ ព្រះស្រី សុគន្ធបទជាកូនរបស់ព្រះបរមនិព្វានបាទ ព្រះមហា ក្សត្រទី២៦ ព្រះស្រីសុគន្ធបទ មិនដែល បានឡើងសោយរាជ្យទេ ។

នៅចំពោះមុខស្ថានការអស់សង្ឃឹមនេះ ព្រះបាទលំពង្សរាជា ព្រះអង្គទ្រង់កើតទុក្ខព្រួយ វិយោគឈឺ រឹងវែរហួតអស់ព្រះជន្ម។ ក្រោយដែល មហានគរត្រូវសៀមយកបាន ព្រះស្រីសុ យោវង្ស បានទៅរៀបកងទ័ពនៅខេត្តបានសាន្ត អោយសាសន្តបុត្រមកអោយកាលណា ព្រះអង្គ ក៏លើក ទ័ពខ្មែរគ្រប់ខេត្តខ័ណ្ឌទាំងអស់ ធ្វើដំណើរពីគ្រប់ទិសទី ចេញតំរង់ទៅចាក់លោមព័ទ្ធ វាយប្រហារកំចាត់ទ័ពសៀមនៅមហានគរ ទ័ពព្រះអង្គ ផ្ទាល់បានចេញពីបាសាន្ត ឡើងតាម ទន្លេដង តាមជើងគោកដង ទៅដល់ភ្នំទ្រាយ ព្រះមហេសីព្រះស្រីសុរិយោវង្ស ដែលធ្វើដំណើរ តាមទូក តាមព្រះស្វាមីមកដែរនោះបានបន់ស្រន់បារមីអ្នកតានៅទីនោះថា «បើព្រះមហានគរ រំដោះចេញផុតពីកន្តាប់ដៃសៀមបាន ព្រះនាងមិនភ្លេច គុណដ៏ធំនេះទេ ហើយព្រះនាងសន្យា ថា នឹងមករៀបចំតាក់តែងអាស្រមអ្នកតានេះអោយបានល្អសមរម្យ» កន្លែងអាស្រមអ្នកតាភ្នំ ទ្រាយ ថ្ងៃក្រោយមកត្រូវបានព្រះនាងធ្វើការគោរពបូជាតាមពាក្យបំនន់ រៀបចំរចនាល្អពិចិត្រ

ហើយជាប់ឈ្មោះទៅជាភ្នំព្រះទេពី ដែលក្លាយបន្តិច ម្តងៗ ទៅជាភ្នំទីពីរ(ក្នុងខេត្តកំពង់ចាម សព្វថ្ងៃ) រៀងរហូតមក។

កងទ័ពខ្មែរដែលដឹកនាំដោយព្រះស្រីសុរិយោវង្ស បានទៅដល់មហានគរ ព័ទ្ធទ័ពសៀមវាយ ប្រហារ វាយសន្លាប់ វាយសំរុក រុលបុកប្រយុទ្ធ កាប់ចាក់យ៉ាងខ្លាំងក្លា គ្មានសំចៃដៃ ពីគ្រប់ទិស ទី ក្នុងពេលជាមួយគ្នានោះដែរ នាម៉ឺនខ្មែរតូចធំ និងប្រជានុរាស្ត្រ ដែលនៅក្នុងមហានគរ ក្រោមការត្រួតត្រាសៀម ក៏បាននាំគ្នាងើបបះបោរ វាយផ្ទុះកំចាត់ទ័ពសៀមឈ្លានពានពីខាង ក្នុង ទ័ពអហ័ពលសៀមទាំងប៉ុន្មាន ត្រូវទទួល បរាជ័យរត់បែកបាក់ខ្ចាត់ខ្ចាយ រួសដួលស្លាប់ ហាលពាសពេញដី កូនស្តេចសៀមចៅដំបងពិសី ត្រូវបាត់បង់ជីវិតក្នុងគ្រាចំបាំងដ៏សែនអស្ចារ្យ នេះ។

បើតាមពង្សាវតាររបស់សំដេចរាំងជួន ព្រះស្រីសុរិយោវង្សត្រូវជាកូនព្រះស្រីសុរិយោទ័យ ក៏ ប៉ុន្តែ បើយោងទៅតាមពង្សាវតារវត្តទឹកវិល យើងអាចយល់បានថា ព្រឹត្តិការណ៍ព្រះស្រី សុរិយោវង្ស (រឺ ព្រះបាទស្រីសុរិយោទ័យ ?) ដែលរៀបចំប្រមូលកេណ្ឌអស់ពលអហ័វាយ ប្រហារទ័ពសៀមរំដោះព្រះមហានគរ អាចបំភ្លឺពន្យល់បាន ការឡើងសោយរាជបន្តពីព្រះបាទ លំពង្ស ពីព្រោះគេចាត់ទុកជាគុណបំណាច់យ៉ាង ធំ ដែលតម្រូវអោយអស់នាម៉ឺនមុខមន្ត្រីយល់ ស្របមូលមតិ នាំគ្នាប្រគល់រាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាដល់ព្រះអង្គ។

២ - បរទេសមិនដែលស្រលាញ់ជាតិខ្មែរជាងជាតិគេនោះទេ ប្រទេសជិតខាង គេរង់ចាំតែឱកាសល្អដើម្បីនឹងត្របាក់លេបលូចយកទឹកដី ទ្រព្យសម្បត្តិ ធនធានភោគផលខ្មែរតែប៉ុណ្ណោះ។ ឱកាសល្អនេះគឺសំដៅទៅលើពេលវេលា កាលទេសដែលខ្មែររង្វេងមិនបានគិតអំពីផល ប្រយោជន៍ អាយុជីវិតប្រជានុរាស្ត្រតូចតាចក្រីក្រ និង ប្រទេសជាតិហើយ គិតតែអំពីដណ្តើម អំណាចគ្នា ប្រើអំណាចផ្តាច់ការ បំរើប្រយោជន៍ ផ្ទាល់ខ្លួន ក្រុមគ្រួសារ និងបក្សពួក គឺនៅលើចំនុចខ្សោយនេះហើយ ដែលបរទេសរៀបចំគ្រប់ផែនការ គ្រប់នយោបាយ និងប្រើគ្រប់ មធ្យោបាយ ប្រទាក់ក្រលាដើម្បីបញ្ចុះបញ្ចូល លួងលោម បោកបញ្ឆោតភូតភរ ទិញដូរ និង បំបែក បំបាក់ខ្មែរ កាលណាខ្មែរចូលជាប់ក្នុង អន្ទាក់ និងដើរតាមក្រលា តាមសង្វាក់ តាមផ្លូវ តាមទិស ដែលកំនត់ដោយបរទេសហើយ ខ្មែរពិបាកនឹងរកច្រកដកខ្លួនចេញធ្វើជាអ្នកជា ណាស់ជា ពិសេសបើខ្មែរគ្មានឧត្តមគតិជាតិ គ្មានសមត្ថភាព គ្មានចេះឈឺចាប់ក្នុងឋានៈខ្លួនជាខ្មែរ។ល។

៣ - ឯការធ្វេសប្រហែសមើលងាយសត្រូវ មើលជោគវាសនាអនាគតប្រទេសជាតិ មិនបាន វែងឆ្ងាយ ដូចដែលយើងឃើញក្នុងការបែក មហានគរ អាចនាំមកនូវក្តីវិនាសហិនហោច អន្តរាយដែលមិនអាចប៉ាន់ស្មានវាស់បានឡើយដឹងថាសៀមចង់វាតទីលេបលូចយកទឹកដីខ្មែរ

ហើយលើកកងទ័ពមកវាយប្រហារដែរ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ បែរជារំសាយទ័ព រំសាយកំលាំង ការពារជាតិទៅវិញ ដោយយល់ខុស យកបញ្ហា ផ្សេងៗមកធ្វើជាធំ ឥរិយាបថនេះអាចបញ្ជាក់ ថាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរមើលងាយសត្រូវ យល់ថាខ្លួនជា «ខ្មែរពូជអ្នកចំបាំង» ខ្លាំងពូកែអស្ចារ្យ ជាងគេ គ្មាននរណាអាចឈ្នះលើបានឡើយ ហើយ ខ្លួនមានសមត្ថភាពគ្រប់គ្រាន់ អាចនឹងកំចាត់ ខ្មាំងសៀមបានដោយងាយ ការពិចារណាមិន បានដិតដល់ ការយល់ច្រឡំ មានជំនឿទៅ លើធាតុមិនពិត គ្មានលក្ខណជាប្រាកដនិយម ការអួតក្ដែងក្ដាងអសុរស ការខ្វះសមត្ថភាពទាំង នេះ ហើយ ដែលជាមូលហេតុនាំមកនូវការធ្វេសប្រហែស និង មហន្តរាយដល់ប្រជាជាតិ ទំងន់គ្រោះថ្នាក់នេះ មិនមែនជះឥទ្ធិពលតែមកលើ បច្ចុប្បន្នកាលប៉ុណ្ណោះនោះទេ មហន្តរាយនេះ នៅតែជះឥទ្ធិពល នាំមកនូវផលអាក្រក់គ្រប់បែបយ៉ាងជានិច្ចជាកាល ដល់ជោគវាសនាប្រជា រាស្ត្រ និងប្រទេសជាតិទៅក្នុងអនាគត។

៤ - ទោះបីជាស្ដេចខ្មែរ រឺ អ្នកដឹកនាំខ្មែរបានប្រព្រឹត្តខុសដូចម្ដេចក៏ដោយ ក្នុងការគ្រប់គ្រង ប្រទេសជាតិ ក៏ប្រជាជនមិនដែលហ៊ានចាប់ កំហុសទោស អូសដំណើរ ឬហ៊ានកាត់ទោសដែរ រ។ រាស្ត្រខ្មែរតែងតែខំប្រឹងអត់ធ្មត់ ខាំមាត់សង្កត់ចិត្តស៊ូទ្រាំទ្ររស់តទៅទៀត ដោយមិន ស្រដី ។ ផ្ទុយទៅវិញប្រជាជនខ្មែរតែងតែមានទឹកចិត្តពោរពេញ ពុះកញ្ឆោតទៅដោយការស្នេហា ជាតិគ្រប់កាលៈទេសៈដែលជាតិមាតុភូមិ ត្រូវបរទេសប្រមាថកាតព្វកិច្ច ចូលមកឈ្លានពានជិះ ជាន់សង្កត់សង្កិនយាយលួចប្លន់ ការជួបប្រទះនឹងគ្រោះថ្នាក់មហន្តរាយ ដល់អាយុជីវិត ជាតិ នេះ ជំរុញធ្វើអោយខ្មែរគ្រប់រូប រស់នៅគ្រប់ទិសទី ភ្ញាក់រលឹក ហ៊ានងើបឈររួមកំលាំងគ្នា ធ្វើ ពលិកម្មឬជាជីវិតក្រុមគ្រួសារ ទ្រព្យ សម្បត្តិ តស៊ូប្រឆាំងនឹងសត្រូវឈ្លានពាន។ ទឹកចិត្ត ស្រលាញ់ស្នេហាជាតិ ទឹកចិត្តក្លាហានអង់អាចមោះមុត និង សាមគ្គីភាពរបស់ប្រជារាស្ត្រ ខ្មែរ គេឃើញមានជានិច្ចនៅគ្រប់សម័យ ក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ តែនេះគឺចំពោះសត្រូវចេញមុខ ដែល គេដឹងលឺ ស្គាល់ឃើញជាក់ស្ដែងនឹង ភ្នែក។

ចុះចំពោះ សត្រូវបង្កប់ខ្លួន ក្រលាខ្លួនមិនចេញមុខ លាក់ខ្លួនពួនក្រោយខ្នងខ្មែររង្វេងជាតិខ្លះ ហើយដែលមានវិធីសាស្ត្រចេះប្រើបុណ្យស័ក្តិ យកលុយកាក់ទ្រព្យធន ធ្វើជាផ្ទាក់ និងធ្វើជា អាវុធ តើកូនខ្មែរ អាចស្គាល់ដឹងលឺយល់ឃើញបានច្បាស់រឺទេ? ក្នុងខណៈនេះ បើខ្មែរគ្មាន ចំណេះ វិជ្ជា គ្មានវិចារណញ្ញាណទេ នោះខ្មែរមិនអាច ស្គាល់សត្រូវពិតប្រាកដរបស់ខ្មែរបាន ឡើយ ហើយខ្មែរនឹងត្រូវគេពង្វក់បោកបញ្ឆោតភូតភរកុហក បំភាន់ស្មារតីអោយយកខុសធ្វើជា ត្រូវជាមិនខានពេលនោះ គេនឹងនាំគ្នាបោកប្រាស យកកំលាំងស្នេហាជាតិរបស់ខ្មែរ មកបំរើគាំ ទ្រការពារ អំណាចផ្តាច់ការផលប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន និងក្រុមញាតិបក្សពួករបស់គេ។ កូនខ្មែរ ខំធ្វើពលិកម្មឬជាជីវិត ដោយយល់ និងជឿថាដើម្បីជាតិ មាតុភូមិតែតាមពិតទៅ កូនខ្មែរបាន

ស្លាប់ ព្រាត់ប្រាសប្តីប្រពន្ធកូនចៅ គ្រួសារញាតិសន្តាន ដើម្បីមនុស្សម្នាក់ គ្រួសារមួយក្រុម បក្សពួកមួយ ដែលមិនដែលបានគិតគូរម្តងណាឡើយ អំពីជោគវាសនាអាយុជីវិតប្រជានុរាស្ត្រ និងប្រទេសជាតិ។

**១៥ មហានគរត្រូវសៀមរាយប្រហារ
លុកលុយដណ្តើមយកបាន កាន់កាប់លើកទី២
ព្រះបាទបរមរាមា**

ក្រោយដែលព្រះបាទសុរិយោទ័យបានចូលទីរង្គត ពង្សាវតារមិនបានបញ្ជាក់អំពីមូលហេតុនៃ

ការជ្រើសតាំង ព្រះបរមរាមាបុត្រច្បង ព្រះបាទ លំពង្ស ជាព្រះមហាក្សត្រ ឡើយ។

ថ្ងៃ១១ រោចខែកត្តិក ឆ្នាំខាល ព.ស ១៩០៦ ម.ស១២៨៤ ច.ស.៧២៤ គ. ស.១៣៦២ ព្រះបរមរាមាបានទទួល ព្រះរាជាភិសេកយ៉ាងមហោលា រីក នៅមហានគរ។ កាលនោះព្រះអង្គ មានព្រះជន្ម ២១វស្សា។ ព្រះអង្គបាន ក្លាយទៅជាព្រះមហាក្សត្រទី៣០ ដោយមានព្រះបរមនាមព្រះបាទ សម្តេចព្រះបរមរាមាធិបតី ព្រះអង្គគង់ នៅព្រះមហានគរដដែល។

ក្នុងរាជស្តេចអង្គនេះ គេពុំកត់សំគាល់ឃើញមានព្រឹត្តិការណ៍អ្វីសំខាន់ គួរអោយកត់សំគាល់ ព្រះអង្គក៏គ្មានព្រះរាជបុត្រសំរាប់បន្តរាជដែរ។ សោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាបានប្រមាន ១១ឆ្នាំ ព្រះអង្គមានជំងឺ ឈឺជាទំងន់ ហើយបានចូលទីរង្គតទៅ នៅឆ្នាំជូត ក្នុងព្រះជន្ម៣១ វស្សា។ ក្រុមនាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រីបាននាំគ្នាមូលមតិស្រុះស្រួលទៅសុំយាងព្រះធម្មសោករាជ ដែលត្រូវជាប្អូន អោយឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេស កម្ពុជាបន្តពីបង។

១៥.១ ព្រះបាទធម្មសោករាជ

ព្រះធម្មសោករាជបានទទួលព្រះរាជាអភិសេក នៅថ្ងៃ១១កើត ខែបុស្ស ឆ្នាំជូត ព.ស១៩១៦ ម.ស១២៩៤ ច.ស៧៣៤ និងត្រូវជា គ.ស១៣៧២ កាលនោះព្រះអង្គបានព្រះជន្ម២៧វស្សា។ ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រទី៣១ ព្រះបរមនាមរបស់ព្រះអង្គ គឺព្រះបាទសម្តេចព្រះធម្មសោក រាជ មហារាជាធិរាជ ព្រះអង្គគង់នៅមហានគរដដែល។

នៅក្នុងរាជ្យព្រះអង្គ គេអាចចាំបានថា ព្រះអង្គបានរៀបចំលើកកងពលសេនា ចេញទៅវាយ ប្រហារប្រយុទ្ធរំដោះ យកខេត្តចន្ទបុរី និងជល បុរី(ឆន្ទបុរី សព្វថ្ងៃ) ដែលស្ថិតនៅក្រោមការ ត្រួតត្រាសង្កត់សង្កិនរបស់សៀម។ ព្រះអង្គរំដោះខ្មែរបានប្រាំពីរពាន់គ្រួសារ។ គ្រានោះស្តេច សៀមឈ្មោះថោង លាន់^(១) បានលើកទ័ពមកប្រយុទ្ធទប់ទល់នឹងខ្មែរ តែកងទ័ពសៀមត្រូវ បរាជ័យដកថយវិលត្រលប់ទៅក្រុងស្រីអាយុធ្យា វិញ ដោយបានទាំងកេណ្ឌកៀវខ្មែរ ចំនួនប្រាំ បីពាន់គ្រួសារ ដែលរស់នៅក្នុងខេត្តចន្ទបុរី និងជលបុរី យកទៅជាមួយផង ឯកសារខ្មែរទាំង លាយ មិនបានបញ្ជាក់រៀបរាប់អំពីចំបាំងនឹងសៀមនេះ អោយបានច្បាស់លាស់ទេ។

ព្រះបាទធម្មសោករាជ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៣១ ព្រះអង្គបានទៅខេត្តបាទី កសាងវត្តមួយ នៅក្នុង ស្រុកកណ្តាលស្ទឹងសព្វថ្ងៃ ដែលព្រះអង្គដាក់ ឈ្មោះថា វត្តព្រះធាតុ គឺដើម្បីរំលឹកឧប ការគុណ និង អនុស្សាវរីយ៍ ទឹកនៃឯនោះ ដែលព្រះអង្គធ្លាប់បានយាងមកសំណាក់រស់នៅ ប្រ មែប្រ មូល កង្កែបទ័ពនាកាលសម័យកងទ័ពសៀម លើកចូលមកវាយប្រហារលុកលុយមហា នគរ ហើយដែលព្រះអង្គត្រូវរត់ខ្ចាត់ខ្ចាយ។ ព្រះអង្គមាន ព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គ ព្រះនាម បរមសោករាជ ដែលប្រសូតក្នុងឆ្នាំឆ្លូវ។ សោយរាជសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជាបាន ២៩ឆ្នាំ ព្រះអង្គ ទ្រង់មានជំងឺ រោគាព្យាធិឈឺជាទំងន់ ត្រូវពេទ្យហូរដែលមានឈ្មោះល្បីល្បាញពូកែៗ មកពីគ្រប់ ទិសទីក្នុងនគរ ខំប្រឹងប្រែងថែទាំដាក់ថ្នាំព្យាបាលរោគគ្រប់វិធី អស់ចំណេះហើយ នៅតែមិន អាចមើលព្រះអង្គអោយជាសះស្បើយ ព្រះបាទធម្មសោករាជបានចូលទិវង្គតទៅ នៅឆ្នាំរោង ក្នុងព្រះជន្ម ៥៦ វស្សា។

ព្រះស្រីសុរិយោវង្ស ព្រះរាជបុត្រព្រះស្រីសុរិយោទ័យ ព្រះមហាក្សត្រទី២៩ ត្រូវបានអស់សព្វ មន្ត្រីតូចធំទាំងឡាយ សុំយាងអោយឡើងគ្រប់ គ្រងសោយរាជសម្បត្តិ ជាបន្ត។

១៥.២ ព្រះបាទស្រីសុរិយោវង្ស

ព្រះរាជាភិសេក ត្រូវបានរៀបចំធ្វើឡើងយ៉ាងគត្រឹកគត្រងនៅមហានគរ នៅថ្ងៃ១១រោច ខែ បុស្ស ឆ្នាំរោង ព.ស ១៩៤៤ ម.ស.១៣២២ ចស.៧៦២ និងគស.១៤០០។ កាលព្រះអង្គឡើង សោយរាជ្យ ជាព្រះមហាក្សត្រទី៣២ ព្រះស្រីសុរិយោវង្ស ព្រះអង្គបានព្រះជន្ម៤៧វស្សា ព្រះ អង្គបានមានព្រះបរមនាមថា ព្រះបាទសម្តេច ព្រះស្រីសុរិយោវង្ស រាជាធិរាជ ព្រះរាជធានីស្ថិត នៅមហានគរដែល។ ក្នុងឆ្នាំឆ្លូវ មុនដែល ព្រះអង្គបានឡើងគ្រងរាជសម្បត្តិ បើតាម ពង្សាវតារសំដេចរាំងជួនព្រះបាទស្រីសុរិយោវង្ស ព្រះអង្គបានមានព្រះរាជបុត្រមួយព្រះអង្គ ព្រះនាម ថា ពញាយ៉ាត តែបើតាមពង្សាវតារវត្តកោកកាក ចៅពញាយ៉ាតបានប្រសូតក្នុងឆ្នាំ មមី។

យោងទៅតាមពង្សាវតាររបស់សម្តេចរាំងជួន គេមិនបានកត់សំគាល់ ឃើញមានព្រឹត្តិការណ៍ អ្វីជាសំខាន់ក្នុងរាជ្យព្រះអង្គទេ ប៉ុន្តែបើតាម ពង្សាវតារវត្តទឹកវិល ក្នុងស្រុកស្អាងខេត្តកណ្តាល និង ពង្សាវតាររបស់ក្រុមជំនុំសម្តេចសង្ឃរាជទៀងវិញ គេបានដឹងថាសង្គ្រាមរវាងខ្មែរ និង សៀមតែងតែមានជាហូរហែ^(២)។ ក្រោយដែលព្រះអង្គសោយរាជ្យបាន៦ឆ្នាំព្រះស្រីសុរិយោវង្ស ព្រះអង្គបានចាត់អោយមេទ័ពចៅពញាចក្រី លើកទ័ពចេញទៅវាយរំដោះយកស្រុកនាងរោង ដែលជាទឹកដីខ្មែរមកវិញ។ កងទ័ពខ្មែរវាយប្រហារកំចាត់កងទ័ពសៀម បានទទួលជោគជ័យ យ៉ាងត្រចះត្រចង់។

ចំណែកនៅស្រុកសៀមវិញ នាសម័យនោះ ព្រះមហាក្សត្រព្រះរាជាធិបតីទី១ ត្រូវគេធ្វើឃាត នៅក្នុង គ.ស១៣៨៨ ព្រះរាមមេស្លង ដែល ត្រូវជាកូន បានឡើងសោយរាជ្យបន្ត តែមួយឆ្នាំ ក្រោយមក ព្រះអង្គត្រូវដាក់រាជប្រគល់ថ្វាយទៅអោយព្រះបរមរាជា បងថ្លៃព្រះរាជាធិបតី និង ដែលត្រូវជាមា។ ក្រោយដែលព្រះបរមរាជាចូលទិវង្គត បុត្រព្រះអង្គឈ្មោះចៅឡាន បានឡើង សោយរាជ្យបន្ត។ បានតែ៧ថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ ស្តេច សៀមអង្គនេះក៏ចូលទិវង្គតទៀត ពេលនោះព្រះ រាមមេស្លងបានទៅទាន់ដង្ហើម ឃើញស្តេចកំពុងតែសុគត។ បន្ទាប់មកព្រះអង្គក៏បានវិលត្រ លប់មកសោយរាជ្យសម្បត្តិដូចដើមវិញ។ ស្តេចសៀមអង្គនេះ ក្នុងឆ្នាំជូត បានលើកកងទ័ព ពលយោធាទៅធ្វើសង្គ្រាមភាគទឹកដី វាយប្រហារ ស្រុកលាវដណ្តើមយកបាន ស្រុកឈៀងម៉ៃ និងកៀវកេណ្ឌ អ្នកស្រុកអ្នកភូមិលាវមួយចំនួនធំ នាំយកមកធ្វើជាឈ្លើយស្រុកសៀម

សម័យជាមួយគ្នានេះដែរ នៅតាមព្រំប្រទល់ខ្មែរ-សៀម តាមមាត់សមុទ្រ ការប៉ះទង្គិចប្រយុទ្ធ គ្នាក៏មានជាញឹកញាប់ដែរ។ កងទ័ពសៀម តែងរំលោភចូលក្នុងទឹកដីខ្មែរ ចាប់ចងកៀវកេណ្ឌ

យកប្រជាជនខ្មែរធ្វើជាឈ្លីយ ចៅហ្វាយខេត្តខ្មែរនៅទីនោះ តែងតែលើកទ័ពចេញទៅទប់ទល់វាយដណ្តើមការពារទឹកដី រំដោះប្រមូលយកប្រជាជនមកវិញជាប្រក្រតី មិនចេះចប់មិនចេះហើយ។ ថ្ងៃមួយសៀមបានលើកទ័ពចូលមក ឈ្លានពាន វាយប្រហារខ្មែរទៀត ម្តងនេះមានសភាពខ្លាំងក្លា និង មានចំនួនកងទ័ពច្រើនជាងធម្មតា។ មន្ត្រីខ្មែរបានយកដំណឹងនេះទៅទូល ថ្វាយព្រះរាជានៅមហានគរនៅចំពោះមុខបញ្ហាធ្ងន់ធ្ងរនេះ ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៣២ ព្រះស្រីសុរិយោវង្ស បានបញ្ជាអោយចៅហ្វាយខេត្តមេ ទ័ពខ្មែរតូចធំជិត ឆ្ងាយនៅកម្ពុជាក្រោមដូចជាខេត្តទាំង បាសាក់ (ឬ បាសក្តិ?) ព្រះត្រពាំង ឧមោរ ក្រមួនស ពាម កំពត និងកំពង់សោមរៀបចំ កងពលរេហ៍ ទៅវាយប្រហារទប់ទល់ នឹងសត្រូវសៀមដែលកំពុងតែចូលមក ទន្ទ្រានជាន់ឈ្លីលើទឹកដីខ្មែរ។កងទ័ពខ្មែរចំនួនប្រាំម៉ឺននាក់ ត្រូវ ដាក់អោយស្ថិតនៅក្រោមបញ្ជាការ របស់មេទ័ពចៅពញាពិសនុលោក ឯមេទ័ពស្រួចវិញ ត្រូវដឹកនាំដោយចៅហ្វាយខេត្តស្រុកបាសក្តិ។ កង ទ័ពខ្មែរបានលើកទៅតាមគោកផង ទៅតាមសមុទ្រផង ជិះទូក សំពៅផង នាំគ្នាវាយប្រយុទ្ធ គៀបខ្ទប់សត្រូវយ៉ាងអង់អាចក្លាហាន យកបាន ជោគជ័យឈ្នះ បណ្តាញអស់កងទ័ពឈ្លានពានសៀម ដណ្តើមយកបានស្រុកសុនយៃ (បច្ចុប្បន្ន គឺស្រុកត្រាត) រយ៉ង់ចន្ទបុរី និងជលបុរី មកវិញ គ្រួសារសៀមចំនួនប្រមាណប្រាំបួនពាន់គ្រូ ត្រូវខ្មែរចាប់កេណ្ឌកៀរមកធ្វើជាឈ្លីយ។

ព្រះស្រីសុរិយោវង្ស ដែលយល់អំពីស្ថានការណ៍ប្រទេសជាតិ និង អំពីចិត្តលោភលន់របស់សៀម ដែលចង់លួចប្លន់បន្លំយកទឹកដីខ្មែរ ព្រះអង្គ បានរៀបចំដាក់ផែនការណ៍ការពារ បង្គាប់អោយខ្មែររាល់រូប នៅគ្រប់ខេត្តខ័ណ្ឌក្នុងនគរ រៀនសូត្រហាត់ហ្វឹកហ្វឺនគ្រប់មុខវិជ្ជាក្បួនទ័ព ធ្វើសង្គ្រាម។

ស្តេចសៀមព្រះរាមមេស្វង កាលបើត្រលប់ពីធ្វើចំបាំងនឹងលាវ មកដល់នគរវិញ បានទទួលដំណឹងដូចតំថា ខ្មែរវាយប្រហារកងទ័ពសៀម រលឹកបាញ់ ហើយរំដោះយកទឹកដីបានមួយចំនួនធំ ព្រះអង្គកើតក្តីម្សៅក្តៅក្រហាយពេកកន្លងក៏ចាត់ចេញបញ្ជាអោយរៀបចំទ័ពក្លាមជាប្រញាប់ ដើម្បីទៅវាយប្រហារប្រទេសខ្មែរជាការសងសឹក។ គឺនៅក្នុងឆ្នាំឆ្លូវ។ ព្រះរាមមេស្វងបានតែងតាំងចៅពញាជ័យជរុងជាមេទ័ព ស្រួច។ ចំណែកព្រះអង្គវិញ ដឹកនាំទ័ពធំដោយខ្លួនឯងផ្ទាល់។ កងទ័ពសៀមដើរសំរុកចូលស្រុកខ្មែរវាយប្រយុទ្ធ ដណ្តើមយកបានភូមិខេត្តខ័ណ្ឌខ្មែរជាលំដាប់លំដោយ ហើយសំដៅតំរង់ឆ្ពោះទៅរកកំទេចមហានគរ។

រឺព្រះមហាក្សត្រខ្មែរ ព្រះបាទស្រីសុរិយោវង្សវិញ ព្រះអង្គបានចាត់តាំងព្រះមហាឧបរាជជាមេទ័ពធំ ដឹកនាំពលរេហ៍ ទាំងតាមផ្លូវទឹក ទាំង តាមផ្លូវគោក អោយចេញទៅច្បាំងទប់ទល់នឹង

ខ្មាំង ធ្វើដំណើរមកដល់កន្លែងមួយ ដែលមានឈ្មោះថា ស្ពាននាគ ព្រះមហាឧបរាជ បានបញ្ជា អោយកងយោធពលបំបាត់ បោះជំរុំរៀបបន្ទាយការពារ ដឹកដីដាក់សំរកប់ចំរូង ចាំត្រៀម ប្រយុទ្ធនឹងកងទ័ពសៀម មិនយូរប៉ុន្មាន កង ទ័ពស្រួចសៀមរបស់ចៅពញាជ័យជ័យបានមក ដល់ កងទ័ពទាំងពីរក៏ចាប់ផ្តើមប្រយុទ្ធគ្នាយ៉ាងខ្លាំងក្លា លាន់លីសូរសំលេងកងរំពងទ្រហឹង អាប័ស្រែកខ្សៀវខ្មា លាយលំទៅដោយសូរអាវុធប៉ះទង្គិចគ្នា តែកងទ័ពទាំងសងខាងនៅស្មើដៃ គ្នា មិនទាន់មានខាងណាមួយ អាចយកប្រៀប ឈ្នះបានឡើយ។

ប៉ុន្តែគ្រានោះ ទ័ពធំស្តេចសៀមព្រះរាមមេស្វង បានមកដល់វាយព័ទ្ធព្រះមហាឧបរាជពីឆ្វេង ផងពីស្តាំផង ធ្វើអោយទ័ពខ្មែរមានចំនួនតិច ទន់ដៃចុះអន់ខ្សោយ មិនអាចទ្រាំទ្រទប់ទល់នឹងកំ លាំងវាយប្រហាររបស់សត្រូវ ព្រះមហាឧបរាជក្នុងគ្រាប្រថុចញុចនេះ ដោយដឹងថាមិន អាចត ទល់នឹងខ្មាំងបាន បានហាក់លោតដកឃ្លាថយ ចុះមករកទូកដែលចតតាមដងស្ទឹង តែទ័ព សៀមបានបាញ់សំរុកស្រោចស្រប់មកលើទូក ប៉ះចំផ្ទះរំសេវ ធ្វើអោយផ្ទះឆាបឆេះ រហូសព្រះ មហាឧបរាជជាទំងន់ ព្រះមហាឧបរាជបានបាត់បង់ជីវិតដោយសារសៀមសំលាប់? ឬមួយ ក៏ ដោយសារមានរហូសធ្ងន់? ចំនុចត្រង់នេះ ឯកសារពង្សាវតារខ្មែរមិនបានសរសេរកត់ត្រាបំភ្លឺ ទេ។

កាលបើបានទទួលព័ត៌មានមកថា ព្រះមហាឧបរាជត្រូវបាត់បង់ជីវិតលើសមរភូមិ ពល ទាហានខ្មែរបាក់ទ័ពរត់ខ្ចាត់ខ្ចាយព្រះមហាក្សត្រក៏ បញ្ជា និងលើកទ័ពដោយខ្លួនព្រះអង្គផ្ទាល់ ចេញទៅប្រយុទ្ធតទល់នឹងសៀម គ្រាន់តែបានទៅដល់ ជួបនឹងទ័ពសៀមស្តេចរាមមេស្វងក្លាម មិន រង់ចាំយូរ ព្រះអង្គបញ្ជាអោយលោមព័ទ្ធសៀមទាំងអស់ ហើយទូងសួរទូងគងស្រែកហោរ កញ្ជៀវបើកការវាយប្រហារសន្ធឹងសន្ធាប់ លាន់ លីដូចសូររន្ទះ យុទ្ធជនខ្មែរប្រយុទ្ធកាប់ចាក់ ហាក់លោតឆ្វេងស្តាំ ការពារតស៊ូយ៉ាងអង្គអាចក្លាហាន ឥតរុញរា ឥតសំចៃដៃឡើយ នៅចំពោះ មុខសេចក្តីក្លាហាន និងកំលាំងតស៊ូប្តូរផ្តាច់ ការពារជាតិមាតុភូមិ របស់កំលាំងទ័ព និង ប្រជានុ រាស្ត្រខ្មែរ កងទ័ពសៀមព្រះរាមមេស្វង មាន ការតក់ស្លុតបាត់អស់ស្មារតី អស់សេចក្តីក្លាហាន នាំគ្នារត់ចោលជួរយករួចជីវិតតែរៀងខ្លួន។ ទ័ពសៀមត្រូវបាក់បែក ខ្ចាត់ខ្ចាយដកថយតំរង់ ចូលទៅនគរវិញ ឆ្លៀតឱកាសដ៏ល្អនេះ ព្រះស្រីសុរិយោវង្ស ក៏បាននាំពលរេហ៍ខ្មែរទាំងប៉ុន្មាន ដេញតាមវាយប្រហារកំទេចទ័ពសៀម និង រុលលុកបន្តទៅទៀត រហូតដល់ព្រំប្រទល់ជាយ ដែនខ្មែរ កងទ័ពខ្មែរចាប់បានឈ្លឹយសៀមជាច្រើន នាំយកមកនគរ ក្រោយដែលបានជ័យជំ នះ លើទ័ពសៀម ព្រះស្រីសុរិយោវង្សព្រះអង្គនាំអស់ពលរេហ៍មន្ត្រីសេនា ត្រលប់ចូលមកព្រះ មហានគរវិញ។

ក្នុងព្រះរាជាអង្គនេះ ទឹកដីខ្មែរមានព្រះប្រទល់ ខាងលិចទល់ នឹងបស្ចឹមបុរី ខាងជើងឆៀង ខាងលិចទល់ នឹងស្រុកនាងរោង និងនគររាជសីមា ខាងជើងទល់ នឹងស្រុកស្នាមខ្សាច់ ខាងជើងឆៀងខាងកើតទល់ នឹងស្រុក គោកខ័ណ្ឌ ខាងកើតទល់និងបារាំង និង ដូនណាយ ហើយ និងខាងត្បូង ទល់ នឹងសមុទ្រ ស្រុកចាម និងយួន។ មួយផ្នែកទៀត ពង្សាវតារខ្មែរភាគច្រើន បានកត់ត្រាទុកមកថា ក្នុងរាជព្រះស្រីសុរិយោវង្ស ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៣២ ទោះបីជាមានចំបាំងញឹកញាប់ជាមួយនឹងសៀមក៏ដោយ ក៏ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែររស់នៅដោយសុខសប្បាយ និងចំរើនលូតលាស់ ដែរ។ គេបានចាត់ទុកព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រមួយអង្គដែលល្អប្រសើរ ពោលពេញប្រកបទៅដោយព្រហ្មវិហារធម៌ និង ទសពិធរាជធម៌ យក ចិត្តទុកដាក់អំពីជោគវាសនា អនាគតប្រទេសជាតិ និងជាទីម្លប់ត្រជាក់ត្រជុំ ចំពោះប្រជានុរាស្ត្រតូចតាច ខ្សត់ខ្សោយ ក្រីក្រ ទូទៅទាំងប្រទេស ។

ព្រះបាទស្រីសុរិយោវង្ស ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៣២ ព្រះអង្គបានសោយរាជសម្បត្តិ ប្រទេសកម្ពុជាបាន ១៤ឆ្នាំ។ ព្រះអង្គបានចូលទិវង្គត នៅឆ្នាំ ម្សាញ់ ក្នុងព្រះជន្ម៦០ វស្សា។ ពង្សាវតារខ្មែរទាំងឡាយមិនបានបញ្ជាក់ អំពីមូលហេតុនៃការសុគតរលត់ខន្ធនេះទេ ត្រង់ចំណុចនេះ គេពុំបានសរសេរកត់ត្រា រៀបរាប់អធិប្បាយ បង្ហាញអំពីរបៀបជ្រើសតាំងព្រះមហាក្សត្រថ្មី ដូចដែលធ្លាប់មានក្នុងពង្សាវតាររបស់សម្តេចរាំងដូននោះទេ ។

១៥.៣ ព្រះបាទបរមសោករាជ

ព្រះបរមសោករាជ ដែលត្រូវជាព្រះរាជបុត្ររបស់ព្រះបាទធម្មសោករាជ ព្រះមហាក្សត្រទី៣១ បានទទួលព្រះរាជាភិសេកយ៉ាងមហោលារិក នៅថ្ងៃ ៥កើត ខែកត្តិក ឆ្នាំម្សាញ់ ព.ស.១៩៥៧ ម.ស.១៣៣៥ ច.ល.១៨១៣ ព្រះអង្គទ្រង់បានព្រះជន្ម ២៩វស្សា ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រទី ៣៣ ព្រះអង្គបានទទួលព្រះបរមនាមជា ព្រះបាទសម្តេចព្រះបរមសោករាជ មហារាជាធិរាជ។

ឆ្នាំរក ព.ស.១៩៦០ ម.ស.១៣៣៨ ច.ស.៧៧៨ គ.ស.១៨១៦^(៣)។ កាលនោះព្រះមានព្រះជន្ម ៣២ វស្សា ហើយសោយរាជ្យទើបតែបាន៤ ឆ្នាំ ស្តេចសៀមដែលសោយរាជ្យនៅក្នុងស្រីអាយុ ធុរា បានលើកទ័ពយ៉ាងធំ ច្រើនគត្រឹកគត្រង់អស្ចារ្យ ចូលមកវាយប្រហារឈ្លានពានយកទឹកដីខ្មែរម្តងទៀត។ ស្តេចសៀមអង្គនេះដែលជាប់ជាកូនចៅរបស់ព្រះរាមមេស្វង មានឈ្មោះថា ចៅសោមពញា ឯគោរមនាមព្រះមហាក្សត្រ វិញគឺ ព្រះបរមរាជា^(៤)។ គ្រានោះកងទ័ពសៀមដែលដឹកនាំដោយចៅសោមពញា ឬ ព្រះបរមរាជាទី២ មានចំនួនដល់ទៅ ១០ម៉ឺននាក់ ចែកចេញជា៤កងពលធំៗ ព្រះអង្គបានចាត់កូនប្រុសព្រះអង្គ ឈ្មោះអិន្ទរាជា ជាមេទ័ពស្រួច។

កងទ័ពសៀមវាយប្រហារ ដណ្តើមយកបានខេត្តខ្មែរមួយម្តងៗ ជាប់តែតាមផ្លូវរហូតដល់ទីក្រុងមហានគរ ស្តេចសៀមបានបញ្ជាអោយមេទ័ព ពលសេនា លោមព័ទ្ធជិតជុំវិញមហានគរ ចំណែកខាងខ្មែរវិញ ដែលនៅក្នុងមហានគរ ព្រះបរមសោករាជបានបញ្ជាអោយការពារកំពែងនគរ ដោយមុតមាំ ព្រះអង្គបានចាត់តាំងពញាកែវ ជាមេទ័ពការពារកំពែងរាជធានីទិសខាងលិច ពញាទ័យ^(៥) ជាមេទ័ពកំពែងខាងជើង ព្រះចៅពញា ឃ័ត ព្រះរាជបុត្រព្រះស្រីសុរិយោវង្ស ជាមេទ័ពការពារកំពែងទិសខាងត្បូង និង សម្តេចចៅហ្វាទល្លៈ ជាមេទ័ពទិសខាងកើត។ ការប្រយុទ្ធ កាប់ចាក់គ្នា បាញ់កាំភ្លើង^(៦)ព្រួញធ្លូស្នា គប់ចោលលំពែងដុំថ្ម ស្រោបស្រប់លើគ្នាទៅវិញទៅមកមានសភាពខ្លាំងសំបើមអស្ចារ្យ ជាហូរហែ រៀងរាល់ថ្ងៃ ឥតមានស្រាកស្រាន្តឈប់សំរាកសោះឡើយ ពលរេហ៍ទាំងសងខាងមានរបួស និង ស្លាប់ជាច្រើនដេរដាសដេកពាសពេញតាម ជើងកំពែងមហានគរ រហូតមកដល់ខែជេស្ឋ ត្រូវជាប្រាំពីរខែហើយ ដែលចំបាំងកាប់ចាក់ប្រយុទ្ធគ្នារវាងខ្មែរ និងសៀមនៅតែបន្តយ៉ាងសា ហាវជានិច្ចដែល តែសៀមនៅតែវាយបំបែក ដណ្តើមយកមហានគរមិនបាន

គ្រានោះបើតាមពង្សាវតាសម្តេចរាំងជួន ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៣៣ ព្រះបរមសោករាជមានជំងឺជាទំងន់ ដោយសារអាក់អន់ស្រពន់ព្រះទ័យ តូចចិត្តនឹងក្រុមអ្នកជិតស្និទ្ធមុខមន្ត្រីខ្លះដែលក្បត់ទៅយុបយិតផ្សំគំនិត ចូលដៃចូលជើងជាមួយនឹងសត្រូវ ពង្សាវតាវត្តកោកកាកបានបញ្ជាក់ថា ជនក្បត់ទាំងនោះ គឺពញាកែវ និងពញាទ័យ។ ជនក្បត់ទាំងពីរនាក់ជាអ្នកដៃដល់ធ្វើឃាតព្រះមហាក្សត្រ ព្រះបាទបរមសោករាជ ចូលទិវង្គត នៅឆ្នាំរកដដែល ក្នុងព្រះជន្ម ៣២វស្សាក្រោយដែលសោយរាជសម្បត្តិប្រទេសខ្មែរបាន៤ឆ្នាំ។

ការក្បត់លក់ជាតិរបស់ព្រះញាតិវង្សស្តេច និងមន្ត្រីខ្មែរជាមូលហេតុមួយដែលធ្វើអោយមហានគរត្រូវបែកបាក់រលំរលាយសៀមយកបាន។ យុទ្ធវិធីសៀមទី១ គឺបញ្ចុះបញ្ចូល បញ្ជាទិញបំបែកបំបាក់អ្នកដឹកនាំខ្មែរនៅខាងក្នុង។ និងទី២សៀមបញ្ជូនមនុស្សអោយទៅបង្កប់ខ្លួនផ្ទៃក្នុងចាំ ស្តាប់លបលួចយកការណ៍ និងធ្វើវិទ្យុឡនាផ្សេងៗ។ សៀមប្រើជានិច្ចនូវគ្រប់មធ្យោបាយល្បិចកិច្ចកល ដើម្បីលួចប្លន់ដណ្តើមយកទឹកដីខ្មែរ ពង្សាវតាវត្តទឹកវិល បានសរសេរគូសបញ្ជាក់ថា ឧបាយកលដែលស្តេចសៀមយកមកប្រើនោះ គឺគេយកមេទ័ព ស្មោះត្រង់ប្រាំមួយនាក់ អោយមកដើរតួជាជនក្បត់ហើយរត់ទៅសុំចុះចូលនៅបំរើស្តេចខ្មែរ ស្តេចសៀមបានសន្យាអះអាងប្រាប់ មេទ័ពស្មោះត្រង់ទាំងនោះថា បើ វាយយកមហានគរបាន ដូចក្តីបំណងមែន នោះព្រះអង្គប្រទានរង្វង់បុណ្យស័ក្តិខ្ពង់ខ្ពស់ និងទ្រព្យសម្បត្តិសំបូណ៌ហូរហៀរតាមចិត្តប្រាថ្នា មេ ទ័ពសៀមទាំង៦នាក់ មានឈ្មោះ នាយអៀន នាយសាន នាយច័ន្ទ នាយដេត នាយកៅ និង នាយឌី ដើម្បីរៀបចំគំរោងការណ៍ ឆាកល្លោន ក្បត់អោយសមរម្យល្អមើលទៅឃើញ

ពិតជារឿងក្បត់មែនទែនព្រះមហាក្សត្រសៀមបានចោទប្រកាន់មេទ័ពទាំង៦នាក់ថា មិនបាននាំទ័ព ចេញទៅប្រយុទ្ធតាមបទបញ្ជាទេ ហើយបែរជាខ្លាចសត្រូវនាំកូនទ័ពរត់ដកថយទៅវិញដូច្នេះគេត្រូវតែទទួលទោសទៅតាមច្បាប់វិន័យដែល បានកំរិត។ ស្តេចសៀមបញ្ជាអោយចាប់មេទ័ពសៀមទាំង៦ នាក់យកទៅចងដៃបន្ទាបនឹងបង្គោល វាយម្នាក់៥០រំពាត់ ដៃកដុតថ្ងាសធ្វើសញ្ញា ដឹងក្អែក ហើយសំលាប់ចោលទុកជាមេរៀន ព្រមានដល់ពលសេនាងទៀត តែនៅពេលប្រហារជីវិត ពេជយាតសៀមទាំង១៥នាក់ដែល ទទួលភារកិច្ចយកទៅសំលាប់នៅជិតទ្វារមហានគរខាងលិច បានដោះលែងមេទ័ពជាប់ទោសទាំងប៉ុន្មានអោយរត់រួចមានសេរីភាពគ្មាន សល់។ មេទ័ពទាំងនោះបានទៅក្រាបថ្វាយបង្គំសំពះសុំចុះចូល បំរើព្រះមហាក្សត្រខ្មែរដូចដែលបានគ្រោងទុកមែន។ ព្រះរាជានិងនាម៉ឺន ខ្មែរទាំងឡាយ ក្រោយដែលស្តាប់ពិនិត្យពិចារណាសព្វគ្រប់ហើយ យល់ជឿជាក់ថាជាការពិត មិនមែនជាការក្លែងបន្លំឡើយ ព្រះអង្គទ្រង់ អាណិតខ្លោចផ្សារ អនុញ្ញាតអោយមានសិទ្ធិសេរីភាពរស់នៅ ថែទាំមើលជំងឺមុខរបួសក្នុងមហានគរ។ ដោយមានមុខរបួសធំធូង មិនអាចព្យា បាលបាន មេទ័ពសៀមទាំងពីរនាក់ក៏ត្រូវផុតជីវិតទៅ។ ចំណែកមេទ័ពសៀមបួននាក់ទៀតដែលនៅរស់មិនយូរប៉ុន្មាន របួសក៏បានជាសះ ស្បើយដូចធម្មតា គេអាចចេញមុខធ្វើការបំរើព្រះមហាក្សត្រខ្មែរដោយអង់អាចក្លាហាន គួរជាទីទំនុកទុកចិត្ត ឃើញដូច្នេះ ព្រះបរមសោក រាជព្រះអង្គបានប្រទានរង្វង់ធនធាន និងឋានន្តរស័ក្តិជាញឹកញាប់ កាលបើដឹងច្បាស់ថាខ្មែរទុកចិត្ត ជឿស៊ប់ហើយមេទ័ពសៀមបង្គប់ខ្លួនទាំង៤ ឆ្លៀតឱកាសល្អដែលហុចអោយ នាំគ្នាយកដែកគោល ញាត់បុកបិទផ្ចិតរន្ធកាំភ្លើងកាណុង ធ្វើអោយខូចលែងបាញ់ប្រើប្រាស់កើត រួចហើយ ពួកសៀមបង្គប់ខ្លួនបាញ់ព្រួញដោយមានចងក្លាប់សំបុត្រសំងាត់ ធ្វើទៅថ្វាយប្រាប់ស្តេចសៀម ព្រះបរមរាជាទី២ តាមដំណើរការណ៍ ដែល ពួកគេបានរៀបចំធ្វើហើយជាស្រេច។

ស្តេចសៀមព្រះបរមរាជាទី២ គ្រាន់តែបានទទួលដំណឹងល្អភ្លាម ឥតបង្អង់យូរ ក៏បញ្ជាអោយលើកទ័ពពលរេហ៍ ចេញទៅវាយសំរុកផ្ទប់ចូល ព្រះមហានគរទាំង៤ទិស ទ័ពសៀមវាយលុកប្រយុទ្ធបាញ់កាំភ្លើងស្មាព្រួញ គប់ចោលលំពែង ទ្វងស្តរវាយគង់ ស្រែកហោរកញ្ជៀវ សន្ធាប់លាន់លីសន្លឹកដូចព្យុះសង្ស័រ ដែលកំពុងតែហោះបោកបក់ហាក់លៀនស្ទើរ ស្ទុះទៅកំទេចមហានគរ ទោះបីជាស្ថានភាពមានការយ៉ាប់យឺនចុះ ដុនជាប់ក៏ដោយ ក៏កងទ័ពខ្មែរមិនទាន់ទន់ដៃទន់ជើងដែរ ប្រយុទ្ធគ្នាអស់មួយថ្ងៃហើយ មហានគរ នៅរឹងមាំមួនឈរនឹងដដែល។ ទ័ពសៀម នៅតែមិនទាន់មានលទ្ធភាពអាចយកជ័យជំនះ វាយបំបែកចូលដណ្តើមយកមហានគរបាន ប្រហែលជាក្នុងឱកាសនេះហើយ ដែលក្រុមក្បត់ ពញាកែវ និងពញាទ័យបាននាំគ្នាធ្វើយាតព្រះបាទព្រះបរមសោករាជ ព្រឹត្តិការណ៍នេះ បានធ្វើអោយមានការច្របូកច្របល់ខ្វល់

ខ្លោយ ចលា ចលវិលវក់ជាខ្លាំងក្នុងមហានគរ គ្មានអ្នកត្រួតត្រាគ្រប់គ្រងចាត់ចែងកិច្ចការដែនដី ដឹកនាំការពារប្រទេសជាតិ។

ពេលនោះ ពញាកែវ ពញាទ័យ និង ពួកសៀមទាំងបួននាក់ ដែលលាក់បង្គប់ខ្លួន ក្នុងជួរកងទ័ព និង ប្រជាជនខ្មែរ នាំគ្នាចេញទៅលួចបើកទ្វារ មហានគរទិសខាងលិច អោយកងទ័ពសៀម សេនាទាហានឃើញដូច្នោះ ក៏បានបាញ់ចាក់សំលាប់ សៀមទាំង៤នាក់នេះទៅ មួយរំពេចនោះ ដែរកងទ័ពសៀមក៏បានរុលបុកសំរុក រត់ហាក់លោតចូលតាមទ្វារ ដែលបើកស្រាប់នោះដូចទឹកបាក់ទំនប់ កងពលខ្មែរខំប្រឹងទប់ទល់ ប្រយុទ្ធ យ៉ាងប្តូរផ្តាច់ អង់អាចមើងម៉ាត់ក្លាហានអស្ចារ្យ គេប្រយុទ្ធគ្នាគ្រប់ទិសទី ពាសពេញក្នុងមហានគរ មនុស្សម្នាស្រីប្រុស ចាស់ ក្មេង ដេកដួល រមួស ស្លាប់គរជើងលើគ្នា។គេលឺសូរតែសំលេងស្រែកទ្រហឹងអីងកង លាយលំទៅដោយសំអែកយំថ្ងូរ ព្រាត់ប្រាស ឈឺចុកចាប់ដង្ហោយហៅ អោយគេជួយ ម្នាក់ៗរង្វេងរង្វាន់ កាំងភាន់ស្មារតី ច្របូកច្របល់ លែងស្គាល់ដឹងទិសតំបន់អ្វីទាំងអស់។

ក្នុងគ្រាដ៏សែនលំបាកនេះ មេទ័ពខ្មែរមួយចំនួន ដែលដឹង និងយល់យ៉ាងជាក់ច្បាស់ថា ស្ថានការណ៍មិនអនុញ្ញាតអោយទ្រាំទ្រ ប្រយុទ្ធគតាំង តទៅមុខទៀតបាន បាននាំគ្នាប្រមូលផ្តុំកងកំលាំងទ័ពដែលនៅសេសសល់ ហើយចាប់ផ្តើមវាយបំបែកញែក សំរុកបុកបើកផ្លូវ ដង្ហែការពារ នាំយកព្រះចៅពញាយ៉ាត ព្រះរាជបុត្រព្រះបាទស្រីសុរិយោវង្ស ព្រះមហាក្សត្រទី៣២ រត់ចេញពីព្រះមហានគរ។ មេទ័ព និងនាម៉ឺនមន្ត្រី ដែល បានវាយប្រយុទ្ធបំបែកទ័ពសៀម រំដោះការពារអមដំណើរព្រះចៅពញាយ៉ាត ក៏បាននាំទៅជាមួយដែរ ព្រះខ័នរាជ លំពែងជ័យ បញ្ចក្សត្រ និង ព្រះបដិមាករស័ក្តិសិទ្ធផ្សេងៗ ជាច្រើនទៀត។ ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរមួយភាគធំ បានរត់រួចគេចវេទៅពួនលាក់ខ្លួន រស់នៅតាមព្រៃភ្នំដែរ។

នៅទីបំផុតកងទ័ពសៀមព្រះបរមរាជាទី២ បានយកជ័យជំនះលើទ័ពខ្មែរ ហើយបានចូលកាន់កាប់ត្រួតត្រាមហានគរនេះជាលើកទី២ ហើយ ដែលសៀមវាយប្រហារឈ្លានពានលុកលុយ ដណ្តើមយកបានព្រះមហានគរ^(១)។ ស្តេចសៀមបង្គាប់អោយប្រមូលប្រមូលលួចប្លន់ ដឹកជញ្ជូនយកទ្រព្យសម្បត្តិខ្មែរ មានមាសប្រាក់ ពេជ្រកែវកងពិទ្ធរស្សីកាន្ត ដែលមានច្រើនឥតឧបមាក្នុងនគរ។ រូបចំលាក់ជាច្រើន មានព្រះគោ ដែល ក្នុងពោះ អ្នកប្រាជ្ញ គ្រូអាចារ្យបាធិបូរម្យបូរណខ្មែរ ធ្លាប់បានកំកល់ទុកនូវព្រះត្រៃបិដក ត្រៃវេទ និង ក្បួនគម្ពីរសីលសាស្ត្រវិជ្ជាវិទ្យាមន្ត គ្រប់បែបយ៉ាង និងព្រះបដិមាករជាច្រើននៅនគរវត្ត ក៏ត្រូវស្តេចសៀមលួចប្លន់ដឹកជញ្ជូនយកទៅក្រុងស្រីអាយុធ្យាដែរ។ គ្រួសារខ្មែរជាច្រើន ម៉ឺនសែននាក់ ត្រូវសៀមសង្កត់សង្កិនជិះជាន់ធ្វើបាបវាយដំជ្រាំធាក់ កាប់ចាក់សំលាប់ចាប់ចងដាក់ច្រវាក់ខ្មោះឃ្នងចោះត្រចៀកបង្អួតខ្សែ

ដោតជាជួរ កេណ្ឌកៀវយកទៅធ្វើជាឈ្លើយ ជាទាសាទាសី ពញាកែវ និង ពញាទ័យ បើតាម ពង្សាវតារ ដែលរៀបចំដោយសម្តេចសង្ឃនា យកប៉ាន និងពង្សាវតារវត្តទឹកវិល ត្រូវស្តេច សៀមចាប់ខ្លួន។

កាលបើយកជ័យជំនះលើប្រទេសខ្មែរ និង កាន់កាប់ព្រះមហានគរបានហើយ នៅក្នុងឆ្នាំរកា រជដែល ស្តេចសៀមព្រះបរមរាជាទី២ ក៏តែង តាំង អភិសេកកូនប្រុសអិន្ទរាជា ជាព្រះមហា ក្សត្រសៀមគ្រប់គ្រង ត្រួតត្រា មើលការខុសត្រូវលើប្រទេសកម្ពុជា។ កាលនោះព្រះអង្គបាន ព្រះជន ២៥វស្សា ព្រះអិន្ទរាជា បានខំស៊ើបរកវត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិជាច្រើនទៀត ដូចជាព្រះខ័នរាជ្យ និង បញ្ចក្សត្រជាដើម ដើម្បីដឹកជញ្ជូនយកទៅ ស្រុកសៀម គោលបំណងសៀម ដើរលូចប្លន់ ប្រទេសខ្មែរ បានធ្វើអោយវត្ថុស័ក្តិសិទ្ធិទាំងឡាយ មានការក្តៅក្រហាយ បង្កបង្កើតអោយមាន អត្ថប្រយោជន៍ ដ៏សែនអស្ចារ្យកើតចេញជាភ្លៀងខ្យល់ល្អះសង្ឃារបោកបក់ខ្លាំងក្លាទៅលើគ្រប់ ទិសទី លាយលំអៅដោយផ្ការន្ទះបាញ់លាន់លឺកង រំពងពេញអស់នភាវ័យ គួរអោយតក់ស្លុត នូវតំអនេកកប្បការ អស់រយពេលច្រើនយប់ច្រើនថ្ងៃ យប់មួយ កំពុងតែនិន្ទ្រាលង់លក់ ស្តេច សៀមព្រះអិន្ទរាជា យល់សប្តុលឃើញព្រះមហាក្សត្រខ្មែរមួយអង្គជំនាន់ដើម យាងមកឈរចំលើ ក្បាលដំណេកព្រមមានថា ព្រះអង្គនឹងមកយក ជីវិតជាមិនខាន ស្តេចសៀមភ្ញាក់ដឹងខ្លួនកាល ណា ភ័យញាប់ញ័រកត្តាមា សឹងលែងហ៊ាននៅក្នុងព្រះបរមរាជវាំងមហានគរ។ ទោះបីជាសៀម បានជ័យជំនះលើខ្មែរ កាន់កាប់មហានគរ និងខេត្តខ័ណ្ឌខ្មែរមួយភាគក៏ដោយ ក៏សៀមមិនទាន់ បង្ក្រាបខ្មែរបានទាំងអស់ដែរ។ មិនទាន់បានប៉ុន្មាន ខែផង ភាពរំជើបរំជួលបះបោរតស៊ូរំដោះ ជាតិ បានផ្ទុះកើតមានឡើងនៅគ្រប់ទិសទីក្នុងប្រទេស ប្រឆាំងនឹងវត្តមានសៀម។

១៥.៤ ព្រះចៅពញាយ៉ាត ឬ ការរំដោះមហានគរជាលើកទី២

ចំណែកចៅពញាយ៉ាត ព្រះរាជបុត្រព្រះស្រីសុរិយោវង្ស ព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៣២ ក្រោយពី បានដកឈ្លានត្រួតចេញពីមហានគរ បាននាំអស់ មេទ័ពនាម៉ឺនមុខមន្ត្រី ទៅរៀបចំតាំងទីមូល ដ្ឋានសឹកនៅស្រុកកោះបាសាន្ត ដែលព្រះអង្គយល់ និងមានជំនឿថាជាជ័យភូមិ ទឹកដីស័ក្តិសិទ្ធិ មាន មហិទ្ធិវិទ្ធិតេជះបារមី ខ្លាំងពូកែជាក់ស្តែង ពីព្រោះដើមឡើយ នៅទីកន្លែងទឹកដីនេះ ព្រះបាទបក្សីចាំក្រុងព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី១៩ ព្រះអង្គធ្លាប់ បានយាងមកបោះជុំតាំងទី គង់នៅ មុននឹងបានឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិប្រទេសកម្ពុជា នាម៉ឺនមន្ត្រីមេទ័ព និង ប្រជានុរាស្ត្រជិត ឆ្ងាយគ្រប់ទិស ទីក្នុងព្រះរាជអាណាចក្រ បានមូលមីកុះករ នាំគ្នាមកសុំចុះចូល បំរើកងទ័ព ស្ម័គ្រចិត្ត ដើម្បីចេញទៅប្រយុទ្ធរំដោះជាតិ អោយរួចផុតពីកណ្តាប់ដៃសត្រូវសៀម។

ព្រះអង្គរៀបចំចាត់ចែង អោយសាងសង់បន្ទាយមួយយ៉ាងធំមាំ សំរាប់ការពារទប់ទល់នឹង សត្រូវ និងជាកន្លែងយុទ្ធសាស្ត្រសំរាប់បង្ហាត់ បង្រៀនហ្វឹកហ្វឺនកងទ័ព។ ប្រជានុរាស្ត្រ និង អស់ពលទាហានទាំងអស់ ត្រូវតែហាត់រៀនគ្រប់មុខវិជ្ជាចំពាំងយុទ្ធសាស្ត្រ ទាំងយប់ទាំងថ្ងៃ ឥតមានពេលទំនេរសំរាកឡើយ។

ប្រមែប្រមូលកងកំលាំងបានគ្រប់ចំនួន ថ្ងៃជាពេលាល្អ មាននក្ខត្តិក្ស័យៗឧត្តមមកដល់កាល ណា ព្រះចៅពញាយ៉ាតព្រះអង្គបានដឹកនាំមុខកង ពលយោធាខ្មែរយ៉ាងស្វាហាប់គគ្រឹក គគ្រេង ចេញទៅប្រយុទ្ធដេញកំចាត់ទ័ពសៀម។ ចៅហ្វាយខេត្ត និង មេទ័ពខ្មែរតាមស្រុកខេត្ត ខ័ណ្ឌនានា ក៏បានលើកទ័ពនាំចេញពីគ្រប់ច្រកល្អក តាមគោលកំនត់ ចូលមកចោមរោមលោម ព័ទ្ធទ័ពសៀម ដែលតាំងទីនៅក្នុងមហានគរដែរ កងទ័ពខ្មែរ បានបោះជំរុំទល់មុខជាប់ជិតនិង មហានគរ។

គ្រានោះ មេទ័ពជំនិតរបស់ព្រះអង្គពីរនាក់ ម៉ឺនពៅ និង ម៉ឺនពេជ្រ ដែលត្រូវជាបងប្អូនបង្កើត បានស្ម័គ្រចិត្ត នាំគ្នាទៅក្រាបថ្វាយបង្គំព្រះចៅ ពញាយ៉ាត សុំសេចក្តីអនុញ្ញាត ដើម្បីទៅលួច ធ្វើឃាតស្តេចសៀម មុននឹងចេញទៅបំពេញបេសកកម្ម មេទ័ពខ្មែរជំនាញទាំងពីរ បានជ្រើស រើសសេនាខ្លាំងពូកែមាឌធំមាំមួន ហើយរហ័យរហ័ន ដប់នាក់ទៀតយកទៅជាមួយ បន្ទាប់មក ម៉ឺនពៅ និងម៉ឺនពេជ្រ នាំពលសេនាទាំងដប់នាក់ ទៅសុំគាល់ ចុះចូលបំរើស្តេចសៀម ស្តេច សៀមអិន្ទរាជា លីសូរដូច្នេះ សប្បាយចិត្តណាស់ ពីព្រោះជាងបីខែហើយ ដែលខ្លួនបានមក សោយ រាជ្យត្រួតត្រាកាន់កាប់ស្រុកខ្មែរ ពុំទាន់ដែលមានមេទ័ព ឬមន្ត្រីខ្មែរណាម្នាក់ បានចុះ ចូលចំណុះសុំយកជីវិតមកបំរើសោះឡើយ។ ស្តេចសៀម បញ្ជាអោយក្រុមបរិវារ យកខោអាវ ក្រណាត់ល្អប្រណិត មកប្រទានជូនជារង្វន់ លើកទឹកចិត្តទាំងដប់ពីរនាក់។ ម៉ឺនពៅ និងម៉ឺន ពេជ្រ ដែល កំពុងតែក្រាបថ្វាយបង្គំស្តេចសៀម ចេះតែលួចរំកិល ខិតចូលទៅជិតស្តេចអិ ន្ទរាជា បន្តិចម្តងៗជាលំដាប់ គ្រាន់តែចូលទៅដល់កៀកជិតភ្លាម កាលណា មេទ័ពខ្មែរទាំងពីរ រូប ក៏ស្ទុះងើបស្រឡើង លូកកញ្ចក់យកកាំបិតស្លៀតដែលលាក់បង្គប់ក្នុងផ្ទូងសក់ ចាក់បុកបុស ចំដើមទ្រូងស្តេច សៀម មួយកាំបិតទៀតចាក់ចំត្រូវឆ្មារពោះខាងស្តាំ។ គ្រាន់តែខំស្រែកហៅ កងអាមាត្យការពារ អោយចូលមកជួយចប់កាលណា ស្តេច សៀមព្រះអិន្ទរាជា ក៏ដួលដេក ដាច់ខ្យល់អស់អាយុ ក្នុងផ្នូកឈាម មួយរំពេចភ្លាមនោះដែរ ពលទាហានសៀមជាច្រើន រត់ ចេញពីគ្រប់ទិសទី លោមព័ទ្ធស្នាក់វាយប្រហារអ្នកស្ម័គ្រចិត្តខ្មែរពីមុខពីក្រោយ។ អ្នកក្លាហាន ខ្មែរទាំង១២នាក់ ដែលគ្មានគ្រឿងអាវុធជាប់នឹងខ្លួនបានឆក់យកព្រះ ខ័នស្តេចសៀម មកកាប់ ចាក់ដណ្តើមយកដាវលំពែងអង្ករក្សសៀម ហើយប្រយុទ្ធការពារប្រឈមមុខតាំងសំលាប់ សត្រូវបានជាងមួយ រយនាក់។

តែនៅទីបំផុត ដោយអស់កំលាំងខ្លាំងពេក ហើយ ដោយកងទ័ពសៀមមានគ្នាច្រើនលើសលប់ផង មេទ័ពខ្មែរម៉ឺនពៅម៉ឺនពេជ្រ និងយុទ្ធជនស្ម័គ្រចិត្តខ្មែរដប់នាក់ទៀតត្រូវបូជាជីវិតក្រោមផ្លែដាវកាំបិតលំពែងសៀមក្នុងពេលនោះទៅ។

ចៅពញាយ៉ាត ដែលត្រៀមខ្លួនចាំ នៅក្រៅមហានគរ ហើយដែលចាំតែឱកាសដ៏ល្អនេះក៏ចាប់ផ្តើមបញ្ជាក់កងទ័ពទាហានពលរេហ៍ទាំងអស់ អោយបើកការវាយលុក សំរុកចូលក្នុងព្រះរាជធានី ត្រានោះនៅក្នុងទីក្រុង ប្រជាពលរដ្ឋ និងពលសេនាខ្មែរទាំងប៉ុន្មាន ដែលស្ថិតនៅក្រោម ការត្រួតត្រាសៀម ក៏បានបះបោរឆ្អើបឡើងស្រសះគ្នា ជួយវាយផ្ទប់សំលាប់កងទ័ពសៀមបច្ចាមិត្តពីក្រោយខ្នង យកបានជ័យជំនះឈ្នះ អាច បើកទ្វារមហានគរគ្រប់ទិសទី ទទួលទ័ពខ្មែររំដោះរបស់ព្រះចៅពញាយ៉ាត ទ័ពខ្មែរចូលដល់ក្នុងមហានគរ កាប់សំលាប់កំទេចកងពលយោធា សៀមបានអស់ជាច្រើន សៀមមួយចំនួនធំទៀត ត្រូវខ្មែរចាប់ធ្វើជាឈ្លើយ ព្រះមហានគរត្រូវរំដោះបានរួចចេញពីកណ្តាប់ដៃសៀមដោយ សារស្នាដៃព្រះពញាយ៉ាត។

ព្រះចៅពញាយ៉ាត ក៏យាងចូលទៅដល់ក្នុងព្រះបរមរាជវាំង បានជួបប្រទះស្រីម្នាក់ ដ៏សែនល្អស្អាតស្រស់បំព្រង មានសម្ផស្សស្រស់ក្តិសមបរវល្ល ឥតខ្ចោះ នឹងរកស្រីឯណាមកប្រៀបធៀបមុំបានកំពុងតែអង្គុយយំសោកសង្រេង ភ័យរន្ធត់តែម្នាក់ឯង ព្រះអង្គទ្រង់មានបន្ទូលសាកសួរ ចង់ដឹងចង់យល់តាមដំណើរ នាងក្រាបថ្វាយបង្គំព្រះអង្គ ហើយរៀបរាប់ទូលថ្វាយបញ្ជាក់ថានាងឈ្មោះស៊ីសងៀមត្រូវជាកូនរបស់ យុទ្ធទ្រង់ព្រះ អិន្ទឪពុកនាង ត្រូវជាបងប្អូនជីដូនមួយ នឹងពញាតេជោ នៅក្រុងទេពស្រីអាយុធ្យា។ ស្តេចសៀមព្រះអិន្ទរាជា ដែលត្រូវជាបងជីដូនមួយបាន តែងតាំងព្រះនាងជាមហេសី ហើយនាំព្រះនាងយកមកនៅស្រុកខ្មែរជាមួយ។ ដោយដឹងថាព្រះនាងមានជាប់ឈាមជីវិតស្រែក្សត្រ ហើយ ដោយមិនអាចទ្រាំទ្រនឹងសំរស់រូបឆោមលោមពណ៌ល្អត្រកាលរបស់ព្រះនាងបាន ដោយមិនអាចទប់ចិត្ត មិនអាចទប់អារម្មណ៍ មិនអាចទប់ មនោសញ្ចេតនាមិនអោយជាប់ជំពាក់ចិត្ត ស្រលាញ់ព្រះនាងស៊ីសងៀមបាន ព្រះចៅពញាយ៉ាតក៏បានតែងតាំងព្រះនាងជាស្នំកចាប់ពីថ្ងៃ នោះមក។

ដោយសារស្នាដៃព្រះអង្គ រំដោះទឹកដីខ្មែរចេញរួចផុតពីកណ្តាប់ដៃសៀម ព្រះចៅពញាយ៉ាតត្រូវបានក្រុមនាម៉ឺនមន្ត្រីគ្រប់ជាន់ថ្នាក់ និងក្រុម បុរោហិត នាំគ្នាមូលមតិ សុំយាងអោយឡើងសោយរាជសម្បត្តិគរខ្មែរ។ ព្រះអង្គបានទទួលព្រះរាជាភិសេកយ៉ាងឧលារិក គគ្រឹកគគ្រេង អស្ចារ្យ នៅថ្ងៃ១១កើត ខែពិសាខ ឆ្នាំរកា ព.ស.១៩៦១ ម.ស.១៣៣៩ ច.ស.៧៧៩ គ.ស. ១៤១៧។ កាលនោះព្រះអង្គ ព្រះជន្មបាន ២១វស្សា ព្រះអង្គជាព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៣៤ ដែលឡើងសោយរាជសម្បត្តិ ដោយមានគុណបំណង បានវាយយកជ័យជំនះ កំទេចកំចាត់សត្រូវ

និង រំដោះជាតិ។ ព្រះបាទពញាយ៉ាតបានទទួលព្រះបរមនាម ជាព្រះមហាក្សត្រថា ព្រះបាទ សម្តេចស្តេចព្រះរាជឱង្ការព្រះបរមរាជាធិរាជ រាមា ធិបតី ព្រះស្រីសុរិយោពណ៌ ធម្មិកមហា រាជាធិរាជបរមបពិត្រ។ ព្រះនាមព្រះអង្គត្រូវអ្នកប្រវត្តិវិទូជំនាន់ថ្មី ដាក់ឈ្មោះថា ព្រះបរមរាជាទី ១ ដើម្បីកុំអោយច្រឡំ នឹងព្រះមហាក្សត្រជំនាន់ក្រោយ ដែលមានឈ្មោះបរមរាជាដែរ។ ព្រះ អង្គគង់នៅព្រះបរមរាជវាំងមហានគរដដែល។

❖ **កំនត់សំគាល់**

១ - ព្រឹត្តិការណ៍សៀមលើកទី១ពូលមកលុកលុយ វាយដណ្តើមយកប្រទេសខ្មែរជាលើកទី២ នេះ អាចបញ្ជាក់អោយយើងដឹង និងស្គាល់ យ៉ាងច្បាស់លាស់អំពីធាតុពិតរបស់ប្រទេសសៀម

1. សៀមមានកងទ័ព មានធនធាន និងមានកំលាំងគ្រប់គ្រាន់ អាចក្លាយខ្លួនជាមហាអំណាច មួយបាន ក្នុងភូមិភាគអាស៊ីអគ្នេយ៍។ សៀម ក៏លែងខ្លាចខ្មែរដែរ,
2. - សៀមមាននយោបាយពង្រីក វាតទឹកដីជានិច្ច ទោះបីជាក្នុងកាលៈទេសៈ ឬសម័យណា ក៏ដោយ។
3. - សៀមបានចាត់ទុកប្រទេសខ្មែរជាគោលទិសដៅ ដែលគេត្រូវតែ វាយដណ្តើមយកធ្វើជា ទឹកដីសៀម។ ផែនការណ៍នេះ មានជានិច្ច ក្នុងទ្រឹស្តីនយោបាយ និងប្រវត្តិសាស្ត្រសៀម។
4. - ដើម្បីលូចប្លន់បន្លំ កេងយកទឹកដីខ្មែរ យកប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរមកធ្វើជាទាសាទាសី ប្រមូល អស់ភោគសម្បត្តិ ក្រាំងគម្ពីរវិជ្ជា និងវត្ថុ ស័ក្តិសិទ្ធិរបស់ខ្មែរ សៀមបានប្រើនូវគ្រប់មធ្យោ បាយ នូវគ្រប់កិច្ចកល ដើម្បីអោយគំរោងការណ៍របស់គេបានសំរេច ឧទាហរណ៍ មានតួ អង្គពញាកែវ ពញាទ័យ និងមេទ័ពសៀមបង្កប់ខ្លួនទាំង៦នាក់ ជាភស្តុតាងជាក់ស្តែង។ ក្នុងប្រវត្តិទំនាក់ទំនងរវាងខ្មែរ នឹងសៀម គេឃើញថាទ្រឹស្តី ទស្សនៈនយោបាយសៀម ចំពោះខ្មែរ ឥតដែលមានផ្លាស់ប្តូរសោះឡើយ បើផ្លាស់ប្តូរ គឺមានតែសម័យកាលប៉ុណ្ណោះ ឯសាច់រឿងវិញនៅតែដដែលជាដដែល ឥតមានដោះដូរគ្រាន់តែវិលចុះវិលឡើង ត្រលប់ ចុះត្រលប់ឡើង ជាន់តែស្នាមចាស់ដដែល។ ផ្ទុយទៅវិញ បើតាមប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ខ្មែរ មិនដែលមានគំនិត ឬ មានបំណងអាក្រក់ចំពោះសៀមម្តងណាឡើយ ខ្មែរតែងតែយល់ សប្តិ ស្រមើស្រមៃ រើរវាយផ្តួសផ្តាស ជឿជាក់ថា «ខ្មែរព្រះរាម សៀមព្រះលក្សណ៍» ។

២ - ម្យ៉ាងវិញទៀតយើងសង្កេតឃើញថា ខ្មែរជាពិសេស អ្នកដឹកនាំប្រទេសជាតិ ច្រើនតែ គោរព និងមានជំនឿទៅលើបរទេស ជាជាងប្រ ជាជនសាច់ឈាមឯង គេយល់ថាបរទេស ខ្លាំងពូកែចេះប៉ិនប្រសប់ មានចំណេះវិជ្ជា មានសមត្ថភាពខ្ពង់ខ្ពស់ជាងសាសន៍ជាតិឯង។ ការ អោយ តំលៃខុសទៅលើបរទេសនេះហើយ ដែលធ្វើអោយព្រះមហាក្សត្រខ្មែរទី៣៣ ព្រះបរម

សោករាជ យល់ច្រឡំលើបុគ្គលមេទាហានសៀម បង្គាប់ខ្លួនទាំងឯងនាក់ ឥរិយាបថនេះ ជាមូលហេតុធំបណ្តាលធ្វើអោយមហានគរត្រូវរលំរលាយសៀមយកបាន។ ទស្សនៈលែងមានជំនឿលើខ្លួន ឯង លើជាតិសាសន៍ឯង ហើយបែរជាជឿស៊ីបទុកចិត្តទៅលើបរទេស បានក្លាយជាចំនុចខ្សោយមួយ ដែលជិតជាមជាប់ក្នុងសន្តានចិត្តខ្មែរ គ្រប់ៗ ជំនាន់ រហូតទាល់តែខ្មែរទុញទាល់គំនិត គ្មានតំរិះអាបំប្រាជ្ញា អស់សង្ឃឹមលែងហានចាប់ធ្វើសកម្មភាព ឬស្ថាបនាបង្កបង្កើតសមិទ្ធិអ្វីមួយ។

៣ - ប៉ុន្តែ ប្រជានុរាស្ត្រខ្មែរតែងតែមានទឹកចិត្ត ស្នេហាជាតិជានិច្ចនិរន្តរ មិនដែលខកខានឡើយ។ កាលណាប្រទេសជាតិជួបប្រទះនូវគ្រោះ ភ័យមហន្តរាយ ត្រូវបរទេសចូលមកយាយីលួចប្លន់ឈ្លានពាន ខ្មែរគ្រប់ច្រកល្អក មិនដែលនៅស្ងៀមព្រងើយកន្តើយ អោបដៃមើលបំណាំឡើយ។ ខ្មែរតែងតែឈឺចាប់ ងើបឈររូបរួមសាមគ្គីពូតដៃគ្នា យកអាយុជីវិតបូជា ការពារជាតិមាតុភូមិ គ្រាន់តែសៀមវាប្លន់ ដណ្តើមយក មហានគរបានក្លាម ចលនាខ្មែរអ្នកតស៊ូផ្ទុះកើតមាននៅគ្រប់ទីកន្លែង បណ្តារាស្ត្រខ្មែរប្រើនកុះករ បាននាំគ្នាសុំចុះចូល ស្ម័គ្រចិត្តធ្វើជាទាហានដើម្បីទៅច្បាំងបណ្តាញសៀមចេញពីទឹកដីខ្មែរ គ្រាន់តែដឹងថាទ័ពព្រះពញាយ៉ាតលើកទៅដល់មហានគរ ខ្មែរទាំងប៉ុន្មាន ដែលរស់នៅក្នុងព្រះ រាជធានីនាំគ្នាងើបស្រុះស្រឡើង កាប់ចាក់វាយប្រយុទ្ធផ្លូវដេញកំចាត់សត្រូវ។

សន្ទុះកំលាំងស្នេហាជាតិ នឹងត្រូវសាបរលាបរលត់អស់គ្មានប្រសិទ្ធិភាព ប្រសិនបើព្រះមហាក្សត្រ អ្នកដឹកនាំជាតិ ឬអ្នកនយោបាយ គ្មាន ឧត្តមគតិជាតិ មិនដែលគិតគូរដោះស្រាយឧបត្ថម្ភវាសនាអានាគតប្រជានុរាស្ត្រ គ្មានកិត្តិយស ពុករលួយ គិតតែអំណាចបុណ្យសក្តិ ហើយ បង្វិលបង្វែរ បន្លំលួចយកកំលាំងស្នេហាជាតិ មកបំរើប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន ក្រុមគ្រួសារ និងបក្សពួក

ដូច្នេះ ដើម្បីប្លន់បន្លំលួចយកប្រទេសជាតិនិមួយៗ បរទេសត្រូវតែសំលាប់ទឹកចិត្តស្នេហាជាតិនេះ ដោយប្រើគ្រប់មធ្យោបាយ គ្រប់ល្បិច កិច្ចកល ក្នុងរបៀបសំលាប់ទីមួយ គេតែងតែប្រើកំលាំងទ័ព កំលាំងអារុធ វិធីសំលាប់ទីពីរ គេប្រើទឹកប្រាក់ បុណ្យសក្តិ ស្រីស្រាយកទៅ ទិញជនដែលរង្វេងជាតិ ឯល្បិចទីបី សំរាប់សំលាប់ទឹកចិត្តស្នេហាជាតិ គឺគេបង្កើតអោយមានព្រឹត្តិការណ៍ ហើយគេពន្យល់បញ្ចុះបញ្ចូល ធ្វើអោយខ្មែរឈ្លោះស្អប់គ្នា ពេលនោះ ខ្មែរជេរគ្នាហែកហូរប្រខាំគ្នា បកកេរ្តិ៍អាស្រ័យអាត្រាគេដោយគ្មានពិចារណា ហើយ ខ្មែរនឹងទាញអារុធ យកមកកាប់ចាក់ បាញ់សំលាប់ច្បាំងគ្នាឥតគ្រាប្រណី ដែលជាមូលហេតុធ្វើអោយខ្មែរចុះទន់ខ្សោយលែងមានជំនឿ ទៅលើអ្នកនយោបាយ របស់ខ្លួន បរិយាកាសចំបាំងស៊ីវិល គ្មានលំនឹង គ្មានស

ន្តិសុខ គ្មានស្ថិរភាព ពុករលួយ អនាធិប្បតេយ្យ ប្រើអំណាចផ្តាច់ការលួចប្លន់ជិះជាន់ អ្នកទាប តូចក្រីក្រ អយុត្តិធម៌ ចលាចលច្របូកច្របល់ ជាឱកាសមួយសែនល្អ ដែលបរទេសរង់ចាំ និងខំ ចិញ្ចឹម បង្កាត់ភ្លើង ថែរក្សាអោយ ឆាប់ឆេះជាប្រក្រតី ដើម្បីគេងាយស្រួលត្រួតត្រា កាន់កាប់ ក្តោបអំណាចលួចប្លន់ទឹកដីខ្មែរ ខ្មែរត្រូវតែអស់កំលាំងចិត្ត កំលាំងកាយ លែង មានក្តីសង្ឃឹម លែងមានថាមពលសំរាប់តស៊ូការពារបំរើជាតិ ពីព្រោះគេយល់ថា យកដីវិតទៅបូជាតស៊ូធ្វើអ្វី! បើគេស្លាប់ សំរាប់មនុស្សឥត សីលធម៌ម្នាក់! សំរាប់មនុស្សបក្សពួកមួយក្រុម ដែលនាំគ្នាហែក ជាតិ លក់ជាតិ ចែកគ្នាធ្វើសេដ្ឋី ស៊ីសប្បាយហ៊ុំហាបោល ហុតឈាមជីក ឈាមរាស្ត្រជិះជាន់ ដើរលើក្បាលរាស្ត្រ មិនដែលស្រាកស្រាន្ត! តើការធ្វើពលិកម្មរបស់គេមានន័យនៅត្រង់ណា? យុទ្ធវិធីទីបួនសំរាប់សំលាប់ ទឹកចិត្តស្នេហាជាតិ គឺសំលាប់វប្បធម៌ ជាតិបន្តិចម្តងៗ ដោយយក វប្បធម៌ជាតិគេមកផ្សព្វផ្សាយ យោសនាបង្ខំកំបង្ខិល បង្អាតបង្រៀនជំនួស វិធីនេះត្រូវប្រើពេល វេលាយូរ តែមានប្រសិទ្ធភាព ជាងគេទាំងអស់។ (ចប់)

គឺនៅក្នុងលក្ខណៈនេះហើយ ដែលខ្មែរមានតែសំបកកាយក្រៅ តែខ្វះព្រលឹង

